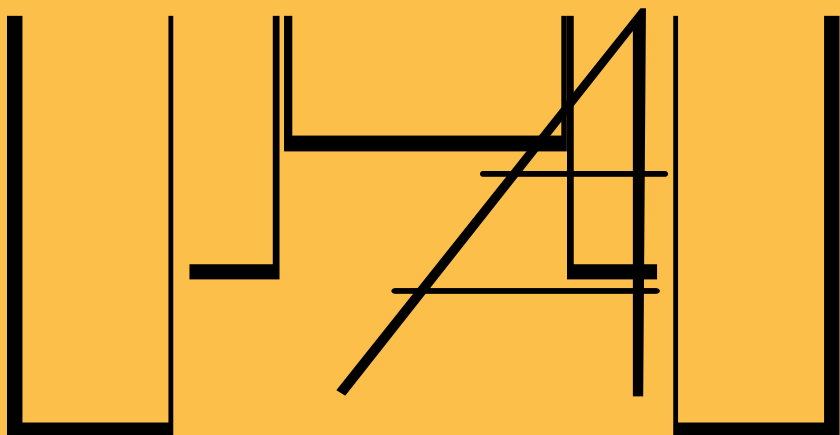

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

8

**II WROCŁAWSKIE SPOTKANIA
BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH**

Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA

8

II WROCŁAWSKIE SPOTKANIA
BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCLAWIA**

8

**II WROCLAWSKIE SPOTKANIA
BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH**

REDAKCJA

Henryk Szarski, Danuta Dudziak

**Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej
Wrocław 2010**

Recenzja naukowa
dr hab. Maria Pidtypczak-Majerowicz
prof. Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie

Opracowanie redakcyjne
Marzena Czaporowska

Korekta
Agnieszka Ściepuro

Layout i projekt okładki
Studio Wydawniczo-Poligraficzne TArt

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej książki, zarówno w całości, jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny, fotograficzny i inny bez zgody wydawcy i właścicieli praw autorskich.

© Copyright by Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2010

OFICyna WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ
Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław
<http://www.oficyna.pwr.wroc.pl>
e-mail: oficwyd@pwr.wroc.pl
zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-511-1

Drukarnia Oficyny Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej. Zam. nr 275/2010.

SPIS TREŚCI

Henryk Szarski Wstęp	9
Lucja (Lucyna) Abrams Archiwum Uniwersytetu Western Ontario	11
Danuta Dudziak Narzędzia elektroniczne w pracy działu gromadzenia: wybrane raporty systemu ALEPH	29
Ewa Goumissi Przykłady pozyskiwania wiedzy o potrzebach literaturowych w bibliotekach akademickich	39
Ewa Goumissi Formularz elektroniczny: <i>Zgłoszenie książki do zakupu</i> w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej	65
Magdalena Iwańska Korporacyjna wersja Ibuka w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej – statystyki po 20 miesiącach użytkowania	83
Małgorzata Kuziela Polskie konferencje bibliotekarskie	99
Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec, Agnieszka Wolańska Model gromadzenia i udostępniania czasopism w bibliotece akademickiej uczelni technicznej	121
Małgorzata Maczkowska Projekty biblioteczne i ich realizacja w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bitoli	139
John Michalski Reorganizacja w Bibliotece Kongresu na przykładzie działu Acquisitions and Bibliographic Access (ABA)	155

Beata Molendowska Zadania i wyzwania bibliotekarzy w społeczeństwie wielokulturowym	163
Alicja Potocka Podręczniki akademickie w zbiorach wyższej uczelni technicznej – nowe wyzwania	169
Ewa Rutkiewicz O Polakach w świecie	185
Beata Starosta Wykorzystanie rekordów bibliograficznych e-książek z MyiLibrary w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej	195
Magdalena Szkuta Starodruki polskie w zbiorach British Library – opracowanie katalogu we współpracy z Biblioteką Narodową	205
Tomasz Jacek Trancygier Rozterki redaktora naczelnego słowackiego hybrydowego miesięcznika bibliotekarskiego „Knižnica”	213
Maja Wojciechowska Jakość obsługi użytkownika biblioteki jako element koncepcji marketingowej	221
Urszula Anna Wojtasik Oczekiwania użytkowników zagranicznych książek elektronicznych	235
Ewa Zysek-Nockowska, Teresa Koniaszewska, Irena Rzońca Statystyka biblioteczna prowadzona w bibliotekach Politechniki Wrocławskiej na przykładzie Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania	251
Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych – program konferencji	263
Wystawa malarstwa Bożeny Grocholskiej	271

CONTENTS

Henryk Szarski Introduction	9
Lucja (Lucyna) Abrams The University of Western Ontario Archives	11
Danuta Dudziak Electronic tools in acquisitions department: some statistic reports of ALEPH system	29
Ewa Goumissi Examples of acquiring knowledge of the demand for book resources in academic libraries	39
Ewa Goumissi An electronic form – <i>Suggest a book</i> in the Main Library and Information Center of the Wrocław University of Technology	65
Magdalena Iwańska Corporate version of IBUK in the Main Library and OINT of the Wrocław University of Technology – statistics after 20 months of use	83
Małgorzata Kuziela Polish librarian’s conferences	99
Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec, Agnieszka Wolańska An acquisition and circulation model of the periodicals in a technical university library	121
Małgorzata Maczkowska Library project and their implementation in the University Library of Bitola	139
John Michalski Reorganization in Library of Congress exemplified by Acquisitions and Bibliographic Access (ABA) department	155

Beata Molendowska Issues and Challenges for Librarians in a Multicultural Society	163
Alicja Potocka Academic textbooks in the collections of a technical university – new challenges	169
Ewa Rutkiewicz About Poles in the World	185
Beata Starosta Using bibliographic records from MyiLibrary at the Main Library of the Wrocław University of Technology	195
Magdalena Szkuta Catalogue of Polish early printed material in the British Library collections – a joint project with the National Library of Poland	205
Tomasz Jacek Trancygier Dilemmas of a chief editor of a Slovak hybrid librarian monthly “Knižnica”	213
Maja Wojciechowska Quality of service to library user as a marketing tool element	221
Urszula Anna Wojtasik What do users expect from e-books?	235
Ewa Zysek-Nockowska, Teresa Koniaszewska, Irena Rzońca Library statistics used in the libraries of the Wrocław University of Technology and exemplified by the Library of the Faculty of Computer Science and Management	251
II Wrocław Meeting of the Polonia Librarians – Conference Programme	263
Exhibition of Bożena Grocholska’s paintings	271

WSTĘP

II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych odbyły się w czerwcu 2009 roku w Politechnice Wrocławskiej. Organizatorem konferencji, tak jak w przypadku I WSBP z 2007 roku, była Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej. W tegorocznej edycji Spotkań udział wzięli goście z Kanady, Niemiec, USA, Litwy, Ukrainy, Wielkiej Brytanii, Słowacji, Irlandii i Macedonii, a także z ośrodków akademickich w całej Polsce.

Głównym celem konferencji była wymiana doświadczeń między bibliotekarzami polskimi a ich kolegami pracującymi w bibliotekach zagranicznych w zakresie zagadnień skupiających się wokół dwóch głównych, i stałych już, bloków tematycznych Spotkań: *Biblioteka w uczelni i regionie* oraz *Źródła elektroniczne w bibliotece i na rynku*. Tematyka wygłaszanych referatów dotyczyła m.in. zbiorów i ich funkcjonalności w kontekście lokalnym i regionalnym, międzynarodowych i krajowych projektów bibliotecznych, czynnego uczestnictwa bibliotekarzy w zadaniach nakierowanych na potrzeby uczelni, jak np. wspomaganie procesu oceny parametrycznej jednostek i pracowników. Dzieleno się doświadczeniami w zakresie kryteriów doboru i metod oceny zawartości kolekcji elektronicznych oferowanych przez rynek oraz sposobów zwiększania efektywności wykorzystania źródeł elektronicznych w bibliotekach polskich i zagranicznych.

Bieżący nr 8 „Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia” zawiera wybrane teksty referatów wygłoszonych na konferencji, jak również teksty nowe, spoza programu konferencji, jednakże inspirowane tematyką Spotkań lub do niej nawiązujące.

Henryk Szarski

Lucja (Lucyna) Abrams
University of Western Ontario, Kanada

ARCHIWUM UNIwersYTETU WESTERN ONTARIO

Tematem niniejszego artykułu jest historia powstania i działalności archiwum przy University of Western Ontario.

Przedstawiona tu geneza uczelni oraz działających w jej ramach bibliotek, a także otwartego niedawno archiwum, ma na celu ukazanie ich znaczenia w zaspokajaniu potrzeb informacyjnych środowiska naukowo-badawczego uniwersytetu.

Szczegółowo opisany proces tworzenia archiwum, począwszy od budowy jego pomieszczeń oraz przejmowania rzadko używanych zbiorów bibliotecznych, w tym zbiorów specjalnych i regionalnych, jak również dokumentów administracyjnych uniwersytetu, ma również podkreślić znaczenie dobrze zorganizowanego i wyposażonego archiwum uczelnianego – co należy uwzględnić przy planowaniu nowych inwestycji bibliotecznych, również w Polsce.

Słowo **archiwum** pochodzi od łacińskiego *archivum* i oznacza uporządkowany zbiór dawnych dokumentów.

Dawniejsze i najprostsze formuły na określenie archiwum/archiwisty zawarte były w tych słowach:

- uporządkowany zbiór dokumentów i akt niemających już bieżącej wartości użytkowej;
- archiwista to urzędnik archiwum czy kustosz archiwum.

Określenia te kojarzą się nam z zakurzonymi starymi księgami i pudłami, schowanymi w starych drewnianych szafach albo ułożonymi na drewnianych, zjadanych przez korniki regałach. Wszystko

to wtłoczone w mroczne pomieszczenie, najczęściej zamknięte na cztery spusty i pilnie strzeżone przez staruszkę w zarekawkach, z wielkim kluczem od tych skarbów.

Spójrzmy, jaką metamorfozę przeszło znaczenie słowa archiwum, jak się zmienił wizerunek archiwisty i jak odbierane są te określenia w obecnej dobie.

Dzisiejsze definicje określają archiwum jako instytucję powołaną do gromadzenia, opracowania, zabezpieczania, przechowywania i udostępniania archiwaliów i tutaj aż się prosi dodanie określenia: „świadome”.

Archiwista to profesjonalista, znawca archiwaliów, badacz, pracownik placówki archiwalnej, odpowiedzialny za selekcjonowanie, właściwe opracowanie, zabezpieczanie czy użytkowanie powierzonych mu materiałów archiwalnych.

Archiwalia, w dzisiejszym tego słowa znaczeniu, to wszelkie nośniki wiedzy – od zarania świata, jak i akta i dokumenty publiczne lub prywatne zasługujące na przechowanie ze względu na ich wartość historyczną i dokumentalną. Mogą być przydatne zarówno do badań naukowych, historycznych, demograficznych, socjologicznych, statystycznych, kulturoznawczych, jak i np. do tak bardzo popularnych obecnie poszukiwań genealogicznych.

Można do nich zaliczyć: stare druki, księgi, kroniki, plany, mapy, dokumenty osobiste (listy otrzymywane, kopie listów wysłanych, pamiętniki, wycinki prasowe dotyczące osoby lub rodziny, dokumenty finansowe, fotografie). Filmy archiwalne, kopie filmowe, zapisy dźwiękowe (płyty gramofonowe i taśmy z zapisem utworów muzycznych, słuchowisk, efektów akustycznych) są bez wątpienia udokumentowaniem życia i kultury różnych społeczności i z całą pewnością należy je również zaliczyć do archiwaliów. Mogą to być także akta rządowe, sądowe, policyjne, biznesowe, kościelne, uniwersyteckie i innych instytucji, zarówno państwowych, jak i prywatnych, z wszelkimi ich planami, raportami, memorandumami. Tutaj znajdują też swoje miejsce wszelkie zapisy elektroniczne będące dokumentami współczesnego świata. Użytkownikiem archiwów jest całe społeczeństwo, a więc będą to zarówno badacze naukowci, stu-

denci, uczniowie, dziennikarze i publicyści, jak i osoby prywatne poszukujące dokumentów do celów urzędowych i służbowych, czy genealodzy.

Archiwistyka dzisiaj to nauka o organizacji archiwów, sposobach przechowywania archiwaliów, metodach zabezpieczania zarówno starych, wydawałoby się czasami nie do odzyskania, zniszczonych materiałów, jak i sposobach zabezpieczania nowszych dokumentów, w tym także elektronicznych, o umiejętnym korzystaniu z nich oraz popularyzowaniu i udostępnianiu ich użytkownikom o różnych zainteresowaniach i potrzebach.

Ze względu na zasób posiadanych materiałów, archiwa można podzielić na: państwowe, prywatne, ogólne, specjalne (filmoteki, fonoteki), uniwersyteckie itp.

Przedstawione w niniejszym artykule Archiwum Uniwersytetu Western Ontario, zwane Archives and Research Collection Centre (ARCC), jest przykładowym, stosunkowo młodym archiwum, wyposażonym w jedno z bardziej nowoczesnych urządzeń niezbędnych do funkcjonowania w zelektronizowanym świecie, posiadającym stare i cenne zbiory i archiwalia.

Jednakże zanim przejdę do omówienia historii założenia i aktualnej działalności Archiwum Western, pragnę przytoczyć kilka wartościowych artykułów i książek, które przejrzałam podczas studiowania tego tematu. Myślę, że w tych materiałach sprzed lat zawarte są propozycje, wskazówki czy cenne myśli, które miały niewątpliwie wpływ na powstanie poniżej omawianego archiwum uniwersyteckiego.

Bibliotekarze i archiwiści historycznie odmienni w filozofii swojego działania, metodologii, w perspektywach i w przygotowaniu do pracy, dzisiaj stawiają czoła podobnym problemom i wyzwaniom. Wiele zagadnień wspólnych dla obu profesji zawiodło do zbieżności w ich praktykach. Zabezpieczanie zbiorów jest najbardziej oczywistym tego faktem. Nieustannie wzrastająca ilość książek i innych materiałów drukowanych jest powielana zarówno w bibliotekach, jak i archiwach. Pełnią tę samą misję w służbie informacji naukowej, w udostępnianiu swoich zbiorów obsługując tę

samą klientelę. Autor książki *A Brief History of the Future of Libraries: An Annotated Bibliography* Gregg Sapp poddaje myśl, czy bibliotekarze i archiwiści nie powinni wspólnie stworzyć i rozwinąć fundamentów pod powszechną edukację [4].

Raimund Goerler w swym artykule już w 1992 r. [4] mówi o ekspansji elektronicznej informacji w przyszłości. Podkreśla, że w dostarczaniu tej informacji będą też uczestniczyć archiwa. Daje wizję przyszłości tych skarbnic i pracy archiwistów w przygotowaniu się do wzmożonej aktywności w jej udzielaniu. Kładzie nacisk na konieczność ewaluacji kolekcji archiwalnych, na przygotowanie indeksów, na uściślenie terminologii potrzebnej do stosowania w poszukiwaniach. Mówi też o potrzebie przekazników, instrumentów, programów do przekazania tej informacji użytkownikom.

O współpartnerskiej roli bibliotecznych kolekcji specjalnych piszą Stanley Chodorow i Linda Corey Claasen [4]. Często kolekcje te nie są doceniane jako źródła informacji, a czasami wręcz traktowane jedynie jako „skarbnice pałacowe” co zamyka drogę do cennych dokumentów. By wyjść naprzeciw przyszłym zapotrzebowaniom profesorów, studentów, czy społeczności akademickiej, muszą skoordynować swoją działalność z programami instytutów. Niezwykle ważne jest, by działy zbiorów specjalnych na równi z bibliotekami macierzystymi włączyły się do elektronicznego systemu, by służyć temu samemu celowi.

W artykule *Two Professions, One Future* [4] jest mowa o konieczności współpracy bibliotekarzy i archiwistów, o ich partnerstwie w dobie informacji naukowej, w udostępnianiu dobrej jakości produktów. Wizerunek archiwisty, jego kwalifikacje i zakres obowiązków musi się zmienić.

Wartym podkreślenia jest też artykuł z 1996 r. [4], w którym autor pisze, że Internet w swym stadium nie jest nastawiony na przekazywanie informacji opartych na źródłach archiwalnych. Po pierwsze, wskazuje na konieczność wprowadzenia usług archiwalnych w Internecie. W tym celu niezbędna będzie digitalizacja ogromnej ilości zgromadzonych, cennych pamiątek całej ludzkości. Ponadto muszą być wprowadzone i rozwinięte systemy wyszukiwania tych informacji. Po drugie,

wymaga to od archiwistów przeanalizowania posiadanych zbiorów z punktu widzenia ich przydatności w ewentualnych poszukiwaniach. Skrupulatne, pełne opisy tych źródeł konieczne będą do stworzenia bazy katalogowej posiadanych materiałów.

RYS HISTORYCZNY

Chcąc mówić o genezie czyli warunkach i przyczynach składających się na powstanie tak ważnej instytucji jak Archiwum Uniwersytetu Western Ontario (zarówno dla środowiska akademickiego jak i regionalnego), należy wspomnieć o założeniu uczelni, w której ono funkcjonuje. Uniwersytet został założony w 1878 r. przez biskupa polskiego pochodzenia, Isaaca Hellmutha (ur. w 1817 r. w Polsce, studiował na Uniwersytecie Wrocławskim) pod nazwą Western University of London Ontario. Dziś używana nazwa to University of Western Ontario (UWO) lub skrócona – Western.

Uniwersytet zbliżał się do 50. rocznicy swojego istnienia, kiedy to, zamieszkująca w Londynie, zacna rodzina Harrisów przekazała mu w darze rodzinne dokumenty, które stały się zaczątkiem archiwum. Rodowe papiery, listy, pamiątki, a zwłaszcza dziennik prowadzony przez panią domu przez 25 lat, stały się cennym źródłem wiedzy o życiu rodzinnym i jednocześnie kroniką niezwykłych wydarzeń środowiska tamtych czasów. Prawnukowie Harrisów, uważając, że znakomitej wartości pamiątki należą się miastu, w 1960 r. przekazali władzom London Ontario również dom rodzinny wraz z całym wyposażeniem oraz okalającymi go ogrodami. Dom ten, nazwany Eldon House, stał się muzeum, a także ośrodkiem miejskich uroczystości świątecznych. Do starannie utrzymanych ogrodów Eldon House latem chadza się na popołudniową herbatkę.

Powracając do załączków archiwum uniwersyteckiego, można z całą pewnością powiedzieć, że te darowane w 1926 r. dokumenty rodzinne stały się podwalinami nadal ciągle rozrastającej się kolekcji zbiorów regionalnych (Regional Collection), będącej częścią dzisiejszego ARCC.

W 1934 r. otwarto Treasure Room Collection (kolekcja specjalna) z szybko rosnącymi nabytkami książek rzadkich, antykwarycznych, białych kruków, itp., kupowanymi na różnych aukcjach świata oraz pochodzącymi ze zbiorów prywatnych. W 1999 r., w podzięk za otrzymane dary z majątku Lillian Benson, wielkiego przyjaciela bibliotek Western, i dla uhonorowania jej rodziców, zmieniono nazwę tej kolekcji na The James Alexander and Ellen Rea Benson Special Collections (Benson Special Collections).

W 1942 r., formalnie uznając kolekcję regionalną za zbiór biblioteczny (w tym czasie regionalia były umieszczone w bibliotece Weldon) władze uniwersytetu przyznały jej stanowisko pełnoetatowego bibliotekarza, zarazem kierownika administracyjnego tej jednostki. Nazwa Regional Collection została zmieniona na The J.J. Talman Regional Collection.

W aktach bibliotek znaleziono wzmiankę z 1972 r. o próbach utworzenia komisji do zbadania stanu materiałów archiwalnych poszczególnych wydziałów uniwersytetu, ale nie znaleziono dokumentów potwierdzających tę ideę.

Następną próbą mającą na celu otwarcie archiwum z prawdziwego zdarzenia były pertraktacje z władzami uniwersytetu w 1977 r. Planowano otwarcie uniwersyteckiej instytucji archiwalnej w 1978 r., w setną rocznicę założenia Western. Niestety, zamysł nie został zaakceptowany przez władze uczelni. Próby realizacji planów utworzenia archiwum ponawiano jeszcze kilkakrotnie, ale najczęściej – ze względu na brak środków finansowych – upadały.

Z uwagi na ciasnotę i brak miejsca na półkach dla ciągle rosnących zbiorów w sześciu bibliotekach Western, w początkach lat 90., zaczęto rozpaczliwie poszukiwać miejsca do zdeponowania rzadko używanych książek i czasopism. Znaleziono pomieszczenie, które tymczasowo miało pełnić rolę tego magazynu. Research Depository Library (RDL) rozwiązał problem tylko połowicznie, przyczyniając się jedynie chwilowo do rozluźnienia przepelnionych regałów. W RDL zastosowano układ numeryczny zbiorów, oszczędzając tym sposobem każdy centymetr na półkach magazynowych. Był i nadal jest on dostępny tylko pracownikom. Ze względu na brak funduszy

zdeponowane tam materiały biblioteczne nie zostały przeniesione do nowych pomieszczeń Archiwum. Jedyne książki i czasopisma, które są na bieżąco wypożyczane z RDL, już tam nie wracają, a są włączane do zbiorów ARCC.

Dopiero rok 1999 stał się punktem zwrotnym: wtedy to ontaryjski system edukacji zaplanował zmienić program nauczania, skracając lata nauki w szkołach średnich. W tej sytuacji uczniowie klas trzynastych mieli się spotkać na uczelniach z uczniami z klas dwunastych. Uniwersytety i kolegia stanęły przed faktem podwójnej liczby studentów.

Miało to nastąpić wkrótce, bo w roku akademickim 2003–2004. Konieczne stało się opróżnianie pomieszczeń biurowych, a także bibliotecznych, do przystosowania ich na sale wykładowe i dodatkowe miejsca na naukę. Nagromadzone przez lata dokumenty musiały być gdzieś zdeponowane. Rektor zażądał, by bibliotekarz uniwersytecki w swoich planach na lata 2000–2001 rozpatrzył możliwość utworzenia Archiwum Western.

Fot. 1. Budynek archiwum

W 2000 r. otwarto stanowisko i zatrudniono archiwistę oraz trzy dodatkowe osoby do pracy w tymczasowym pomieszczeniu, w któ-

rym zainstalowane zostały komputery oraz programy zapoczątkowujące opracowywanie archiwaliów.

W 2001 r. Kolegium Rektorskie formalnie zatwierdziło plany architekta budynku Archiwum.

W 2002 r. rozpoczęto budowę nowoczesnego pomieszczenia na zbiory archiwalne, które jest aneksem biblioteki Weldon, architektonicznie ją uzupełniając.

5 kwietnia 2004 r., w „Archives Awareness Day” w Ontario nastąpiło uroczyste otwarcie Archives and Research Collections Centre przy uniwersytecie Western.

PEŁNOMOCNICTWO, MISJA ARCHIWUM

Dokument „University Records and Archives Policy” został zatwierdzony przez Kolegium Rektorskie i stał się pełnomocnictwem dla ARCC do pełnienia pieczy nad powierzonymi zasobami uniwersyteckimi. Zobowiązuje on Archiwum do prowadzenia wszechstronnego serwisu zarządzanymi dokumentami wobec Kolegium Rektorskiego, Senatu, Rad Wydziałowych oraz innych jednostek i komisji akademickich. Jednocześnie wymaga właściwego trybu postępowania w przejmowaniu, porządkowaniu, opisywaniu, zabezpieczaniu, promowaniu, używaniu i udostępnianiu materiałów archiwalnych i pokrewnych dokumentów z innych źródeł, które mają wartość historyczną, prawną, finansową i administracyjną.

Na mocy tego aktu prawnego do ARCC włączone zostały dwie duże kolekcje zbiorów biblioteki Weldon: The James Alexander and Ellen Rea Benson Special Collections i The J.J. Talman Regional Collection, które stały się filarami ARCC. Tu znalazły się też rzadko używane książki i czasopisma z sześciu bibliotek Western (Book Depository). Ponadto Archiwum zobowiązano do przejęcia dokumentów archiwalnych ze wszystkich wydziałów uniwersytetu, ich opracowania i udostępniania, wspomagając tym samym efektywność administracji.

ARCC w strukturze organizacyjnej jest powiązane z bibliotekami Western, dlatego też pełni taką samą rolę jak one.

BUDYNEK HIGH DENSITY MODULE (HDM)

Problem magazynowania zbiorów bibliotecznych [3] narastał na całym świecie w miarę nieustannie zwiększającej się ilości wydawnictw. Już pod koniec lat sześćdziesiątych w Europie (Holandia, Szwajcaria, Szwecja, Austria), czy w Stanach Zjednoczonych, pojawiały się pomysły zwartego czy zautomatyzowanego magazynowania (*compact storage*) lub budowania magazynów wysokich. I tak np. Austriacki Instytut Bibliotekoznawstwa w 1967 r. zaprojektował i opatentował system magazynowania automatycznego w magazynie wysokim. W USA pierwszym uniwersyteciem, który zainstalował ten system magazynowania, był Harvard; drugi to Uniwersytet Yale.

Fot. 2. Konstrukcja regałów

Western, planując budowę magazynu dla archiwum, wykorzystał właśnie pomysł magazynu wysokiego, który powierzchniowo nie zajmował dużo miejsca, a korzystając z wysokich regałów, był w stanie

pomieścić dużą liczbę materiałów. Pomieszczenie HDM ma powierzchnię ok. 865 m² i wysokość 9 m, co pozwala na umieszczenie w nim 1,6 mln woluminów, albo około 2700 m³ dokumentów archiwalnych. Cementowe podłogi magazynu są równe i supergładkie, co umożliwia bezpieczne przemieszczanie się pojazdu z wysięgnikiem. Jest to zmodyfikowany podnośnik (*order picker*). Waży 4030 kg (w tym akumulator 1360 kg) i może unieść 1360 kg. Potrafi podnosić się i obniżać zarówno w trakcie jazdy do przodu, jak i do tyłu. Elektroniczny system prowadniczy zainstalowany w podłodze wspomaga manewrowanie pojazdem między rzędami regałów. Ponieważ podnośnik nie może opuścić murów archiwum, wszelkie naprawy i konserwacje dokonywane są na miejscu.

Fot. 3. *Order picker* podczas pracy

Operatorzy pojazdu przechodzą obowiązkowe przeszkolenie w jego obsłudze, konserwacji, inspekcji i w podstawowych napra-

wach. W czasie manewrów nikt nie może przebywać w pobliżu. W tym samym czasie używać go może tylko jedna osoba, obowiązkowo zapięta w pasy zabezpieczające.

Fot. 4. *Order picker* w spoczynku

Order picker, żartobliwie nazwany przez pracowników – Noah, dostarcza pudła z dokumentami i specjalne pojemniki z książkami na żadaną wysokość i półkę. Służy również do dostarczania materiałów zamówionych przez użytkowników. Wspomniane specjalne pojemniki to otwarte pudła, w których umieszcza się książki i czasopisma nie przedmiotowo czy zagadnieniowo, lecz odpowiednio – zależnie od ich wielkości, według pięciu różnych rozmiarów (książki nie mogą być ustawiane pojedynczo). Pozwala to na maksymalną oszczędność miejsca, gdyż rozstaw półek przystosowany jest do wysokości pojemników.

Regały są ustawione w siedmiu wolno stojących rzędach i w dwóch rzędach przymocowanych do ścian. Każdy z nich ma 30,5 m długości. Karbowane, metalowe półki są ułożone na belkowej konstrukcji. Każda półka może być przestawiona do odpowiedniej wysokości pojemników z książkami. Jednakże, z uwagi na bezpieczeństwo użytkowników, jest to możliwe tylko po konsultacji ze specjalistą. Półki nie mogą być przeciążone.

Fot. 5. Magazyn wysoki ARCC

Według danych z listopada 2008 r., zbiory archiwum sięgają 400 tys. woluminów, zawierają około 30 tys. pudeł materiałów archiwalnych i dokumentów uniwersyteckich oraz 100 gablot ze zbiorami audiowizualnymi, mapami, planami, fotografiami, mikrofilmami,

mikrofiszami, pamfletami i innymi materiałami informacyjnymi. Do przechowywania negatywów fotograficznych, czy niektórych materiałów audiowizualnych, używa się chłodziarek (archiwum ma ich 15) i zamrażalników (3).

Budynek został pokryty warstwą wodoodporną; woda odprowadzana jest z lekko wklęsłego dachu do wielkich rur biegnących do umieszczonych pod spodem, podłączonych do kanalizacji centralnej, drenów.

Magazyn zaopatrzony jest w system klimatyzacyjny HVAC (*heating, ventilation, air conditioning*), zainstalowany również w biurach i czytelnii. System HVAC, odpowiadając na zmiany temperatury i wilgotności powietrza, stopniowo wolno je koryguje, utrzymując temp. 20 °C i wilgotność w granicach 35%.

Pomieszczenie działu opracowania zbiorów jest wielofunkcyjne. Zależnie od zapotrzebowania w danej chwili służy do:

- katalogowania zbiorów,
- porządkowania i opisu materiałów archiwalnych,
- przyjmowania czy wysyłania dokumentów i materiałów uniwersyteckich,
- wysyłania zamówionych książek do wybranej przez czytelnika biblioteki czy czytelnii Archiwum, w zależności od tego, czy dana pozycja może być wypożyczona na kilka tygodni, czy tylko udostępiona na miejscu,
- przygotowywania niearchiwalnych, poufnych dokumentów uniwersyteckich do ich zniszczenia,
- skanowania artykułów z czasopism do elektronicznego przesłania użytkownikowi,
- przygotowania i wysłania materiałów do wypożyczeń międzybibliotecznych.

Zainstalowano w nim windę towarową, która przewozi materiały dostarczane czy wywożone z magazynu na główny poziom ich transportu. Dok (dojazd do) budynku jest przystosowany do przyjmowania mniejszych i większych pojazdów samochodowych.

Dział administracyjny ma pomieszczenia biurowe oddzielne dla każdego z pracowników, zaopatrzone w komputery podłączone do

Fot. 6. Czytelnia ARCC

uniwersyteckiego systemu internetowego oraz katalogu bibliotecznego.

Czytelnia Archiwum jest jedynym w całym budynku miejscem, gdzie mogą przebywać użytkownicy. Ma swój regulamin, ściśle przestrzegany zarówno przez pracowników, jak i czytelników. Wszyscy mają obowiązek pozostawienia okryć oraz teczek czy plecaków w szafach. Jest tu jedynie 28 miejsc do korzystania ze zbiorów, ze wskazanym używaniem ołówków. Z niektórych materiałów archiwalnych można korzystać tylko za specjalnym zezwoleniem bibliotekarza zbiorów specjalnych czy regionalnych. Tu, na odnowionych dębowych regałach – używanych wcześniej i przeniesionych z biblioteki Weldon wraz ze zbiorami specjalnymi – a także nowych oszklonych, zabezpieczonych przed kradzieżą, gablotach i szafach, umieszczone są historycznej wartości, zbiory regionalne oraz inne materiały i pomoce naukowe. Czytelnia zaopatrzona jest w urządzenia niezbędne do odczytywania wybranych materiałów, a więc w czytniki mikrofilmów i mikrofisz wraz z drukarkami,

w odtwarzacze wideo i DVD, w fotokopiarki. Użytkownik może tu też skorzystać zarówno z komputera, jak i z własnego laptopa, używając połączenia bezprzewodowego.

Fot. 7. Wejście do ARCC

Galeria – The John Schweitzer Gallery – z wyeksponowanymi pracami artystycznymi jest przedsiönkiem czytelní, łączącym bibliotekę Weldon z Archiwum. Nosi imię Johna A. Schweitzera w uznaniu za dary montrealckiego artysty, który jest wychowankiem Wydziału Sztuk Pięknych Western. Galeria ma stałe i czasowe wystawy wyselekcjonowane ze zbiorów Archiwum. Udostępniana jest również jako miejsce wystaw prac artystów, studentów uniwersytetu, jak i miejscowym artystom. Jest to dowodem pełnienia przez Archiwum nie tylko funkcji oświatowych, ale także kulturalnych.

ARCC zatrudnia 12 pracowników (pełnoetatowych), jedna pozycja jest sezonowa (tylko w czasie roku akademickiego) oraz 5 studentów (do 10 godzin tygodniowo).

Koszt budowy Archiwum wyniósł 2,75 mln dolarów. Łącznie z planami architektonicznymi i konsultacjami z różnymi specjalistami oraz wyposażeniem zamknął się w kwocie 4 mln.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy podkreślić, że nadzieje pokładane w wielofunkcyjności tej placówki, spełniły się. Archiwum, przejmując ogromne ilości rzadko i średnio używanych materiałów bibliotecznych z sześciu bibliotek całego systemu bibliotecznego Western (Book Depository), pozwoliło na wygospodarowanie miejsca na półkach dla nowych nabytków. Pomieszczenia zajmowane przedtem przez kolekcję specjalną i regionalną przystosowano do użytku studentów. Przeniesienie do ARCC cennych dokumentów z różnych wydziałów i biur pozwoliło na opróżnienie pokoi i sal. Ponadto archiwum, porządkując, opracowując i udostępniając je, przyczynia się do wspomagania wydajności działów administracyjnych uniwersytetu. W wyniku remontów i renowacji uczelnia uzyskała sale wykładowe, studenci – dodatkowe 700 miejsc do nauki w bibliotekach, a cenne zbiory – ostatecznie swój dom z prawdziwego zdarzenia. Dom z klimatyzacją zabezpieczającą przed zniszczeniem i zapewnieniem udostępniania swych skarbów przyszłym pokoleniom przez następnych wiele lat.

ARCC i RDL oferuje użytkownikom serwis Electronic Document Delivery (EDD). Oferując usługi elektroniczne, przyczynia się do niematerialnego dostarczania poszukiwanych dokumentów czy artykułów z czasopism. Powszechny dostęp do komputerów i swobodne posługiwanie się katalogiem bibliotecznym pozwala na składanie zamówień bibliograficznych tą drogą. Archiwum, odpowiadając na kwerendy, skanuje potrzebne materiały i przesyła je na serwer. Jednocześnie – również drogą elektroniczną – posyła osobie zainteresowanej link, gdzie może ona korzystać z przesłanego dokumentu. Zgodnie z prawem autorskim, dokument ten jest dostępny tylko przez 10 dni.

Statystyki ARCC mówią o udostępnieniu w serwisie EDD 2087 dokumentów (dane od lutego 2008 r. do marca 2009 r.). W tym sa-

mym czasie przez wysłanie zamówionych materiałów do sześciu bibliotek uniwersytetu Western i do czterech bibliotek kolegów afiliowanych, zrealizowano 6055 kwerend.

Podsumowując wyniki współdziałania Archiwum z bibliotekami uniwersyteckimi i administracją uczelni można stwierdzić, że „małżeństwo” to jest bardzo udane. Współpartnerstwo, odpowiedzialność i wydajność Archiwum staje na wysokości zadania, zaspokajając potrzeby zarówno swoje – we właściwym zabezpieczeniu zbiorów, jak i całego środowiska akademickiego – w ich udostępnianiu.

Tym podobnych związków można życzyć innym bibliotekom czy instytucjom, które rozpatrują możliwość zaprojektowania miejsca na archiwum uniwersyteckie. Mają przecież tyle wspólnego, te same wymagania dotyczące warunków przechowywania zbiorów, jak i ich udostępniania.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Cox R.J., *No Innocent Deposits: Forming Archives by Rethinking Appraisal*, Scarecrow Press, Lanham 2004.
- [2] Forde H., *Preserving Archives*, Facet Publishing, London 2007.
- [3] Franczuk Ł., *Problematyka przechowywania zbiorów na łamach czasopism*, praca magisterska, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Zaoczne Studium Bibliotekoznawstwa, Wrocław 1985.
- [4] Sapp G., *A Brief History of the Future of Libraries: An Annotated Bibliography*, Scarecrow Press, Lanham 2002.
- [5] Williams C., *Managing Archives: Foundations, Principles and Practice*, Chandos Publishing, Oxford 2006.

THE UNIVERSITY OF WESTERN ONTARIO ARCHIVES

Advancements in the field of digital imaging as well as electronic document delivery allow easier to archive and library materials which, not even that long ago, were either difficult to obtain or unavailable to the general public. Although the benefits of these technologies are undisputable, they do present a unique set of challenges, which both libraries and archives must face.

Using UWO library system as an example, this article describes a symbiotic relationship existing between these two entities, which more efficiently meets the information needs of the academic community.

Topics covered include a brief history of the UWO and its libraries and archives, similarities in term storage and protection of and access to the library and archived resources, the need for integration of services, archive design (High Density Module and Compact Storage) and transfer of rarely used materials, special and regional collections and administrative documents between libraries and archives. This article provides an insight into feasibility of a modern archive.

Danuta Dudziak

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

NARZĘDZIA ELEKTRONICZNE W PRACY DZIAŁU GROMADZENIA: WYBRANE RAPORTY SYSTEMU ALEPH

W artykule opisano opracowane w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej rozszerzenie funkcjonalności modułu *Gromadzenie* w systemie ALEPH¹ polegające na częściowym zintegrowaniu danych zawartych w bazie *Zamówienia* modułu *Gromadzenie* z bazą *Centralny Rejestr Wydatków PWr*. Na przykładzie wybranych raportów, jak np. *Załącznik do faktury*, wskazano na niezbędność posługiwania się narzędziami elektronicznymi w pracy działów gromadzenia. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: *dlaczego o gromadzeniu pisze się w Polsce mało i niechętnie*.

Wszystkie moduły systemu ALEPH, funkcjonującego w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej (BG) od 2002 roku, wzbo-
gacane są nieustająco o nowe oprogramowanie podyktowane poja-
wianiem się coraz bardziej wyrafinowanych potrzeb płynących,

¹ Rejestr zbiorów bibliotecznych był prowadzony od początku 2007 roku poza BG, w Centralnym Rejestrze Wydatków PWr. W trakcie pierwszych miesięcy jego funkcjonowania pojawił się pomysł, aby obowiązek rejestrowania zbiorów bibliotecznych przekazać właśnie Bibliotece. Ze względu na liczbę i specyfikę zamówień BG uznano, że kwalifikują się one do wyodrębnienia z CRW PWr. W maju 2007 roku utworzono odrębny rejestr zbiorów bibliotecznych CRW, prowadzenie którego powierzono sekcji księgowo-planistycznej BG z równoczesnym utworzeniem w tym celu nowego stanowiska pracy.

ostatnio coraz częściej, z poszczególnych jednostek Uczelni. Czasem są to programy i projekty długotrwanie rozbudowywane i szeroko opisywane, jak np. platforma integracji bazy DONA-ALEPH z SCI, Listą Filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych [5], a czasem proste, ale skutecznie wspomagające żmudne, codzienne procedury, niezbędne np. przy realizacji centralnego zamawiania, rejestrowania i wprowadzania książek do 20 bibliotek funkcjonujących w systemie sieci bibliotecznej Uczelni.

W artykule opisano dostosowywanie sposobu wprowadzania danych w module *Gromadzenie* w systemie ALEPH (MG) do wymogów ewidencji wydatków zamówień o wartości do 14000 euro. Przedstawiono, krok po kroku, schemat działań ilustrujący kolejne procedury związane z rejestracją zamówień na książki w Centralnym Rejestrze Wydatków PWr (CRW) i zapewnieniem korelacji danych w dwóch niezintegrowanych bazach danych: (MG i CRW). Szczegółowo opisano raport *Załącznik do faktury*, służący do opisu faktur, który to opis mocno skomplikował się po wprowadzeniu CRW. Wspomniano także o niektórych raportach zaprojektowanych w odpowiedzi na wymagane przez Uczelnię zestawienia statystyczne.

O gromadzeniu pisze się w Polsce rzadko; traktowane jest „po macoszemu” w zakresie *collection development*, jak chce Henryk Holender [6] lub nazwane „bibliotecznym kopciuszkim” przez Annę Filipowicz, jeśli chodzi o prawie nieobecne jeszcze 10 lat temu narzędzia elektroniczne w pracy działu gromadzenia [8]. Również niespełna 5 lat temu – przypomnijmy wyniki ankiety z 2005 roku, wyraźnej poprawy sytuacji nie zanotowano: „Jeżeli na 30 analizowanych bibliotek tylko w 8 (27%) nie odkładano na później wdrożenia modułu gromadzenia, a w 15, czyli w połowie bibliotek, w ogóle, nawet po latach, nie zdołano zachęcić zespołów zajmujących się gromadzeniem zbiorów do posługiwania się narzędziem elektronicznym w codziennej pracy, to należy uznać, że oferowane narzędzia nie są jeszcze w pełni dostosowane do potrzeb bibliotek w Polsce i wymagają modyfikacji, co dobitnie potwierdzają dane zawarte w odpowiedziach bibliotek...” [7].

Odpowiedzią na pytanie: *dlaczego o gromadzeniu pisze się mało?* jest, po części i w pewnym tylko sensie, niniejszy artykuł, który przy-

pominać może radosną twórczość smutnego biurokraty, a w istocie jest szczegółowym opisem niezbędnych, nie wszystkich oczywiście, kroków poprzedzających realizację każdego zamówienia na książki, czyli bardzo żmudnych procedur, opisu których próżno szukać w literaturze przedmiotu lub obszernych, i zdawałoby się wyczerpujących instrukcjach modułów gromadzenia w zintegrowanych systemach bibliotecznych. No, ale czy to jest absorbujący temat dla piszących lub czytających bibliotekarzy?

Skoro jednak czynności są żmudne, literatury i szkoleń niewiele a normy jakości obsługi użytkownika wyśrubowane – jak rzeczowo, dyplomatycznie i natychmiast! odpowiedzieć na pytanie czytelnika, który np. posługując się specjalnie dla niego zaprojektowanym formularzem elektronicznym, **zglasza tytuły do zakupu i chce wiedzieć, kiedy zaproponowane książki będzie mógł wypożyczyć?**

Zacznijmy od przykładowego wyliczenia czynności do wykonania, nim tytuł trafi w postaci zamówienia do dostawcy. Dodajmy od razu, że o większości z nich użytkownik nie chce, ale i nie powinien słyszeć:

1. Otrzymanie zgłoszonych tytułów do zakupu za pośrednictwem formularza elektronicznego.

2. Formalna i merytoryczna ocena przydatności i niezbędności zgłoszonych tytułów, także w innych bibliotekach sieci (by ograniczyć powtarzające się zamówienia) oraz potwierdzenie mailem przyjęcia i skierowania zamówień do realizacji.

3. Rozpoznanie cenowe na rynku (wykonane z należytą starannością) i wybór dostawców zapewniający uzyskanie najlepszych efektów z nakładów na rozbudowę księgozbioru.

4. Rezerwacja u dostawców zamówionych książek z gwarancją utrzymania wynegocjowanej ceny z chwilą ich zakupu.

5. Wprowadzenie wstępnych opisów bibliograficznych do bazy *Katalogowanie*.

6. Wprowadzenie nowego rekordu do bazy *Budżety* w MG, jeśli zamówienie dotyczy deklarowanych środków własnych.

7. Wprowadzenie oddzielnego rekordu zamówienia dla każdego tytułu i utworzenie rekordów egzemplarzy dla każdego tytułu.

8. Wygenerowanie zamówienia w postaci list przeznaczonych do poszczególnych, wybranych dostawców.

9. Przekazanie zamówień do zastępcy dyrektora BG – weryfikacja merytoryczna celowości realizowanego zamówienia.

10. Przekazanie zamówień do dyrektora BG – ostateczna akceptacja w Bibliotece.

11. Przekazanie zamówień do sekcji księgowo-planistycznej BG – zaewidencjonowanie i nadanie numeru pozycji w rejestrze ewidencji wydatków wyodrębnionym dla zamówień bibliotecznych z CRW PWr.

12. Przekazanie zamówienia do kontrasygnaty – akceptacja zastępcy kwestora PWr.

13. Wysłanie zamówienia do dostawcy i powrót kopii zamówienia do Oddziału Gromadzenia BG (OG), gdzie następuje **uzupełnienie każdego rekordu w bazie Zamówienia MG o numer pozycji nadany w rejestrze ewidencji wydatków** (zob. pkt. 11).

W wymienionych trzynastu czynnościach, mniej lub bardziej czasochłonnych, uwzględniono jedynie wstępną korespondencję zwrotną, a jak wiemy z praktyki czytelnik biorący udział w kompletowaniu księgozbioru lub konsultant zgłaszający tytuły do zakupu nie poprzestaje zazwyczaj na otrzymaniu podziękowania, potwierdzeniu przyjęcia zamówień do realizacji oraz sugestii, by regularnie przeszukiwał Katalog OPAC. Wielu zadaje pytanie: *kie-
dy? Łatwo pytać...*

Zamówione książki przychodzą szybko, często w ciągu kilku dni, ale też po upływie 3 i 4 tygodni w przypadku importu, lub czasem jeszcze później.

Pomijając banalną kolejną sekwencję czynności związaną z ewidencją wpływów i kontynuując wątek CRW pora teraz wspomnieć o kolejnych, po rejestracji zamówienia, bardziej już skomplikowanych konsekwencjach proceduralnych wprowadzenia CRW.

Na jednej wspólnej fakturze przychodzą od dostawcy książki pochodzące z różnych (i w różnym czasie wysyłanych) zamówień i o różnych – rzecz jasna – numerach ewidencji w CRW. Nie byłoby w tym nic niezwykłego, gdyby nie fakt, że **Centralny Rejestr**

Wydatków nie jest elementem Modułu *Gromadzenie* w systemie ALEPH, choć powiela rejestracje wszystkich zamówień na książki, nadając każdemu inny – niezależny od alephowego licznika – numer zamówienia oraz kontroluje zgodność wysokości kwot z zamówień i odnośnych faktur.

By specjalnie zatrudniony pracownik do obsługi CRW w sekcji księgowo-planistycznej mógł powierzony mu rejestr ewidencji wydatków prowadzić, i na bieżąco uzupełniać, musi otrzymywać z OG fakturę opisaną w sposób jasno informujący, **które kwoty z poszczególnych pozycji na fakturze dotyczą których zamówień rejestru CRW.** Łatwo wymagać!

Jak wspomniano, rejestr w sekcji księgowo-planistycznej nie jest modulem zintegrowanego systemu ALEPH. A szkoda. W sekwencji kroków do wykonania przypomnijmy numer trzynasty, który jest niby wtórną, ale jak potrzebną czynnością polegającą na uzupełnieniu każdego rekordu zamówienia już wygenerowanego w ALEPH-ie i wysłanego do dostawcy, o kolejny numer pozycji nadany w rejestrze ewidencji wydatków. To wyjątkowo celowa, choć zdublowana czynność ponownego wprowadzania i uzupełniania danych, a dokładniej – podwójnego numerowania każdego rekordu zamówienia, dzięki czemu możliwe było zaprojektowanie raportu zwanego *Załącznik do faktury*, którego przykładowy wydruk zamieszczono na rys. 1.

Raporty *Załącznik do faktury* generowane są na podstawie danych zawartych w systemie ALEPH i dołączane do każdej faktury przekazywanej do księgowości, a czynność ta jest jedną z mniej uciążliwych, mimo iż z chwilą pierwszego sygnału o obowiązku wprowadzania CRW do realizacji (i tym samym nowego sposobu opisywania faktur), pracowników działów księgowości, gromadzenia i informatyków w BG „ścięło z nóg”.

Dzięki raportowi *Załącznik do faktury* i bardzo wielu, wielu innym raportom, którymi posługują się na co dzień pracownicy Biblioteki Politechniki Wrocławskiej, wydajność pracy mierzona jako czas potrzebny na zakupienie i opracowanie książki jest wysoka, porównywalna ze standardami np. w bibliotekach niemieckich, o których pisze Krystyna Hudzik: „W trybie normalnym czas ten

wynosi do 6 tygodni, ale w razie potrzeby realizowane są także terminy bardzo krótkie (4–7 dni)².

Politechnika Wroclawska
Biblioteka Główna i OINT
Oddział Gromadzenia

Wrocław, 2009-11-09

Załącznik do faktury nr: 2517/web/2009

Dotyczy

Lp.	Numer rejestru	Wartość (PLN)
1.	416/29/04/2009/D	627,84
2.	427/06/05/2009/D	647,08
3.	430/06/05/2009/D	2544,66
4.	442/12/05/2009/D	132,95
5.	446/12/05/2009/D	1230,36
6.	502/28/05/2009/D	334,00
	Razem	5516,89

Numer akcesji: 2009/0525/1

Wartość akcesji: 5516,89 PLN

Koszty dodatkowe: 0,00 PLN

Wartość ogółem: 5516,89 PLN

Rys. 1. Przykładowy raport *Załącznik do faktury*. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z modułu *Gromadzenie* w systemie ALEPH

² Krystyna Hudzik w artykule *Standardy gromadzenia i opracowania zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich w Niemczech*, wygłoszonym na III Bałtyckiej Konferencji „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” w dniach 28–29 maja 2009, wymienia takie właśnie normy czasowe dotyczące zakupu i opracowania zbiorów.

Tylko czy jest to satysfakcjonujący termin dla użytkownika, którego w najmniejszym stopniu nie interesują procedury księgowo czy biblioteczne, jak zresztą większość z nas, co by po części tłumaczyło szczupłość literatury przedmiotu na temat zakupu zbiorów do biblioteki, gromadzenia, zarządzania zbiorami, czy jakkolwiek atrakcyjnie chcielibyśmy ten nasz pikowany czynnościami biurokratycznymi proces nazywać.

Pisząc o raportach, którymi na co dzień posługuje się OG, nie sposób nie wspomnieć o kilku wybranych tylko spośród kilkudziesięciu, bez których trudno wyobrazić już sobie sporządzanie rutynowych czy okazjonalnych, potrzebnych „na życzenie” i „na cito” statystyk jak np.:

- raporty do celów akredytacji, ilustrujące zakupy książek polskich i zagranicznych dla danego wydziału, w zadanym okresie czasu, np. 5 lat, w podziale na: dziedziny, kierunki, specjalizacje, przedmioty i rodzaje książek, jak skrypty, podręczniki, monografie, inne, itp.;

- zestawienia wydatków na książki zakupione z danego – zleconego przez zespół badawczy dysponujący grantem – źródła płatności, w zadanym okresie czasu, np. 3 ostatnich lat, z podaniem tytułów, cen, kwot i numerów faktur, itp.;

- analizy ilościowe wprowadzonych do zbiorów darów, w zadanym okresie czasu i w podziale na darczyńców w układzie rankingowym;

- rankingi dostawców, czyli zestawienie liczby tytułów, egzemplarzy i kwot przypadających w danym okresie czasu na poszczególnych dostawców;

- wykazy (w układzie rankingowym) tytułów najczęściej udostępnianych w danym okresie czasu, także w podziale na wydawców/dostawców.

Mimo pozornego wrażenia wszechstronności wymienionych przykładowych raportów, złudne byłoby twierdzenie, że zintegrowane systemy biblioteczne są wystarczająco inteligentne, by sprostać wszystkim aktualnym zapotrzebowaniom, zwłaszcza na materiały statystyczne, które OG wykonywać musi. Coraz częst-

szy i intensywniejszy udział BG w projektach finansowanych ze środków innych niż uczelniane, a dotyczących np. zakupu podręczników anglojęzycznych do realizacji programów studiów w języku angielskim (finansowanego przez Urząd Marszałkowski), wymaga posługiwania się wielu innymi narzędziami elektronicznymi i bazami danych, które niekoniecznie są lub mogą być zintegrowane z lokalnym, bibliotecznym systemem komputerowym.

Na koniec przypomnijmy jeszcze, że organizowane przez BG kiedyś co 5 lat seminaria: „Gromadzenie zbiorów – sztuka integracji” [1] i „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru” [2], które przetrwały się z czasem w cykliczne międzynarodowe konferencje: I w 2007 r. i II w 2009 r. „Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych” [3], [4], podczas których mikrofon otrzymują koledzy praktycy, ze wskazaniem na zaprezentowanie nie tylko swoich bibliotek, ale przede wszystkim rozwiązań o charakterze przyczynkarskim w zakresie trudnej sztuki gromadzenia zbiorów, zwłaszcza w formie elektronicznej, są po części wspólnym szukaniem odpowiedzi na pytanie: jak to zrobić lepiej?

BIBLIOGRAFIA

- [1] <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/es01-03.html>
- [2] <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/index.php>
- [3] <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/>
- [4] <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/index.php>
- [5] <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/komperda.php>
- [6] http://www.forumakad.pl/forumksiazki/2009/43/07_gromadzeniepo_macoszemu.html
- [7] II Seminarium *Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru*. Omówienie ankiety (Danuta Dudziak), [w:] II Seminarium *Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru*. Wrocław, 23–24 czerwca 2005, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Komisja Wydawnictw Elektronicznych, Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, Wrocław 2005. (EBIB. Materiały konferencyjne nr 11). Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/dudziak.php>
- [8] Filipowicz A., *Nowe media w pracy działu gromadzenia*, EBIB, 1999:02 (maj), <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib02/filip.html>

ELECTRONIC TOOLS IN ACQUISITION DEPARTMENT:
SOME STATISTIC REPORTS OF ALEPH SYSTEM

Some functionality expansion of ALEPH *Acquisitions* module, made at the Main Library of the Wrocław University of Technology, was described. This expansion allow a partial integration of ALEPH's database *Orders* with TU *Central Register of Expense*. Based on the reports chosen, especially on *Enclosure for invoice*, the indispensability of electronic tools in acquisition department was emphasized. An attempt was made to answer the question: *why do the authors in Poland avoid acquisition topics or escape from them?*

Ewa Goumissi

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

PRZYKŁADY POZYSKIWANIA WIEDZY O POTRZEBACH LITERATUROWYCH W BIBLIOTEKACH AKADEMICKICH

W artykule omówiono przykłady pozyskiwania wiedzy o potrzebach literaturowych w bibliotekach akademickich, ze szczególnym uwzględnieniem formularzy elektronicznych służących do zgłaszania propozycji zakupu książek na stronach bibliotek. Przedstawiono aktualny stan 50 portali bibliotecznych z punktu widzenia zastosowanych sposobów informowania użytkowników o zamieszczonych formularzach i zachęcania do korzystania z nich. Szczegółowo scharakteryzowano różnorodne formularze. Wskazano na ich znaczenie w usprawnianiu zamawiania książek. Podkreślono, że wzrasta liczba bibliotek, które je zamieszczają.

WSTĘP

Nowoczesna, dobrze zorganizowana i zarządzana biblioteka akademicka, dostarczając użytkownikom dostosowane do ich potrzeb materiały biblioteczne i informacje, wspomaga proces edukacji i prowadzenie badań naukowych na uczelni.

Bibliotekarze, współpracując z użytkownikami: pracownikami naukowo-dydaktycznymi i studentami, w zakresie tworzenia i kształtowania księgozbioru, starają się nadać za ich potrzebami [7]. Częstość komunikacji się z nimi za pośrednictwem portali bibliotecznych. W tym celu na stronach bibliotek przygotowano i oddano do

dyspozycji użytkowników elektroniczny formularz umożliwiający przesyłanie propozycji zakupu (głównie druków zwartych) do bibliotek. Czytelnikom zaoferowano narzędzie dające realny wpływ na zasoby bibliotek i pozwalające oczekiwać, że wskazane przez nich i potrzebne pozycje zostaną zakupione [6].

Na potrzeby niniejszego artykułu poddano analizie 50 stron domowych bibliotek naukowych szkół wyższych z terenu całego kraju. Wybór tego rodzaju bibliotek był celowy, autorka założyła, że mają one najbardziej zaawansowane portale biblioteczne i tym samym prawdopodobne jest, że wśród innych form komunikowania się z czytelnikiem stosują także formularze www [7].

Szczegółowo omówiono formularze elektroniczne do zgłaszania propozycji zakupu. Stwierdzono, że rozpoznawanie potrzeb informacyjnych i edukacyjnych środowiska akademickiego dokonuje się również przez analizę tytułów zgłaszanych na formularzach.

KSZTAŁTOWANIE ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH A POTRZEBY UŻYTKOWNIKÓW

Dawna i dzisiejsza koncepcja bibliotekarstwa zakłada, iż biblioteka gromadzi tworzone celowo kolekcje i umożliwia najskuteczniejsze z nich korzystanie. Uwzględni przy tym podstawowe zagadnienia: misję biblioteki, jej czytelników, gromadzone zbiory i na koniec – sposób, w jaki będzie dokonywany wybór publikacji do zakupu [8].

Aktywne wspieranie procesów naukowych, badawczych, edukacyjnych oraz zaspokajanie zapotrzebowania na wiedzę i informację poprzez dostarczenie niezbędnej literatury do pracy naukowej i dydaktycznej jest misją biblioteki akademickiej.

Budowanie księgozbioru zorientowane jest na **aktualne potrzeby czytelników**. Zbiory mają służyć w równym stopniu pracownikom prowadzącym badania naukowe, jak i studentom. Umiejętny dobór zbiorów opiera się na wytycznych kształtowania kolekcji wypracowanych przez lata działalności. Pozyskiwanie wiedzy o potrzebnych tytułach odbywa się w sposób rozmaity. Wielodzie-

dzinowa biblioteka akademicka zawiera literaturę korespondującą z dydaktyką i zakresem badań naukowych uczelni, stąd fachowe i planowe tworzenie jej zbiorów wymaga odpowiedniej wiedzy, a przede wszystkim bardzo dobrej współpracy bibliotekarzy z pracownikami naukowymi i dydaktycznymi [3]. Umiejętne włączenie kadry naukowo-dydaktycznej w dobór zbiorów wpływa też na wzrost znaczenia biblioteki na uczelni, kontakt zaś z użytkownikami, dla których biblioteka gromadzi księgozbiór, sprzyja jego efektywniejszemu kształtowaniu [6]. Tematyka zbiorów powinna odzwierciedlać zakres wykładanych przedmiotów i być zgodna z kierunkami kształcenia. Kolekcje buduje się według założeń programów nauczania. Korzysta się z sylabusów oraz dostępnych na stronach wydziałów wykazów literatury podstawowej i uzupełniającej, podanych przy opisach kursów. Zakupy dokonywane są na podstawie oferty wydawców, księgarń i hurtowni. Gromadzi się to, co przewiduje się, że będzie w pełni wykorzystane. Jakość i atrakcyjność posiadanych zbiorów ma wpływ na zainteresowanie biblioteką. Analiza kolekcji i ustalenie potrzeb przy uwzględnieniu aktualnych trendów nauki i dydaktyki poprzedzają wybór publikacji do zakupu. Modyfikacje profilu studiów, powoływanie nowych kierunków, są przyczyną zmian zakresów gromadzonych zbiorów. Zapoznanie się bibliotekarzy ze zmianami programów nauczania i listami lektur do nowych kierunków studiów jest niezbędne i umożliwi dostosowanie księgozbioru do aktualnych potrzeb.

WSPÓŁPRACA ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO Z BIBLIOTEKAMI

Środowisko akademickie współpracuje z bibliotekami głównie przy gromadzeniu zbiorów. W niektórych bibliotekach organizuje się zespół specjalistów z uczelni – ekspertów z różnych dziedzin wiedzy pomagających w doborze literatury.

Zakupów dokonuje się na podstawie bieżących zamówień wykładowców i sugestii studentów, ustnych propozycji zakupu i składanych dezyderatów [4]. Uczestnictwo bibliotekarzy w posiedze-

niach rad wydziałów i rad instytutów, rozmowy z pracownikami także służą poznaniu potrzeb użytkowników. Współpraca opiekunów naukowych z bibliotekami polega na konsultowaniu zakupów specjalistycznej literatury i pomocy merytorycznej przy podejmowaniu właściwych decyzji dotyczących gromadzenia [1].

W bibliotekach niemieckich o doborze literatury decydują zazwyczaj specjaliści dziedzinowi kontaktujący się z pracownikami naukowymi i współuczestniczący w podziale środków przeznaczanych na zakup literatury z poszczególnych dziedzin. Specjaliści ci zajmują się głównie typowaniem pozycji do zakupu, koordynowaniem kupna, kontrolowaniem jakości zbiorów, rzeczowym ich opracowaniem, udzielaniem informacji w zakresie podlegających im dziedzin.

W Polsce model ten występuje w niewielu bibliotekach uczelnianych, m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, która na swojej stronie www zachęca wszystkich zainteresowanych współpracą przy kształtowaniu księgozbioru do nawiązania kontaktów ze wskazanymi bibliotekarzami dziedzinowymi odpowiedzialnymi za realizację zakupów. Utrzymują oni kontakt z pracownikami nauki, bibliotekarzami bibliotek sieci i pozostałymi użytkownikami bibliotek. Koncepcja zastosowania modelu bibliotekarzy dziedzinowych wiąże się w tej bibliotece nie tylko z reorganizacją zakupu literatury, zwłaszcza zagranicznej, ale także ze zmianami w strukturze funkcjonowania biblioteki.

Analiza strony domowej Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie pozwoliła na zebranie informacji o sposobie pozyskiwania przez bibliotekarzy wiedzy o potrzebach literaturowych nauczycieli akademickich w tej bibliotece. I tak, po wejściu w *Usługi on-line*, pracownik UMCS może zgłosić propozycję zakupu książek potrzebnych do pracy naukowej lub dydaktycznej i kierowany jest do formularza. Przez wejście w *Zakup naukowej literatury zagranicznej i polskiej* również zostaje zaproszony do zgłaszania zapotrzebowania na zakup książek przez wypełnienie formularza. Do formularza może dotrzeć co najmniej z trzech miejsc, zapoznając się z wiadomościami *Dla pracowników UMCS*

na stronie głównej. Wypełniając formularz, podaje swoje imię, nazwisko, stopień naukowy, nazwę jednostki UMCS, telefon i adres, i najważniejsze dane maksimum trzech książek: autor, tytuł, wydawca, rok wydania, cena. Biblioteka zwraca się też z prośbą do kierowników jednostek naukowo-dydaktycznych UMCS o przekazywanie wykazów literatury niezbędnej do prowadzenia zajęć.

Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej prowadzi centralny zakup dla wszystkich funkcjonujących w uczelni bibliotek tworzących system: 9 bibliotek wydziałowych, 6 bibliotek instytutowych i 3 bibliotek studiów. Zapewniają one literaturę dla studentów 12 wydziałów. Na budowanie zbiorów i merytoryczny dobór tytułów znaczący wpływ mają pracownicy naukowcy. Konsultant, pełniący w Bibliotece Głównej rolę specjalisty dziedzinowego, kontaktujący się z wieloma doradcami w uczelni, współpracuje od lat przy wyborze tytułów do zakupu. Także kierownicy bibliotek sieci i dość liczne grupy ich opiekunów merytorycznych i konsultantów wspierają Bibliotekę Główną. Na wystawach książek zagranicznych, organizowanych przez Bibliotekę Główną i biblioteki wydziałowe, książki do zakupu typują bibliotekarze przy współpracy konsultantów, w tym pracowników naukowych, doktorantów, a także studentów. Po zapoznaniu się z ofertą proponują konkretne tytuły do zbiorów swoich bibliotek wydziałowych lub Biblioteki Głównej [1]. Propozycje zakupu książek do Biblioteki Głównej można złożyć także w Informacji Katalogowej, bądź przez elektroniczny formularz.

KOMUNIKACJA Z UŻYTKOWNIKIEM ZA POŚREDNICTWEM PORTALI BIBLIOTECZNYCH

Biblioteczne strony wyższych uczelni są bardzo różnorodne, ale wszystkie powinny zachęcać użytkowników do zapoznania się z biblioteką i jej zbiorami oraz korzystania z oferty biblioteki. Są miejscem zintegrowanego dostępu do zasobów i usług. Oferują elektroniczny dostęp do katalogów, co umożliwia użytkownikowi przeszukiwanie zasobów biblioteki, zlokalizowanie w bibliotece poszukiwanego tytułu oraz uzyskanie informacji o jego dostępności.

Czas i miejsce wyszukiwań nie mają znaczenia w przypadku katalogów on-line. Posiadają również rozmaite narzędzia komunikacji z czytelnikiem [5].

By podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, jak ważnym elementem systemu zdobywania wiedzy o aktualnych potrzebach literaturo-
wych użytkowników biblioteki jest komunikacja z nimi za pośred-
nictwem portali bibliotecznych, poddano analizie 50 stron www
bibliotek naukowych w kraju, w tym 15 politechnicznych, 21 uni-
wersyteckich, 4 akademii wychowania fizycznego i 10 innych szkół
wyższych, np. Biblioteki Głównej Akademii Podlaskiej w Siedl-
cach, Biblioteki Głównej SGGW, Biblioteki Głównej Akademii
Górniczno-Hutniczej, Biblioteki Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we
Wrocławiu.

Zbadano je z punktu widzenia sposobów zachęcania użytkowni-
ków do współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów i dzielenia się
sugestiami dotyczącymi kupna książek.

Oparto się na informacjach zawartych na stronach domowych
bibliotek oraz opiniach przekazanych przez niektórych biblioteka-
rzy, m.in. z Biblioteki Głównej Politechniki Koszalińskiej, Bibliote-
ki Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, Biblioteki Głównej
Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Biblioteki Uni-
wersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Biblioteki Uniwersytec-
kiej w Warszawie, Biblioteki Politechniki Krakowskiej, Biblioteki
Głównej Uniwersytetu Rzeszowskiego, Biblioteki Głównej Poli-
techniki Świętokrzyskiej.

FORMULARZE DO ZGŁASZANIA DEZYDERATÓW NA STRONACH BIBLIOTEK

Coraz bardziej doceniane miejsce wśród usług informacyjnych
biblioteki zajmuje formularz www. Za pomocą specjalnego inter-
fejsu, poprzez wypełnienie formularza na stronie www, daje się
użytkownikom możliwość zgłaszania propozycji zakupu. Formu-
larz ten usprawnia zamawianie książek i ułatwia czytelnikom kon-
takt z biblioteką [2]. Spośród 50 analizowanych bibliotek, w 28

zastosowano taki formularz, specjalnie przygotowany z myślą o użytkownikach korzystających z Internetu, a w 4 można zgłosić propozycję zakupu, korzystając z przygotowanego, zaadresowanego e-maila.

Oczywiste jest, że czytelnik może z formularza skorzystać tylko wówczas, gdy wie, że jest on dostępny na stronie biblioteki, w myśl ciągle aktualnej zasady, że: nie sztuka umieścić informację na stronie, sztuka umieścić ją tak, aby dotarła do odbiorcy.

Czytelnik, zwłaszcza taki, który ma po raz pierwszy kontakt z dużą biblioteką akademicką, po prostu może się nie domyślać, jak interesującą propozycję przygotowała dla niego biblioteka: propozycję on-line zgłoszenia przez formularz książki do zakupu. Strona domowa ma umożliwić mu dotarcie do formularza. Zakładka, która otwiera tę możliwość, nazywana jest rozmaicie, np. *Formularz zamówień*, *Dezyderaty on-line*, *Zaproponuj zakup książki*, *Zaproponuj do zbiorów*, *Zaproponuj do biblioteki*, *Zgłoszenie książki*, *Propozycja zakupu książki bądź czasopisma*, *Prośba o zakup książki*, *Zakup książek*. Obszerne dane przedstawiono w załączniku nr 1.

W 26 badanych przypadkach na stronach startowych bibliotek, bez dodatkowych poszukiwań, umieszczona jest konkretna, czytelna, wprost podana informacja o formularzu, będąca jednocześnie bardzo wyraźną zachętą do współpracy. Bardzo proste dotarcie do formularza – jednym kliknięciem ze strony głównej, umożliwia np. Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego, Biblioteka Politechniki Opolskiej.

Są też takie strony domowe bibliotek, na których nie od razu spostrzeżać się zachętę do zgłaszania tytułów do zakupu, jest ona „ukryta” pod innymi zakładkami, np. wchodząc w link ze strony głównej: *Pytania i sugestie*, zauważa się wiadomość: *Proponuję zakup książki* (Biblioteka Politechniki Białostockiej).

Na portalu Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej nie ma widocznej na pierwszy rzut oka informacji o formularzu, ale jest możliwość szybkiego do niego dotarcia z kilku miejsc portalu. Przyjęto założenie, że czytelnik zainteresowany konkretnym tytu-

łem powinien najpierw spróbować wyszukać go w katalogu on-line i sprawdzić, czy można go wypożyczyć. Najprościej do katalogu wchodzi się z menu *Na skróty* do *Katalogu on-line: książki i czasopisma* na stronie startowej Biblioteki bądź przez *Katalogi* z paska nawigacji przenosi się do *Katalogi on-line: Książki i czasopisma* i na dole podstrony: *Wyszukiwanie* znajduje się podkreślona informacja: *Zgłaszanie książek do zakupu przez bibliotekę* i stąd przenosi się na stronę formularza. Strona główna Biblioteki umożliwia wejście do katalogu co najmniej z czterech miejsc. O formularzu czytelnik dowiaduje się też i przenosi do niego z dwóch stron: Oddziału Gromadzenia Druków Zwartych i Informacji Katalogowej.

Menu stron głównych bibliotek pozwala na pierwszy rzut oka zorientować się, jaka jest ich zawartość, struktura i możliwość dalszej nawigacji. W przypadku „szperania” na stronach domowych w celu odnalezienia formularza i wypełnienia go bardzo ważne jest, aby nawigacja spełniała postulat „trzech kliknięć” – maksymalnie trzy kliknięcia mają umożliwić dojście do szukanego miejsca.

Jak już wspomniano, propozycja zakupu nowych książek jest zazwyczaj sformułowana bezpośrednio i umieszczona na stronie startowej biblioteki. W większości bibliotek zastosowane jest menu boczne, przeważnie po lewej stronie witryny, i tam często znajduje się zakładka kierująca do formularza. Ciekawym tego przykładem jest strona Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej z zakładką przeznaczoną dla wykładowców: *Zgłoś podręcznik dla wykładowców*. Jeszcze ciekawsza byłaby możliwość dotarcia do informacji o jej skuteczności. Ta sama strona pozwala każdemu czytelnikowi wejść z dwu niepowiązanych miejsc do *Formularza zgłoszenia propozycji zakupu*, poprzez zakładkę *Formularze on-line* i przez wejście w *Znajdź – książki*. Kolejny sposób zaproszenia to umieszczenie na samym dole strony tytułowej apelu do czytelnika, np. *Napisz uwagę, jeżeli masz jakiegokolwiek sugestie, propozycje odnośnie gromadzenia księgozbioru*, kliknięcie na link: *Napisz do nas*, otwiera mu drogę do zaadresowanego e-maila (Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku).

Także dół strony głównej to miejsce wybrane przez np. Bibliotekę Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego do umieszczenia *Propozycji zakupu książki bądź czasopisma*.

Niektóre biblioteki wybierają miejsca bardziej widoczne do umieszczenia zakładki, np. w połowie strony domowej, po bokach np. *Propozycje zakupu czy Prośba o zakup książki* (Biblioteka Politechniki Opolskiej i Biblioteka Politechniki Krakowskiej).

Aby zwrócić uwagę czytelnika na komunikat o formularzu, wykorzystuje się ikonki graficzne. I tak, ułożona najniżej ze wszystkich zakładka: *Zaproponuj zakup książki*, z kolorowym obrazkiem grzbietów książek, przyciąga wzrok na stronie domowej Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach, podobnie jak wizerunek zacytowanej sowy przy zakładce u dołu strony domowej Biblioteki Politechniki Rzeszowskiej. Ale chyba najbardziej ekspresyjny element graficzny zastosowano na portalu Biblioteki Głównej AWF w Poznaniu – przy zakładce: *Tu można zgłosić propozycje zakupu książek i czasopism* pojawia się: wyskakujące z kałamarza, rozpryskujące atrament pióro, co sprawia, iż trudne byłoby niezauważenie tej propozycji. Na ogół elementy graficzne uwydatniające zakładki na stronach bibliotek pojawiają się rzadko, ale jeśli już są, nie pozwalają przeoczyć tego, co ozdabiają.

BUDOWA FORMULARZY – BOGACTWO RÓŻNORODNOŚCI

Z przeprowadzonych analiz wynika, że typowe formularze mają wstęp, uwzględniają najważniejsze dane bibliograficzne książki i czytelnika. Wszystkie analizowane formularze przewidują pole tytułu, tylko jeden nie wymienia autora, w 23 należy podać rok wydania, w 22 – wydawnictwo, w 12 – miejsce wydania, w 11 – ISBN, a tylko w 10 – uzasadnienie. Najmniejszą wagę przywiązuje się do ceny, dodatkowych informacji i uwag, numeru serii i tomu, celu zakupu (załącznik nr 2).

Część pól oznaczonych gwiazdką jest obowiązkowa i bez ich wypełnienia wysłanie zamówienia jest niemożliwe. Czasem biblioteka nie określa, które pola są obowiązkowe i dopiero przy wysłaniu formularza pojawia się polecenie: *Wypełnij poprawnie wszystkie pola* (Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego). W szesnastu formularzach wypełnienie żadnego pola nie jest obowiązkowe.

W formularzu Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, mimo istnienia aż ośmiu pól danych książki, tylko dwa są obowiązkowe: autor bądź redaktor i tytuł. We wstępie jednak wspomina się o ISBN-ie jako niezastąpionym identyfikatorze, a także zachęca czytelnika do szerszej wypowiedzi, oferując dwa pola: *Inne uzasadnienie* i *Inne ważne informacje ułatwiające identyfikację lub zakup*.

W trzynastu formularzach dane bibliograficzne książki poprzedzają dane osobowe zamawiającego. Najczęściej wymieniane to: imię i nazwisko, e-mail, status czytelnika, nr telefonu, jednostka organizacyjna. W pojedynczych przypadkach formularze zawierają pola: *adres, uczelnia, źródło finansowania zakupu, stopień bądź tytuł naukowy*. Standardem jest wymienienie na formularzu czterech elementów danych osobowych: imienia i nazwiska, adresu e-mail, statusu. W jednym przypadku biblioteka nie podaje żadnego pola danych czytelnika, ale za to umożliwia przekazanie uwag w polu: *Uzasadnienie propozycji* (Biblioteka Uniwersytecka Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), w jednym też formularzu czytelnik może podać tylko jedną informację dotyczącą jego samego: swój adres e-mail, z tym że nie jest to obowiązkowe (Biblioteka Politechniki Rzeszowskiej). Czasem zaznacza się, że wypełnienie dwóch pól czytelnika, np. nazwisko i imię oraz e-mail, służy jemu samemu, bo pozwala bibliotece poinformować go o zakupie (Biblioteka Akademii Podlaskiej).

W formularzu Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej nie jest wymagane wpisanie danych potrzebnych do kontaktu ze zgłaszającym, czytelnik wpisuje je lub nie, sam decyduje, czy chce otrzymać odpowiedź. Te dane czytelnika to: imię i nazwisko, e-mail, nr telefonu, godziny kontaktu.

Zazwyczaj w formularzach występuje więcej pól danych bibliograficznych książki niż czytelnika, ale zdarza się, że biblioteka oczekuje podania tylko tytułu bądź autora książki, a wtedy wymagane standardowe dane osobowe są obszerniejsze. Tak właśnie jest w Bibliotece Dolnośląskiej Szkoły Wyższej – jedynej spośród bibliotek niepaństwowych szkół wyższych Wrocławia, która stworzyła na stronie domowej możliwość przesłania sugestii zakupu e-mailem. Tam też zapewnia się czytelnika, że wszystkie jego propozycje zostaną wnikliwie przeanalizowane. Obietnica uwzględnienia każdego zamówienia pojawia się także na formularzu Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego.

W mniej niż połowie badanych formularzy nie ma w części danych czytelnika żadnych pól obowiązkowych, co oznacza, że są tym bibliotekom nieprzydatne albo nie odsyłają zgłaszającemu odpowiedzi.

Jednym z najbardziej szczegółowych formularzy posługuje się Biblioteka Politechniki Krakowskiej, w której złożenie prośby o zakup książki wymaga też zalogowania się do jej portalu. Jest w nim sześć pól dotyczących danych składającego prośbę i osiem pól dotyczących książki. Obowiązkowe jest wypełnienie tylko trzech pól: *e-mail*, *tytuł*, *autor*. Podobnie rozbudowany formularz zamówienia stosuje Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego. Dostęp do formularza jest też autoryzowany (tylko pracownicy), ma on sześć pól danych bibliograficznych książki, z tego trzy pola obowiązkowe, cztery pola danych zamawiającego, wszystkie obowiązkowe, plus pole: *Dodatkowe informacje*. Najmniej rozbudowany formularz ma na przykład Biblioteka Politechniki Rzeszowskiej (trzy pola). Najczęściej formularz ma 5–6 pól do wypełnienia.

Tylko w czterech bibliotekach dostęp do formularza jest możliwy dopiero po zalogowaniu się (Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej, Biblioteka Politechniki Krakowskiej, Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu). Wyłącznie osobom upoważnionym, związanym z konkretną biblioteką, daje się dostęp do formularza, inni zaś, tzw. goście, nie mają do tego prawa.

Powszechnie przyjęte jest, że każdy zgłaszany tytuł podaje się w oddzielnym zamówieniu i niewiele formularzy umożliwi zamówienie kilku tytułów od razu (Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie).

Przeważnie formularz zgłoszenia poprzedza krótki lub kilkuzdaniowy wstęp wyjaśniający, w jakich przypadkach się go wypełnia, np. gdy czytelnik nie znalazł w zbiorach szukanej publikacji, gdy uważa, że jakaś książka lub czasopismo powinny się znaleźć w zbiorach biblioteki, gdy chce wskazać pozycje, z jakich chciałby korzystać w bibliotece. Może także być odwrotnie, gdy zwraca się uwagę czytelnika na to, że formularz nie służy osobistemu zamówieniu, lecz wskazaniu literatury, którą warto zakupić do biblioteki (Biblioteka Politechniki Krakowskiej). Czasem uprzedza się czytelnika o ograniczeniach funduszy biblioteki, dostępności zgłaszanych książek na rynku (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Zielonogórskiego). Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej też sygnalizuje, że „żadna biblioteka nie jest w stanie kupić wszystkich książek z gromadzonych przez siebie dziedzin”, dlatego proponuje się czytelnikowi, aby przekonał do zakupu przez wybranie opcji: *proponuję zakup książki, bo: wiem, że jest wartościowa, a nie ma jej w katalogu; powinna być, a nie ma jej w katalogu; jest zalecana przez wykładowców; brak/za mało książek o tej tematyce; jest tylko egzemplarz lektorny; wszystkie egzemplarze są wypożyczone*. Może też wypełnić pole: *inne uzasadnienie*.

Wyjątkowo w formularzu podkreśla się, że chodzi o zakup polskich wydawnictw: książek i czasopism (Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej), tylko książek wydanych w Polsce (Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego). Zachęca się czytelnika do dokładnego wypełniania pól danych książki (tytułu, autora i wydawnictwa), aby zamówienie mogło być szybciej zrealizowane, choć ze względu na wygodę czytelnika, obowiązkowe jest podanie niekiedy tylko tytułu książki (Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej).

Zdarza się, że biblioteka zwraca uwagę wypełniającego formularz na oddział, który zajmuje się obsługą zgłoszenia, np. nad rubry-

kami formularza Biblioteki Politechniki Warszawskiej jest zdanie: *Uwaga! Oferta Oddziału Gromadzenia.*

Wstęp może być sformułowany jak zaproszenie do współpracy pracowników i studentów w zakresie doboru literatury niezbędnej dla procesu dydaktycznego.

Zasadniczo biblioteki traktują zgłoszenia czytelników jako propozycję uzupełnienia zbiorów, nie przewidują też, aby czytelnik wskazywał liczbę egzemplarzy na formularzu, wyjątkiem są tu biblioteki: Uniwersytetu Rzeszowskiego i Politechniki Świętokrzyskiej.

W Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej czytelnik może zgłosić książkę, nawet jeśli znajdzie ją w katalogu, ale uzna, że jest w niewystarczającej liczbie egzemplarzy, choć przyznać należy, że to jedna z najtrudniejszych do uargumentowania propozycji zakupu.

W analizie szczególną uwagę zwrócono na biblioteki politechnik; aż jedenaście z nich ma formularz zgłoszenia zamówienia, co pozwala przypuszczać, jak jest tam doceniany.

Aktualnie trwają prace nad opracowaniem formularza w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

Są też biblioteki (20 spośród 50), które w żadnym miejscu na stronie domowej nie dają użytkownikom możliwości zaproponowania tytułu do zakupu. Nie znaczy to oczywiście, że czytelnik pozbawiony jest w tych bibliotekach innych sposobów wskazania do zakupu książek, których potrzebuje. W Bibliotece Głównej Politechniki Koszalińskiej, w Oddziale Gromadzenia i Opracowania, może osobiście, telefonicznie lub pocztą elektroniczną zgłosić swoje zamówienie z podstawowymi danymi o książce – autor, tytuł, wydawca, ISBN. Pracownicy naukowci uczelni, dysponujący środkami finansowymi w ramach badań, grantów itp., składają zamówienia elektroniczne do biblioteki w wewnętrznym uczelnianym systemie zamówień. W Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu również drogą elektroniczną czytelnicy zgłaszają potrzebne pozycje książkowe do kierownika Oddziału Gromadzenia. W Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu tylko pracownik może osobiście zgłosić w Dziale Gromadzenia swoje dezyderaty, w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej

we Wrocławiu czytelnik może wypełnić dezyderat i oddać dyżurnemu bibliotekarzowi, a w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie może zgłosić e-mailem swoje propozycje do Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów.

NIETYPOWE ROZWIĄZANIA FORMULARZY

Niektóre biblioteki mają oddzielne formularze do zgłaszania książek i czasopism, np. Biblioteka Główna AWF w Poznaniu. Formularze są identyczne co do struktury i liczby pól, różnią się jedynie danymi osób przyjmujących zgłoszenie. Wyjątkowo ten sam formularz elektroniczny służy nie tylko do zgłaszania zakupu, ale i zgłaszania zdigitalizowania zbiorów oraz umieszczania obiektów cyfrowych w sklepie online. Przykładem jest Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu.

Może być i tak, że przy przesyłaniu wiadomości czytelnik wybiera opcję rodzaju wiadomości: *uwaga dotycząca działalności biblioteki, zapytanie do bibliotekarza, proponuję zakup książki* (należy podać tytuł książki, nazwisko autora, miejsce i rok wydania). Tak jest przy wysyłaniu formularza do Biblioteki Politechniki Białostockiej.

Strona Biblioteki Głównej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego daje czytelnikowi możliwości *zgłaszania propozycji zakupu: krajowych i zagranicznych czasopism, medycznych baz danych oraz książek*. Z dwóch miejsc strony domowej można przejść do strony: *Zaproponuj do zbiorów*, a tam widoczne są linki: *Propozycja zakupu bazy, Propozycja zakupu czasopisma, Propozycja zakupu książki*. W trzech różnych formularzach wymagane są identyczne dane czytelnika i uzasadnienie, w przypadku czasopism zaznaczenie formy: drukowana bądź elektroniczna, a w przypadku baz podanie tylko nazwy bazy. Na stronie domowej jest uprzejme zaproszenie *do wspólnego kształtowania zbiorów*.

Tylko na stronie jednej biblioteki poruszana jest kwestia kosztów zgłaszanej literatury naukowej: przy logowaniu umieszczony jest zwięzły komunikat, informujący że zamawiający nie ponosi żadnych kosztów za zamówioną książkę (Biblioteka Politechniki Krakowskiej).

Sześć spośród 50 bibliotek sygnalizuje możliwość zamówienia czasopisma. **Na 50 badanych bibliotek tylko jedna podaje termin rozpatrzenia propozycji**, określając go na 7 dni (Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie).

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie każdy chętny może wziąć udział w akcji „Książka z rekomendacją”, mającej na celu wzbogacenie zbiorów o pozycje ważne dla studentów. Uczestnicy projektu sponsorują zakup, lecz dostępna na stronie biblioteki *Lista książek i czasopism rekomendowanych przez uczestników akcji* pozwala wszystkim nie tylko na wybór tytułu, który miałyby być sponsorowany, ale i na dodanie własnej propozycji. Wówczas należy wypełnić i przesłać formularz wypełniając pola: *tytuł, autor, miejsce wydania/wydawnictwo, rok wydania, ISBN/ISSN, cena, nośnik, komentarz*. Do listy można dotrzeć ze strony głównej przez link: *Dla sponsorów*.

W Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego formularz jest wprawdzie dostępny tylko dla pracowników uczelni, ale reszta społeczności akademickiej też może zgłaszać sugestie dotyczące kupna, ponieważ zainteresowani korzystać mogą z Forum Czytelników i Bibliotekarzy BUR. Forum stworzono po to, aby „wspólnie – i czytelnicy, i bibliotekarze – kształtowali formę działalności BUR”, a odwiedzone je w ciągu niecałych 3 lat ponad 27000 razy. Użytkownicy, wchodząc w działą *Nasza biblioteka: Propozycje*, mogą podawać swoje sugestie zakupu wraz z uzasadnieniem.

Również inne biblioteki wskazują czytelnikowi możliwość różnorodnego przekazywania dezyderatów, np.:

– kierują do Oddziału Gromadzenia Zbiorów (adres e-mail i numer telefonu), Bibliotek Wydziałowych lub na Forum Użytkowników i Bibliotekarzy (Biblioteka Politechniki Lubelskiej),

– podają adres poczty elektronicznej i możliwość pisemnego zgłoszenia bezpośrednio do rąk bibliotekarza (Biblioteka Politechniki Opolskiej, Biblioteka Główna Akademii Podlaskiej),

– podają bardzo dokładny adres, numer telefonu, adres e-mailowy i godziny przyjęć zgłoszeń (Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu),

Ta zapobiegliwość w informowaniu o wielorakich sposobach zgłaszania dezyderatów może świadczyć o wadze, jaką przywiązują bibliotekarze do już nawiązanego kontaktu z użytkownikiem poprzez jego odwiedzinę strony głównej, ale i o elastyczności bibliotekarzy, formularz elektroniczny bowiem jest dobrą drogą, lecz nie jedyną. Dając możliwość bezpośredniego kontaktu z bibliotekarzem, szanuje się wybór użytkownika.

WNIOSKI

Z przeprowadzonego rozeznania wynika, że biblioteki akademickie coraz częściej stosują rozmaite formularze zamówienia, uznając ich wyjątkową rolę we wpływaniu użytkowników na zawartość zbiorów i przydatność w komunikowaniu się z czytelnikami. Czytelnicy zyskują możliwość łatwego przekazania swoich merytorycznych oczekiwań wobec biblioteki. Zaistnienie formularza na stronie www sprawia, że witryna staje się bardziej przyjazna czytelnikowi, bo oferuje mu określone, wymierne korzyści, np. oszczędność czasu. Nawiązanie zaś kontaktu z indywidualnie traktowanym czytelnikiem tworzy pozytywny wizerunek biblioteki, która bierze pod uwagę jego potrzeby, chce i potrafi sprostać jego oczekiwaniom [7].

W 32 bibliotekach, czyli w ponad 60% badanych, użytkownik ma szanse elektronicznego zgłoszenia swojej propozycji. Formularz sprawdza się jako narzędzie najszybszego kontaktu między biblioteką a jej użytkownikami.

Dbłość o profil gromadzonych zbiorów, w połączeniu z uwzględnieniem dezyderatów pracowników naukowych i studentów zaproszonych do udziału w procesie wzbogacania zbiorów, decyduje o jakości tych zbiorów. Pozwala przypuszczać, że biblioteki rzeczywiście zapewniają swoim użytkownikom dostęp do poszukiwanych przez nich dokumentów. Na podstawie obserwacji stron internetowych bibliotek można wysnuć wniosek, że formularze zamówienia książek są ważnym i coraz bardziej docenianym elementem poszukiwania wiedzy o potrzebach użytkowników.

ZAŁĄCZNIK 1

Formularze zamówień książek na stronach bibliotek

Lp.	Nazwa biblioteki	Informacja na stronie głównej	Nazwa komunikatu	Adresat	Liczba danych książki	Liczba danych czytelnika	Dane dodatkowe
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Biblioteka Politechniki Białostockiej	+	Pytania i sugestie	wszyscy	4	4	
2	Biblioteka Politechniki Częstochowskiej	+	Zaproponuj do zbiorów	wszyscy	8	4 ob.	
3	Biblioteka Politechniki Krakowskiej	+	Prośba o zakup książki	użytkownicy biblioteki	8	7	Logowanie
4	Biblioteka Politechniki Lubelskiej	+	Zaproponuj książkę	wszyscy	5	5	
5	Biblioteka Politechniki Opolskiej	+	Propozycje zakupu	wszyscy	5	3	
6	Biblioteka Politechniki Poznańskiej	+	Formularze on-line Zgłoś podręcznik – dla wykładowców	wszyscy wykładowcy	3 4	1 2	
7	Biblioteka Główna Politechniki Rzeszowskiej	+	Zaproponuj zakup książki	wszyscy	3	1	
8	Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej	+	Zaproponuj zakup książki	wszyscy	4	5	
9	Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej	+	Propozycje zamówień na zakup książek	użytkownicy biblioteki	5	4	Logowanie
10	Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	+	Zaproponuj do zbiorów	wszyscy	6	5	

1	2	3	4	5	6	7	8
11	Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej	-	-	wszyscy	8	6	Inf. w: Katalogi on-line, Zgłaszanie książek do zakupu przez Bibliotekę
12	Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku	+	Propozycje odnośnie gromadze- nia księgozbio- ru	wszyscy	-	-	e-mail
13	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	+	Zaproponuj do bibliote- ki	wszyscy	5	-	
14	Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego	+	Zaproponuj książkę	wszyscy	4	4	
15	Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie- Sklódowskiej	+	1. Formu- larz 2. Usługi on-line	pracownicy naukowi i dydaktyczni UMCS	6	6	
16	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko- Mazurskiego w Olsztynie	+	Zgłoś zapotrze- bowanie na książki	wszyscy	5	5	
17	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	-	-	pracownicy naukowi, bibliotekarze bibliotek sieci	6	-	Inf. w: Usługi on-line, Dezyde- raty telef., Kontakt z bibliote- karzami dziedzi- nowymi

1	2	3	4	5	6	7	8
18	Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu	+	Zaproponuj książkę do zbiorów	wszyscy	6 ob.	5 ob.	
19	Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego	+	Formularz zamówienia	pracownicy	6 (3ob.)	5 ob.	Logowanie
20	Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego	+	Zaproponuj książkę	wszyscy	5	4	
21	Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego	+	Propozycja zakupu książki bądź czasopisma	wszyscy	–	–	e-mail
22	Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego	+	Zaproponuj do zbiorów	wszyscy	4 (3ob.) 5 (2ob.) 2 (1ob.)	4 ob. 4 ob. 4 ob.	Dotyczy książek czasopism baz
23	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Zielonogórskiego	–	–	wszyscy	5 (2ob.)	3 ob.	Inf. w: Aktualności i Katalogi on-line – Propozycja zakupu książki
24	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	–	–	wszyscy	Określone jako opis zasobu	5 ob.	Inf. w: Usługi on-line – Dezyderaty on-line
25	Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	–	–	pracownicy	7	4	Inf w: Katalogi Propozycje książek do zakupu

1	2	3	4	5	6	7	8
26	Biblioteka Główna AWF w Poznaniu	+	Propozycje zakupu książek i czasopism	wszyscy	1	4	
27	Biblioteka Główna AWF w Katowicach	+	Propozycje zakupu książek	wszyscy	3	4	
28	Biblioteka Główna AWF w Krakowie	+	Propozycje zakupu książek	nauczyciele akademicy	5	4	
29	Biblioteka Główna AWF we Wrocławiu	+	Propozycje zakupu nowych książek	pracownicy naukowi	–	–	e-mail
30	Biblioteka Główna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego	+	Zaproponuj do zbiorów	wszyscy	–	–	e-mail
31	Biblioteka Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu	–	–	wszyscy	2	4	Inf. w Katalog i zbiory: Sugestie zakupu
32	Biblioteka Akademii Podlaskiej w Siedlcach	+	Propozycja zakupu	wszyscy	4	4	

Źródło: Opracowanie własne.

ZAŁĄCZNIK 2

Dane książki uwzględnione w formularzach

Lp.	Nazwa biblioteki	Autor	Tytuł	Miejsce wydania	Rok	Wydawnictwo	ISBN	Cena	Liczba egz.	Cel/ Uzasad.	Uwagi/ Dane dodat.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Biblioteka Politechniki Białostockiej	+ ob.*	+ ob.	+ ob.	+ ob.	-	-	-	-	-	-
2	Biblioteka Politechniki Częstochowskiej	+ ob.	+ ob.	+	+	+	+	-	-	+ ob. + ob.	-
3	Biblioteka Politechniki Krakowskiej	+ ob.	+ ob.	+	+	+	+	-	-	-	+ seria tom sprow. z zagr.
4	Biblioteka Politechniki Lubelskiej	+ ob.	+ ob.	-	+ ob.	+ ob.	+ ob.	-	-	- + ob.	-
5	Biblioteka Politechniki Opolskiej	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+
6	Biblioteka Politechniki Poznańskiej	+ ob.	+ ob.	+	+	+	-	-	-	-	-
7	Biblioteka Główna Politechniki Rzeszowskiej	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-
8	Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej	+	+	-	+	+	-	-	-	- +	-
9	Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej	+	+ ob.	-	+	+	-	-	+	-	+

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
10	Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	+	+	+	+	+	+	-	-	+ + ob.	- Nazwi- sko i imię pracow- nika nauko- wego potwier- dzające- go celowość zakupu
11	Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej	+ ob.	+ ob.	+	+	-	+	+	-	- +	Książka doku- ment elektro- niczny nośnik podtytuł Informa- cje ułatw. zakup
12	Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	- e-mail
13	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	+	+	+	+	+	-	-	-	- +	-
14	Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-
15	Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie- -Skłodowskiej	+	+	-	+	+	+	+	-	- +	-
16	Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko- -Mazurskiego w Olsztynie	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-
17	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	+	+	+	+	-	+	+	-	-	- nr tel.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
25	Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	+	+	-	+	+	+	-	-	-	+ nr wyd
26	Biblioteka Główna AWF w Poznaniu	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
27	Biblioteka Główna AWF w Katowicach	+	+	-	-	+	-	-	-	- +	-
28	Biblioteka Główna AWF w Krakowie	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-
29	Biblioteka Główna AWF we Wrocławiu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	- e-mail
30	Biblioteka Główna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	- e-mail
31	Biblioteka Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
32	Biblioteka Akademii Podlaskiej w Siedlcach	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+

* ob. – pole obowiązkowe do wypełnienia.

Źródło: Opracowanie własne.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Dudziak D., *Bibliotekarz dziedzinowy czy bibliotekarz zintegrowany*, Biuletyn EBIB Specjalny [on-line] 2000, nr 1 [dostęp – styczeń 2000], dostępny w World Wide Web: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp1/dudziak.html>
- [2] *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, M. Wojciechowska (red.), Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, Gdańsk 2008.
- [3] Ganińska H., *Gromadzenie a bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach akademickich: materiały z seminarium zorganizowanego przez Bibliotekę Główną UMK w dniach 26–27 października 2000 r. w Toruniu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001.
- [4] Hollender H., *Gromadzenie po macoszemu*, [w:] „Forum Akademickie”, 2009, nr 1(43), dodatek Forum Książki.
- [5] Kołodzińska E., *Od witryny internetowej do portalu bibliotecznego*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, t. 2. Materiały konferencyjne, Poznań, 15–17 czerwca 2005, Halina Ganińska (red.), BG PP, Poznań 2005, s. 58–67+ [CD-ROM].
- [6] Potocka A., *Podręczniki akademickie w zbiorach wyższej uczelni technicznej – nowe wyzwania*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław 18–19 czerwca 2009 r.*, EBIB, Materiały konferencyjne nr 20, dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/potocka.php>.
- [7] *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność*, B. Antczak-Sabała, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu, Toruń 2009.
- [8] Wojciechowski J., *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*, wyd. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001.

EXAMPLES OF ACQUIRING KNOWLEDGE OF THE DEMAND
FOR BOOK RESOURCES IN ACADEMIC LIBRARIES

The article presents the examples of acquiring knowledge of the demand for book resources in academic libraries with a particular regard to electronic forms, e.g. “suggest a book” used for book order on the library webpages. It also presents the current status of 50 library portals, depending on the ways in which they inform the users about the forms applied and encourage the users to take advantage of the forms. Various forms were analyzed in detail. It was pointed out how important they are as far as the facilitating of book ordering is concerned. It was highlighted that the number of libraries which apply the forms are increasing.

Ewa Goumissi

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

FORMULARZ ELEKTRONICZNY: ZGŁOSZENIE KSIĄŻKI DO ZAKUPU W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Niniejszy artykuł zawiera prezentację formularza elektronicznego *Zgłoszenie książki (dokumentu elektronicznego) do zakupu przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej*. Szczegółowo opisano formularz i dokonano analizy nadesłanych 323 zgłoszeń pod względem ilościowym i jakościowym. Na zakończenie przedstawiono wyniki ankiety e-mailowej wysłanej do grupy czytelników i służącej do oceny funkcjonalności formularza oraz do zbadania satysfakcji użytkowników. Dostrzeżono wiele zalet formularza, który pozwala bibliotekarzowi na bardzo szybkie reagowanie na potrzeby użytkowników.

WSTĘP

W artykule *Przykłady pozyskiwania wiedzy o potrzebach literaturowych w bibliotekach akademickich* zamieszczonym w niniejszej książce, opisując różne formy i modele doboru tytułów do zakupu, wspomniano dość szeroko o formularzach elektronicznych do zgłaszania dezyderatów na stronach bibliotek jako narzędziu zajmującym coraz bardziej doceniane i ważne miejsce wśród elektronicznych usług informacyjnych. Za pomocą specjalnego interfejsu,

poprzez wypełnienie formularza na stronie www, stwarza się użytkownikom możliwość zgłaszania propozycji zakupu publikacji nieobecnych w księgozbiornie danej biblioteki lub dokupienia dodatkowego egzemplarza publikacji już istniejącej w katalogu [2].

W niniejszym artykule opisano wyniki przeprowadzonej przez autorkę analizy wszystkich nadesłanych przez czytelników Biblioteki Głównej PWr (zwanej dalej BG) formularzy *Zgłoszenie książki do zakupu przez Bibliotekę Główną Politechniki Wrocławskiej*, w okresie od 10 lutego 2006 r. do 20 lipca 2009 r., czyli bez mała 3,5 roku. Przebadano 401 otrzymanych propozycji zamówień. Aby wzmocnić ocenę funkcjonalności formularza i utwierdzić się w przekonaniu, że jest on pożyteczną formą komunikacji między biblioteką a czytelnikiem, opracowano dodatkowo specjalny kwestionariusz i wysłano ankiety w formie elektronicznej do wybranej grupy 57 osób. Poddano szczegółowej ocenie wszystkie otrzymane informacje za pośrednictwem formularza i ankiet i stwierdzono wysoką przydatność tej formy kontaktu z użytkownikiem nie tylko w procesie pozyskiwania wiedzy o potrzebach literaturowych w bibliotekach akademickich, ale także w postrzeganiu oferty, jaką biblioteka stawia do dyspozycji czytelnikom.

POWSTANIE I UMIEJSCOWIENIE FORMULARZA NA STRONIE BG I OINT PWR

Na początku 2006 roku informatycy z Oddziału Automatycznego Przetwarzania Informacji Naukowej, we współpracy z Oddziałem Gromadzenia Druków Zwartych, przygotowali formularz dla czytelnika i 10 lutego 2006 roku na podstronie Wyszukiwanie Katalogu Głównego PWr pojawiło się hiperłącze: *Zgłaszanie książek do zakupu przez Bibliotekę*. Przyjęto założenie, że czytelnik poszukujący konkretnego tytułu i zgłaszający propozycje jego zakupu powinien najpierw sprawdzić w katalogu on-line czy tego tytułu już tam nie ma. Jak na razie na stronie startowej portalu nie ma linku typu: *zgłoszenie książek do zakupu*. Jest za to wiele miejsc na por-

talu, z których nawigując dzięki linkom, możemy łatwo przemieścić się do strony formularza.

Przed wysłaniem formularza na serwer BG zachodzi weryfikacja. Przesłanie odbywa się za pomocą opcji: *wyślij moje zgłoszenie*. Zgłaszający otrzymuje potwierdzenie przyjęcia zgłoszenia. Następnie z serwera wysyłany jest list do kierownika Oddziału Gromadzenia z danymi z formularza oraz datą i godziną zgłoszenia. Zgłoszenie dopisuje się także dodatkowo do plików w formacie txt oraz w formacie html, które stanowią kronikę zgłoszeń.

OPIS FORMULARZA

Przedstawiony na rysunku 1 formularz opracowany jest bardzo starannie i choć sprawia wrażenie nadmiernie rozbudowanego, to wypełnianie i wysłanie go przy pomocy klawiatury i myszy (dotyczy wyboru opcji) nie absorbuje zbyt wiele czasu i zajmuje zaledwie kilka minut.

Formularz składa się z trzech części, poprzedzonych kilkuzdaniowym, potrzebnym wstępem. Wzmianka o znaczeniu ISBN może być dla czytelnika zaskoczeniem, ale jego wpisanie jest znacznym ułatwieniem dla pracownika realizującego zakup (nie jest to pole obowiązkowe). Prośba o sprawdzenie w katalogu czy zgłaszana publikacja nie została już zakupiona jest potrzebna, choć czasami użytkownicy ją ignorują.

Część pierwsza formularza dotyczy danych książki i składa się z ośmiu pól, przy czym jedynie pola autora i tytułu są obligatoryjne, co jest zasygnalizowane czerwonymi gwiazdkami. Badając analogiczne formularze na stronach innych bibliotek, jedynie w opisywanym formularzu autorka spotkała rozróżnienie na książkę i dokument elektroniczny. W przypadku dokumentu elektronicznego zgłaszający zaznacza jeszcze wybór nośnika. Formularz przewiduje też specjalne pole pozwalające zgłaszającemu podać: *Inne ważne informacje ułatwiające identyfikację lub zakup*.

W drugiej części: *Uzasadnienie zgłoszenia* możliwe jest wpisanie uzasadnienia zgłoszenia motywowane potrzebą przekonania

adresata, dlatego właśnie ta książka warta jest włączenia do zbiorów. Czytelnik ma tu też sześć gotowych opcji do wyboru: pierwsza i druga wykluczają się, trzecia nie ma wpływu na wypełnianie pozostałych, czwarta, piąta i szósta też się wykluczają. Może też wypełnić pole *Inne uzasadnienie*.

Ostatnia, trzecia część: *Dane potrzebne do ewentualnego kontaktu z Tobą* składa się z czterech pól i czterech opcji statusu czytelnika do wyboru. Wypełnianie jakichkolwiek pól czy opcji w drugiej i trzeciej części nie jest obowiązkowe.

Po wysłaniu zamówienia z wypełnionymi minimum dwoma polami, zgłaszający otrzymuje potwierdzenie: *Twoje zgłoszenie książki/dokumentu elektronicznego zostało przyjęte i trafi do Oddziału Gromadzenia Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. Dziękuję*. Próba wysłania zamówienia bez podania tytułu skutkuje pojawieniem się komunikatu: *Podanie tytułu publikacji jest obowiązkowe*, podobnie niewypełnienie pola autora powoduje przesłanie zgłaszającemu komunikatu: *Jeżeli brak autora, proszę podać redaktora publikacji albo wpisać „nie znam”*.

Treść formularza można zmieniać, jeśli istnieje taka potrzeba. I tak właśnie, w drugim tygodniu października 2009 r. podjęto decyzję o czasowym ukryciu ostatniej opcji *wszystkie egzemplarze są wypożyczone* z listy argumentów uzasadniających zgłoszenie. Opcja ta będzie niewidoczna w październiku i lutym, dwóch miesiącach rozpoczynających nowe semestry, gdy studenci przesyłają lawinową liczbę zgłoszeń zakupu podręczników z matematyki czy fizyki zalecanych na wielu wydziałach. Tymczasem niemożliwe jest zapewnienie wszystkim studentom skryptów i podręczników, dopóki wersje elektroniczne nie wesprą większości tytułów obecnych powszechnie w procesie dydaktycznym. Z drugiej strony, wybranie tej opcji nie zawsze dotyczy podstawowych podręczników, stąd powraca ona do formularza w czasie nie tak nasilonych poszukiwań podręczników.

Przygotowując formularz starano się, żeby był nienaganny pod względem poprawności językowej, bogaty w przydatne wyjaśnienia, uprzejmie zredagowany i przyjazny czytelnikowi.

Zgłoszenie książki (dokumentu elektronicznego) do zakupu przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej

Formularz Czytelnika

Jednym z argumentów za spełnieniem Twojego dezyderatu jest nieobecność publikacji w księgozbiorze lub niewystarczająca liczba egzemplarzy. Dlatego przed wypełnieniem tego zgłoszenia prosimy o sprawdzenie, czy wskazana książka (dokument elektroniczny) występuje w naszym katalogu komputerowym i czy można ją wypożyczyć.

Światłym identyfikatorem książek jest dziś ISBN (międzynarodowy numer książki) występujący na okładce książki i towarzyszący jej w każdym katalogu wydawniczym czy komputerowym. Radzimy go nam podać.

Wskaż, co należałoby kupić/dokupić, wypełniając co najmniej wszystkie pola obowiązkowe (oznaczone czerwonymi gwiazdkami *).

książka dokument elektroniczny

*Autor: (jeśli nie ma, to nazwisko redaktora)

*Tytuł:

Podtytuł:

Wydawca:

Miejsce wydania:

Rok wydania:

ISBN:

Cena: (nie zapomnij określić jednostki monetarnej !)

Nośnik (w przypadku dokumentu elektronicznego): CD-ROM DVD inny

Inne ważne informacje ułatwiające identyfikację lub zakup:

Jeśli masz ochotę, podaj nam:

Uzasadnienie zgłoszenia i dane do kontaktu

W każdej bibliotece na całym świecie budżet na zakupy jest ograniczony i żadna biblioteka nie jest w stanie kupić wszystkich książek z gromadzonych przez siebie dziedzin. Spróbuj więc nas przekonać do zakupu.

Proponuję zakup książki, bo:

- wiem, że jest wartościowa, a nie ma jej w katalogu;
- powinna być, a nie ma jej w katalogu;
- jest zalecana przez wykładowców;
- brak/za mało książek o tej tematyce;
- jest tylko egzemplarz lektoryjny;
- wszystkie egzemplarze są wypożyczone;

inne uzasadnienie :

Dane potrzebne do ewentualnego kontaktu z Tobą:

Imię i nazwisko/pseudonim:

Jestem:

- studentem PWr
- doktorantem PWr
- pracownikiem PWr
- kim innym (czytelnikiem z innej uczelni, sympatykiem itp.)

Mój e-mail:

Mój telefon: (w godzinach:)

Liczba odwiedzin od 2006.02.10:

5636

Rys. 1. Formularz: Zgłoszenie książki (dokumentu elektronicznego)
do zakupu przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej

STATYSTYKA ZGŁOSZEŃ TYTUŁÓW DO ZAKUPU PRZY WYKORZYSTANIU FORMULARZA ELEKTRONICZNEGO I OPIS MATERIAŁU BADAWCZEGO

Analiza nadesłanych formularzy obejmuje okres od 10 lutego 2006 r. do 20 lipca 2009 r., czyli ok. 3,5 roku. Użytkownicy przesłali w tym czasie 401 zamówień, ale dużą ich część (78) odrzucono ze względu na niekompletność wypełnienia pól uniemożliwiającą zupełnie identyfikację zgłoszenia albo wielokrotne przesyłanie tych samych zgłoszeń. W badanym okresie stronę odwiedziło 5636 czytelników, czyli tylko co czternasty z zainteresowanych tą stroną zdecydował się na wypełnienie formularza i wysłanie zgłoszenia. Tak więc blisko 400 aktywnych czytelników skorzystało z możliwości realnego wpływu na kształtowanie księgozbioru.

Spośród 32 000 czytelników zarejestrowanych w BG nieco ponad 17% weszło na stronę formularza, ale tylko ok. 1% wypełniło i przesało zgłoszenie.

Jak już wspomniano, przesłanie formularza nie wymaga wypełnienia nadmiernej liczby pól (obowiązują tylko dwa pola, te najniezbędniejsze, identyfikujące wydawnictwo: *autor* i *tytuł*). Nie jest też konieczne podanie uzasadnienia celu zakupu, a nawet informacji o zgłaszającym, co podkreślają sformułowania: *Jeśli masz ochotę, podaj nam...*, np. dane potrzebne do ewentualnego kontaktu.

Mimo że liczba 323 zgłoszeń nie wydaje się duża, to jest jednak pokaźnym źródłem informacji o potrzebach czytelników w Politechnice Wrocławskiej.

Wnikliwa analiza tych zgłoszeń dała podstawę do wyciągnięcia rozmaitych wniosków. Interesujące jest na przykład, dlaczego czytelnik nie znalazł w katalogu pozycji, która już była tam zarejestrowana. Zależec to może od jego kwalifikacji w posługiwaniu się katalogiem. Może być wskazówką przy próbie ustalenia, co użytkownikom sprawia kłopot przy wyszukiwaniu i być wykorzystane w czasie przeprowadzanych szkoleń.

Blisko 6% czytelników zamawiało tytuły już obecne w katalogu. Oceniając zgłoszone tytuły z punktu widzenia ich przydat-

ności, to 12% dotyczy tytułów, które już są lub lada chwila będą w katalogu, a pozostałe 76% to nowe tytuły przez BG jeszcze nierozpoznane.

Także prawie 6% czytelników zamówiło książki, których opisów wprawdzie nie było jeszcze w katalogu, ale które zostały nieco wcześniej (od kilku dni do miesiąca) zamówione u dostawców. Wówczas czytelnicy zazwyczaj wybierali jedną z dwóch opcji uzasadniających zgłoszenie *wiem, że jest wartościowa, a nie ma jej w katalogu; powinna być, a nie ma jej w katalogu*. Zazwyczaj były to najnowsze tytuły, co również dobrze świadczy o orientacji użytkowników w nowościach i śledzeniu przez nich rynku wydawniczego.

Analiza przesłanych formularzy przynosi też informacje na temat wskaźników dostępności książek i może pomóc w ustaleniu, czy w bibliotece jest dostateczna liczba egzemplarzy danego tytułu.

Powracając do samego formularza i częstotliwości wpisywania przez czytelników kolejnych pól danych książki, widzimy, że pierwszy wybór czytelnika dotyczy formy dokumentu: *książka, dokument elektroniczny*.

Tabela 1. Liczba zgłoszonych książek i dokumentów elektronicznych

Nazwa pola formularza	Liczba wpisów
Książka	321
Dokument elektroniczny	2

Tabela 2. Częstotliwość wypełniania pól dotyczących książki

Nazwa pola formularza	Liczba wpisów
Autor	319
Tytuł	323
Podtytuł	40
Wydawca	235
Miejsce wydania	111
Rok wydania	221
ISBN	188
Cena	208

Jak wynika z danych w tabeli 1 książka tradycyjna, czyli drukowana, ma imponującą przewagę nad dokumentem elektronicznym.

Blisko 58% zgłoszeń zawiera ISBN, przypuszczalnie treść wstępu uzmysłowiła czytelnikom znaczenie tego identyfikatora, a najmniej istotne było dla nich wpisanie miejsca wydania – wystąpiło tylko w 34% zgłoszeń (tab. 2).

Po danych książki kolej na: *Inne ważne informacje ułatwiające identyfikację lub zakup*. Sto osiemdziesiąt zgłoszeń, czyli ponad połowa, nie zawiera żadnej informacji w tym polu. Pozostałe 143 są za to na ogół bardzo starannie wypełnione. Czytelnicy starali się pomóc, podając najczęściej w tym polu:

- ISBN (powtórnie!);
- wydawnictwo i np. zniżkę dla biblioteki uczelni;
- adresy stron internetowych z dokładnym opisem książki;
- linki do księgarni internetowych, wydawnictw;
- kontakt do dostawców oferujących najniższą cenę (telefon do dostawcy);
- fragmenty recenzji z podaniem źródła;
- nazwę serii, numer serii;
- liczbę tomów;
- nr sygnatury w BG.

W otrzymanych zgłoszeniach przeważają pozycje w języku polskim – 264 tytuły, 6 tytułów to podręczniki do nauki języków obcych, a 53 tytuły dotyczą książek zagranicznych. Ogółem zgłoszono 115 podręczników, 186 tytułów zaś to literatura uzupełniająca. Podręczniki polskich autorów – 62 tytuły, przeważają nieznacznie nad tłumaczeniami podręczników – 53 tytuły. Biorąc pod uwagę wszystkie zgłoszenia, aż 41% stanowią tłumaczenia.

Wstęp do drugiej części formularza: *Uzasadnienie zgłoszenia i dane do kontaktu* kończy się zachętą *Spróbuj więc nas przekonać do zakupu* – i czytelnicy wybierają z sześciu możliwych opcji, co zajmuje im najwyżej kilkanaście sekund.

Nie wybrano żadnej możliwej opcji tylko w ośmiu zgłoszeniach. Aż 202 osoby wybrały dwa pierwsze uzasadnienia – nie znalazły

potrzebnej im książki w katalogu. Nieobecność publikacji w księgozbiornicy jest więc najczęściej wybieranym argumentem przy proponowaniu tytułu do zakupu (tab. 3).

Tabela 3. Najczęściej wybierane opcje uzasadnienia zgłoszenia zakupu książki

Lp.	Opcje uzasadnienia zgłoszenia	Liczba zaznaczeń
1	Wiem, że jest wartościowa, a nie ma jej w katalogu	157
2	Powinna być, a nie ma jej w katalogu	45
3	Jest zalecana przez wykładowców	54
4	Brak/za mało książek o tej tematyce	123
5	Jest tylko egzemplarz lektoryjny	6
6	Wszystkie egzemplarze są wypożyczone	43

Niemożliwe jest zapewnienie wszystkim studentom wystarczającej liczby egzemplarzy zalecanych lektur, dlatego zrozumiałe jest, że trzecia opcja będzie wielokrotnie wybierana.

W przypadku czwartej opcji, trudno powiedzieć, czy czytelnicy poszukiwali w katalogu pobieżnie, czy dokładnie, w jakim stopniu potrafią szukać literatury na dany temat, wreszcie – czy wzięli pod uwagę tylko zbiory Biblioteki Głównej, czy także innych bibliotek Uczelni. Gdy czytelnicy zaznaczali przedostatnią opcję, często dotyczyło to książki zagranicznej, która zazwyczaj jest w jednym egzemplarzu. Wybór ostatniej opcji występował, gdy zgłaszający chcieli wypożyczyć skrypty, często książki dotyczące języków programowania, podręczniki do nauki języków obcych, poradniki.

Kolejnym, choć nieobowiązkowym polem do wypełnienia jest *Inne uzasadnienie*. Co ciekawe, ponad połowa czytelników (168 osób) to pole wypełnia i to nie zdawkowo, ale przeważnie bardzo wyczerpująco. Warto zacytować kilka fragmentów uzasadnień: „bo Politechnika to nie tylko całki”; „książka potrzebna do zdania egzaminu, który daje tytuł bardzo ceniony na rynku pracy”; „książka jest zbyt droga, a potrzebna do kilku kursów, nie wszystkich studentów stać, by ją zakupić”; „potrzebuję do swojej pracy magisterskiej”; „dostępne są tylko 2 egz., jeden w czytelni BG, drugi w BW-8. Książka ma 800 stron, co czyni ją niestety nieco trudną do przeczy-

tania w czytelni”; „jedna książka, gdy chciałem wypożyczyć okazało się, że jest zarezerwowana dla wykładowcy”; „od kilku miesięcy poluję na tę książkę i cały czas wszystkie egzemplarze są wypożyczone, a dzisiaj jeden był dostępny zaledwie przez dwie godziny i nie zdążyłem go wypożyczyć, bo ktoś mnie uprzedził”.

Najczęściej pojawia się argument, że z książki korzystają studenci różnych lat, różnych kursów. Jeśli studenci piszą, że książka jest zalecana przez wykładowców, a wszystkie egzemplarze zostały wypożyczone, często oznacza to, że tych egzemplarzy jest np. 30, 40 i więcej, a sam tylko egzemplarz lektoryjny w BG może mieć np. ponad 180 wypożyczeń. Niektórzy studenci wciąż oczekują, że książek będzie tyle, ilu chętnych do ich wypożyczenia, o czym świadczą takie uzasadnienia, jak: „bardzo przydatna książka, a na terenie Politechniki w różnych bibliotekach jest raptem około 30 sztuk”.

Bardzo często podawane są argumenty ekonomiczne: „cena, ok. 60 zł, za tak świetny i obszerny w informację komplet jest banalnie niska, jednak niektórzy nie mogą sobie pozwolić na zakup książki, gdyż studia wiążą się również z o wiele większymi wydatkami”; „cena jak na książkę potrzebną tylko przez 1 semestr jest dość wysoka, a możliwość odkupienia od starszych roczników niestety nie istnieje”.

Bywa i tak, że czytelnicy uświadamiają adresatowi inne ważne względy: „większa dostępność tej pozycji w bibliotece zapewne zwiększyłaby popularność biblioteki wśród studentów”.

Jak już wspomniano, jedynie w ośmiu zgłoszeniach nie wybrano żadnej opcji, co oznacza nie tylko, że jest to szybki i łatwy dla użytkownika sposób argumentowania, ale również dowodnie świadczy o celowości rozbudowywania formularza przeznaczonego do kontaktów z użytkownikiem, naturalnie tam, gdzie istnieje uzasadniona, zrozumiała dla obu stron potrzeba. Wypełnienie formularza kończy podanie, bądź nie, danych potrzebnych do kontaktu z czytelnikiem – można zaznaczyć tylko jedno z pól: *student PWr*, *doktorant PWr*, *pracownik PWr*, *kto inny*. Niewypełnienie tych pól nie skutkuje anulowaniem zgłoszenia. Formularz nie identyfikuje więc osoby, jeśli chce ona pozostać anonimowa.

Tabela 4. Czytelnicy przesyłający zgłoszenia

Zgłaszający	Liczba zgłoszeń
Student PWr	152
Doktorant PWr	10
Pracownik PWr	52
Niezidentyfikowani (adres mailowy spoza JSPE PWr)	58
Inni (nie podali adresu mailowego ani telefonu, ani nazwiska)	51

Analizując, kto głównie zgłasza BG książki do zakupu, ustalono, że 214 zgłoszeń pochodzi od osób związanych z Politechniką Wrocławską, 51 zaś od osób niezidentyfikowanych, z którymi nie ma możliwości nawiązania kontaktu (tab. 4). Co się tyczy pozostałych jeszcze 58 zgłoszeń, to sądząc po proponowanych tytułach oraz treści uzasadnienia tych zgłoszeń, można się domyślać, że pisali je w większości studenci Politechniki (32), choć ich adresy mailowe są spoza Jednolitego Systemu Poczty Elektronicznej (JSPE) PWr. Udział studentów w kompletowaniu księgozbioru jest różny na poszczególnych wydziałach, co przedstawiono w tabeli 5. Mniejsza liczba zgłoszeń dotyczy głównie mniej liczebnych wydziałów.

Tabela 5. Liczba zgłoszeń otrzymanych od studentów wg wydziałów

Nazwa wydziału	Liczba zgłoszeń
W-4 Wydział Elektroniki	37
W-8 Wydział Informatyki i Zarządzania	32
W-2 Wydział Budownictwa Lądowego i Wodnego	23
W-11 Wydział Podstawowych Problemów Techniki	10
W-3 Wydział Chemiczny	9
W-10 Wydział Mechaniczny	8
W-7 Wydział Inżynierii Środowiska	7
W-12 Wydział Elektroniki Mikrosystemów i Fotoniki	6
W-1 Wydział Architektury	5
W-9 Wydział Mechaniczno-Energetyczny	5
W-4 Wydział Elektryczny	4
W-6 Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii	3
SKP Studium Kształcenia Podstawowego	3

Tabela 6. Rozkład liczby zgłoszeń książek do zakupu
w okresie od 10 lutego 2006 r. do 20 lipca 2009 r.

Miesiąc	2006 rok	2007 rok	2008 rok	2009 rok	Razem
Styczeń	–	12	11	3	26
Luty	5	37	6	8	56
Marzec	13	17	9	12	51
Kwiecień	–	10	10	1	21
Maj	4	8	2	10	24
Czerwiec	2	8	1	6	17
Lipiec	2	2	–	8	12
Sierpień	1	4	10		15
Wrzesień	2	2	1		5
Październik	30	17	9		56
Listopad	13	5	6		24
Grudzień	6	3	7		16
Razem	78	125	72	48	323

Po przeanalizowaniu danych z tabeli 6 można stwierdzić to, czego zresztą można się domyślać, że w miesiącach rozpoczynających semestry na uczelniach (październiku i lutym), znacznie wzrasta (podwaja się) liczba zgłoszeń książek do zakupu. Wówczas studenci poszukują literatury zalecanej przez wykładowców na kolejny etap nauki. Maleje zaś, co oczywiste, w miesiącach wakacyjnych. Zastanawiać natomiast może wzrost popularności formularza w 2007 roku i spadek w roku następnym. Spodziewano się, że tą drogą będzie kierowanych coraz więcej zgłoszeń, tymczasem tendencje są raczej stałe.

ANKIETA E-MAILOWA WYSŁANA DO WYBRANYCH UŻYTKOWNIKÓW

Dla wszechstronnejszej oceny formularza opracowano kwestionariusz i wysłano ankiety w formie elektronicznej do grupy 57 osób. Poproszono je o zidentyfikowanie się, ponieważ zgłoszenie przesłane zostało ze skrzynki mailowej spoza JSPE PWr. Chodziło o zbadaanie opinii samych użytkowników na temat formularza. Ankiety wypełniło ok. 20% potencjalnych respondentów. Większość prze-

słała odpowiedzi na drugi dzień (!), co należy uznać za sukces. Odpowiedzieli studenci siedmiu wydziałów – aktualnie studiujący (9 osób) i ci, którzy niedawno studia ukończyli (2 osoby). Pytania były otwarte (9) i zamknięte (1).

Zdecydowanie wszyscy ankietowani najczęściej wykorzystywali i najwyżej oceniali elektroniczny sposób zgłaszania książki do zakupu, pomijając zupełnie kontakt bezpośredni bądź telefoniczny.

Pytanie drugie ankiety dotyczyło zgłaszania potrzeb zakupu książki w macierzystych bibliotekach wydziałowych i satysfakcji ankietowanych z realizacji zamówień. Połowa respondentów nigdy nie kontaktowała się ze swoją biblioteką, pozostali – raz czy dwa razy. Ale ci z drugiej aktywnej grupy byli bardzo zadowoleni, ponieważ zakupiono potrzebne im książki. Jedna z osób przypuszczała, że brak realizacji spowodowało zgłoszenie z prywatnego e-maila.

Odnośnie przydatności formularza dla czytelnika wszyscy odpowiadający wypowiedzieli się na „tak”, uznając go za bardzo dobry pomysł. Podkreślali szybkość i wygodę, z jaką można przekazać zamówienia, ale i korzyści dla biblioteki, która „ma wówczas pogląd na to, jakie książki są potrzebne, z których dziedzin brakuje literatury”.

Pytanie o reakcję zwrotną BG przyniosło interesujące odpowiedzi. W większości oceniano ją pozytywnie: „zawsze dostawałem informacje, że dana książka zostanie zakupiona lub że jest już dostępna, co jest bardzo przydatne”; „oby tak dalej”; „informacje podawane na bieżąco...”. Ale był i głos krytyczny: „otrzymałam powiadomienie, że zgłoszenie zostanie rozpatrzone i na tym koniec. Brakowało mi informacji o zakupie lub odrzuceniu propozycji zakupu książki”.

Zdecydowanie wszyscy doceniali możliwość współpracy w zakresie polityki gromadzenia zbiorów. Wykazywali troskę o ich jakość: „dzięki temu formularzowi można poszerzać zbiór o bardzo wartościowe pozycje”.

Pisali też, że nie widzą powodów, aby ten dostęp ograniczać, bo istniejąca możliwość zgłaszania sprzyjać może różnorodności zasobów.

Kolejne pytanie ankiety – o trafny, bądź nie, wybór miejsca umieszczenia linku: *Zgłaszanie książek do zakupu przez Bibliotekę*, na podstronie Wyszukiwania Katalogu Głównego i zapytanie, czy nie powinien znaleźć się już na stronie domowej Biblioteki przyniosło bardzo wyczerpujące wypowiedzi. Można je z grubsza podzielić na dwie równe grupy. Część osób uznała, że miejsce jest jak najbardziej odpowiednie, ponieważ „na stronę domową startową rzadko się zagląda”, „raczej we właściwym miejscu, bo zwróćmy uwagę, że starzy wyjadacze wchodzą tylko na tę stronę”. Pozostali natomiast byli za wskazaniem na stronie domowej Biblioteki tej formy kontaktu, tłumacząc to tak: „lepiej jest, gdy opcje często używane są umieszczane na stronie domowej”. Przesłano również opinię, że „formularz jest trochę za bardzo ukryty” i na pewno wiele osób nie wie, że taka możliwość istnieje. Padła propozycja lepszej ekspozycji linku, np. przez umieszczenie go wyżej, obok napisu *Wyszukiwanie w Katalogu Głównym*.

Kolejne pytanie o potrzebę umieszczania na stronie Biblioteki Głównej list dyskusyjnych czy forum także podzieliła prawie równo respondentów na sceptyków i entuzjastów. Pierwsi wątpili w jego popularność: „nie i tak, niekoniecznie, wątpię, żeby cieszyło się to dużą popularnością”, „nie widzę takiej potrzeby – nie w przypadku biblioteki”, „nie, PWR uruchomiła forum studentów, doktorantów i wykładowców i... jakoś nie ma nim zainteresowania (tam można dyskutować na temat działania Biblioteki), więc nie ma co tworzyć kolejnego forum. Jak ktoś jest zainteresowany i chce coś zgłosić, zawsze może napisać maila”. Drudzy uznali że „byłoby to ciekawe przedsięwzięcie” i trafiony pomysł „myślę, że pomysł z forum jest trafny”, „można by wprowadzić system oceniania książki. Forum jakieś to też nie byłaby zła rzecz”. Widzieli rozmaite zastosowanie, np. wymienianie się opiniami na temat książek, pomoc w pożyczaniu książek prywatnych, podawanie dat zwrotu książek do Biblioteki: „...forum mogłoby pomóc użytkownikom wymieniać się książkami prywatnymi lub ewentualnie nakierowywać poszukujących na miejsca, w których książki te mogą znaleźć...”, „ta opcja ułatwiłaby kontakt między studentami będącymi w posiadaniu informacji

o różnych zasobach bibliotecznych, np. że będą oddawać książkę lub mogą pożyczyć np. na ksero”.

Większość studentów nie widziała zastosowania ani potrzeby prowadzenia bloga przez Bibliotekę, oprócz trzech, które uznały, że powinien być: „no, jak najbardziej”, „powinna być taka funkcjonalność...”, „jeśli na blogu znalazłyby się interesujące wpisy, to czemu nie?”.

Zamykające ankietę pytanie – propozycja o przesłanie sugestii na temat formularza i komunikacji elektronicznej, dało zaskakujące odpowiedzi. Okazało się, że studenci mogą nie wiedzieć o rutynowych usługach istniejących i stosowanych od lat. Jeden z nich pisze: „Jeżeli chodzi o powiadomienia, to najbardziej brakuje mi informacji wysłanej, dotyczącej przetrzymania książek. Świetnym pomysłem byłoby, żeby wysyłać powiadomienie typu: za tydzień mija termin oddania książki”. Tymczasem jest to systemowa usługa automatyczna i każdy czytelnik otrzymuje z BG informację o nadchodzącym terminie zwrotu wypożyczonej książki.

Jeden z respondentów pytał o możliwość zgłaszania na formularzu zamówień na książki beletrystyczne, inny oczekiwał na umieszczenie informacji o kryteriach rozpatrywanych zgłoszeń: „przydatne byłoby umieszczenie informacji o kryteriach rozpatrywania zgłoszeń”.

Niektóre sugestie nie dotyczą ani formularza, ani katalogów, ale mogą być inspirujące dla innych oddziałów biblioteki. Ankietowani proponują: hiperłącze do OneLoga na stronie domowej biblioteki, szerszą informację o OneLogu, poprawienie opcji *zapomniane hasło*, które chcieliby otrzymać na swoje konto, częściowe przeprojektowanie systemu zamówień, zamówienia z wyprzedzeniem, rezerwacje elektroniczne książek np. bezpośrednio ze strony www katalogu itp.

PODSUMOWANIE ANKIETY

Ankieta przyniosła spostrzeżenia odnośnie funkcjonalności formularza i posłużyła do zbadania satysfakcji użytkowników. Oto kilka wypowiedzi studentów: „umieszczenie formularza jest przydatne, bo dzięki temu w najszybszy sposób można książkę zamówić”.

wić”; „reakcja zwrotna wydaje mi się bardzo szybka i zauważyłem, że bardzo szybko zamówione tytuły zostały umieszczone w bibliotece”; „zawsze dostawałem informację, że dana książka zostanie zakupiona lub że jest już dostępna, co jest bardzo przydatne”.

Formularz jest użyteczny dla wszystkich użytkowników, bardzo czytelny i prosty w obsłudze. Pozwala na szybkie i łatwe przekazywanie propozycji, oferuje wymierne korzyści, np. oszczędność czasu. Umożliwia też zgłaszanie problemów i zadawanie pytań. **Prawie wszyscy studenci oczekują powiadomienia o terminie realizacji zgłoszenia**, przyznając: „trochę niewygodnie sprawdzać katalog biblioteczny”.

Z analizowanego materiału wynika, że bibliotekarze w korespondencji z osobą zamawiającą starają się, aby nie kończyła się ona tylko zdawkową formułką: *dziękuję za zgłoszenie, proszę śledzić katalog*, ale bardzo często traktują tę formę kontaktu jako szkolenia indywidualne, informując o dostęпах do źródeł elektronicznych, czy zachęcając do wspólnego ze studentami motywowania wykładowców do umieszczania swoich skryptów na platformie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Sami czytelnicy uznają, że formularz przynosi korzyści nie tylko im – możliwość wypożyczenia w krótkim czasie potrzebnej im książki – ale i bibliotekarzom przez nich też informowanym, jakich tytułów brakuje w zbiorach.

Niektórzy ankietowani piszą o „pozytywnym zaskoczeniu formularzem” i o tym, że „przede wszystkim brak mu odpowiedniej promocji, na jaki zasługuje”.

Przy okazji ankiety zdobyto bezcenną wiedzę o nieustannym zapotrzebowaniu na szkolenia dla studentów w zakresie korzystania z książek, a zwłaszcza czasopism elektronicznych: „jestem studentką piątego roku i uważam, że dość późno dowiedziałam się o możliwości korzystania z czasopism on-line, których zresztą nigdy nie udało mi się uruchomić, oraz uzupełnienia literatury w języku angielskim. Druga moja uwaga dotycząca księgozbiorów Politechniki – mało jest pozycji w języku angielskim. Wiele książek chętnie czytałabym w tym języku, gdyby tylko były dostępne”, a także

o konieczności przywrócenia rangi studentowi w bibliotece wydziałowej w zakresie typowania tytułów do zakupu.

Badanie, choć przeprowadzone z udziałem niewielkiej liczby użytkowników, posłużyło poznaniu ich potrzeb i poszukiwaniu zastosowania nowych możliwości komunikacji. Zorientowano się, że jest niemała liczba studentów, których naprawdę żywo interesują sprawy biblioteki i chętnie wypowiadają się na jej temat.

ZAKOŃCZENIE

Opracowanie tematu referatu uświadomiło autorce, jak wiele bibliotekarz może zyskać, kontaktując się z czytelnikiem, wysłuchując go [2]. Podsumowując, pośród zalet pojawienia się formularza na portalu Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej wymienić należy przede wszystkim to, że:

- pozwala na stały kontakt z użytkownikiem i vice versa;
- inicjuje korespondencję i dialogi, czasem bardzo rozbudowane i ciekawe, które mają charakter krótkich szkoleń, zachęcając np. do korzystania z wersji elektronicznej w przypadku braku dostatecznej liczby egzemplarzy danego tytułu;
- daje niezastąpioną wiedzę płynącą od użytkownika o jego potrzebach, jakościowej i ilościowej ocenie księgozbioru;
- przynosi bezpośrednią, szczerą opinię czytelników, którzy m.in. mają możliwość wyrażenia satysfakcji bądź niezadowolenia;
- stwarza użytkownikowi możliwość aktywnego włączenia się w kształtowanie zbiorów;
- dostarcza wiedzę, jacy są czytelnicy, jak sobie radzą i jak postrzegają przygotowaną do ich dyspozycji ofertę biblioteczną.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność*, B. Antczak-Sabala, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu, Toruń 2009.
- [2] Wojciechowska M. (red.), *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, Gdańsk 2008.

AN ELECTRONIC FORM – *SUGGEST A BOOK*
IN THE MAIN LIBRARY AND INFORMATION CENTER
OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

This article presents an electronic form: *Suggest a book* in the Main Library and Information Center of the Wrocław University of Technology. The fields of the form have been described in details. Qualitative and quantitative analysis of 323 sent survey was done. In the end of the article were shown the results of an e-mail survey which was sent to a group of readers. The aim of the survey was to estimate the functionality of the form and measure the readers satisfaction. Advantages of the form were noticed and the form allows the librarian to respond quickly to the library users needs.

Magdalena Iwańska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

KORPORACYJNA WERSJA IBUKA W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ – STATYSTYKI PO 20 MIESIĄCACH UŻYTKOWANIA

Artykuł przedstawia analizę wykorzystania pierwszej platformy polskich książek elektronicznych Ibuk.pl w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej. Opisano zmiany w funkcjonowaniu i dostępie do bazy, w tym zwłaszcza stronę informacyjną dla bibliotek, gdzie udostępnianych jest siedem raportów. Na rysunkach i w tabelach przedstawiono analizę danych statystycznych oraz ich wartość informacyjną.

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej (PWr) zakupiła w Wydawnictwie Naukowym PWN roczny dostęp do korporacyjnej wersji Ibuka w styczniu 2008 r.¹. Taki model zakupu dostępu do bazy umożliwia stworzenie kolekcji tytułów dostosowanej do profilu danej biblioteki. Umowa obejmowała trzy dziedziny: nauki ekonomiczne, nauki matematyczno-przyrodnicze oraz informatykę – pięć jednoczesnych dostępów do 193 tytułów. W 2009 r. umowa została przedłużona na kolejny rok, przy czym liczba tytułów oferowana

¹ Więcej w artykule D. Dudziak i M. Iwańskiej [4, s. 156–171].

w interesujących dziedzinach była już znacznie większa – 312 tytułów².

Do listopada 2008 r. baza była dostępna jedynie dla użytkowników systemu Windows – publikacje można było przeglądać za pomocą bezpłatnego czytnika Itelix iLibrary Reader; od kilku miesięcy z Ibuka mogą korzystać użytkownicy innych systemów operacyjnych, gdyż obecne oprogramowanie – iPaper – wymaga jedynie włączonej obsługi JavaScript w przeglądarce internetowej. Innymi słowy: baza jest obecnie dostępna dla większej liczby potencjalnych użytkowników, a dostęp bezpośrednio z przeglądarki przekonuje osoby dotąd zniechęcone koniecznością instalowania specjalnego czytnika. Z Ibuka od marca 2009 r. użytkownicy z Politechniki Wrocławskiej mogą korzystać z komputerów domowych – po zarejestrowaniu się w systemie OneLog (OL).

Z bazy korzystamy już ponad półtora roku, warto więc przyjrzeć się stopniu jej wykorzystania. Zakładając, że zadowolenie użytkownika przekłada się na częstsze korzystanie z Ibuka, istotnej wiedzy mogą dostarczyć analizy statystyk. Warto w tym miejscu przypomnieć, że Ibuk oferuje tryb dostępu do książek wyłącznie on-line, co umożliwia zbieranie kompletnych danych statystycznych.

W pierwszej umowie umieszczono zapis określający, kiedy (nie rzadziej niż raz na dwa miesiące) i jakie dane statystyczne (liczba logowań w okresie, liczba otwarć poszczególnych pozycji, liczba odmów czyli nieudanych otwarć – z powodu np. braku wolnychostępów, a także czas użytkowania serwisu i poszczególnych pozycji) będziemy otrzymywać od Wydawnictwa Naukowego PWN.

W lutym 2009 r. klientom korporacyjnym Ibuka umożliwiono dostęp do raportów on-line. Po zalogowaniu na stronie informacyjnej dla bibliotek – <http://ibuk.info.pl/> – można samodzielnie generować odpowiednie raporty. Wyniki wyświetlane są na stronie, ale

² Baza Ibuk rozwija się bardzo dynamicznie, z Wydawnictwem Naukowym PWN współpracuje już 10 wydawnictw, m.in. Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Wolters Kluwer Polska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne czy Wydawnictwo Naukowe Scholar. Obecnie Ibuk oferuje dostęp do 1049 książek – stan na 21.09.2009 r.

można je także wyeksportować do Excela, czy innego arkusza kalkulacyjnego. Zaprojektowano też nowe raporty: aktywność IP, dostępne książki, rozliczenie przedpłaty oraz zgłoszenia zakupu.

Strona informacyjna dla bibliotek umożliwia skorzystanie z siedmiu raportów:³

- Dostępne książki;
- Logowania dzienne;
- Ranking książek;
- Aktywność adresów IP;
- Nieudane otwarcia książek;
- „Zgłoś zakup bibliotece”;
- Wykorzystanie przedpłaty.

Dostępne książki

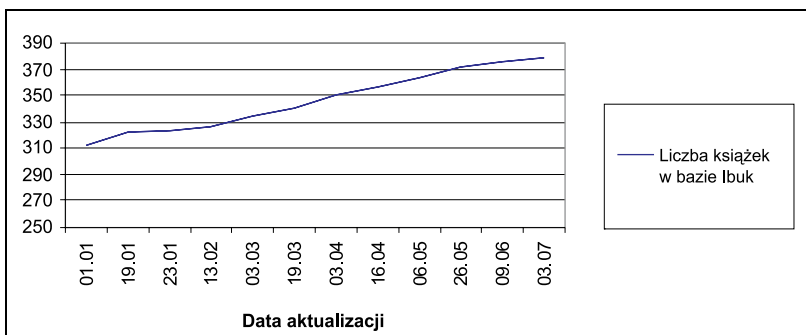
Raport wyświetla się automatycznie, zawiera aktualny wykaz dostępnych publikacji. Wyeksportowany plik może być sortowany według: identyfikatora Ibuk ID, tytułu, autora, ISBN, wydawnictwa, roku wydania, kategorii i podkategorii, daty udostępnienia. W ostatniej kolumnie umieszczono bezpośrednie linki w postaci tekstowego adresu URL.

Raport – poza oczywistą wartością informacyjną – pozwala analizować przyrost nowości w trakcie trwania umowy – częstotliwość i liczbę dodawanych tytułów. Niestety, obecnie szczegółowy podgląd przyrostu bazy dotyczy tylko bieżącej umowy, mimo więc, że mieliśmy dodawane nowości w trakcie 2008 r., to przy nowej umowie stan na koniec 2008 r. stał się bazą zbiorczą dla nowej umowy z datą dodania 2009-01-01 i szczegółowo widzimy jedynie dane z 2009 r. I tak 31.08.2009 r. mieliśmy w bazie 379 książek, z których 312 w dniu podpisania umowy: 01.01.2009 r., natomiast pozostałe były dodawane wg poszczególnych dat:

³ Dane statystyczne obejmują okres 1.01.2008–30.08.2009 i dotyczą tylko Biblioteki PWr, tj. jeśli użyto stwierdzenia, że do Ibuka dodano nowe książki, oznacza to, że książki dodano do konta Biblioteki PWr.

2009-01-19: **10**
2009-01-23: **1**
2009-02-13: **4**
2009-03-03: **7**
2009-03-19: **6**
2009-04-03: **10**
2009-04-16: **7**
2009-05-06: **7**
2009-05-26: **8**
2009-06-09: **4**
2009-07-03: **3**

Dynamikę przyrostu zilustrowano na rys. 1.

Rys. 1. Przyrost książek w bazie Ibuk w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Na okres wakacyjny dodawanie nowości zostało – w porozumieniu z Wydawnictwem Naukowym PWN – zawieszono do października ze względów ekonomicznych, gdyż w tym czasie z oczywistych powodów zainteresowanie bazą jest mniejsze, co zilustrowano na rys. 2.

Istotna jest także ostatnia kolumna raportu: linki odsyłające bezpośrednio do publikacji są przydatne przy tworzeniu odsyłaczy z katalogu OPAC biblioteki do Ibuka.

Logowania dzienne

Raport ten pozwala uzyskać informację o liczbie wejść do bazy w zadanym okresie. Obok tego raportu są jeszcze dwa inne – z podziałem na sposób połączenia z bazą: przez czytnik iLibrary Reader lub przez iPaper. Raport ma dwie kolumny: datę i liczbę logowań w danym dniu. Dni bez połączeń z bazą nie są wykazane.

W omawianym okresie zanotowano 6643 wejść do systemu (rys. 2); na ogromny wzrost zainteresowania bazą wpłynęły z pewnością trzy czynniki:

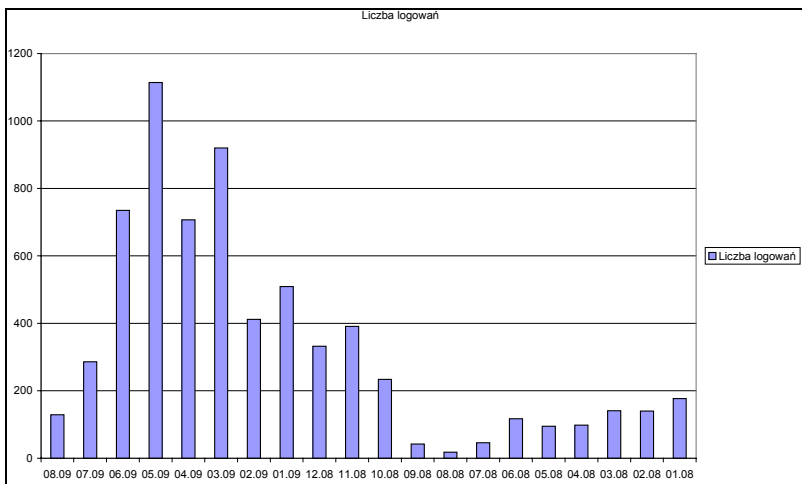
- możliwość korzystania z Ibuka z poziomu przeglądarki, niezależnie od systemu operacyjnego (Windows, Linux itd.) – oprogramowanie iPaper – od listopada 2008 r.,
- możliwość dostępu do bazy z komputera domowego – OL – od marca 2009 r.,
- coraz większa liczba książek w Ibuku – przez pierwszy rok baza powiększyła się o ponad 100 tytułów.

Tabela 1. Statystyka dziennych logowań.

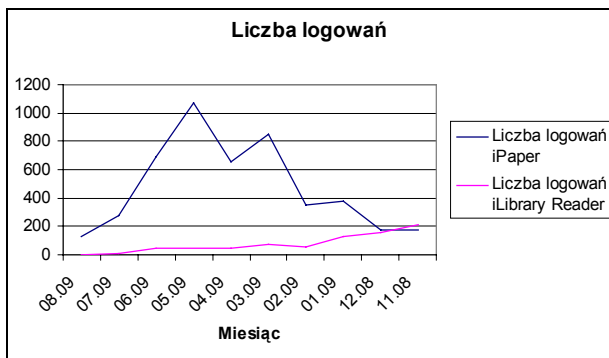
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Liczba logowań	Liczba dni
≥70	2
≥60	2
≥50	6
≥40	17
≥30	36
≥20	73
≥10	93
<10	295

Najwięcej logowań – 74 – miało miejsce 26.05.2009 r. (tab. 1), natomiast średnia dzienna dla analizowanego okresu wynosi ponad 10. W roku 2008 odnotowano łącznie 1831 logowań, a w 2009 (tj. do 31.08.) – 4812, co daje średnią dziennych wejść do bazy dziennie (odpowiednio): 5 i 19. Wzrost zainteresowania bazą jest niemal czterokrotny.

Rys. 2. Liczba logowań do Ibuka. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Rys. 3. Liczba logowań do Ibuka wg trybu dostępu. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Dane przedstawione na rys. 3 nie powinny zaskakiwać, gdyż użytkownicy cenią sobie wygodę – dostęp do bazy bezpośrednio z przeglądarki jest na pewno najbardziej pożądanym trybem dostę-

pu, jeśli nie standardem. Od listopada 2008 r. użytkownicy korporacyjnej wersji Ibuka mogą czytać książki na dwa sposoby (czytnik, przeglądarka), co jest uwidocznione na prezentowanym wykresie:

Ranking książek

Trzeci z omawianych raportów daje nam wiedzę na temat najczęściej czytanych książek w zadanym okresie. W raporcie widzimy firmowy ID książki, tytuł, ISBN, kategorie i podkategorie oraz datę udostępnienia. Na jego podstawie możemy wnioskować nie tylko o popularności książek, ale także kategorii, co można wykorzystać przy racjonalizowaniu zakupu dostępu do bazy czy też modyfikacji modelu prolongaty, tj. zakup dziedziny/kategorii możemy zmienić na zakup dostępu do poszczególnych tytułów i odwrotnie. Raport sumuje także czas czytania i liczbę wyświetlanych stron. W przypadku analizowania tego raportu należy zwrócić uwagę także na datę udostępnienia publikacji. Niższą statystykę czytania mają tytuły nie tylko mało interesujące, ale i dodane do bazy najpóźniej. Lepszym wskaźnikiem byłaby średnia statystyka czytania na jeden miesiąc udostępniania.

Raport ten – podobnie jak raport „logowania dzienne” – można wygenerować dla dwóch trybów dostępu, jednak, przy niknącym zainteresowaniu przeglądania publikacji za pomocą czytnika, wyniki raportu nie mają większej wartości informacyjnej.

Raport wykazał: 376 tytułów, liczbę otwarć: 8780, liczbę przeczytanych stron: 116 428 oraz sumaryczny czas czytania: 1408:23:59 (godziny:minuty:sekundy).

Na czele rankingu – w trzech kategoriach – znalazł się tytuł: *Chemia fizyczna*, t. 1:

- najczęściej wyświetlany tytuł – 352 razy;
- tytuł z największą liczbą przeczytanych stron – 5998;
- tytuł z najdłuższym czasem czytania – 79:51:32;

Książka ta była obecna w bazie od 01.01.2008 r.

Aktywność adresów IP

Raport prezentuje aktywność adresów IP w zadanym czasie. Wiele bibliotek jest zainteresowanych informacją, które jednostki korzystają z Ibuka. Raport zawiera wykaz adresów IP oraz liczbę stron wywołanych (przeczytanych) z każdego wymienionego adresu IP. Mając do dyspozycji listę jednostek z przypisanymi im numerami IP, można przygotować „mapę zainteresowania” – wg np. nazw jednostek czy kodów budynków kampusu. Z drugiej strony – raport obnażyć może przestrzenie o nikłym zainteresowaniu bazą, można więc taką informację wykorzystać do określonych działań promocyjnych, zachęcających, o ile brak połączeń z bazą nie jest wynikiem awarii technicznej.

Tabela 2. Najaktywniejsze adresy IP pod względem liczby przeczytanych stron.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Adres IP	Liczba przeczytanych stron
156.17.79.91	14 284
156.17.18.42	7740
156.17.35.36	7580
156.17.73.96	2444
156.17.238.190	1984
156.17.12.2	1532
156.17.18.82	1299
156.17.79.25	1248
156.17.235.168	1204
156.17.231.65	1176
156.17.79.24	1174
156.17.73.91	1051
156.17.226.18	1014
Razem	43 730

Z raportu wynika, iż w analizowanym okresie przeczytano 116 388 stron. Dzięki temu narzędziu jesteśmy także w stanie ustalić liczbę połączeń za pomocą OL, gdyż ma on przypisany indywidualny nr IP. Logując się przez OL, przeczytano 14 284 strony, co stanowi 12,27% wszystkich przeczytanych stron. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że dostęp przez OL jest możliwy dopiero od pół roku. Jak widać w tabe-

li 2, trzynaście najaktywniejszych adresów IP (1,2% wszystkich adresów objętych umową) wyświetliło w sumie 43 730 stron, tj. 37,6% wszystkich przeczytanych. Ze względu na to, że z jednego komputera może korzystać wielu użytkowników, błędne jest założenie, że aktywność jednego IP równa się aktywności jednego użytkownika.

Dane przedstawione w tabelach 3 i 4 ilustrują aktywność adresów IP oraz liczbę przeczytanych stron w przedziałach 0–200 oraz 201–1000.

Tabela 3. Liczba adresów IP wg przedziałów przeczytanych stron.

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Przedział przeczytanych stron	Liczba adresów IP	Suma przeczytanych stron
0–10	413	1797
11–20	154	2370
21–30	88	2231
31–40	66	2328
41–50	33	1491
51–60	33	1828
61–70	29	1853
71–80	24	1803
81–90	25	2133
91–100	14	1316
101–110	16	1691
111–120	8	932
121–130	11	1362
131–140	11	1470
141–150	11	1602
151–160	6	931
161–170	8	1320
171–180	7	1226
181–190	8	1474
191–200	3	588
Razem	968	31 746

968 adresów IP (aż 89,5% wszystkich objętych umową) wyświetliło 31 746 stron, co stanowi 27,3% wszystkich przeczytanych stron. Na jedno IP przypadają średnio 33 strony.

Tabela 4. Liczba adresów IP wg przedziałów przeczytanych stron.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych
z <http://ibuk.info.pl/>

Przedział przeczytanych stron	Liczba adresów IP	Suma przeczytanych stron
201–300	48	11 787
301–400	17	5889
401–500	9	4185
501–600	12	6265
601–700	4	2583
701–800	6	4465
801–900	0	0
901–1000	6	5738
Razem	102	40 912

102 adresy IP (9,4% wszystkich objętych umową) wyświetliły 40912 stron, co stanowi 35,2% wszystkich przeczytanych stron. Na jedno IP przypada średnio 401 stron. Co ciekawe, tylko spod 19 adresów IP (1,8%) nie wyświetlono nigdy żadnej strony w Ibuku.

Nieudane otwarcia książek

Raport ten wykazuje każdą odmowę, czyli odrzuconą próbę otwarcia książki – niezależnie czy przyczynę stanowi awaria, czy zbyt mała liczba wykupionych dostępu do publikacji. Raport pozwala m.in. monitorować szczególne zainteresowanie określonymi publikacjami. Uzupełnia raporty „logowanie” i „ranking” o istotną informację – odrzucony użytkownik = wartościowy tytuł. Należy dodać, że system automatycznie rozłącza po 20 minutach bezczynności użytkownika, zwalniając tym samym tytuł dla potencjalnego nowego

czytelnika. Warto zajrzeć do tego raportu przed prolongowaniem umowy, gdyż im więcej nieudanych otwarć, tym prawdopodobnie więcej chętnych, dlatego należałoby rozważyć zwiększenie liczby jednoczesnychostępów do publikacji. W raporcie przedstawiono ID książki, tytuł, ISBN oraz liczbę nieudanych otwarć.

Raport dla omawianego okresu pokazał 455 nieudanych otwarć dla 240 tytułów, najwięcej osób było zainteresowanych tytułem „SQL. Zaawansowane techniki programowania” – odrzucono 35 prób przeglądania publikacji. Statystyki obejmują cały okres, natomiast nie wszystkie książki są porównywalnie długo w Ibuku, toteż trzeba zwrócić uwagę na datę dodania książek do bazy. Dane z tabeli 5 należy odczytywać następująco (zakładając, że nie występuje awaria): każde nieudane logowanie oznacza szóstą osobę zainteresowaną danym tytułem w tym samym czasie.

Tabela 5. Liczba nieudanych logowań względem liczby tytułów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych
z <http://ibuk.info.pl/>

Liczba tytułów	Liczba nieudanych logowań
1	≥35
0	13–34
1	10–12
1	9
1	8
2	7
8	6
4	5
3	4
16	3
46	2
157	1
Razem 240	455

W tabeli 6 natomiast pokazano, że nie tylko książki z „dużym stażem” cieszą się zwiększoną popularnością. Ostatni wers wymaga

wyjaśnienia – trzy tytuły zostały pokazane w raporcie, gdyż użytkownicy usiłowali otworzyć tytuł, zmieniając ręcznie nr ID książki w adresie URL.

Tabela 6. Liczba nieudanych logowań wg daty dodania do konta Biblioteki PWr.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych

z <http://ibuk.info.pl/>

Data dodania do konta PWr	Liczba tytułów	Liczba nieudanych logowań
01.01.2009 r.	227	436
19.01.2009 r.	1	1
03.03.2009 r.	3	5
19.03.2009 r.	1	1
03.04.2009 r.	1	1
26.05.2009 r.	4	7
niewykupione	3	4
Razem	240	455

Zgłoś zakup bibliotece

Użytkownicy Ibuka od lutego 2009 r. mają możliwość zgłoszenia swojej propozycji zakupu jednym kliknięciem – jeżeli w katalogu Ibuka znajdą książkę, do której Biblioteka PWr nie wykupiła dostępu, mogą kliknąć w przycisk „zgłoś zakup bibliotece”. Każde zgłoszenie widoczne jest w raporcie, który ma postać: ID książki, tytuł, ISBN oraz liczbę kliknięć. Zgłoszenia traktowane są jak dezyderaty książek drukowanych – mogą zostać zaplanowane do zakupu bądź odrzucone, jeżeli tematyka książek różni się z profilem Politechniki Wrocławskiej.

W Bibliotece PWr w ciągu siedmiu miesięcy zgłoszono 26 tytułów, w tym dwa tytuły trzykrotnie (*Gry świata według Lecha i Wojciecha Pijanowskich*, *Astma*), również dwa dwukrotnie (*Gramatyka języka niemieckiego z ćwiczeniami*, *Ego i mechanizmy obronne*) i dwadzieścia dwa jeden raz. W sumie 32 zgłoszenia. Tabela obrazuje zgłoszenia wg dziedzin; propozycje z nauk eko-

nomicznych, matematyczno-przyrodniczych i informatyki odnotowano dlatego, iż dostęp do nowości z wykupionych dziedzin uruchamiany jest systematycznie, ale nie pojedynczo (patrz omówienie raportu „dostępne książki”), zgłoszenia te są jednak ważne, gdyż niejako użytkownicy potwierdzili zapotrzebowanie na te tytuły. Jak podano w tabeli 7 już pięć tytułów jest dostępnych dla użytkowników Biblioteki PWr.

Tabela 7. Liczba zgłoszonych tytułów do Biblioteki PWr.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://ibuk.info.pl/>

Dziedzina	Tytuły	Liczba zgłoszeń	Dostępność w PWr
Nauki społeczne	9	10	
Nauki humanistyczne	5	6	
Prawo	3	3	
Medycyna	2	4	
Inne	2	4	
Informatyka	2	2	tak
Nauki matematyczno-przyrodnicze	2	2	tak
Nauki ekonomiczne	1	1	tak
Razem	26	32	

WYKORZYSTANIE PRZEDPŁATY

Jest to specyficzny raport, niezbędny do kontroli udostępniania nowych publikacji. Biblioteka może – w ramach umowy – opłacić z góry możliwość otrzymywania niektórych, bądź wszystkich nowych publikacji w trakcie trwania umowy. Biblioteka PWr korzysta z niestandardowego rozwiązania, tj. otrzymuje nowości do momentu wyczerpania przedpłaty. Raport spełnia więc także funkcję zbiorczej informacji o nowościach z danego roku. Należy jednak pamiętać, że kwoty są podawane bez 22% VAT-u. W raporcie widzimy ID książki, tytuł, ISBN, datę udzielonego oraz datę zakończenia dostępu. Cena wyliczana jest zgodnie z odpowiednim zapisem w umowie: suma, wynikająca z liczby zakupionych jed-

noczesnych dostępów, mnożona jest przez iloraz liczby dni, w których udostępniona była dana publikacja (w liczniku) i liczby 365 (w mianowniku).

Zgodnie z raportem, Biblioteka PWr wykorzystała 44,25% przedpłaty.

Narzędzie udostępnione przez autorów Ibuka pozwala na dość głęboką analizę i obserwację zachowań i potrzeb użytkowników bez kontaktu z nimi. Wprawdzie na stronie domowej Biblioteki PWr przy opisie Ibuka podany jest adres e-mailowy pracownika Biblioteki PWr wraz z prośbą o przesyłanie opinii o bazie, jednak w ciągu 20 miesięcy użytkowania bazy otrzymano raptem dwie wiadomości.

Obserwacja statystyk pozwala wychwycić okresy mniejszego zainteresowania bazą – wtedy należy ustalić przyczynę – okres wakacyjny, awaria bazy, niedostateczna promocja. Użytkownicy Biblioteki PWr są dobrze poinformowani o możliwości korzystania z bazy Ibuk, głównie dzięki obszernej informacji w dziale e-książki. Wydawnictwo Naukowe PWN dostarczyło także materiały promocyjne: plakaty, stojaczki z pleksi z ulotkami, a także zawieszki na monitory. Wszystkie te materiały zostały rozpowszechnione w bibliotekach Sieci Biblioteczno-Informacyjnej PWr – także w Zamiejscowych Ośrodkach Dydaktycznych w Wałbrzychu, Jeleniej Górze i Legnicy. Oprócz tego subskrybenci eBIP-u⁴, tj. *Elektronicznego Biuletynu Informacyjnego Politechniki*, informację o dostępie do Ibuka dostali na swoją skrzynkę elektroniczną. Dużym przedsięwzięciem było także umieszczenie odsyłaczy do publikacji w Ibuku bezpośrednio z katalogu OPAC – takie rozwiązanie dotyczy jednak jedynie tytułów, które Biblioteka PWr posiada w wersji drukowanej. Użytkownicy zainteresowani danym tytułem i szukający go w katalogu OPAC mają zawsze możliwość skorzystania z książki – co jest ważne zwłaszcza wtedy, gdy wszystkie egzemplarze drukowane są wypożyczone. Taka infor-

⁴ <http://www.ebip.pwr.wroc.pl/>

macja o książce elektronicznej dotyczy 214 tytułów. Opisana relacja między bazami pozwala na dotarcie do książki elektronicznej wtedy, gdy użytkownik szukał drukowanej. Niestety, nie ma możliwości sprawdzenia liczby takich odwołań.

Obecnie w Bibliotece PWr trwają prace nad katalogowaniem książek elektronicznych, aby użytkownik miał pełną informację o komercyjnych e-książkach już z poziomu katalogu OPAC, który w pewnym zakresie stanie się multiwyszukiwarką zasobów Biblioteki PWr.

Wprawdzie obecnie nie ma na rynku polskich książek elektronicznych konkurencyjnego produktu, jednak analiza danych statystycznych jest w przypadku Ibuka bardzo ważna chociażby z powodu możliwości modyfikacji dostępu do bazy: można kupić dostęp do pojedynczych tytułów, do książek poszczególnych wydawnictw lub też całych dziedzin. Dane statystyczne są szczególnie istotne w momencie podejmowania decyzji o prolongacie subskrypcji. Szczegółowa analiza wykorzystania książek pomaga wybrać najkorzystniejszy – nie tylko ze względów ekonomicznych – model zakupu.

BIBLIOGRAFIA

- [1] <http://www.ebip.pwr.wroc.pl/>
- [2] [Ibuk.info](http://www.ibuk.info)
- [3] *Ibuk.pl czytelnia on-line. Katalog uczelni* [on-line], Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN 2006 [dostęp 21 września 2009], dostępny w World Wide Web: http://www.ibuk.pl/korpo/katalog_uczelni.php
- [4] Dudziak D., Iwańska M., *Korpo.ibuk.pl – pierwszy polski serwis książek elektronicznych dla bibliotek*, [w:] Szarski H., Kuziela M. (red.), *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia*, Studio Wydawniczo-Poligraficzne TArt, Wrocław 2008.
- [5] Maj J., *Statystyka w bibliotece i jej otoczeniu*, Warszawa 2007.
- [6] Statkiewicz J., *Analiza wykorzystywania książek elektronicznych*, [w:] *II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru*, Wrocław 23–24 czerwca 2005 [Wrocław]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictwo] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2005 (EBIB Materiały konferencyjne nr 11). Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/statkiewicz.php>

- [7] Wojtasik W.A., *Statystyki wykorzystania zagranicznych książek elektronicznych – potrzeba standaryzacji*, [w:] *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław, 4–6 lipca 2007 roku*, [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2007 (EBIB Materiały konferencyjne nr 17). Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/wojtasik.php>

CORPORATE VERSION OF IBUK IN THE MAIN LIBRARY AND OINT
OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
– STATISTICS AFTER 20 MONTHS OF USE

The use of the first Polish e-books platform (Ibuk.pl) in the Main Library of the Wrocław University of Technology is analysed. Changes in both functioning and accessing to databases are also described as well as an information website that contains 7 reports. An analysis of the statistical data and their real value is presented on graphs and in tables.

Małgorzata Kuziela

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

POLSKIE KONFERENCJE BIBLIOTEKARSKIE

Artykuł jest próbą uporządkowania informacji związanych z organizacją polskich konferencji bibliotekarskich. Zgromadzone dane dotyczą kwestii formalnych, takich jak ilość przygotowanych konferencji w poszczególnych latach, formy spotkań, sposobów ich finansowania i instytucji odpowiedzialnych za organizację. Podjęto też próbę usystematyzowania tematyki konferencji w połączeniu z frekwencją w ciągu ostatnich czterech i pół roku, ze szczególnym uwzględnieniem roku 2009.

WSTĘP

Co do zasadności organizowania konferencji wiadomym jest, że potrzeba wymiany informacji istnieje od czasu narad plemiennych, po współczesne konferencje audiowizualne na różnych kontynentach. Dążymy do spotkań i rozmów po to, by zaprezentować nasze poglądy i zmierzyć się z opinią innych. Według definicji *Konferencja naukowa* – *spotkanie grupy naukowców, praktyków i osób zainteresowanych pewnym działem nauki. W ramach spotkania referowane są wyniki badań naukowych lub odbywa się seria krótkich wykładów monograficznych i dyskusji na określony temat. Konferencje, obok publikacji, są jedną z dwóch podstawowych form prezentowania i dyskusowania wyników badań naukowych*¹. Cel organizowania konferencji wydaje się więc dość oczywisty i wciąż uzasadniany zainteresowaniem uczestni-

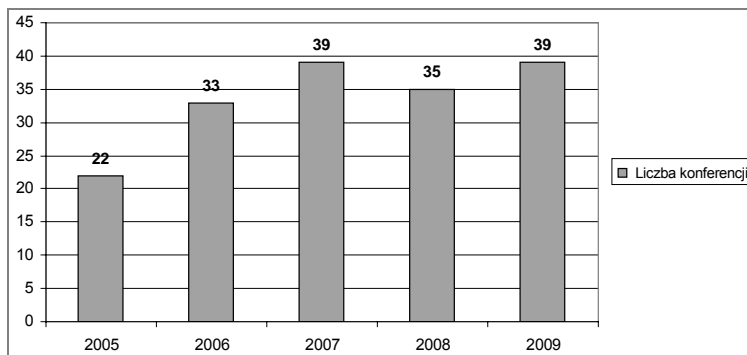
¹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Konferencja_naukowa

ków. Przedmiotem artykułu nie będzie więc szukanie odpowiedzi na pytanie – po co i jak organizować konferencje bibliotekarskie, ale próba uporządkowania informacji pozamerytorycznych, które mogą przyczynić się do sukcesu lub niepowodzenia przedsięwzięcia. Przyjrzymy się liczebności i formie spotkań, sposobom ich finansowania, zależności tematyki z frekwencją i grupie najaktywniejszych organizatorów konferencji bibliotekarskich w Polsce w ciągu ostatnich czterech i pół roku, ze szczególnym uwzględnieniem roku 2009.

Większość wykorzystanych w artykule informacji pochodzi z platformy EBIB, serwis: konferencje krajowe², oraz z archiwum na serwerze Ossolineum³ (konferencje w Polsce 2005–2007), które to źródła odnotowują i na bieżąco aktualizują wiadomości o zorganizowanych i planowanych konferencjach bibliotekarskich. Zgromadzone dane dotyczą okresu od czerwca 2005 do listopada 2009 r.

LICZEBNOŚĆ

W ciągu czterech i pół roku odbyło się w Polsce 168 różnego typu spotkań bibliotekarskich, takich jak seminaria, konferencje i warsztaty.

Rys. 1. Liczba konferencji bibliotekarskich w latach 2005–2009

² <http://www.ebib.info/content/category/8/51/79/>

³ <http://ebib.oss.wroc.pl/konferencje/index.php?scope=%27archiw%27>

Biorąc pod uwagę półroczne dane za 2005 rok i pełne dane za kolejne lata, można zauważyć, że liczba spotkań w poszczególnych latach jest porównywalna (rys. 1). I choć 2009 rok mija, mając w tle globalny kryzys gospodarczy, to liczba konferencji jest imponująca: trzydzieści dziewięć zrealizowanych i trzy zaplanowane na koniec roku. Na czterdzieści dwie konferencje, tylko w jednym przypadku pojawiła się notatka wyjaśniająca przyczyny jej odwołania (z powodów finansowych): *Z przykrością przekazuję Państwu informację o odwołaniu II sesji problemowej „Młodzi, młodszy i najmłodszy w wielkim mieście” (...) Decyzja powyższa podyktowana jest niestety trudną sytuacją finansową, wywołaną przez kryzys gospodarczy. Ograniczone możliwości ze strony instytucji kultury (...) oraz ograniczone zasoby finansowe po stronie biblioteki, zmuszają do weryfikacji naszych planów programowych*⁴.

Gdyby sięgnąć pamięcią do historii zorganizowanych w latach dziewięćdziesiątych konferencji bibliotekarskich, to okazałoby się, że było ich zaledwie kilka w ciągu roku. Zastanawiające są mechanizmy, które przyczyniły się do rosnącej skali takich spotkań. Bez wnikliwej analizy można zauważyć, że składa się na to kilka powodów:

- a) nowe sposoby finansowania:
 - projekty unijne i rządowe;
 - aktywni sponsorzy;
- b) konkurencyjność uczelni i istniejących przy nich bibliotek;
- c) ocena pracowników poprzez aktywność zawodową;
- d) łatwość organizacyjna.

Poza wymienionymi „technicznymi” przyczynami rosnącej liczby konferencji, można dodać jeszcze jeden powód: dynamikę zmian zachodzących w świecie bibliotekarskim. Nowe technologie, nowe usługi i bieżące tematy są inspiracją kolejnych spotkań. Nie bez znaczenia jest też chęć podwyższenia statusu bibliotekarzy na tle innych grup zawodowych poprzez organizowanie i udział w profesjonalnych konferencjach.

⁴ http://www.biblioteka.wroc.pl/_upload/File/wyjasnienie.jpg

Interesujące byłoby porównanie liczby polskich konferencji bibliotekarskich z danymi z innych krajów, ale ich ustalenie okazuje się dość trudnym zadaniem.

Jak wynika z listu bibliotekarki Annekathrin Genest z Instytutu Polskiego w Berlinie, *Niemcy to kraj federalistyczny i za kulturę odpowiada 16 landów. Nie ma więc takiego centralnego serwisu informacyjnego. Jest Mailing-List Inetbib <http://www.ub.uni-dortmund.de/listen/inetbib/date1.html>, gdzie pojawiają się informacje na temat konferencji w Niemczech, lub raczej w krainie niemieckojęzycznej – z Austrią i Szwajcarią⁵.*

Wspomniany INETBIB wymienia wszystkie wydarzenia dotyczące problematyki bibliotekarskiej, w tym konferencje, nie mają one jednak oddzielnego serwisu. Wyszukiwanie po słowach kluczowych „konferenz 2009” pozwoliło ustalić, że w 2009 r. zorganizowano ok. 135 niemieckojęzycznych spotkań bibliotekarskich⁶. Należy domyślać się, że nie jest to pełna lista przedsięwzięć. Warto jednak wspomnieć o innej funkcji, jaką pełni INETBIB. Przede wszystkim jest bardzo aktywnym forum dyskusyjnym. Wszelkie aktualne wątki i problemy są tu na bieżąco dyskutowane i komentowane.

Podobna sytuacja występuje w Anglii, bowiem jak informuje za przyjaźniona bibliotekarka z British Library *...niestety nie udało mi się znaleźć listy wszystkich konferencji bibliotekarskich organizowanych w tym kraju. Na stronie internetowej CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals) – www.cilip.org.uk – można znaleźć tylko informacje o konferencjach organizowanych przez CILIP. Podejrzewam, że pełnej listy konferencji po prostu nie ma⁷.*

Konferencji bibliotekarskich zorganizowanych, przez wspomnianą w liście instytucję odbyło się 14⁸, ale *...Mniejsze stowarzyszenia skupiające bibliotekarzy mają też swoje konferencje, np.*

⁵ E-mail Annekathrin Genest z 20.11.2009 (za zgodą autora).

⁶ <http://www.inetbib.de/sucherg.html?cx=012477718805301479071%3Aiuqzxlslx6lc&q=konzferenz+2009&sa=InetBib-Suche&cof=FORID%3A9#992>

⁷ E-mail: E. Kucharskiej-Beard z 24.11.2009 (za zgodą autora).

⁸ <http://www.cilip.org.uk/whats-on/events/archive/pages/default.aspx>

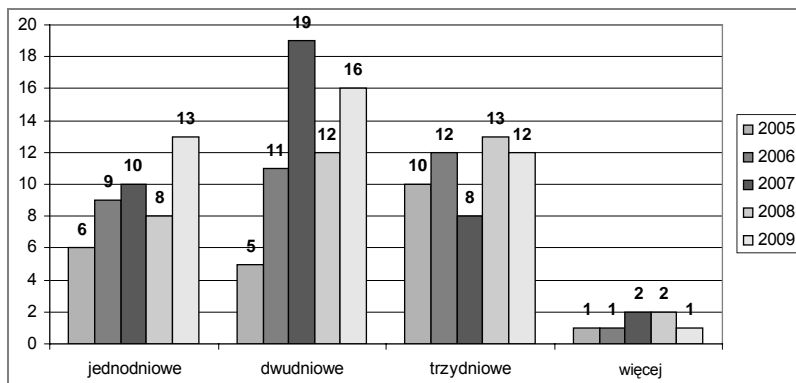
COSEELIS (Council for Slavonic and East European Library Services) organizuje je co roku: <http://www.lib.gla.ac.uk/COSEELIS/conference.html>, dużo jest również tzw. „working groups”, które spotykają się i omawiają sprawy związane np. z katalogowaniem, ale trudno je nazwać konferencjami⁹.

Warto zwrócić uwagę na wymienioną formę spotkań w „grupach roboczych”, które być może pełnią jednocześnie rolę warsztatów i forów dyskusyjnych.

FORMA

Przez porównanie z podanymi wcześniej informacjami warto przyjrzeć się formie spotkań preferowanej przez polskich bibliotekarzy.

Nasz serwis konferencji bibliotekarskich¹⁰ obejmuje spotkania jedno-, jak i te trwające dwa, trzy lub więcej dni. Forma spotkania nie decyduje o klasyfikacji. W jednym zestawieniu znajdują się zarówno jednodniowe warsztaty czy seminaria, jak i kilkudniowe konferencje.

Rys. 2. Liczba konferencji w zestawieniu długości ich trwania

⁹ E-mail E. Kucharskiej-Beard z 24.11.2009.

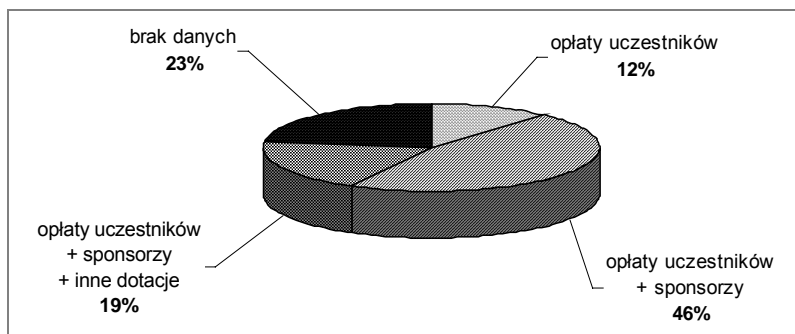
¹⁰ <http://www.ebib.info/content/category/8/51/79/>

Z rysunku 2 wynika, że w Polsce organizuje się najwięcej spotkań dwu- i trzydniowych. W ostatnich latach zorganizowano 46 konferencji jednodniowych, 63 dwudniowych i 55 trzydniowych. Niewiele, bo tylko 7 spotkań trwało dłużej niż trzy dni. W roku 2009 zdecydowanie najpopularniejsze były konferencje dwudniowe. Wyrównała się liczba konferencji jedno- i trzydniowych. Być może wspomniany kryzys gospodarczy w 2009 r. sprawił, że mniej kosztowne konferencje jednodniowe stały się bardziej popularne niż w latach ubiegłych.

FINANSOWANIE

Niezależnie jednak od formy i długości trwania, przygotowanie konferencji wiąże się z kosztami. Baza finansowa, to jeden z ważniejszych elementów decydujących o zaistnieniu przedsięwzięcia. Trudno odnieść się do tej kwestii poprzez porównanie roku bieżącego z poprzednimi, ponieważ archiwa konferencyjne przechowują przeważnie ogólne informacje o terminach i tematach spotkań. Te nieliczne, dobrze udokumentowane konferencje z lat ubiegłych, są niewystarczającym źródłem danych, by stanowić mogły kontekst dla roku 2009. Przegląd źródeł finansowania tegorocznych [2009 r. – przyp. red.] spotkań bibliotekarskich dotyczy form dwu- i trzydniowych, jako najliczniej organizowanych (rys. 2) i dość jednorodnych pod względem formalnym. Formy jednodniowe to najczęściej seminaria lub warsztaty, które stanowią wartościowe forum wymiany wiedzy, ale ze względu na słabą dokumentację kwestii formalnych nie zostały ujęte w statystyce na potrzeby tego artykułu.

Uzyskanie szczegółowych danych o udziale w kosztach konferencyjnych poszczególnych podmiotów wymagało przeprowadzenia krótkiej ankiety telefonicznej lub mailowej z organizatorami spotkań. Zgromadzone informacje pozwoliły na wyróżnienie trzech źródeł finansowania. Są to: uczestnicy, sponsorzy i instytucje wspierające, takie jak ministerstwa, urzędy, stowarzyszenia, fundacje itp.

Rys. 3. Sposoby finansowania polskich konferencji bibliotekarskich w 2009 r.

W 100% udział w konferencjach dwu- i trzydniowych jest płatny, i głównym źródłem finansowania są opłaty wnoszone przez uczestników. Jednak tylko 12% spotkań zorganizowano wyłącznie z takich opłat, najwięcej, bo 46% – ze wsparciem sponsorskim a 19% z dotacją urzędową. Pozostałe 23%, to brak odpowiedzi ankietowanych organizatorów oraz konferencje czekające na realizację.

Z pobieżnej analizy danych uzyskanych z serwisu konferencji polskich i przeprowadzonej ankiety wynika, że wysokość **opłat uczestnictwa** zależy od długości trwania konferencji i oferty, jaką proponują organizatorzy. Koszt udziału w konferencji dwudniowej najczęściej zamyka się kwotą od 200 do 400 zł. Tylko w dwóch przypadkach (na piętnaście) kwota przekroczyła 400 zł. Uczestnictwo w konferencji trzydniowej skalkulowane jest na poziomie od 300 do 500 zł. Tylko dwa spotkania wyceniono poniżej 300 zł. Zdarza się, że organizatorzy przedsięwzięcia uzależniają wysokość opłat w zależności od terminu ich uiszczenia. Jeśli wpłata dokonywana jest po ustalonym terminie, jej wysokość może znacznie wzrosnąć (np. konferencja w Krakowie – 1–2.06.2009 – opłata 490 zł, po terminie 590 zł).

Kwoty te najczęściej obejmują udział w spotkaniu, posiłki i imprezy towarzyszące. Jeśli organizatorzy planują wydanie materiałów konferencyjnych w formie drukowanej bądź cyfrowej, np. na platformie EBIB, koszty uczestnictwa automatycznie rosną.

Z dostępnych danych wynika, że 65% tegorocznych konferencji wspieranych było przez **sponsorów**. Choć na pytanie o ten rodzaj finansowania, jedna z odpowiedzi przeprowadzonej ankiety zawierała następujący komentarz: *Konferencja miała sponsorów, byli też wystawcy organizujący stoiska w kularach, ale czy było to DOFINANSOWANIE, to trudno mi wyrokować. Skłaniałbym się raczej do sądu, że nie, że była to działalność komercyjna przy okazji konferencji*¹¹.

Wsparcie finansowe sponsorów jest oczywiście ważne i potrzebne, choć warto mieć świadomość, że organizatorzy, przygotowując konferencje, szacują koszty nie wiedząc, ilu sponsorów będzie zainteresowanych udziałem w spotkaniu. Wysokość opłat ustala się, biorąc pod uwagę przewidywane wydatki i średnią liczbę uczestników, niezależnie od spodziewanej liczby firm współfinansujących przedsięwzięcie. Listę sponsorów należy traktować z pewnym dystansem, ponieważ są wśród nich tacy, którzy wnoszą zupełnie symboliczne kwoty lub usługi, a czasami jedynie reklamowe gadżety, ale też oczywiście tacy, którzy przyczyniają się do powiększenia funduszu przedsięwzięcia w sposób znaczący. Programy konferencyjne dość wyraźnie odwzorowują udział danego sponsora. Piętnastominutowe wystąpienie w bloku tematycznym w pierwszym dniu konferencji jest najwyżej opłacanym udziałem sponsorskim. W tegorocznych konferencjach uczestniczyła około setka firm zainteresowanych tego typu promocją. Przedstawiciele branżowi (wydawcy, dostawcy, hurtownie księgarskie itp.) uczestniczą w kilku konferencjach w ciągu roku i ich logo powtarza się na wielu internetowych witrynach konferencyjnych. Zdarzają się także firmy pozabranżowe: budowlane, dystrybucyjne, małe firmy prywatne i regionalne agencje finansowe.

Poza opłatami uczestników i dofinansowaniem sponsorskim, organizatorzy konferencji starają się także o **dotacje unijne, ministe-**

¹¹ E-mail: Szymon Wiesław – dyr. ds. merytorycznych z Instytutu Badań w Oświacie z dn. 5.11.2009 r. (za zgodą autora).

rialne lub **gminne**. Z projektów ministerialnych korzystają najczęściej stowarzyszenia, fundacje i inne organizacje społeczne. Kilku organizatorów konferencji posiłkowało się środkami z oferujących finansowe wsparcie programów regionalnych. Z rysunku 3 wynika, że tylko 19% polskich konferencji bibliotekarskich w 2009 roku skorzystało z dofinansowania z ww. źródeł. Trudno przesądzać o powodach, dla których ta forma wsparcia jest tak mało popularna. Być może przeszkodą jest niewiedza lub zbyt mała efektywność w stosunku do starań, a być może fakt, że aby uzyskać dofinansowanie z programu unijnego czy rządowego najpierw należy przedsięwzięcie samemu skredytować.

Na rysunku 3 dotyczącym finansowania konferencji nie znalazły się dane dotyczące współorganizatorów przedsięwzięć. Dość często zdarza się, że spotkania, szczególnie cykliczne lub regionalne, przygotowywane są przez kilka instytucji lub ze współudziałem partnerskim. Rzadko za tym podążają konkretne finanse, chodzi raczej o wynajem sal, materiały promocyjne, wsparcie personalne lub inny udział pozabudżetowy.

TEMATYKA

Dochodowość konferencji bibliotekarskich jest kwestią dyskusyjną. Sukces przedsięwzięcia należy raczej mierzyć zawartością merytoryczną i zainteresowaniem ze strony uczestników. By połączyć te dwa ważne elementy, należy sformułować przede wszystkim **temat**. Sensowne i rzeczowe sformułowanie zakresu zagadnienia może być przynętą dla zainteresowanych i zapowiedzią interesującego programu. Oczywiście, nie zawsze ciekawie brzmiący tytuł odpowiada zawartości, ale wiele zwiastuje. Przeanalizowane od czerwca 2005 do listopada 2009 r. tematy konferencji, bez analizy zawartości, pozwoliły na uporządkowanie ich w kilka głównych grup tematycznych z wyszczególnieniem zagadnień w nich się zawierających (tab. 1).

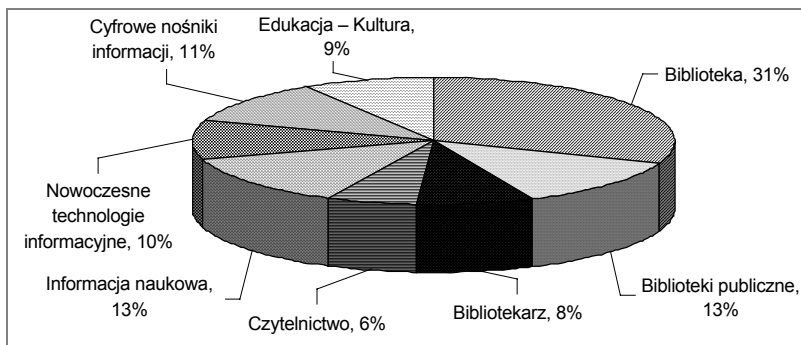
Tabela 1. Tematyka konferencji bibliotekarskich

Tematyka	Rok i liczba konferencji					
	2005	2006	2007	2008	2009	Suma
Biblioteka						
Zbiory (archiwizacja, konserwacja)	2	4	3	–	2	11
System funkcjonowania bibliotek	3	1	4	3	5	16
Organizacja i zarządzanie	–	1	4	–	3	8
Marketing	–	3	2	1	–	6
Zasady prawne	–	1	–	–	1	2
Katalogowanie	1	2	1	2	1	7
Inne (budownictwo, działalność wydawnicza)	–	–	–	1	1	2
Razem	6	12	14	7	13	52
Biblioteki publiczne						
Zbiory, usługi	2	4	3	3	1	13
Współpraca regionalna	1	1	5	1	–	8
Razem:	3	5	8	4	1	21
Bibliotekarz						
Zawód, kwalifikacje	1	2	–	1	4	8
Zarządzanie zasobami ludzkimi	–	1	–	–	1	2
Współpraca	1	–	1	–	1	3
Razem:	2	3	1	1	6	13
Czytelnictwo						
Razem:	–	2	2	2	4	10
Informacja naukowa						
Bibliologia	–	–	2	–	1	3
Bibliografia	–	–	–	2	1	3
Bazy danych	2	1	1	1	2	7
Infobroker (usługi informacyjne), dokumentacja	2	2	2	2	1	9
Razem:	4	3	5	5	5	22
Nowoczesne technologie informacyjne						
Narzędzia informacyjno-wyszukiwawcze	1	1	3	–	3	8
Internet, wikimedia	3	1	2	2	1	9
Razem	4	2	5	2	4	17
Cyfrowe nośniki informacji						
E-książka (zasoby cyfrowe)	–	–	–	1	2	3

cd. tab. 1

E-learning	–	2	–	1	1	4
Biblioteki cyfrowe	1	–	–	4	1	6
Digitalizacja	–	2	1	2	–	5
Razem:	1	4	1	8	4	18
Edukacja – Kultura						
Razem:	2	2	3	6	2	15
Konferencje razem	22	33	39	35	39	168

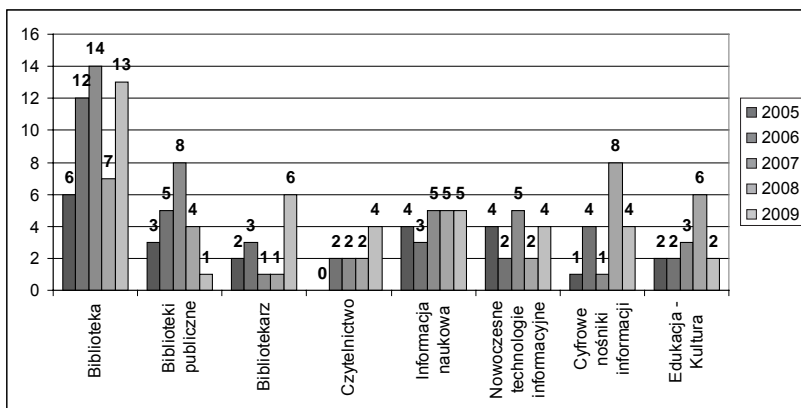
Zakwalifikowanie poszczególnych zagadnień do działów głównych, wyłuszczonej w tabeli, jest intuicyjne i powstało poprzez sugestie słów-kluczy zawartych w tytule, co mogło spowodować pewne nieścisłości, jednak niepodważalny jest fakt, że najczęściej konferencji bibliotekarskich w Polsce w ostatnich pięciu latach poświęconych było szeroko pojętej tematyce biblioteki 31% (rys. 4). Mieszczą się tutaj zagadnienia związane z funkcjonowaniem i zarządzaniem instytucją, perspektywami jej rozwoju, a także obowiązującymi procedurami opracowania, konserwacji i archiwizacji zbiorów.

Rys. 4. Tematyka konferencji – udział procentowy

Niewiele uwagi bibliotekarze poświęcają marketingowi, a jeszcze mniej zasadom prawnym czy budownictwu.

Porównywalnie dużo organizowanych jest konferencji poświęconych problemom bibliotek publicznych, co informacji naukowej (rys. 4). Zainteresowanie kwestiami bibliotek publicznych jest być może związane z aktywizacją w ostatnich latach (rys. 5) programów regionalnych wspierających te instytucje finansowo i premiowaną ich współpracą z regionem.

Rys. 5. Częstotliwość występowania tematów konferencyjnych w poszczególnych latach

Tematyka związana z informacją naukową niezmiennie od kilku lat (rys. 5) zajmuje sporo miejsca i uwagi. Nie mniej interesujące wydają się zagadnienia dotyczące nowoczesnych technologii informacyjnych i cyfrowych nośników informacji. Obie kwestie są niemal zbieżne i podział wydaje się sztuczny, warto jednak w tabeli (tab. 1) prześledzić, jakie są elementy składowe wymienionych działów i które z nich w jakich latach „rosły”, a które „malały” (rys. 5). Popularność niektórych tematów, takich jak np. wikimedia, wynika z ich cykliczności. W ciągu ostatnich pięciu lat nie było roku, w którym przeoczono by zorganizowanie spotkania na temat internetu lub cyklicznej wikimedii. Trochę inaczej rzecz przedstawia się z cyfrowymi nośnikami informacji. Szczególnie ciekawe jest przejście od tematu digitalizacji do bi-

blioteki cyfrowej (tab. 1). To tak, jakby najpierw omawiano narzędzie, a potem jego wykorzystanie. Bibliotekom cyfrowym w ostatnich dwóch latach poświęcono pięć konferencji, digitalizacji dwie. Skoro mowa o bibliotece wirtualnej, to należy zauważyć, że równolegle pojawił się przynależny do niej temat, czyli książki elektroniczne.

Statystyki ilustrujące częstotliwość organizowania spotkań poświęconych bibliotekarzom i czytelnictwu (rys. 5) dość wyraźnie ujawniają, że bibliotekarze chętniej zajmują się sprawami dotyczącymi ich samych, niż tych dla których pracują. Zadziwiająco mało jest przedsięwzięć poświęconych czytelnictwu. Pokrzepiające jest jedynie to, że przybyło ich w 2009 r. i proporcje z konferencjami dla i o bibliotekarzach prawie się wyrównały (rys. 5.).

Dość dużą niespodzianką jest liczba konferencji poświęconych edukacji i kulturze. Nie wszystkie być może powinny się znaleźć w serwisie konferencji bibliotekarskich, ale miejsce gdzie się odbywały lub przynależność organizacyjna uzasadniają umieszczenie tych wydarzeń na platformie EBIB.

Podsumowując tę próbę uporządkowania tematyki polskich konferencji bibliotekarskich, konieczna jest uwaga, że kwalifikacja poszczególnych form spotkań jest dość powierzchowna i uproszczona. Spora liczba konferencji zawiera w sobie kilka tematów i mogłaby przynależeć do dwóch lub nawet trzech grup tematycznych.

FREKWENCJA

Ważnym miernikiem decydującym o sukcesie przedsięwzięcia, obok tematu, jest **frekwencja**. By posłużyć się jakimikolwiek danymi na temat uczestnictwa, znowu należy ograniczyć się do bieżącego roku, z uwagi na niedostępne dane za lata poprzednie, i wziąć pod uwagę spotkania dwu- i trzydniowe.

Analizując kolejno wartości przedstawione w tabeli 2, warto zastanowić się nad zasadami zależności tematu konferencji i liczby zaprezentowanych referatów do frekwencji. Czy są to elementy z siebie wynikające, czy niezależne?

Tabela 2. Frekwencja spotkań bibliotekarskich w 2009 r.

Temat konferencji	Liczba referatów	Liczba uczestników	Cykliczność
Konferencje dwudniowe			
Katowice, 26–27.02.: Jakość usług w społeczeństwie informacyjnym	27	100 + wolni słuchacze	
Warszawa, 29–30.04.: III Krajowa Konferencja Nauczycieli Bibliotekarzy	6	300	tak
Bydgoszcz, 14–15.05.: Bibliotekarz – uniwersalność i innowacyjność profesji	18	39	
Gdańsk, 28–29.05.: Zarządzanie i organizacja bibliotek pod hasłem: Standardy funkcjonowania bibliotek europejskich	30	120	tak
Konstancin, 29–30.05.: Nowoczesna biblioteka kluczem do sukcesu użytkowników i edukacji społecznej	11	120	
Kraków, 01–02.06.: Biblioteki i ich klienci:	28	brak danych	
Wrocław, 18–19.06.: II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych	27	85 + wolni słuchacze	tak
Elbląg, 23–24.09.: E-learning wyzwaniem dla bibliotek	11	130	
Lublin, 24–25.09.: Działalność wydawnicza bibliotek w czasach konwergencji mediów	14	60	
Warszawa, 01–02.10.: Rękodzieło i nowoczesne technologie	19	120	
Szczecin, 08–09.10.: Regionalna prasa bibliotekarska – doświadczenia i perspektywy	14	25	
Wrocław, 19–20.10.: Młodzi, młodszy i najmłodszy w wielkim mieście	–	–	odwołana z powodów finansowych
Kraków, 05–06.11.: IV Forum młodych bibliotekarzy. Inicjatywy młodych w tworzeniu biblioteki globalnej wioski: ludzie i technologie	18	130	tak
Warszawa, 16–17.11.: Książka – biblioteka – propaganda	w trakcie realizacji		

cd. tab. 2

Warszawa, 26–27.11.: Cyfrowość bibliotek i archiwów	w trakcie realizacji		
Konferencje trzydniowe			
Jadwisin, 01–03.05.: Konferencja Wikimedia Polska 2009	20	115	tak
Bydgoszcz, 27–29.05.: Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy	28	135 + wolni słuchacze	
Łódź, 03–05.06.: Stare i nowe w bibliotece – współpraca czy konkurencja	27	74 + wolni słuchacze	
Warszawa, 03–05.06.: Języki informacyjno-wyszukiawcze – teraźniejszość i przyszłość. Warsztaty	18	235	tak
Wrocław, 08–10.06.: Społeczny i pedagogiczny kontekst funkcjonowania bibliotek akademickich	13 + 2 warsztaty	100	tak
Białystok, 24–26.06.: Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece	28	88	
Gdańsk, 02–04.09.: Bibliotekarz: zawód czy powołanie	24	42	
Szczecin, 09–11.09.: Zbiory specjalne i regionalne w polskich bibliotekach naukowych i publicznych	24	60	
Jachranka, 09–11.09.: Niewidomi w świecie książek i bibliotek	14	100	
Mąchoć, 09–11.09.: Zarządzanie instytucją kultury	14	brak danych	
Zakopane: czterodniowa 22–25.09.: Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja perspektyw dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy	40		tak
Gdańsk, 04–06.11.: Konferencja bibliotekarzy muzycznych	24		tak
Poznań, 08–10.12.: Poznań: Polskie biblioteki cyfrowe	w trakcie realizacji		

Organizatorzy warszawskiej konferencji nauczycieli bibliotekarzy, pomimo zaprezentowanych tylko sześciu referatów, mogli w podsu-

mowaniu napisać *Największa sala konferencyjna w Bibliotece Narodowej była niemal w całości wypełniona bibliotekarzami z bibliotek szkolnych i pedagogicznych. (300 osób)*¹². Tylko niewiele mniej, bo 235 uczestników, miała konferencja dotycząca języków informacyjno-wyszukiwawczych, na której przedstawiono osiemnaście referatów, co w porównaniu z innymi spotkaniami nie jest liczbą imponującą. Przyglądając się obydwu konferencjom, a także innym, gdzie liczba uczestników była bliska stu lub ją przekraczała, można znaleźć jeden element łączący: **cykliczność**. Powtarzalność dobrze zorganizowanej konferencji z ciekawym programem daje duże prawdopodobieństwo powodzenia przedsięwzięcia. Raz sprawdzone miejsce i wysoka jakość przygotowanej oferty sprawia, że uczestnicy chętnie z niej korzystają. Drugą niezwykle ważną kwestią jest **adresat**. Organizator powinien ustalić, do kogo kieruje swój „produkt”. Konferencja nauczycieli bibliotekarzy skierowana do tego właśnie grona gwarantuje wysoką frekwencję. Dobrym przykładem uzasadniającym zasadę cykliczności i adresata jest „IV Forum młodych bibliotekarzy”, które na swojej stronie zamieściło taki komunikat: *„Z uwagi na ogromną liczbę zgłoszeń, które napłynęły, jesteśmy zmuszeni zakończyć nabór na Forum ... Liczba uczestników już dawno przewyższyła nasze przewidywania...”*¹³ Pewni swego sukcesu organizatorzy w dalszej części notatki zapraszają już na następne – V Forum.

Wydawać by się mogło, że tak pojemne tematy jak te, dotyczące zawodu bibliotekarza, skierowane do szerokiego grona odbiorców, będą cieszyły się dużym zainteresowaniem. Tymczasem liczby pokazują, że choć są to konferencje licznie organizowane, cieszą się niewielkim powodzeniem. Odwrotnie rzecz się ma w przypadku konferencji, które w nazwie zawierają „nowoczesność”. Wysoka frekwencja na spotkaniach takich jak Wikimedia czy e-learning świadczy o tym, że bibliotekarze zainteresowani są najnowszymi technologiami i ich uwaga skierowana jest na „tu i teraz”, bardziej niż na tematy ogólne lub historyczne.

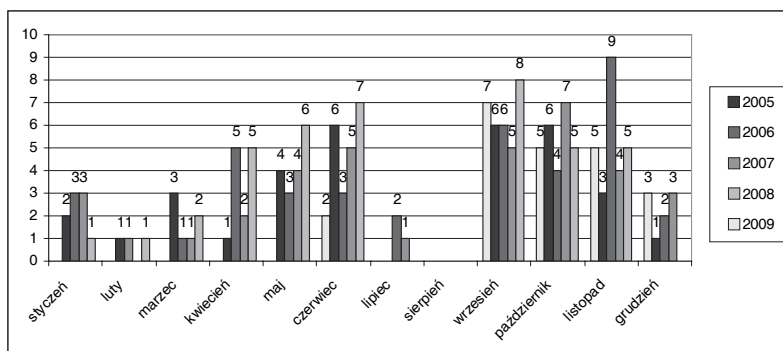
¹² <http://www.ibo.edu.pl/bibliotekarze2009/>

¹³ <http://wbp.krakow.pl/4forum/komunikaty.htm>

TERMINY

Nie bez znaczenia dla frekwencji jest ilość zorganizowanych konferencji w danym roku i terminy ich występowania. Można zdecydować się na udział w kilku konferencjach w roku, pod warunkiem że nie dotyczy to jednego terminu. Tak jak zdarzyło się to w 2009, kiedy organizatorzy trzech konferencji wyznaczyli tę samą datę, 9–11 września (tab. 2), i w przypadku zapowiadanej już na 2010 rok konferencji w Łodzi: *...W związku z wyznaczeniem przez biblioteki medyczne terminu konferencji dokładnie w tym samym czasie, w którym Politechnika Łódzka ogłosiła swoją konferencję, zmuszeni jesteśmy przesunąć nasz termin...*¹⁴ Na pewno więc warto wcześniej prześledzić mechanizm ustalania terminów konferencyjnych, by nie stawiać potencjalnych uczestników przed trudnym wyborem.

Zorganizowanie konferencji, seminarium czy choćby jednodniowego spotkania wymaga dużej sprawności organizacyjnej i strategicznej. Na przygotowanie trzydniowej konferencji wyznacza się przeważnie od pół do roku czasu. Ustalenie daty, zależy więc od momentu podjęcia decyzji plus czas realizacji do daty właściwej.

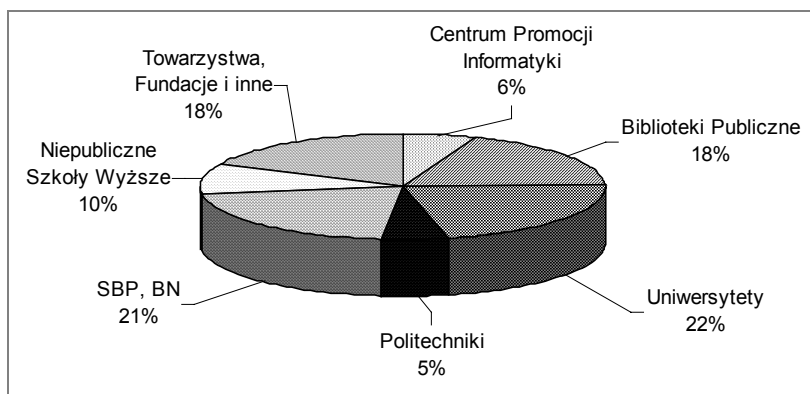
Rys. 6. Liczba konferencji w poszczególnych miesiącach

¹⁴ <http://212.51.210.133/osc/index.php/kbpl/2010>

Przypatrując się terminom odbywających się konferencji bibliotekarskich (rys. 6) nietrudno zauważyć, że drugi kwartał roku, szczególnie czerwiec i cztery ostatnie miesiące roku – od września do grudnia, to najbardziej zatłoczone terminy konferencyjne. Może to sugerować, że decyzję o przedsięwzięciu podjęto pod koniec zeszłego roku lub na początku bieżącego. W rankingu najpopularniejszych miesięcy wygrywa wrzesień, natomiast zdecydowanie najmniej spotkań odbywa się w lutym i praktycznie pomija się miesiące wakacyjne.

ORGANIZATORZY

Na koniec pozostaje jeszcze przedstawienie instytucji zaangażowanych w organizację polskich konferencji bibliotekarskich w ciągu ostatnich pięciu lat (rys. 7).

Rys. 7. Organizatorzy polskich konferencji bibliotekarskich

Największy udział (22%) w inicjowaniu spotkań bibliotekarskich mają uniwersytety, które jako instytucje naukowe dysponują dobrze przygotowaną kadrą i biorą odpowiedzialność za wysoki poziom merytoryczny przedsięwzięcia. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jako przedstawiciel środowiska zawodowego bibliotekarzy,

jest zaangażowane w organizowanie i współorganizowanie z Biblioteką Narodową konferencji bibliotekarskich aż w 21%. Informacje uzyskane z przeprowadzonej ankiety wskazują, że na tak duże zaangażowanie SBP pozwalały w latach ubiegłych dotacje ministerialne przeznaczone na konferencje i warsztaty dla bibliotekarzy. Być może podobnie rzecz się ma z bibliotekami publicznymi (18%), korzystającymi z dofinansowania z programów regionalnych. Spora część konferencji przeznaczonych dla bibliotekarzy (6%) zorganizowało Centrum Promocji Informatyki, co może być dowodem na ekspansywność tej instytucji lub świadectwem autentycznego zapotrzebowania na wiedzę przez tę firmę przekazywaną. Konferencje bibliotekarskie organizowane przez wyższe uczelnie techniczne nie stanowią dużej grupy, ale tak jak w przypadku Politechniki Łódzkiej czy Wrocławskiej, które przygotowują spotkania cykliczne, także mogą liczyć na obecność zainteresowanych.

PODSUMOWANIE

Potrzeba organizowania konferencji od pięciu lat jest niezmienna. Bibliotekarze corocznie mają możliwość uczestniczenia w blisko czterdziestu różnego rodzaju spotkaniach, wymieniając się doświadczeniami i wiedzą. Najpopularniejszą formą konferencji są dwu- lub trzydniowe, finansowane głównie z opłat uczestników ze wsparciem sponsorów i dotacjami instytucji rządowych. Niezmiennie największa grupa tematów konferencyjnych skupia się wokół biblioteki jako instytucji funkcjonującej w określonych warunkach, w czasie cywilizacyjnych przemian z perspektywą na przyszłość. Wysoka frekwencja na spotkaniach poświęconych „nowoczesności” jest dowodem na to, że terażniejszość jest dla bibliotekarzy bardziej interesująca niż dyskusje na tematy ogólne czy historyczne. Duża liczba uczestników biorących udział w konferencjach cyklicznych świadczy o tym, że warto takie formy przygotowywać i kontynuować. Nie bez znaczenia jest termin zorganizowania przedsięwzięcia. By uniknąć decyzyjnych rozterek uczestników, warto je zaplanować, omijając najbardziej zatłoczone terminy, takie jak wrzesień

i listopad. Dotychczas największy udział w organizowaniu polskich konferencji bibliotekarskich mają państwowe uczelnie i stowarzyszenia, jednak trudno przewidzieć, jak zmienią się tematyka i zasady formalne, gdyby w organizację zaangażowała się większa liczba instytucji zewnętrznych, np. Centrum Promocji Informatyki. Być może konsekwencją byłaby zmiana proporcji tematów z zakresu biblioteki i „nowoczesności” a forma spotkań skróciłaby się do jednodniowych wideokonferencji.

WNIOSKI

Zasadność organizowania konferencji, zgodnie z encyklopedyczną definicją zacytowaną we wstępie artykułu, jest niepodważalna, jednak trudno oprzeć się wątpliwości co do potrzeby organizowania tak wielu przedsięwzięć. Powtarzalność zagadnień, mała atrakcyjność tematów, niska frekwencja, mogą być weryfikatorem planowanych w przyszłości konferencji bibliotekarskich. Być może warto zaktywizować fora dyskusyjne i dostępne nowoczesne formy komunikacji, które pozwolą na bieżąco komentować wydarzenia, a także wyjść poza obszar lokalnych, regionalnych wręcz problemów bibliotekarskich. Przeanalizowana w artykule tematyka konferencji ujawnia, że niezwykle mało uwagi poświęca się światowemu bibliotekarstwu. W 2009 roku tylko dwie konferencje (na czterdzieści zorganizowanych) mają charakter międzynarodowy. Niezauważalna jest troska organizatorów o zdokumentowanie referatów w postaci publikacji, które obok samego spotkania są drugą najważniejszą formą prezentowania wyników pracy i doświadczeń.

Często powtarzające się w artykule określenie „być może” sugeruje, że spora grupa informacji wynika z kontekstu, intuicji lub niepełnych informacji, a nie ze źródeł. Zarchiwizowane na platformie EBIB dane dotyczące konferencji bibliotekarskich w Polsce są przekazane przez organizatorów bez dbałości o szczegóły, a czasami wręcz brakuje podstawowych informacji. Rzadko zdarzają się też podsumowania z wnioskami i opiniami o efektach spotkania.

Ostatnie „być może” dotyczy uwagi na przyszłość. Dobrze udokumentowane wydarzenia bibliotekarskie „być może” pozwoliłyby na rzetelną analizę i wnioski pozwalające na weryfikację lub zaakceptowanie istniejących form i zasad przygotowania konferencji bibliotekarskich.

POLISH LIBRARIAN'S CONFERENCES

This article tries to gather an important information about organizing Polish librarian's conferences. There are presented such important issues as: the number of conferences in a given year, the type of meetings, financial sources and the institutions responsible for organization. What is more, it tries to compare a subject matter and an attendance at conferences in last four and a half year, especially in the 2009 year.

Łucja Maciejewska, Honorata Niemiec, Agnieszka Wolańska
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

MODEL GROMADZENIA I UDOSTĘPNIANIA CZASOPISM W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ UCZELNI TECHNICZNEJ

Scharakteryzowano zasób czasopiśmienniczy w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej oraz przedstawiono sposoby jego nabywania. Poświęcono więcej uwagi jednemu z nich – zakupowi – oraz problemom związanym z finansowaniem. Omawiając udostępnianie, szczególny nacisk położono na dostęp do zbiorów elektronicznych, przedstawiono korzyści wynikające z ich specyfiki i zarysowano model, jaki funkcjonuje w Politechnice Wrocławskiej. Na zakończenie nakreślono plany dalszego rozwoju działalności Biblioteki i jej usług w obliczu planowanej budowy nowego jej gmachu oraz dynamicznie zmieniających się technologii informacyjnych i mediów elektronicznych.

WSTĘP

Czasopisma są ważnym ogniwem w komunikacji naukowej. Dzięki nim użytkownik ma szybki dostęp do bieżących wiadomości, które w obecnych czasach oraz w dobie niezwykle dynamicznego rozwoju nauki, mają duże znaczenie. Stanowią szerokie forum wymiany myśli naukowej, a dla czytelników są aktualnym i cennym źródłem wiedzy. Zamieszczane w nich artykuły prezentują najnowsze osiągnięcia naukowe, wyniki badań i rozwiązania. Szybki cykl ich ukazywania się eliminuje niejednokrotnie dublowanie badań naukowych.

Czasopisma dostarczają informacji kompleksowej, wszechstronnej i różnorodnej, zarówno ogólnej, jak i specjalistycznej, dzięki czemu znajdują szerokie grono odbiorców. Publikacje są również ważącym elementem oceny pracy uczonych. Miarą pozycji i uznania w świecie nauki jest m.in. liczba artykułów i cytowań w renomowanych periodykach o zasięgu światowym.

RYS HISTORYCZNY

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej została powołana 1 marca 1946 r. na mocy uchwały Senatu Uniwersytetu i Politechniki. Powstała na gruzach dawnej Technische Hochschule Breslau. Biblioteka Główna (BG) przejęła magazyny, czytelnie, pomieszczenia biurowe oraz częściowo zachowane katalogi. W 1946 r. jej zbiory wynosiły 42 801 tomów dzieł zwartych, czasopism i rozpraw doktorskich oraz 731 000 patentów niemieckich¹.

Struktura organizacyjna Uczelni w pierwszych latach powojennych była odzwierciedleniem tej, która obowiązywała uczelnie polskie przed wojną. Wówczas podstawowymi jednostkami organizacyjnymi były katedry, które tworzyły wydziały. Istniała też biblioteka. Oprócz Biblioteki Głównej na Politechnice zaczęły funkcjonować także wypożyczalnie i czytelnie. BG pełniła rolę biblioteki centralnej, opiekującej się wszystkimi pozostałymi bibliotekami i tak pozostało do dnia dzisiejszego. Obecnie BG pełni nadzór merytoryczny nad bibliotekami wydziałowymi, instytutowymi oraz bibliotekami studiów i zespołów zamiejscowych ośrodków dydaktycznych. Koordynuje ich działania, a także zarządza zbiorami gromadzonymi w całym systemie biblioteczno-informacyjnym Uczelni.

¹ Por. *Politechnika Wroclawska w okresie dziesięciolecia 1945–1955*, Warszawa 1956, s. 181–182.

CHARAKTERYSTYKA ZBIORÓW I SPOSOBY NABYWANIA

Od początku tworzenia systemu biblioteczno-informacyjnego (SBI) w Politechnice Wrocławskiej (PWr) opracowano wytyczne porządkujące relacje między BG, jako centralą, a pozostałymi bibliotekami – obowiązuje wspólny regulamin i jednolite zasady udostępniania zbiorów określone odpowiednim zarządzeniem². W skład omawianego systemu wchodzi: 9 bibliotek wydziałowych, 6 instytutowych, 3 studiów i 3 biblioteki zespołów zamiejscowych ośrodków dydaktycznych oraz Biblioteka Główna.

Zbiory gromadzone w bibliotekach SBI odpowiadają dziedzinom reprezentowanym w Uczelni i obejmują przede wszystkim następującą tematykę: architektura, budownictwo, chemia, elektronika, elektrotechnika, górnictwo, ochrona środowiska, zarządzanie, informatyka, mechanika, energetyka, matematyka i fizyka. Istotną część zbiorów stanowią czasopisma. Obecnie w zbiorach Biblioteki znajduje się 4003 tytułów (226 460 woluminów) czasopism polskich i zagranicznych, w tym bieżących – 914 tytułów (288 zagranicznych i 626 polskich) [9, s. 4].

Podstawowym sposobem nabywania periodyków w bibliotekach naukowych jest prenumerata, zapewniająca ich stałą i regularną dostawę. Często przy ciągłej subskrypcji wydawcy udzielają rabatów swoim klientom, dołączając nieraz premie w różnych postaciach (np. darmowy dostęp do wersji elektronicznej czasopisma). Dodatkowym uzupełnieniem są tytuły nabywane za członkostwo pracowników lub samej biblioteki w różnych stowarzyszeniach i radach programowych wydawnictw naukowych, głównie zagranicznych.

Do niedawna dużą rolę w gromadzeniu czasopism odgrywały takie formy, jak: wymiana i dary oraz fundacje. Szczególne znaczenie

² Zarządzenie Wewnętrzne Nr 22/2000 w sprawie zasad współpracy kierowników jednostek organizacyjnych z dyrektorem Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej w zakresie działalności biblioteczno-informacyjnej.

dla wzbogacenia zbiorów bibliotek uczelnianych przypisywano wymianie, w ramach której Biblioteka PWr wysyła prace naukowe i czasopisma wydawane przez własną Oficynę Wydawniczą, otrzymując w zamian książki, czasopisma, materiały konferencyjne i skrypty innych uczelni. Obecnie współpracuje z 82 kontrahentami, od których otrzymuje 197 tytułów czasopism. Jednak wymiana wersji drukowanych zmniejsza się z każdym rokiem (tab. 1). Jest to częściowo związane z problemami finansowymi polskich bibliotek, a także z faktem, że biblioteki akademickie zamieszczają coraz więcej tytułów publikowanych przez macierzyste wydawnictwa w repozytoriach uczelnianych. Są to repozytoria z dostępem on-line, otwarte najczęściej dla szerokiego odbiorcy.

W latach 80. i 90. ubiegłego stulecia do polskich bibliotek naukowych zgłaszali się dość licznie fundatorzy, przeważnie z zagranicy, z ofertą czasopism i propozycją dostarczania ich bezpłatnie lub z dużym rabatem, sięgającym nawet 90%. Biblioteka PWr chętnie korzystała z tych ofert. Dużym zainteresowaniem użytkowników cieszyły się wówczas czasopisma *Deutscheforschungs Gemeinschaft*, amerykańskiej fundacji *Journal Donation Project* oraz prenumerata sponsorowana przez ambasadę francuską. Obecnie niewiele fundacji działa na rzecz wzbogacania zbiorów polskich bibliotek, zanikają również inicjatywy wspierające naukę polską. Kraje wysoko rozwinięte uznały, że mamy już za sobą trudną i zwycięską drogę transformacji, a nasza gospodarka nie wymaga żadnego zewnętrznego wsparcia.

Nabytki pochodzące z darów są mniej liczne (tab. 1), ale nie należy uważać ich za mniej cenne czy przydatne. Do zbiorów na sygnaturę trafiają tytuły najbardziej wartościowe, zgodnie z założeniami polityki gromadzenia. Nie są one oczywiście podstawą tworzenia księgozbioru, gdyż wpływy z darów podlegają wahaniom, które trudno przewidzieć, a ponadto często trudno wyegzekwować kontynuację wcześniej otrzymywanych numerów. Zdarza się nieraz, że już po roku darczyńca nie może kontynuować swego zamierzenia, mimo że tytuł był dla biblioteki wartościowy. W roku 2008 najwięcej czasopism zagranicznych Biblioteka PWr otrzymała z fundacji Pensylwa-

nia Partnership Abroad, a z polskich – z Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego, na podstawie ustawy z 7 listopada 1996 r. *O obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych* wraz z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z 6 marca 1997 r.^{3,4}

Tabela 1. Liczba czasopism drukowanych gromadzonych w Bibliotece PWr

Sposób nabycia	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Zakup	1 111	1 053	1 027	897	907	657	654	642	636	619
Wymiana	285	260	279	225	227	243	233	222	209	197
Dary	133	131	94	94	100	97	84	76	81	98
Razem	1 529	1 443	1 400	1 216	1 234	997	971	940	926	914

Biblioteka Politechniki, jak wcześniej przedstawiono, jest organizacją składającą się z kilkudziesięciu bibliotek, lecz wszystkie procesy związane z gromadzeniem i opracowaniem odbywają się centralnie w BG. Taka polityka pozwala na planowe i konsekwentne zarządzanie zakupami i tworzenie księgozbioru, eliminuje wieloegzemplarowość tytułów oraz zapewnia oszczędne i racjonalne gospodarowanie budżetem. W BG całością spraw związanych z czasopismami zajmuje się Oddział Gromadzenia i Opracowania Wydawnictw Ciągłych. Czasopisma, zamówione zgodnie z określonymi potrzebami środowiska akademickiego, w którym działają poszczególne biblioteki SBI, trafiają po opracowaniu jako depozyt do tych bibliotek i są tam udostępniane. Periodyki o treści ogólnej lub interdyscyplinarne lokowane są w BG. Lokalizację zbiorów czasopiśmienniczych całego SBI prezentuje tab. 2. Zasadą jest, że czasopisma zagraniczne kupuje się w jednym egzemplarzu i lokuje odpowiednio w zależności od prezentowanej tematyki. Jeżeli chodzi

³ DzU z 23.12.1996 r., Nr 152, poz. 722.

⁴ Są to czasopisma, które Biblioteka Uniwersytecka otrzymuje od wydawców krajowych w ramach egzemplarza obowiązkowego. Tytuły, którymi nie jest zainteresowana, może przekazać innym bibliotekom w regionie lub kraju.

o czasopisma polskie, to ze względu na dość duże rozproszenie budynków Politechniki, a tym samym bibliotek, są one nabywane w kilku egzemplarzach. Dotyczy to głównie czasopism interdyscyplinarnych, także czasopism informatycznych, którymi interesują się badacze różnych dziedzin nauki.

Tabela 2. Rozmieszczenie czasopism w bibliotekach Politechniki – 2008 r.

Lokalizacja zbiorów	Tytuły			
	Zakup		Wymiana i dary	
	zagraniczne	krajowe	zagraniczne	krajowe
Biblioteki SBI	178	222 *	30	59
BG	17	202	63	143
Razem	195	424	93	202

* Niektóre tytuły występują dodatkowo w kilku egzemplarzach.

Zgodnie z obowiązującymi zarządzeniami, większość polskich bibliotek akademickich nie wypożycza czasopism poza obręb bibliotek. Wyjątek od tych reguł stanowią usługi w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Jeden z zapisów *Regulaminu systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej*, traktujący o wypożyczaniu czasopism, stanowi: *Poza bibliotekę użytkownikom indywidualnym nie wypożycza się: zbiorów specjalnych, między innymi: norm, prac doktorskich, prac dyplomowych, raportów; zbiorów z narodowego zasobu bibliotecznego; czasopism i innych wydawnictw ciągłych; księgozbiorów lektoryjnych i podręcznych; książek i czasopism sprowadzonych za pośrednictwem Wypożyczalni Międzybibliotecznej Biblioteki Głównej*⁵.

⁵ Patrz §10: Regulamin systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej [on-line], [dostęp 25.01.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.pwr.wroc.pl/o_bibliotece/726/regulamin_systemu_biblioteczno_informacyjnego_politechniki_wroclawskiej.html

FINANSOWANIE ZAKUPÓW. PRAWO ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Do roku 2001 biblioteki naukowe, w tym również uczelniane, otrzymywały z puli resortowego ministerstwa, później Komitetu Badań Naukowych, dotacje na dofinansowanie prenumeraty zagranicznych czasopism i baz danych. Środki te pozostawały w całości do dyspozycji bibliotek. Jak już wspomniano, w uczelniach posiadających sieć biblioteczną, biblioteka główna stanowi centrum, które decyduje o wielkości i jakości zbiorów gromadzonych dla całej uczelni. Wraz z postępującą w Polsce transformacją ustrojową zdecydowanie zmieniła się polityka finansowania importu wydawnictw naukowych – w grupie bibliotek szkół wyższych skasowano odrębne środki na import, a koszty planowanych zakupów zawarto w środkach przeznaczonych na działalność statutową, o które to środki mogły występować podstawowe jednostki uczelniane, czyli wydziały. Początkowo wydawało się, że to rozwiązanie uniemożliwi utrzymanie wielkości nabytków na dotychczasowym poziomie i ograniczy działalność bibliotek w zakresie zakupu ważnych czasopism naukowych. Moment decentralizacji przydziału środków rzeczywiście wpłynął w początkowym okresie na znaczne zmniejszenie liczby importowanych tytułów. Bibliotekarze obawiali się jeszcze większych problemów w przypadku zamówień nowych źródeł informacji oraz organizowania dostępu do rosnącej liczby czasopism elektronicznych.

W Politechnice Wrocławskiej, dzięki dużemu zaangażowaniu władz Uczelni, szybko opracowano model optymalizujący wydatki na prenumeratę zagranicznych czasopism naukowych i baz danych, zgodnie z którym wydziały – jednostki dysponujące środkami statutowymi – są obciążane kosztami planowanych zakupów. Model ten, z czasem zmodyfikowany i uproszczony, funkcjonuje do dziś i bardzo dobrze się sprawdza.

Niestety, nie wszystkie wydatki na prenumeratę można odpowiednio wcześniej zaplanować, a zrobienie zakupów poza planem z tzw. statutowki jest praktycznie niemożliwe. Z jednej strony ro-

snąca podaż na rynku wydawniczym, ogromny wzrost liczby czasopism, zarówno w postaci elektronicznej, jak i tradycyjnej, stwarza nieograniczone możliwości wyboru nowych tytułów. Wydawcy oraz twórcy profesjonalnych serwisów opracowują coraz to ciekawsze oferty, promują zróżnicowane, co do formy i wielkości kolekcji, modele dostępu do e-źródeł. Równocześnie pojawiają się propozycje tworzenia nowych konsorcjów. Z drugiej zaś strony ciągle rosną światowe ceny czasopism i baz, a w szkołach wyższych środki na import literatury naukowej są ograniczane, ostatnio znaczny wpływ na to ma niestabilny kurs walut. W tych warunkach niełatwo jest pogodzić rzeczywiste zapotrzebowanie użytkowników na literaturę z możliwościami finansowymi bibliotek. W przypadku pojawiających się propozycji zakupu nowych czasopism, biblioteki stoją przed dylematem: kupić czy wymienić „stary” tytuł na nowy? – w zakresie wcześniej zatwierdzonych planów (jeżeli taka wymiana jest w ogóle dopuszczalna w odniesieniu do przepisów *Prawa zamówień publicznych*⁶).

Problemy gromadzenia czasopism zagranicznych i baz danych w bibliotekach uczelnianych wynikają przede wszystkim z ograniczeń finansowych. Są to głównie:

- brak możliwości zakupu wszystkich tytułów i serwisów e-czasopism oraz baz danych, na które jest zapotrzebowanie pracowników i studentów uczelni;
- wykluczenie zjawiska dublowania wersji elektronicznej i tradycyjnej periodyków;
- niewystarczające środki na zakup takich produktów informacyjnych, jak: systemy ułatwiające dostęp zdalny do e-czasopism lub wspomagające zarządzanie nimi, czy też serwery linkujące.

W państwowych szkołach wyższych środki przeznaczane na cel importu wydawnictw naukowych pochodzą, jak wyżej omówiono, głównie z działalności statutowej wydziałów. Na kształt zbiorów bibliotecznych, ich jakość i wielkość, mają również wpływ rosnące

⁶ Ustawa Prawo zamówień publicznych z 29.01.2004 r. (DzU z 2004 r., Nr 19, poz. 177 z późn. zm.).

potrzeby środowiska akademickiego, wynikające m.in. z rozwoju nowych kierunków kształcenia, nowych sposobów nauczania i pracy (e-learning, telepraca), a także, pośrednio, określone wymogi komisji akredytacyjnych. Powyższe przesłanki w znacznym stopniu wpływają na politykę zakupów literatury naukowej.

Z drugiej strony warte podkreślenia jest to, że w coraz szerszym zakresie wspierane są z budżetu Państwa inicjatywy o zasięgu ogólnopolskim, z przeznaczeniem dla uczelni publicznych, towarzystw naukowych i instytutów Polskiej Akademii Nauk. Zawiązywane są konsorcja koordynowane przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego (ICM) przy Uniwersytecie Warszawskim oraz Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych (PFBN) i w ramach tej działalności Państwo dofinansowuje zakupy serwisów e-czasopism i baz bibliograficzno-abstraktowych.

Biblioteki napotykać też na jeszcze jedno utrudnienie w zakupach czasopism, a także innych źródeł informacyjnych, ukazujących się periodycznie. W 1994 r. pojawiła się w Polsce ustawa regulująca wydatkowanie środków publicznych⁷, a ponieważ takimi dysponują uczelnie państwowe, temu prawu podlega również finansowanie importu literatury czasopiśmienniczej i baz danych. Procedury zamówień publicznych są skomplikowane, bardzo pracochłonne i nie zawsze przynoszą oczekiwane efekty. Biblioteki muszą same zajmować się przygotowaniem formalnej dokumentacji przetargowej, opracowaniem kalkulacji i tworzeniem projektów umów. Jedynie fakt koordynowania konsorcjum przez instytucję budżetową (takimi są ICM i PFBN) sprawia, że biblioteki są zwolnione z tych obowiązków. Wszystkie sprawy przejmuje koordynator⁸.

⁷ Ustawa o zamówieniach publicznych z 10.06.1994 r. obowiązywała od 1.01.1995 r.

⁸ Więcej o zagadnieniach związanych z kosztami zakupu e-czasopism, umowami i obowiązkami instytucji zamawiających w artykule Ł. Maciejewskiej i K. Moskwy [5].

DLACZEGO KUPUJEMY CZASOPISMA ELEKTRONICZNE?

Zarządzanie czasopismami elektronicznymi to rozległy i znaczący obszar działalności Biblioteki PWr. Od kilku lat obserwuje się stopniowe przechodzenie gromadzenia czasopism z wersji drukowanych na elektroniczne. Ten proces w większej części dotyczy czasopism zagranicznych. Tendencja wzrostowa jest szczególnie zauważalna od roku 2004, kiedy Biblioteka weszła w skład konsorcjów IEEE i PROQUEST oraz kontynuowała, rozszerzona o nowe tytuły, udział w konsorcjach ELSEVIER i KLUWER.

Przedstawiona sytuacja jest wynikiem następujących zjawisk:

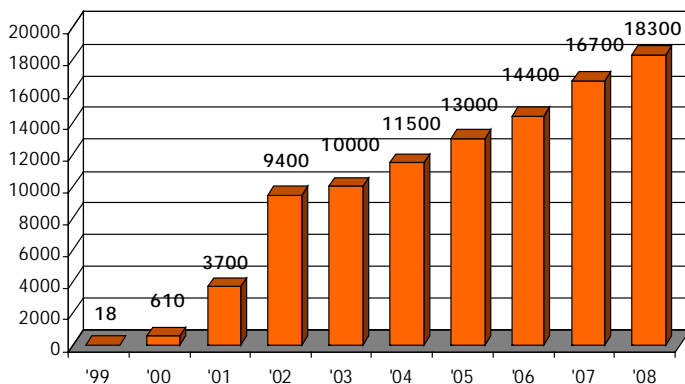
- udziału Biblioteki w kolejnych konsorcjach, warunkowanego opłacalnością rezygnacji z drukowanych czasopism bądź ich zakupu w obniżonej cenie;
- zapotrzebowania, sygnalizowanego przez potencjalnych odbiorców, na tytuły w formie elektronicznej.

Jeśli chodzi o prenumeratę krajową, liczba kupowanych tytułów w wersji drukowanej utrzymuje się od lat na podobnym poziomie. Coraz częściej polscy wydawcy decydują się na publikowanie symultaniczne drukowanych i elektronicznych wersji, co znajduje odbicie w zamówieniach bibliotek. W grupie tytułów o podwójnej formie występuje również 11 czasopism wydawanych przez Politechnikę Wrocławską bądź pod jej auspicjami.

Zmiany liczbowe i tendencje w odniesieniu do czasopism drukowanych i elektronicznych można prześledzić w tab. 1 oraz na rys. 1.

Tendencja dotycząca organizowania dostępu do rosnącej liczby czasopism elektronicznych ma niewątpliwie związek z wymiernymi korzyściami, jakie daje użytkownikom ta forma piśmiennicza. Najważniejsze z nich to:

- możliwość jednoczesnego korzystania z publikacji przez wielu użytkowników w ramach domeny instytucji, a także z komputerów domowych;
- szybki dostęp do aktualnych numerów;
- większa aktualność poszukiwanych dokumentów (dostęp do preprintów);

Rys. 1. Liczba czasopism elektronicznych udostępnianych poprzez stronę domową Biblioteki Politechniki Wrocławskiej

- kilkudziesięcioletnie archiwa tytułów;
- stosowanie multimediów, a co za tym idzie – większe możliwości poznawcze;
- wyszukiwanie pełnotekstowe i możliwość obróbki materiału (przesyłanie, alerty);
- niższy koszt dostępu do pojedynczego tytułu, przy jednoczesnym szerokim zasięgu odbiorców;
- łatwiejszy kontakt odbiorcy z autorem artykułu (dane o autorze wraz z adresem e-mail);
- dostęp do statystyk wykorzystania źródeł elektronicznych (możliwość zaoszczędzenia środków na mniej wykorzystywanych tytułach lub produktach i przeznaczenia ich na bardziej efektywne);
- oszczędność powierzchni magazynowej.

MODEL UDOSTĘPNIANIA CZASOPISM ELEKTRONICZNYCH

W coraz większym stopniu biblioteki akademickie zajmują się zakupem i organizacją dostępu do czasopism elektronicznych, przede wszystkim do zasobów pełnotekstowych w ramach konsor-

cyjów. Pod uwagę brana jest konieczność zaspokajania potrzeb informacyjnych najbliższych odbiorców (pracowników naukowych, doktorantów i studentów), stąd istotne znaczenie ma wybór tematyczny serwisów oraz zabieganie o udostępnianie również pojedynczych tytułów z dziedzin odpowiadających profilom poszczególnych uczelni. W Politechnice Wrocławskiej duża grupa użytkowników zainteresowana jest dostępem do specjalistycznych serwisów: fizycy np. preferują czasopisma z witryn IOP (Institute of Physics) lub AIP/APS (American Physical Society/American Institute of Physics), a chemicy chętnie korzystają z serwisu ACS (American Chemical Society) lub RSC (Royal Society of Chemistry). Ze względu na ograniczone środki Biblioteka nie jest w stanie finansować wszystkich pożądaných dostępów. Wyjściem pośrednim jest organizacja bezpłatnych okresowych dostępów promocyjnych (ostatnio do serwisów Oxford University Press, Taylor & Francis, Cambridge University Press). Jest to pewna forma reklamy dla wydawców tych serwisów, a dla biblioteki – promocja jej usług, co daje obopólne korzyści. W czasie trwania takiego testu BG przygotowuje ofertę skierowaną do dziekanów wydziałów z prośbą o zapoznanie się z warunkami dostępu, jak również o rozpatrzenie możliwości zakupu z dodatkowych źródeł wydziałów lub instytutów, jak np. grantów i zleceń na badania własne lub środków na działalność dydaktyczną. Dzięki temu Biblioteka zakupiła w 2009 r. dostęp do czasopism kolekcji STM Cambridge University Press.

Użytkownicy Biblioteki mogą korzystać z czasopism elektronicznych poprzez witrynę BG [www.bg.pwr.wroc.pl] – moduł *e-Czasopisma*.

Oprócz dostępu do serwisów komercyjnych Biblioteka przedstawia swoim użytkownikom e-czasopisma udostępniane według licencji Open Access (np. serwisy DOAJ, J-STAGE) czy też serwisy preprintowe (np. CERN Document Server) – rys. 2. Najdogodniejszym sposobem korzystania z czasopism jest *Wykaz od A do Z*, który prezentuje tytuły w pełnym tekście (polskie i zagraniczne), a także materiały konferencyjne *Institute of Electrical and Electronics Engineers*.

The screenshot shows the website of the Wrocław University of Science and Technology (Politechnika Wrocławska) library. The header includes the university's name and the library's role as the main and scientific-technical information center. A navigation bar contains links to the home page, library, services, catalogs, databases, e-journals, e-books, DBC, PIN, and links. A search bar is present with a 'SZUKAJ' button. The main content area is titled 'e-Czasopisma' and lists various services:

- Serwisy zagraniczne**
 - ACS, APS/AIP, Blackwell, Cambridge, Elsevier, Emerald, IEEE, IOP, Nature, ProQuest, Science, RSC, Springer, Wiley
 - Inne serwisy:
 - Wydawcy
 - Serwisy i katalogi
 - Open Access i preprint
- Serwisy krajowe**
 - Archiwa technostanowiskowe
 - Czasopisma wydawane przez PWR
 - Bazy danych
 - Wydawcy

A 'Wykaz od A do Z' link is provided at the bottom of the list.

Rys. 2. Strona domowa Biblioteki PWr – moduł *e-Czasopisma*

Zasoby licencjonowane są dostępne w uczelnianej sieci komputerowej, obejmującej wszystkie budynki Uczelni⁹. Dzięki usłudze zdalnego dostępu, wykorzystującej system OneLog, upoważnieni użytkownicy, czyli pracownicy, doktoranci i studenci, mogą z nich korzystać również poza siecią PWr. W 2007 r. Biblioteka zakupiła *LinkSolver*, narzędzie linkujące, umożliwiające przekierowanie wyszukanych przez użytkownika pozycji w bazach bibliograficzno-abstraktowych do ich pełnych tekstów, jeżeli artykuły pochodzą z czasopism, do których korzystania instytucja jest uprawniona. Znacznym udogodnieniem są też łączniki hipertekstowe do pełnotekstowych czasopism on-line, zamieszczane w katalogu komputerowym, funkcjonującym w systemie ALEPH.

O intensywności wykorzystania czasopism elektronicznych świadczą statystyki, które dają podstawę do traktowania ze szczególną uwagą zbiorów elektronicznych. Dane zamieszczone w tabeli 3

⁹ Możliwy jest również dostęp do bibliotecznych materiałów elektronicznych z laptopów, dzięki zainstalowanemu Internetowi bezprzewodowemu, w wyznaczonych pomieszczeniach BG: Wypożyczalnia, Czytelnia, Czytelnia Multimedialna, Katalogi, Oddział Informacji Naukowej i Biblioteka Beletrystyczna.

pomagają prześledzić, jak w ciągu ostatnich lat zmieniało się wykorzystanie tekstów w formie elektronicznej, pobranych z dostępnych w ramach Uczelni serwisów.

Tabela 3. Liczba pobrań pełnych tekstów i średni koszt artykułu

Rok	2005	2006	2007
Liczba pobrań	234821	318224	430036
Średni koszt artykułu	4,37	3,68	2,80

Z przedstawionego w tabeli 3 zestawienia wynika również, iż zakup czasopism elektronicznych przekłada się na opłacalność ekonomiczną, z biegiem lat bowiem maleje średni koszt pojedynczego artykułu.

PLANY I TENDENCJE

W dalszej działalności Biblioteki PWr, jak również innych polskich bibliotek uczelnianych, najważniejszymi zadaniami w zakresie zbiorów elektronicznych będą:

- właściwy dobór serwisów;
 - szybkie ich udostępnianie;
 - trafna promocja skierowana do potencjalnych odbiorców;
 - wprowadzanie nowoczesnych technologii umożliwiających efektywne zarządzanie zasobami;
- a także:

- systematyczne szkolenie pracowników bibliotek;
- życzliwa i kompetentna pomoc użytkownikom;
- stałe pogłębianie wiedzy na temat źródeł elektronicznych.

Według prognoz dokonanych przez British Library¹⁰, dotyczących przyszłości czasopism elektronicznych do 2020 r., rynek zostanie zdominowany (w 60%) przez publikacje elektroniczne; ty-

¹⁰ Cyt. za M. Nahotko [7, s. 155].

tuły drukowane stanowić będą zaledwie kilka procent, a na pozostałą część składać się będą tytuły wydawane w obu wersjach. Z pewnością te perspektywy znacząco wpłyną również na organizację zasobów elektronicznych w polskich bibliotekach akademickich.

W następnych latach będzie zauważalne kontynuowanie zakupu konsorcyjnego oraz przechodzenie kolejnych tytułów z prymatu drukowanej do elektronicznej. Nie oznacza to jednak całkowitego odejścia od tradycyjnej postaci zbiorów czasopiśmienniczych, a raczej kierowanie się ku hybrydowemu modelowi zarządzania. Już w 1993 r. Raport Folleta¹¹, będący próbą przewidywania przyszłych zjawisk dokonujących się w bibliotekach akademickich, podaje, że mimo gwałtownego rozwoju technologii informacyjnych i mediów elektronicznych, biblioteki będą nadal gromadzić zbiory drukowane. Należy przypuszczać, że taka prognoza długo jeszcze pozostanie aktualna, szczególnie w odniesieniu do polskich czasopism, które w mniejszej liczbie zmieniają swoją formę wydawniczą i które wymagają ulepszeń w zakresie formatów zapisu danych tekstowych, interfejsów wyszukiwawczych oraz sposobów dostępu.

Na strukturę zbiorów czasopiśmienniczych z całą pewnością będą mieli również wpływ coraz bardziej wymagający użytkownicy, których opinie i potrzeby są głównym motorem działania bibliotek¹². Ich oczekiwania i problemy dotyczące korzystania z czasopism elektronicznych są dokładnie analizowane i owocują tworzeniem przez wydawców i biblioteki konstruktywnych rozwiązań, satysfakcjonujących odbiorców. Jednak nie można w tym miejscu zapominać o bardzo ważnym czynniku, jakim jest finansowanie zbiorów. Udział w konsorcjach, poza oczywistymi korzyściami natury naukowej, niesie z sobą również opłacalność ekonomiczną dla poszczególnych konsorcjonistów, chociażby z tego powodu, że takie inicjatywy, o zasięgu ogólnokrajowym, są w dużym stopniu (do

¹¹ Cyt. za J. Parry [8, s. 41].

¹² Więcej w [10].

50%) dofinansowywane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jest to istotny czynnik, brany pod uwagę przez wiele polskich instytucji naukowych, przy podejmowaniu decyzji co do udziału w nowo tworzonych konsorcjach.

Na politykę gromadzenia zbiorów będzie mieć również wpływ ogólnoswiatowy kryzys ekonomiczny. W tej chwili nikt nie jest w stanie przewidzieć, jakie stanowiska będą prezentować wydawcy i twórcy serwisów, czy ceny katalogowe ich produktów ograniczą możliwości zakupu literatury naukowej przez polskie biblioteki lub czy wzrost cen wpłynie negatywnie na działalność konsorcjów? Zostaje też otwarte pytanie, czy dotacje ministerialne utrzymają się na dotychczasowym poziomie? Międzynarodowe organizacje bibliotekarskie, jak International Coalition of Library Consortia (ICOLC)¹³, podejmują pewne działania antykryzysowe, przedstawiają oczekiwania środowiska bibliotekarskiego wobec wydawców, precyzują postulaty, podkreślają znaczenie informacji naukowej, która jest wartością ekonomiczną, ale czy te inicjatywy spotkają się z pozytywnym odzewem?

Warto również wspomnieć o planach zamieszczania czasopism gromadzonych przez Politechnikę Wrocławską w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej (DBC). Obecnie udostępniono 193 pozycje czasopiśmiennicze, co stanowi 23% wszystkich publikacji (848) pochodzących ze zbiorów Politechniki¹⁴. Zasób czasopism wzrósł ponad pięciokrotnie w stosunku do roku ubiegłego [9, s. 21] i można z dużym prawdopodobieństwem prognozować, że w następnych latach ten kierunek będzie kontynuowany. Bibliotece szczególnie zależy na szerokim dostępie do periodyków wydawanych przez Politechnikę Wrocławską.

Na model zarządzania czasopismami niebagatelny wpływ będzie mieć w niedalekiej przyszłości budowa nowego gmachu Biblioteki

¹³ *Statement on the Global Economic Crisis and Its Impact on Consortial Licenses January 19, 2009*, [dostęp 2.03.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.library.yale.edu/consortia/icolc-econcrisis-0109.htm>

¹⁴ *DBC Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp 27.02.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=107>

PWr. Organizacja pracy związana z tym miejscem wymusi z pewnością zmiany w sposobie ich gromadzenia i udostępniania. Zatem przed bibliotekarzami stanie duże wyzwanie związane m.in. z potrzebą stworzenia dla użytkowników wolnego dostępu do zbiorów. Niesie to też z sobą różne problemy, jak wybranie odpowiedniego sposobu ustawienia księgozbioru oraz jego zabezpieczenie. Korzystając jednak z doświadczeń podobnych bibliotek w kraju oraz biorąc pod uwagę specyfikę lokalną, jesteśmy pewni, że końcowy rezultat naszych działań będzie satysfakcjonujący.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Dryzek H., Knapiński R., Radwański A., Stępnik J., *Racjonalizacja dofinansowania działalności bibliotek naukowych*, [w:] *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [on-line]. 2002, nr 4(33) [dostęp 30.01.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/dryzek.php>
- [2] Follet B., *Joint Funding Councils' Libraries Review Group*, HEFCE, Bristol 1993.
- [3] Garbacz M., Moskwa K., Niemiec H., *Krajowe czasopisma Open Access*, [w:] *Komputerowe wspomaganie badań naukowych XV*, red. Jan Zarzycki, Wrocław 2008.
- [4] *Księga XXV-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945–1970*, Wrocław 1970.
- [5] Maciejewska Ł., Moskwa K., *Konsorcja czasopism elektronicznych w środowisku akademickim*, [w:] *Biuletyn EBIB* [on-line]. 2007, nr 3 (84) [dostęp 20.01.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2007/84/a.php?maciejewska_moskwa
- [6] Maciejewska Ł., Urbańczyk B., *Model matematyczny podziału dotacji na prenumeratę czasopism zagranicznych w Politechnice Wrocławskiej*, [w:] *Raport Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej* 1997, Ser. SPR, nr 227.
- [7] Nahotko M., *Naukowe czasopisma elektroniczne*, Warszawa, Wydawnictwo SBP 2007.
- [8] Parry J., *Librarians do fly: strategies for staying aloft*, Library Management 2008, Vol. 29, nr 1/2.
- [9] Rohleder R., Szarski H., Uniejewska A., *Działalność systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej w roku akademickim 2007/2008*, *Raport Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej* 2008, Ser. U, nr 205.
- [10] Wolańska A., *Wpływ potrzeb i oczekiwań środowiska akademickiego na kształtowanie się zbioru wydawnictw ciągłych w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *Biblioteki w procesie naukowym i badaniach dydaktycznych*. Łódź 2009.

AN ACQUISITION AND CIRCULATION MODEL OF PERIODICALS
IN A TECHNICAL UNIVERSITY LIBRARY

The authors present and describe periodicals collected in the Library of Wrocław University of Technology. They concentrate their attention on periodical acquisition and the problems with their purchasing and paying for them as well as of the availability of electronic resources and the benefits of their using. A future functioning of the library is outlined.

Finally, we mention the plans of intensifying the library activity in a new being built library, improving information technologies and electronic media.

Małgorzata Maczkowska

NU Univerzitetska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola

PROJEKTY BIBLIOTECZNE I ICH REALIZACJA W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W BITOLI*

Historia bibliotekarstwa macedońskiego sięga początków piśmiennictwa Słowian i okresu działalności Cyryla i Metodego. Intensywny rozwój Bitoli na przełomie XIX i XX w. przyczynił się do otwarcia na terenie miasta bibliotek różnego typu. Okres powojenny w Macedonii charakteryzował się szybkim rozwojem bibliotekarstwa w kraju. Komputeryzacja bibliotek macedońskich zapoczątkowana pod koniec lat 80. kontynuowana była i po rozpadzie Jugosławii. Program COBISS wykorzystywany przez biblioteki większości krajów bałkańskich pozwolił na stworzenie wspólnego elektronicznego katalogu zbiorów i sprawny przepływ informacji bibliotecznych. Europejski program PULMAN przyczynił się do promocji i rozwoju bibliotek publicznych i innych instytucji kulturalnych w Macedonii. Macedońskie Ministerstwo Kultury wspiera rozwój bibliotekarstwa w kraju poprzez finansowanie przedstawionych projektów. Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli realizuje na przestrzeni całego roku projekty biblioteczne o szerokim zakresie: komputeryzacja bibliotek w południowo-zachodnim regionie kraju, szkolenie kadr, popularyzacja czytelnictwa, działalność badawcza i wydawnicza, współpraca międzynarodowa, działalność inwestycyjna.

* Przedruk za: EBIB, Materiały konferencyjne, nr 20, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/index.php>

Bibliotekarstwo macedońskie zajmuje ważne miejsce w rozwoju kulturalnym południowej części Półwyspu Bałkańskiego. Jego historia sięga początków piśmiennictwa Słowian i okresu działalności Cyryla i Metodego (IX w.). Kontynuatorami prac Cyryla i Metodego byli Kliment i Naum Ochrydzki, którzy poświęcili się krzewieniu oświaty, rozwojowi piśmiennictwa i pracom tłumaczeniowym. Pierwsze biblioteki założono w cerkwiach i monastyrach. Powstały wówczas szkoły piśmiennicze, które przez wieki funkcjonowały w monastyrach na obszarze dzisiejszej Macedonii (monastiry w Ochryd: Świętego Panteleimona i Świętego Arhangela, monastiry w Slepceze, w Bukowo). W późniejszych wiekach nastąpił dalszy rozwój bibliotekarstwa w Macedonii, uzależniony wówczas od wpływów różnorodnych kultur – bizantyjskiej, greckiej, a od XIV w. – osmańskiej. Częste zmiany rządów panujących na terenach południowych Bałkanów powodowały niszczenie poprzednio powstałych bogactw kulturalnych. Niszczeniu ulegały także książki, jako dokumenty potwierdzające istnienie języka narodu słowiańskiego na tamtych terenach, ale jednocześnie najeżdźcy tworzyli swoje biblioteki. Pierwsza osmańska biblioteka na Bałkanach powstała właśnie w Bitoli, w latach 1434–1435. W okresie panowania Imperium Osmańskiego na terenie Bitoli działały różne biblioteki stworzone na potrzeby wielu narodowości mieszkających w mieście. Przykładem są powstałe w 1496 r. biblioteki żydowskie w dwóch synagogach „Aragon” i „Portugez”. Intensywny rozwój ekonomiczny i kulturalny miasta przyczynił się do rozwoju bibliotekarstwa w Bitoli. Na przełomie XIX i XX w. funkcjonowało w mieście wiele bibliotek: grecka, francuska, wołoska, ruska, bułgarska, serbska. Powstały też pierwsze czytelnie, biblioteki szkolne, a także – biblioteki w okolicznych miejscowościach.

Największy rozwój bibliotekarstwa nastąpił w Macedonii po II wojnie światowej, kiedy na terenie ówczesnej Republiki Macedonii, będącej częścią Federacyjnej Republiki Jugosławii, powstały biblioteki o różnorodnym profilu, funkcji i zasięgu oddziaływania. Obecnie na terenie dwumilionowej Macedonii funkcjonuje ponad 250 bibliotek. Są to biblioteki: narodowa, uniwersyteckie, uczelniane, publiczne, specjalne i szkolne. Największe biblioteki w Macedo-

nii – Narodowa i Uniwersytecka Biblioteka w Skopje, Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli i Biblioteka w Sztip pełnią funkcje bibliotek depozytowych, są także odpowiedzialne za komputeryzację i wspieranie rozwoju bibliotek w najbliższych regionach.

Biblioteka Uniwersytecka im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli jest drugą pod względem wielkości biblioteką w Macedonii. Pełni funkcję biblioteki akademickiej, jak również biblioteki miejskiej dla dzieci i dla dorosłych. Z biblioteki korzysta 14 000 czytelników, dziennie rejestrowanych jest ponad 400 odwiedzin.

W bibliotece pracuje czterdziestu czterech pracowników w działach: kompletowania i opracowania zbiorów, bibliografii, obsługi czytelników, rozwoju bibliotekarstwa, zbiorów specjalnych, intrologatorstwa i administracji.

Biblioteka zgromadziła w swoich zbiorach ponad 500 000 książek (wydawnictwa naukowe, popularnonaukowe, beletrystyczne, książki dla dzieci i młodzieży), zdigitalizowane materiały biblioteczne, 60 tytułów gazet bieżących i 150 tytułów czasopism (nie wliczając wydawnictw periodycznych z czasów istnienia Jugosławii), a także zbiory muzyczne i dokumenty życia społecznego miasta.

Biblioteka Uniwersytecka oprócz swojej podstawowej funkcji spełnia rolę aktywnego ośrodka kultury w mieście. W jej murach organizowane są spotkania literackie, prezentacje nowości wydawniczych, różne prelekcje i wykłady, konferencje naukowe, wystawy poświęcone pisarzom, wydarzeniom historycznym, wystawy prac plastyków itp.

Ministerstwo Kultury w Macedonii stymuluje rozwój wielu instytucji w kraju poprzez finansowanie przedstawianych przez nie projektów. Bibliotekarze macedońscy są bardzo aktywną i twórczą grupą zawodową. Od wielu lat wdrażają w życie różnorodne projekty biblioteczne, których realizacja przyczynia się do szybkiego i wszechstronnego rozwoju bibliotekarstwa w kraju. Jednym z większych projektów, jakie są realizowane na terenie całego kraju jest komputeryzacja wszystkich bibliotek macedońskich.

Początki komputeryzacji bibliotek macedońskich sięgają końca lat 80., kiedy to na terenie ówczesnej Jugosławii rozpoczął się proces komputeryzacji bibliotek we wszystkich republikach. Wdrażany

wówczas projekt SNTIJ przewidywał zunifikowanie procesów bibliotecznych, utworzenie lokalnych katalogów i centralnego, elektronicznego katalogu zbiorów. Na terenie Macedonii biblioteka w Bitoli była jedną z czterech objętych tym projektem. Niestety, po kilku latach – ze względu na rozpad Jugosławii – skomputeryzowana sieć biblioteczna przestała funkcjonować, a biblioteki ograniczyły się do pracy na poziomie lokalnym. W tym okresie trwały w Macedonii prace nad stworzeniem własnego programu MARNET (Makedonska Akademska Naucno-Istrazuvacka Mreza), pojawiały się różnorodne nowe projekty komputeryzacji bibliotek. Niektóre z bibliotek kupowały programy komputerowe nie zawsze spełniające wymagania standardów bibliotecznych.

Na początku lat 90. pracownicy Instytutu Nauk Informatycznych IZUM w Maribor, w Słowenii, rozbudowali używany dotąd na terenie Jugosławii program i utworzyli nowoczesny system COBISS (Kooperativen Online Bibliografski Sistem i Servisi) do opracowywania zbiorów bibliotecznych i dostępu do baz danych przez Internet. W 1996 r. do systemu COBISS włączyły się biblioteki macedońskie. COBISS przedstawia organizacyjny model połączenia bibliotek w biblioteczno-informacyjny system korzystania ze wspólnego programu opracowywania zbiorów, tworzenia wspólnej bazy informacyjnej i baz lokalnych, rozwijania bibliotek wirtualnych. Warunkiem dobrego funkcjonowania programu COBISS są: zunifikowane katalogowanie zbiorów według standardów międzynarodowych (ISBD), tworzenie ujednoczonych katalogów zbiorów z jednoczesnym poszanowaniem różnojęzycznych potrzeb bibliotek (alfabet łaciński i cyrylica), permanentne szkolenie kadr, tworzenie prężnej skomputeryzowanej sieci bibliotek, dbanie o dobry poziom oprzyrządowania i komunikacji internetowej.

W 2001 r. macedońskie biblioteki pracujące w programie COBISS, zostały włączone do wspólnej bazy informacji bibliotecznej COBIB.MK, łączącej lokalne bazy danych. Stworzony w ten sposób centralny elektroniczny katalog zbiorów umożliwił swobodny przepływ informacji, przejmowanie gotowych opisów bibliograficznych, budowanie baz danych na wysokim poziomie, racjonaliza-

cję pracy bibliotekarzy. Jednostka biblioteczna opracowana w jednej bibliotece mogła być od razu wykorzystana przez inne biblioteki należące do sieci COBISS. Z programu COBISS korzystają biblioteki prawie wszystkich krajów Półwyspu Bałkańskiego: Słowenii, Serbii, Macedonii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Bułgarii i Albanii. W 2005 r. zaczął funkcjonować segment programu COBISS/Net, który połączył systemy bibliotekarskie wszystkich krajów – użytkowników COBISS, umożliwił stworzenie wspólnego elektronicznego katalogu zbiorów i szybki przepływ informacji bibliotecznych. W tym samym roku powstało w Skopje Centrum VBM (Wirtualna Biblioteka na Makedonija), które jest odpowiedzialne za koordynację wdrażania systemu COBISS w bibliotekach macedońskich. Centrum VBM czuwa nad sprawnym działaniem systemu COBISS, udziela fachowej pomocy technicznej i merytorycznej, organizuje regularne szkolenie kadr bibliotekarskich i przyznaje licencje upoważniające do pracy w systemie, a także do redakcji opisów bibliograficznych już istniejących i nowo powstających w bazach danych, zaopatruje biblioteki w materiały dotyczące wszystkich segmentów oprogramowania itd. Każda biblioteka pracująca w systemie COBISS jest pełnoprawnym jego członkiem. Jest aktywnie włączona w zunifikowany system opracowywania zbiorów, tworzenia lokalnej i centralnej bazy danych o księgozbiorach oraz odpowiedzialna za wysoki poziom opisów bibliograficznych tworzonych w systemie COBISS.

Na terenie Macedonii regularnie wdrażane są w życie różnorodne projekty finansowania komputeryzacji bibliotek, wspierane przez macedońskie Ministerstwo Kultury i Ministerstwo Oświaty. Pomoc rządu w realizacji projektów ma ogromne znaczenie dla przezwyciężenia wielu problemów finansowych i kadrowych, jakie pojawiają się na różnych szczeblach implementacji systemu COBISS.

W latach 2001–2003 realizowany był na Bałkanach projekt PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks), finansowany przez Unię Europejską. Projekt ten miał na celu uaktywnienie bibliotek publicznych, wspieranie rozwoju nowych usług bibliotecznych typowych dla epoki elektroniki i nowoczesnego

społeczeństwa informacyjnego, promowanie współpracy bibliotek, muzeów i archiwów. Zorganizowano wówczas różne warsztaty dla bibliotekarzy i pracowników innych instytucji kulturalnych. Praktyczna implementacja idei unowocześnienia metod pracy przyniosła widoczne rezultaty, wpłynęła na szybszy rozwój bibliotek jako prężnych centrów informacyjnych i edukacyjnych.

Biblioteka Uniwersytecka im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli odpowiedzialna jest za pomoc przy komputeryzacji i wdrażaniu systemu COBISS w bibliotekach południowo-zachodniego obszaru kraju. Projekt o nazwie „Komputeryzacja bibliotek w południowo-zachodnim regionie Republiki Macedonii” realizowany był przez bitolską bibliotekę w kilku etapach i pozwolił na całkowite zautomatyzowanie procesów bibliotecznych na wspomnianym obszarze oraz stworzenie wspólnego dla regionu katalogu zbiorów bibliotecznych. Zakupiony sprzęt został zainstalowany we wszystkich bibliotekach regionu, jednocześnie zmodernizowano centralną bazę biblioteki poprzez zakup nowego serwera (COMPAQ Alpha-Server DS15/600) i innych potrzebnych urządzeń. Biblioteki z regionu uzyskały sprzęt najnowszej generacji: komputery, drukarki laserowe, drukarki kodu kreskowego, skanery. Skonfigurowano odpowiednie połączenia internetowe, unowocześniono sieć instalacyjną, a biblioteczne bazy danych wszystkich instytucji z regionu zainstalowano na lokalnych serwerach i serwerze w Bitoli. Koszt realizacji projektów wyniósł w latach 2007–2008 około 2 000 000 MKD (= 32 500 EUR).

Program COBISS, z którego korzystają wszystkie biblioteki w Macedonii opracowała firma IZUM z Maribor. Każda biblioteka musi dokonywać opłat za korzystanie z programu, a także za dostęp nowo przeszkolonych bibliotekarzy do systemu COBISS. Środki potrzebne na pokrycie tych kosztów bitolska biblioteka uzyskuje z funduszu przeznaczonego na realizację projektu „Użytkowanie programu COBISS” (koszty roczne projektu to 2000 EUR). Kolejny projekt, realizowany przez bibliotekę, przewidywał uzyskanie środków finansowych na organizację szkoleń bibliotekarzy włączanych do systemu COBISS (projekt „Edukacja bibliotekarzy

w segmentach systemu COBISS”, koszt 1000 EUR). Szkolenia dla bibliotekarzy organizowane były początkowo w bibliotece w Bitoli, ale od momentu utworzenia Centrum VEB odbywają się w Skopje. Uczestnicy różnych etapów szkoleń zdają przed komisją egzamin i po uzyskaniu licencji włączają się do pracy w programie COBISS.

Intensywny rozwój Biblioteki Uniwersyteckiej stworzył potrzebę permanentnego doksztalcania kadr bibliotecznych. Każdego roku biblioteka wykorzystuje środki finansowe, jakie na ten cel przydziela jej Ministerstwo Kultury (projekt „Edukacja bibliotekarzy – międzynarodowy standard ISBDM”, koszt projektu w 2008 r. wyniósł 850 EUR). Oprócz szkoleń bibliotekarzy organizowane są w ciągu całego roku szkolenia dla czytelników, które mają im ułatwić sprawne przeszukiwanie zbiorów bibliotecznych w segmencie programu COBISS/Opac, w Internecie, a także korzystanie z dodatkowych baz danych (projekt „Szkolenie dla użytkowników COBISS/Opac”, koszt realizacji projektu ok. 800 EUR).

W 2002 r. powstał projekt utworzenia w bibliotece Centrum Komputerowego KNIIC (Kompjuterski, Naucno-Istrazuvacki, Informativen i Edukativen Centar). Projekt został zrealizowany przy udziale Ministerstwa Kultury i USAID, koszt jego realizacji wyniósł ok. 25 000 dolarów. Centrum zostało wyposażone w nowoczesny sprzęt: komputery, drukarki, fotokopiarki. Utworzono 20 stanowisk do korzystania z Internetu. Centrum odwiedzają studenci, pracownicy naukowcy i inni czytelnicy. Mogą oni korzystać z dodatkowych baz danych – bazy EBSCO, SCOPUS, ProQuest i E-CRIS.MK (macedońska baza danych pracowników naukowych i instytucji naukowo-badawczych). W centrum odbywają się szkolenia, a także kursy językowe i komputerowe.

Od wielu lat realizowane są projekty unowocześnienia bazy komputerowej, niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania biblioteki. Za uzyskane fundusze kupuje się nowoczesny sprzęt do opracowywania zbiorów bibliotecznych, obsługi czytelników, a także sprzęt usprawniający pracę wszystkich działów biblioteki. W 2008 r. został zrealizowany projekt, który przewidywał wymianę

komputerów we wszystkich działach biblioteki. Zakupiono wówczas urządzenia do drukowania ulepszonych kart czytelników (projekt „Modernizacja Działu Obsługi Czytelników”, koszt 2000 EUR), a salę konferencyjną wyposażono w nowoczesny sprzęt nagłaśniający i audiowizualny (projekt „Modernizacja pomieszczeń użytkowych”, koszt 3500 EUR). W tym samym okresie zrealizowano projekt automatyzacji pracy działu kadr i księgowości. Nowoczesny program komputerowy pozwolił na usprawnienie i racjonalizację pracy tych działów (projekt „Komputeryzacja działu kadr i księgowości”, koszt 2500 EUR). Uzyskano także fundusze na realizację projektu „Unowocześnienie działu poligraficznego”, z których zakupiony zostanie sprzęt umożliwiający modernizację działalności poligraficznej i introligatorskiej biblioteki (koszt projektu 4500 EUR).

Biblioteka Uniwersytecka przygotowuje co roku projekt pod nazwą „Wzbogacanie zbiorów bibliotecznych”. Środki, które Ministerstwo Kultury przydziela na realizację tego projektu, są przeznaczone na zakup nowości wydawniczych: literatury i wydawnictw periodycznych w języku macedońskim, w językach mniejszości narodowych, a także w językach obcych. Złożony w Ministerstwie Kultury projekt na rok 2009 przewiduje sumę wydatków na kwotę 16 000 EUR.

Biblioteka zgromadziła bogate zbiory muzyczne (płyty analogowe, kasety magnetofonowe, płyty kompaktowe), wideokasety, płyty DVD, a także książki elektroniczne. Jesienią zrealizowany zostanie projekt otwarcia nowej czytelnicy Fonoteki, która będzie udostępniać użytkownikom wszystkie zbiory z wykorzystaniem najnowocześniejszego sprzętu (projekt „Czytelnia e-książek i Fonoteka”).

Biblioteka Uniwersytecka mimo dużej powierzchni, jaką ma do dyspozycji (dwa budynki o łącznej powierzchni ok. 2500 m²), boryka się z problemem braku przestrzeni na poszerzenie swojej działalności. W 2008 r. uzyskano zgodę i środki finansowe na realizację projektu nadbudowy piętra nad nowym skrzydłem budynku (planowany koszt projektu 270 000 EUR). Wiosną tego roku rozpoczną się prace budowlane. Nowo wybudowane piętro o planowanej po-

wierzchni 600 m², będzie miało czytelnię, salę konferencyjną, dział Fonoteki, Dział Pracy z Dziećmi (projekt „Wesoła czytelnia”), a także pomieszczenia dla pracowników Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów.

W 2008 r. ukończony został projekt konserwacji zabytkowej fasady jednego z budynków biblioteki (koszt ok. 30 000 EUR). Budynek ten powstał pod koniec XIX w. i jest zabytkiem znajdującym się pod ochroną prawa. Ze względu na bardzo zły stan fasady budynku, niezbędne było wykonanie wszechstronnych prac konserwatorskich. Środki finansowe na ten cel uzyskano z Ministerstwa Kultury. Natomiast remont i unowocześnienie korytarza łączącego oba budynki wykonano z funduszy własnych biblioteki. W najbliższym czasie planowana jest także realizacja projektu „Muzeum w bibliotece”. Stała wystawa muzealna, jaka powstanie w bibliotece, będzie prezentacją jej działalności sprzed pół wieku, z wykorzystaniem „archaicznego” sprzętu, którego używano w okresie powojennym. Pozwoli to przybliżyć młodszym czytelnikom atmosferę dawnej biblioteki, a także zachować przed zniszczeniem cenne przedmioty przedstawiające historię instytucji (koszt projektu 1500 EUR).

W 2007 r. pracownicy biblioteki podjęli się wysiłku zbadania zbiorów bibliotecznych, znajdujących się poza jej murami. Projekt biblioteczny pod nazwą „Ze skarbnicy ksiąg cerkiewnych” przewidywał przeprowadzenie badań nad starodrukami, znajdującymi się w bibliotekach cerkiewnych i monasterskich na terenie miasta i w okolicy. Bogactwo zachowanych tam zbiorów zostało częściowo przedstawione na CD. Na przeprowadzenie badań i wydanie płyty CD przeznaczono sumę 1600 EUR. Biblioteki cerkiewne skrywają w sobie wyjątkowo bogate zbiory. W 2009 r. planowane są dalsze prace nad wspomnianymi zbiorami: ich ewidencja, fotografowanie, opis bibliograficzny ksiąg i rękopisów, sporządzenie katalogu starodruków. Aby uzyskać środki na dalsze badania i inwentaryzację zbiorów przedstawiono w Ministerstwie Kultury projekt, który opiewa na kwotę 2000 EUR. W najbliższym czasie planowany jest kolejny projekt, który pozwoliłby uzyskać środki na konserwację odnalezionych starodruków.

Bitola jest miastem o bardzo bogatej historii. Na przełomie XIX i XX w. odgrywało rolę ważnego centrum handlowego i militarnego na Bałkanach. Intensywnie rozwijała się kultura, w mieście funkcjonował teatr, biblioteki i kina. Zamożni mieszkańcy kształcili swoje dzieci w europejskich centrach uniwersyteckich, a w swoich domach posiadali bogate zbiory biblioteczne. Wiele cennych bibliotek domowych zachowało się w Bitoli do dzisiaj. Pracownicy biblioteki przeprowadzili badania zbiorów książkowych, które znajdują się w posiadaniu mieszkańców Bitoli. Zaskakująca okazała się różnorodność i bogactwo zbiorów odnalezionych u bitolskich bibliofilów. Przed dwoma laty zrealizowany został projekt „Biblioteki prywatne w Bitoli”. Przeprowadzone nad prywatnymi bibliotekami badania zostały zwieńczone wydaniem książki (koszt projektu 2000 EUR). Kolejny przygotowany projekt przewiduje konserwację starych książek, które znajdują się w bibliotece, udzielenie pomocy bibliofilom z Bitoli przy konserwacji starych książek i wydań periodycznych, a także wykup niektórych z nich przez Bibliotekę Uniwersytecką (projekt „Ochrona rzadkich i starych książek w Bitoli i okolicy” – przewidywany koszt realizacji projektu to 3000 EUR).

Biblioteka Uniwersytecka posiada bogate zbiory rękopisów bitolskich autorów. Zbiory te regularnie powiększają się o nowe pozycje. By udostępnić je czytelnikom, opracowano projekt ich digitalizacji i przekazano go do Ministerstwa Kultury. Projekt ten przewiduje zakup odpowiedniego sprzętu i oprogramowania (planowane koszty to 30 000 EUR). Uzyskane środki umożliwiłyby digitalizację rękopisów, a także innych cennych zbiorów, jakie posiada biblioteka (dzieła wydane na przełomie XIX i XX w.).

W 2008 r. udało się zrealizować w bibliotece projekt przeprowadzenia badań nad rękopisami jednego z pisarzy macedońskich. Zwieńczony on został wydaniem książkowym pierwszego tomu rękopisów pt. „Vanco Nikolevski – od rękopisu do książki” (koszt projektu – 1600 EUR). W tym roku planowane jest wydanie następnego tomu rękopisów, a także wydanie książki „Rękopisy bitolskich autorów w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej” autorstwa pracowników biblioteki (koszt obu projektów to ok. 3000 EUR).

Biblioteka w Bitoli prowadzi od lat bogato zakrojoną działalność wydawniczą. Środki na jej wykonywanie czerpie przede wszystkim z funduszy, jakie przydziela Ministerstwo Kultury na realizację projektów, a także z donacji i środków własnych. Biblioteka wydaje kwartalnik „Bibliotecen Trend”, który zawiera informacje na temat działalności instytucji, nowości wydawniczych, recenzje książek, wywiady z pisarzami itp. (roczny koszt projektu „Bibliotecen Trend” to 1200 EUR). Dział Bibliografii przygotowuje do druku różnorodne prace: bibliografie autorów bitolskich – Vladimira Kostova, Very Antik, Gjorgija Dimovskiego-Coleva (koszt projektu wydania jednej bibliografii – 1600 EUR), bibliografie prac doktorskich pracowników naukowych Uniwersytetu w Bitoli, bibliografia bitolskiego dziennika „Bitolski Vesnik”, bibliografie instytucji „Bibliografia NUUB 1945–2007”, bibliografia prac autorów regionu „Autorzy spod Pelister” (koszt 1800 EUR). Wydawane są biuletyny nowości wydawniczych, informatory katalogowe, a także wydawnictwa poświęcone bibliotece: monografia i DVD „Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli” (koszt projektu 4000 EUR), „Przewodnik po bibliotece” (koszt projektu 1000 EUR).

Biblioteka pomaga bitolskim twórcom w publikowaniu dzieł o zróżnicowanej tematyce. W 2008 r. wydano książkę autorki Very Stojcevskiej-Antik „Św. Kliment Ochrydzki”, a w tym roku ukazuje się praca historyczna bitolskiego badacza, Gjorgija Dimovskiego-Coleva, na temat Powstania Ilindenskiego (Projekt „Duchowieństwo w Powstaniu Ilinden 1903 r. w okręgu bitolskim – świadectwa”, koszt 1400 EUR).

Przez ostatni rok trwały prace nad realizacją projektu „Ważne osobistości Bitoli” (koszt projektu 2000 EUR). Pracownicy biblioteki zbierali z różnych źródeł materiały dotyczące osób, których działalność pozostawiła trwałe ślady w kulturze i historii miasta. Przeszukane zostały zbiory archiwum, przeprowadzono wiele wywiadów. Książka ukazała się w 2008 r. i wywołała duże zainteresowanie, jak i duże poruszenie wśród mieszkańców miasta. Wiele osób poczuło się – niestety – dotkniętymi brakiem informacji na swój temat. Autorzy książki podjęli decyzję o kontynuacji tego projektu i wydaniu następ-

nej części książki. Rezultatem ich dalszej pracy była książka „Bitolscy pisarze”. Trwają prace nad dalszym ciągiem tej serii wydawniczej. W 2009 r. przewidziana jest także realizacja projektu „Portrety pisarzy macedońskich” (planowany koszt 1600 EUR).

Biblioteka Uniwersytecka jest od lat organizatorem tradycyjnych już spotkań pisarzy pochodzących z Bitoli i okolic. Są to bardzo ciekawe i twórcze spotkania, w trakcie których pisarze prowadzą przy okrągłym stole dyskusje na określony temat, rozmawiają o swojej twórczości, o wpływie ich dzieciństwa, lat nauki, młodości spędzonej w Bitoli, na ich dzieła literackie. Wielu z nich mieszka i tworzy już od dawna poza Bitolą. Spotkania w bibliotece pozwalają im ożywić wspomnienia, porozmawiać z czytelnikami na temat niezwykłych związków z rodzinnym miastem i na temat swoich inspiracji twórczych. Są to często chwile silnych wzruszeń i nowych idei. Prace przygotowane na tę okazję, rozmowy i refleksje pisarzy są wydawane w postaci książkowej. Fundusze na zorganizowanie dwudniowych spotkań i na wydanie później książki pochodzą z realizacji projektu finansowanego przez Ministerstwo Kultury (koszty projektu „Literackie spotkania autorów bitolskich” za rok 2008 to 2500 EUR). Wśród innych pozycji wydawanych przez bibliotekę należy także wspomnieć przygotowywany na ten rok „Przewodnik informacyjny Działu Periodyków Biblioteki Uniwersyteckiej w Bitoli”, który da czytelnikom kompletną informację na temat zbiorów periodycznych biblioteki (koszt ok. 900 EUR). Trwają też prace nad przygotowaniem do realizacji projektu „WEB – portal: pisarze macedońscy”. Pracownicy biblioteki starają się popularyzować czytelnictwo wśród dzieci i młodzieży. Tradycją stały się już odwiedziny bibliotekarzy w szkołach i przedszkolach, a także prelekcje na temat nowości wydawniczych i działalności Działu Pracy z Dziećmi. Realizowany jest właśnie projekt wydania katalogu, który będzie zawierał informacje na temat zakupionych przez bibliotekę najnowszych wydań książek dla dzieci, encyklopedii, słowników, czasopism (koszt projektu 1000 EUR). Pracownicy biblioteki starają się zainteresować dzieci i młodzież Bitoli zachęcając je do uczestniczenia w różnych projektach. W 2008 r. zreali-

zowano projekt „Warsztaty literackie dla młodych czytelników”. Projekt ten przewidywał organizowanie warsztatów literackich dla młodych czytelników i późniejszą publikację ich prac (koszt projektu 2500 EUR). Aby wspierać twórczość dziecięcą, pobudzać talenty literackie i uwrażliwiać młodą generację czytelników na piękno języka ojczystego zrealizowane były także projekty „Konkurs na wiersz z użyciem archaizmów macedońskich” (2007 r.) i „Prace literackie na temat: pokój, tolerancja, nieagresja” (2008 r.). Projekty cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród dzieci i młodzieży, zaowocowały wydaniem najciekawszych prac uczestników (koszty realizacji obu projektów to 2000 EUR).

Biblioteka wspiera rozwój talentów i zainteresowań młodszej generacji czytelników. W 2008 r. w ramach projektu „INFO – Kreatywne Centrum” powstało w bibliotece centrum, które ma za zadanie organizowanie ciekawych zajęć dla dzieci i młodzieży, konkursów wiedzy i czytelnictwa. Jest to kontynuacja przygotowywanych od lat w czasie wakacji i ferii zimowych warsztatów twórczych dla dzieci, które wspierały popularyzację czytelnictwa, a jednocześnie pomagały w integracji wielonarodowościowych grup młodych czytelników. Biblioteka w Bitoli współpracuje intensywnie z bitolskim uniwersytetem, szkołami podstawowymi i średnimi, a także z wieloma instytucjami kulturalnymi w mieście i poza nim. Wszystkie ważne wydarzenia kulturalne, istotne dla kraju i miasta daty historyczne mają swoje odzwierciedlenie w różnych imprezach kulturalnych organizowanych przez bibliotekę. Co roku realizowany jest projekt „Obchody rocznic ważnych postaci kultury”, który wieńczy wystawy, prelekcje, spotkania z czytelnikami. W tym roku planowana jest również realizacja projektu, który przewiduje dwudniowy pobyt w Bibliotece Uniwersyteckiej laureatów Międzynarodowego Festiwalu Poezji „Struski večeri na poezijata” organizowanego w Macedonii od wielu lat. W projekcie jest zaplanowany wieczór poetycki, spotkanie z poetami bitolskimi i czytelnikami biblioteki (koszt 1000 EUR).

Przed kilkoma laty Biblioteka Uniwersytecka wysunęła projekt zorganizowania w Bitoli międzynarodowych targów książki. Targi

takie odbywały się wyłącznie w stolicy kraju – w Skopje. Wydawcy macedońscy i zagraniczni zaakceptowali nowy pomysł, a Ministerstwo Kultury udzieliło bibliotece wsparcia finansowego. W 2008 r. udało się bibliotece zorganizować piątę targi książki (koszt projektu 3000 EUR). Stały się one tradycyjną i bardzo popularną imprezą kulturalną miasta.

Biblioteka Uniwersytecka prowadzi od lat intensywną współpracę kulturalną z wieloma krajami. Opiera się ona na realizacji różnorodnych projektów. W 2007 r. Biblioteka Uniwersytecka gościła w Macedońskim Centrum Kultury w Sofii wystawę „Macedonia od starożytności do dzisiaj”. Podczas wystawy zaprezentowano dzieła literackie i reprodukcje odzwierciedlające wielowiekową historię Macedonii, wygłoszona została seria referatów poświęconych historii kraju. Rok później biblioteka zorganizowała w Sofii wystawę książek autorów z Bitoli i okolic (projekt „Bitolskie dziedzictwo literackie”). Wygłoszono wówczas prelekcje na temat literatury macedońskiej i bitolskiego kręgu literackiego. Zawartość wystawy została w całości przekazana Bibliotece Uniwersyteckiej w Sofii. Oba projekty, na łączną sumę ok. 4000 EUR, umożliwiły popularyzację kultury i literatury macedońskiej, a także nawiązanie współpracy z Uniwersytetem i Biblioteką Uniwersytecką w Sofii. Współpraca kulturalna z Bułgarią poszerzona została o współpracę z Biblioteką Narodową w Płowdiv, z którą w minionym roku podpisano w tym celu specjalną umowę.

Rok 2007 zaowocował realizacją projektu „Macedońsko-albańskie spotkania bibliotekarzy: razem po obu stronach granicy”, mającego na celu rozpoczęcie współpracy Biblioteki Uniwersyteckiej z Bitoli z Biblioteką Miejską w Korcza, w Albanii. Doszło do wzajemnych odwiedzin bibliotekarzy w Albanii i Macedonii i podpisania umowy o współpracy obu instytucji. Wymiana doświadczeń, wspólne organizowanie różnych imprez kulturalnych, międzybiblioteczne wypożyczanie zbiorów przyczyni się do integracji obu narodów i zacieśnienia współpracy kulturalnej obu państw. Rozpoczęcie tych działań było możliwe dzięki środkom uzyskanym z Ministerstwa Kultury na realizację tego projektu (koszt 1000 EUR).

Biblioteka Uniwersytecka zrealizowała w 2008 r. jeszcze dwa projekty dotyczące współpracy międzynarodowej. Jednym z nich był projekt „Prezentacja twórczości bitolskich autorów w Bibliotece „Marko Marulic” w Splicie, w Chorwacji (koszt realizacji projektu 2500 EUR). Współpraca bitolskiej biblioteki z biblioteką w Splicie trwa od wielu lat i jest bardzo owocna. Regularnie organizowane są wystawy poświęcone literaturze i kulturze macedońskiej i chorwackiej, wzbogacane zbiorami literatury chorwackiej w Bitoli i literatury macedońskiej w Splicie, kontynuowana jest także intensywna wymiana doświadczeń bibliotekarzy z obu zaprzyjaźnionych instytucji.

Innym bardzo istotnym przedsięwzięciem była realizacja, w maju 2008 r., projektu „Macedońsko-polska współpraca bibliotek z Bitoli i Wrocławia”. Bibliotekarze z Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej im. „Tadeusza Mikulskiego” z Wrocławia odwiedzili bibliotekę w Bitoli, zapoznali się z komputeryzacją i funkcjonowaniem bibliotek macedońskich, zawarli umowę o zacieśnieniu współpracy. Zaplanowane zostało otwarcie zbiorów literatury polskiej w bibliotece w Bitoli i kolekcji książek macedońskich autorów we Wrocławiu, rozmawiano na temat rozpoczęcia międzybibliotecznego wypożyczania zbiorów, a także organizowania wspólnych projektów mających na celu popularyzację kultur obu narodów. Jesienią 2008 r. delegacja z biblioteki w Bitoli gościła we wrocławskiej bibliotece, by kontynuować rozpoczętą współpracę. Bibliotekarze z Bitoli wzięli udział w Międzynarodowej Konferencji „Biblioteki w służbie regionu”, zorganizowanej przez Dolnośląską Bibliotekę Publiczną. Współpraca między obiema bibliotekami jest niezwykle owocna i z pewnością przyczyni się do nawiązania szerszej współpracy bibliotekarzy obu krajów, a tym samym do dalszego rozwijania współpracy kulturalnej obu narodów.

Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli ma w swoich planach realizację wielu kolejnych projektów. Pozwolą one poszerzyć jej działalność, udoskonalić funkcjonowanie, wpłynąć na podniesienie poziomu pracy i usług czytelniczych, a jednocześnie umożliwią bardziej wszechstronny rozwój tej instytucji.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Asimov M. (red.), *Pecatarstvoto i izdavastvoto vo Bitola*, Bitola: Društvo za nauka i umetnost, Mikena 1998.
- [2] Dimitrov N. (red.), *Bitola*, Bitola, Mikena 2004.
- [3] Petrovski D., *Transformacija na bibliotekite vo R. Makedonija*, Društvo za nauka i umetnost, Bitola 1996.
- [4] Sterjovski A. (red.), *Bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko*, Maticna i univerzitetska biblioteka Sv. Klient Ohridski, Bitola 1995.
- [5] *Bibliotecen trend*, Nacionalna ustanova – Univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Bitola 2003, kvartalnik.
- [6] *Bibliotekarska iskra*, Bibliotekarsko društvo na Makedonija, Skopje 1955–2000.
- [7] *Bibliotekarstvo*, Bibliotekarsko društvo na Makedonija, Skopje 2001.

LIBRARY PROJECT AND THEIR IMPLEMENTATION
IN THE UNIVERSITY LIBRARY OF BITOLA

The history of Macedonian librarianship traces back the beginnings of Slavic literature and the activity of Cyril and Methodius. Bitola's rapid development at the turn of 19th and 20th century caused that various libraries were opened in the town. Following this, the post-war period was characterised by the development of librarianship across the whole country. By the end of 80s computerisation was introduced to Macedonian libraries to be continued after the break-up of Yugoslavia. The COBISS programme used in the majority of libraries across Balkan countries led to a common electronic catalogue of collections and an easy flow of library information. The use of PULMAN programme contributed to the promotion and development of public libraries and other cultural institutions in Macedonia. The Macedonian Ministry of Culture financially supports various projects in this way allowing the development of librarianship in the country. The University Library of Bitola implements numerous library projects throughout the whole year: computerisation of libraries in the south-western region of Macedonia, staff trainings, scientific research and publishing, international cooperation, various investments as well as advertising reading.

John Michalski
Biblioteka Kongresu, USA

REORGANIZACJA W BIBLIOTECE KONGRESU NA PRZYKŁADZIE DZIAŁU ACQUISITIONS AND BIBLIOGRAPHIC ACCESS (ABA)

W obliczu wzrastającej liczby problemów pojawiających się aktualnie w bibliotekarstwie, Biblioteka Kongresu, która jest największą biblioteką świata pod względem ilości posiadanych zbiorów, musiała zareagować na to wyzwanie i podążyć za współczesnymi zmianami. Jednym z przejawów tych zmian była reorganizacja, której poddane zostały w ostatnim czasie oddziały Gromadzenia i Opracowania (Acquisitions Bibliographic Access – ABA) Biblioteki Kongresu. Zmiany polegały na połączeniu funkcji gromadzenia zbiorów i katalogowania, w wyniku czego uproszczono wiele procedur, zredukowano liczbę oddziałów i zwiększono wydajność pracy. Dzięki tym zabiegom ABA jest lepiej przygotowany do zarządzania zarówno zbiorami drukowanymi, jak i stale rosnącą ilością formatów cyfrowych.

Biblioteka Kongresu to największa biblioteka świata i zarazem najstarsza instytucja narodowa USA. Oryginalna kolekcja, licząca 6487 książek, została wykupiona w 1815 roku od Thomasa Jeffersona za kwotę 23 tysięcy dolarów¹. Obecnie Biblioteka Kongresu dysponuje zbiorami w ponad 450 językach, a ilość tych zbiorów

¹ Selected Special Collections: Thomas Jefferson's Library: <http://www.loc.gov/rr/rarebook/coll/130.html>

przekracza sto milionów woluminów. Aż 7% stanowią dokumenty w językach słowiańskich, mieszczą się w nich największe w USA zbiory polskie².

Obecnie Biblioteka Kongresu przechodzi proces reorganizacji, a niniejszy artykuł przedstawia niektóre zmiany, jakie w jej wyniku nastąpiły w dziale Acquisitions and Bibliographic Access (ABA) w departamencie (dalej oddział) niemiecko-słowiańskim. Reorganizacja polega na połączeniu Oddziału Gromadzenia Zbiorów z Oddziałem Katalogowania. Przygotowania do tego procesu trwały kilka lat, a rozpoczął się 1 października 2008 roku³.

Przyczyny zmian w Bibliotece Kongresu są bardzo zróżnicowane.

Pierwsze zalecenia dotyczące reorganizacji zostały zaprezentowane już w 2000 roku przez pracowników National Academy of Sciences. Istotny ich wniosek był klarowny – jeśli Biblioteka Kongresu nie rozpocznie jak najszybciej tych prac, może napotkać poważne trudności. Zauważono, że w placówce istnieją przestarzałe metody funkcjonowania i wykonywania niektórych działań, a wdrożona automatyzacja procesów nie rozwiąże wszystkich narastających problemów, dlatego też zalecono zmiany strukturalne i organizacyjne. Reorganizacja stanowisk pracy oznacza duże uproszczenie procesów bibliotecznych i sposobu wykonywania zadań, tak aby praca bibliotekarza była bardziej wydajna, a oni sami skuteczniej obsługiwali użytkowników. Restrykcje budżetowe, ciągle zmieniające się cele i strategie, przyspieszyły restrukturyzację i zmiany w instytucji.

Nowe narzędzia pracy i zapotrzebowanie na coraz lepsze usługi wymusiły zmianę sposobu katalogowania. Wytrawni poszukiwacze wybierają inne źródła informacji. Dane wskazują, że główną konkurencją stanowią obecnie wyszukiwarki internetowe. Jeśli sklepy internetowe z mediami, np. Amazon, dostarczają zrozumiałe, łatwe w użytkowaniu, przyjazne interfejsy i bogate opisy publikacji, to

² Overview of the Collections: The Polish Collections at the Library of Congress: <http://www.loc.gov/rr/european/coll/poli.html>

³ G. Fineberg, *21 st. Century Workforce: Reorganization Merges Acquisitions, Cataloging*, Library of Information Bulletin (Dec. 2008): <http://www.loc.gov/loc/lcib/0812/aba.html>

w porównaniu z nimi katalog biblioteczny jest nudny. Jednak większość współczesnych wyszukiwarek, w tym Google, wyszukuje informacje za pomocą słów kluczowych. Katalogerzy Biblioteki Kongresu wykorzystują Google do sprawdzania nowych zawartości haseł. Sprawdzają liczebność lub częstotliwość używania konkretnego hasła, na podstawie którego tworzą nowe pojęcia lub określenia tematyczne. Katalogowanie jest procesem nietanym i koszty te rosną z roku na rok. Szacuje się, że skatalogowanie jednego dokumentu kosztuje średnio od 75 do 150 dolarów⁴. Biblioteka Kongresu wydaje rocznie ponad 40 milionów dolarów na katalogowanie. Część podstawowych opisów Biblioteka otrzymuje z zewnętrznych źródeł/baz danych (np. opisy z Copycat). Sprawdzany jest również nowy sposób „shelf-ready books”. Dostawcy wydawnictw przysyłają gotowe książki, oprawione, wraz z opisami i oznaczeniami cyfrowymi. Do tej pory Biblioteka Kongresu współpracuje z firmą Caselini, która przysyła wybrane i skatalogowane książki. Oprócz tego placówka szuka nowych źródeł gotowych opisów. Niedawno nawiązała współpracę z Biblioteką Narodową Łotwy, której opisy będzie respektować, a w zamian biblioteka łotewska otrzyma dostęp do amerykańskiej bazy danych.

Ponieważ koszty publikowania w środowisku internetowym są nieznaczące, diametralnie zmieniła się istota edytowania dokumentów. Nie ma już kosztów druku, marketingu i dystrybucji. Z drugiej zaś strony każdy, kto ma obecnie dostęp do komputera, może sam publikować potrzebne dokumenty. Stąd biblioteki znalazły się przed trudnym przedsięwzięciem archiwizowania, gromadzenia i zapewniania ciągłego dostępu do nowych publikacji, wraz z ich stronami internetowymi, blogami, które nie istnieją w dostępie publicznym. Ogromna część tych zasobów nie sprzyja tradycyjnemu katalogowaniu.

Istotą i celem reorganizacji było połączenie funkcji gromadzenia i katalogowania zbiorów, co znacznie usprawniło i uprościło działa-

⁴ LC21: *A Digital Strategy for the Library of Congress*, DC: National Academy Press, Washington 2005.

nia biblioteczne (przeływ dokumentów i wykonywanie zadań). Dzięki połączeniu, jednostki organizacyjne są w stanie osiągnąć większą wydajność i szybkość opracowania dokumentów, czego nie było wcześniej. Stary sposób nazywany był czasem „przemysłowym modelem pracy” (*industrial model of work*) i jako archaiczny sprawiał, że książki przechodziły powoli z gromadzenia do opracowania. Pracownicy oddziału gromadzenia zbiorów tworzyli opisy bibliograficzne (BCR) wszystkich dokumentów, które otrzymali, jako egzemplarze obowiązkowe bądź drogą wymiany lub zakupów. Następnie trafiały one do oddziału katalogowania, gdzie były opisywane, analizowane tematycznie, a w końcu wyznaczano im dokładną lokalizację w głównych zbiorach.

Reorganizacja oddziałów i utworzenie ABA sprawiły, że zmiany dotknęły 615 pracowników zatrudnionych dotąd aż w 14 oddziałach; po zmianie pozostało tylko 9 oddziałów. Obecnie ABA jest zorganizowany według podziału geograficznego. Na przykład Sekcja Słowiańska działu Europy Środkowej i Wschodniej mieści się w ABA Dziale Niemiecko-Słowiańskim, zamawia i gromadzi dokumenty, m.in. w języku polskim. W każdej nowej sekcji utworzonej w ABA zatrudnionych jest średnio 15 pracowników. W dziale Europy Środkowej i Wschodniej pracuje siedmiu katalogerów, jeden specjalista od gromadzenia zbiorów i dwóch bibliotekarzy technicznych. Od czasu wprowadzenia reorganizacji, każda jednostka jest odpowiedzialna za zamówienia, nabywanie, katalogowanie i umiejscowienie dokumentów w zbiorach oraz kodowanie kreskowe. Dzięki reorganizacji nastąpiło skrócenie czasu opracowania dokumentów, skróceniu uległa też droga dokumentu pomiędzy oddziałami. Dalszy postęp nastąpi wówczas, gdy rozproszone dotąd jednostki organizacyjne Biblioteki zostaną właściwie zlokalizowane. W 2008 roku Serials Record Division (SRD) katalogowały dla Biblioteki Kongresu 358 000 bibliografii i zgromadziły ponad 2 miliony dokumentów⁵.

⁵ *Acquisitions and Bibliographic Access Directorate*, Library of Congress. Report of Fiscal Year 2008.

Reorganizacja w zakresie funkcji nastąpiła po połączeniu dwóch oddziałów, co spowodowało konieczność utworzenia nowych stanowisk: bibliotekarza i bibliotekarza technicznego, które łączą funkcje gromadzenia i katalogowania zbiorów integrując te funkcje w jeden *focal point*. Nowe stanowiska bibliotekarskie maksymalizują wydajność i upraszczają działania, uwypuklając różnice między starymi i nowymi oddziałami. Dlatego nowe funkcje, obsługa techniczna, proces opracowania dokumentów, dalekie są od tradycyjnych metod, a utworzone oddziały przejęły nowe obowiązki. Reorganizacja została zaplanowana tak, aby przy jednoczesnym utrzymaniu dotychczasowego poziomu obsługi, ograniczenia kadrowe nie były odczuwalne. Każdy pracownik wykonuje powierzone mu zadania zgodnie ze swoimi kompetencjami.

Reorganizacja wśród personelu była znacznie trudniejsza. Powiedziano wyżej, że Biblioteka Kongresu zatrudnia ok. 4 tysięcy osób, stanowiących jej największą wartość. Pracownicy są wysoko wyspecjalizowani, o znakomitych kwalifikacjach, ale w obliczu ogromnej ilości nowych informacji i stale rosnącej liczby materiałów publikowanych nie są w stanie ogarnąć takiego ogromu pracy. Dlatego stworzono stanowisko bibliotekarza, który łączy obowiązki dwóch pracowników: specjalisty do spraw gromadzenia zbiorów i katalogera. Od chwili utworzenia tego stanowiska bibliotekarza, jego praca podzielona jest na następujące obowiązki: katalogowanie, uzupełnianie kolekcji bibliotecznych, gromadzenie zbiorów, prowadzenie szkoleń i porad bibliotecznych. W nowym systemie katalogery katalogują książki w całości w tematach od A do Z, z wyjątkiem zbiorów muzycznych i prawniczych. Proces pełnego katalogowania jest wykonywany przez bibliotekarza. Do jego zadań należy analiza tematu oraz wyznaczanie numeru klasyfikacyjnego Biblioteki Kongresu. Dodatkowo bibliotekarz zatwierdza wszystkie płatności oraz nawiązuje i utrzymuje kontakty z partnerami zagranicznymi w ramach programu wymiany bibliotecznej dokumentów.

Aby reorganizacja odniosła sukces, rozszerzono zakres obowiązków pracownikom, w pełni wykorzystując ich potencjał i talent. Rozszerzono przede wszystkim zakres zadań na stanowisku biblio-

tekarza i bibliotekarza technicznego. Zakres obowiązków bibliotekarza technicznego obejmuje realizację zadań od zamawiania dokumentów do tworzenia opisów bibliograficznych. W nowych warunkach bibliotekarz techniczny jest odpowiedzialny za tworzenie wstępnych opisów bibliograficznych oraz przeszukiwanie różnych baz danych w celu uniknięcia dubletów. W nowej strukturze wykonywanie niektórych czynności uległo zmianie lub przesunięciu, bez konieczności redukcji zatrudnienia. Fizyczne przemieszczenie pracowników z różnych części budynku do nowych miejsc pracy i zespołów zakończy się w połowie 2009 roku.

Reorganizacja wymaga przeszkolenia pracowników, tak aby przystosować ich do wykonywania nowych zadań. Przed rozpoczęciem procesu kilku katalogerów i bibliotekarzy technicznych zostało przeszkolonych w zakresie gromadzenia zbiorów: nauczyli się nowych rutynowych czynności związanych z gromadzeniem zbiorów, przeglądu i selekcji książek oraz rozliczania faktur i zatwierdzania zamówień na kupno książek. Rezultaty będzie można ocenić dopiero po pewnym czasie, gdyż szkolenia są procesem kompleksowym i przewidzianym w dłuższym terminie. Pełne wyszkolenie katalogera trwa około dwóch lat, a do tej pory szkolenia te jeszcze się nie rozpoczęły.

Reorganizacja w Bibliotece Kongresu jest reakcją na wielkie wyzwania XXI wieku. Można zadać pytanie: jaki wpływ ma zaplanowana reorganizacja na funkcjonowanie Biblioteki dzisiaj? Jest jeszcze za wcześnie na analizę i wnioski, ale pytanie to nurtuje katalogerów. Zamysł tworzenia całościowego opisu jest dla nich dużym wyzwaniem i na nowe, i rozszerzone obowiązki reagują z rezerwą. Zastanawiają się nad wpływem zmian na jakość opisów katalogowych. Jedni zakładają, że innowacje nie wywołają znaczących zmian, ale przewidują różnice natury subiektywnej w opisach, co może wpłynąć na ogólnikowość opisów bibliograficznych. Będzie to efektem wyeliminowania specjalizacji katalogera w jednej dziedzinie. Większość osób zatrudnionych w Bibliotece Kongresu popiera wprowadzany trend, ale tak rewolucyjną zmianę z trudnością akceptują katalogerzy, którzy chcieliby wprowadzenia jednego

idealnie znormalizowanego opisu bibliograficznego dla wszystkich dokumentów.

W czasach rozwoju technologii cyfrowej praca biblioteki zmienia się także i wymaga wielostronnej wiedzy i umiejętności od bibliotekarzy, którzy obok pracy z tradycyjnymi dokumentami muszą wykazywać się bieżącą znajomością pracy z coraz nowszymi dokumentami w wersji cyfrowej. Biblioteka Kongresu była prekursorem, a potem stała się liderem, w tworzeniu standardów w katalogowaniu zbiorów i administrowaniu nimi. Przez pewien czas była to sztandarowa funkcja Biblioteki, ale gwałtowny wzrost zasobów dostępnych w Internecie znacznie wyprzedził liczbę dokumentów tradycyjnie wydawanych i fizycznie dostępnych. Obecnie największym ekonomicznym dylematem jest olbrzymia ilość dokumentów elektronicznych, które wymagają innego niż tradycyjne sposobu katalogowania. Dla dokumentów elektronicznych opis bibliograficzny musi być precyzyjny, szczegółowy i aktualizowany w profesjonalny sposób. W przypadku zwiększanych zasobów elektronicznych ponoszenie wielkich kosztów tradycyjnego katalogowania dokumentów staje się nieopłacalne. Dlatego Biblioteka, ustalając budżet nowego modelu gromadzenia zbiorów, analizuje zarówno koszty dostępu do informacji, jak też koszty obsługi technicznej, oprogramowania i personelu. Pojawienie się nowych technologii informacyjnych wymusza na każdej bibliotece gromadzenie i obsługę zbiorów również w wersji elektronicznej i tradycyjnej. W planach na najbliższe lata Biblioteka Kongresu zakłada gromadzenie dokumentów amerykańskich anglojęzycznych i obcojęzycznych z innych części globu. Wprowadzana reorganizacja optymalizuje strefy zatrudnienia pracowników ze znajomością języków obcych, preferuje ich specjalności, a dla przyszłych działań przygotowuje bibliotekarzy do różnorodnego gromadzenia zbiorów.

Nasuwa się pytanie, czy nowe katalogowanie będzie przydatne dla użytkownika wychowanego na Internecie i innych narzędziach elektronicznych⁶. Jeśli przyjmiemy odpowiedź pozytywną, to należy

⁶ D.B. Marcum, *The Future of Cataloging*, Address to the Ebsco Leadership Seminar. Boston, Massachusetts, January 16, 2005.

też przyjąć, że nowoczesny użytkownik będzie coraz mniej zainteresowany źródłami tradycyjnymi, a biblioteka będzie musiała sprostać tym wyzwaniom. Powszechna dostępność do informacji przez Internet lub wyszukiwarki wykształciła zupełnie nowego użytkownika, który nie jest – i w przyszłości nie będzie – zainteresowany dostępem do dokumentu w budynku biblioteki, ale chętnie skorzysta ze zbiorów elektronicznych poprzez bibliotekarzy, dla których to nowe wyzwanie objawi się koniecznością permanentnego podnoszenia kwalifikacji.

REORGANIZATION IN LIBRARY OF CONGRESS EXAMPLIFIED BY ACQUISITIONS AND BIBLIOGRAPHIC ACCESS (ABA) DEPARTMENT

In the face of growing problems in the field of library science, the Library of Congress, which maintains the largest collection in the world, enacted changes to keep abreast of the times. One sign was the recent reorganization of Acquisitions Bibliographic Access (ABA). Changes relied on the merger of cataloging functions with acquisitions, which led to greater staff efficiency and output. As a result of the changes, the departments are prepared to service printed materials as well as the various digital formats.

Beata Molendowska
Forum Polonia, Dublin, Irlandia

ZADANIA I WYZWANIA BIBLIOTEKARZY W SPOŁECZEŃSTWIE WIELOKULTUROWYM

W artykule zaprezentowano procesy adaptacyjne wprowadzone w bibliotekach irlandzkich w związku z zachodzącymi przemianami socjo-demograficznymi. Przedstawiono inicjatywy biblioteczne i społeczne wspierające mniejszości narodowe. Przeanalizowano rolę i wyzwania bibliotekarzy w społeczeństwie wielokulturowym.

Biblioteka, jako centrum kulturalno-informacyjne otwarte dla wszystkich grup społecznych, uznawana jest powszechnie za instytucję istotną dla procesów integracyjnych mniejszości narodowościowych. Swobodny przepływ ludności, jak również polityka Unii Europejskiej dotycząca integracji społecznej, stawiają dziś przed bibliotekarzami liczne wyzwania.

W niniejszym opracowaniu staram się przedstawić zmieniającą się rolę bibliotekarzy oraz szereg wyzwań, jakie przed nimi stoją we wdrażaniu inicjatyw integracyjnych w społeczeństwie wielokulturowym. Swoją analizę oparłam na przykładzie polskiej mniejszości narodowej w Irlandii.

Według Spisu Powszechnego Ludności przeprowadzonego w Irlandii w 2006 roku wynika, że cudzoziemcy stanowią 10% ludności tego kraju. Całkowita liczba zarejestrowanych obcokrajowców to 419 733. Z danych wynika też, iż ludność napływowa z UE liczy 275 775 osób, z czego największą grupę stanowią Brytyjczycy – ponad

112 000. Zestawienia Głównego Urzędu Statystycznego w Irlandii dostarczają również obszernych danych na temat Polaków. W Spisie Powszechnym zarejestrowanych zostało 63 276 osób pochodzenia polskiego, z czego ponad 90% osiedliła się po 2004 roku. Przeglądając się bliżej profilowi demograficznemu tej grupy społecznej, zauważymy że aż 64% stanowią mężczyźni, a 70% ludzi jest w wieku 20–34 lat. Statystyki wykazują, że ponad połowa mężczyzn pracowała w sektorze budowlanym, 62% to osoby samotne, a zdecydowana większość, bo aż 93% – to katolicy [9]. Dane wskazują na to, iż mniejszość polska w Irlandii jest przykładem relatywnie młodej emigracji, dla której biblioteka może stanowić nie tylko miejsce pozwalające na kontynuowanie procesu kształcenia i rozpoczęcie procesu integracji ze społeczeństwem lokalnym, ale także istotne ogniwo łączące ich z krajem.

W związku z pojawianiem się nowego typu odbiorców usług, biblioteki w Irlandii przeprowadziły szereg badań ankietowych i konsultacji publicznych, z których wyniknęła pilna potrzeba zmian dostosowawczych [8]. Ze względu na rosnącą liczbę użytkowników pochodzących spoza terytorium Irlandii, implementacja tych zmian odbywała się często w bardzo krótkim czasie. W ich wyniku biblioteki oferują dziś szeroką gamę usług zaadresowanych docelowo do użytkowników pochodzących z mniejszości narodowych, stając się tym samym istotnym katalizatorem integracji społecznej.

Biblioteki często rozpoczynały działania przeciwdziałające marginalizacji imigrantów poprzez ścisłą współpracę z organizacjami mniejszości społecznych. Korzystając z dostępnych im kanałów komunikacyjnych, informowały o swojej ofercie nowe grupy odbiorców. Współpraca ta często owocowała organizowaniem wydarzeń kulturalnych, informacyjnych i edukacyjnych w duchu wymiany kulturowej.

Zmiany obejmujące wprowadzenie oznakowań w wybranych językach, wyodrębnione działy książek i czasopism obcojęzycznych oraz wielojęzyczne broszury informacyjne, ułatwiły obcokrajowcom korzystanie z bibliotek.

Istotnym czynnikiem w pozyskiwaniu nowych użytkowników z mniejszości narodowych była możliwość darmowego dostępu do

Internetu, nie tylko w celu wyszukiwania informacji czy korzystania z katalogu bibliotecznego. Dla wielu osób korzystanie z komputerów bibliecznych oraz własnych laptopów, połączonych z internetem za pośrednictwem sieci bibliecznej, jest dogodną formą kontaktu z krajem ojczystym [10].

W procesie adaptacyjnym biblioteki napotkały szereg barier wynikających z braku regulacji prawnych, ograniczonych funduszy, trudności w pozyskiwaniu materiałów obcojęzycznych, ale i odmienności językowej i kulturowej [10]. Duża część imigrantów błędnie postrzegają biblioteki, jako miejsca wyłącznie dla ludzi wykształconych. Nadal powszechna jest opinia, że biblioteki posiadają tylko materiały anglojęzyczne, a zapisanie się do biblioteki jest kłopotliwe i kosztowne.

W celu wyeliminowania istniejących stereotypów i podkreślenia integracyjnej roli biblioteki, w ostatnich latach zrealizowano kilka poświęconych temu projektów.

Jednym z nich była wystawa „As I See It...” zorganizowana w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Cork. Projekt miał na celu skłonienie Irlandczyków do bliższego zapoznania się ze zjawiskiem imigracji, jak również zachęcenie obcokrajowców do refleksji nad swoim miejscem w kraju o tak przecież bogatej kulturze i specyficznej tradycji celtyckiej. Wystawa spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony instytucji publicznych i mediów. Fotografie posłużyły jako inspiracja do badań nad związkami polsko-irlandzkimi przeprowadzonymi przez Patricka Nugenta z Instytutu Nauki o Irlandii Uniwersytetu w Liverpoolu [11].

W miejskich bibliotekach publicznych w Cork (na południu kraju) kultura mniejszości narodowych, w tym polskiej, promowana jest corocznie podczas Światowego Dnia Książki. Przedstawiciele różnych krajów prezentują swoje tradycje narodowe w formie tańców, przedstawień muzycznych i teatralnych oraz degustacji potraw [3].

W październiku obchodzony jest w Irlandii Festiwal Książki Dziecięcej, w trakcie którego eksponowane są akcenty integracji społecznej wśród dzieci i młodzieży [6].

Kolejnym przykładem integracyjnej roli biblioteki jest projekt bibliotek publicznych w Dublinie zwany Bright Books Collection. Kolekcja ta składa się z książek w 44 językach. Podobne działy wydawnictw obcojęzycznych znajdują się w bibliotekach publicznych w Cork i wielu innych miastach na terenie całego kraju. Zbiory te mają zachęcić obcokrajowców do korzystania z biblioteki i pomóc im w utrzymaniu łączności z kulturą kraju pochodzenia.

Bardzo ciekawą inicjatywą promocji współczesnej literatury irlandzkiej jest kolekcja książek zwana Rosetta List. Zbiór 662 tłumaczeń literatury irlandzkiej w 27 językach został udostępniony sieci bibliotek publicznych przez Ireland Literature Exchange (ILE). Miejska Biblioteka Publiczna w Dublinie wypożycza książki z tego zestawu na terenie całego kraju poprzez system zamówień międzybibliotecznych. Egzemplarze w języku polskim są według statystyk jednymi z najczęściej wypożyczanych [1].

Do oferty większości bibliotek włączone są stałe usługi edukacyjne skierowane głównie do imigrantów. Przykładem nowatorstwa i zaawansowania w tej dziedzinie jest dział Open Learning Centre znajdujący się w Głównej Bibliotece w Dublinie. Do podstawowych usług należą kursy języków obcych. Dużym zainteresowaniem cieszy się program wymiany językowej z grupami różnojęzycznymi [2].

Wzorcowym przykładem inicjatyw Polaków realizowanych we współpracy z bibliotekami jest kampania społeczna „Mama, Tata and... myself”. Projekt Fundacji Akademia Młodych ma na celu promocję czytelnictwa polskiej książki dla dzieci i młodzieży wśród polskiej emigracji w Irlandii. Fundacja dostarcza bibliotekom publicznym i szkolnym polskie książki, a także promuje współczesną literaturę polską dla dzieci i młodzieży poprzez warsztaty, spotkania literackie i konkursy [5].

Nie ulega wątpliwości, że obecnie zadaniem pracownika biblioteki jest nie tylko promocja usług bibliotecznych w środowiskach wielokulturowych, ale również identyfikacja społecznych, językowych i kulturowych barier w korzystaniu z księgozbiorów

oraz zapewnienie imigrantom możliwości dostępu do usług świadczonych przez biblioteki na tych samych zasadach, jakie obowiązują w przypadku pozostałych grup społecznych. Zachęcenie społeczności imigrantów do korzystania z biblioteki publicznej, jako centrum integracji społecznej, stanowi wyzwanie, które może być realizowane poprzez edukację wielokulturową i aktywne wspieranie dialogu między mniejszościami narodowymi a społecznością lokalną. Wystawy, odczyty, koncerty i przedstawienia stać się powinny integralną częścią długoterminowych działań bibliotek na polu integracji.

Ważnym elementem pracy bibliotecznej jest wyjście naprzeciw potrzebom informacyjnym i edukacyjnym społeczeństwa wielokulturowego. Zakup pożądanych materiałów obcojęzycznych, organizowanie wycieczek do biblioteki, a także uzupełnianie witryny internetowej o aktualne informacje w tłumaczeniu na języki mniejszości narodowych, są niezbędnymi elementami włączania społecznego imigrantów.

Biblioteki, pełniąc istotną rolę w stymulowaniu procesów integracyjnych, powinny przeciwdziałać wszelkim przejawom ksenofobii i rasizmu poprzez podkreślanie i eksponowanie korzyści płynących z wielokulturowości, takich jak: bogactwo kultur, wymiana doświadczeń, dialog społeczny, poszanowanie godności drugiej osoby, akceptacja odmienności, wzmocnienie tożsamości narodowej oraz dostęp do literatury w językach świata.

BIBLIOGRAFIA

- [1] <http://www.librarycouncil.ie/>
- [2] <http://www.dublincity.ie/>
- [3] <http://www.corkcitylibraries.ie/>
- [4] <http://www.corkcity.ie/>
- [5] <http://czytampopolsku.pl/>
- [6] <http://www.childrensbooksireland.ie/>
- [7] <http://www.cso.ie/>
- [8] *Branching out: future directions*, [2008–2012]. Ireland, Department of the Environment, Heritage and Local Government, 2008.
- [9] *Census 2006 – Non-Irish Nationals Living in Ireland*, Central Statistics Office, 2008.

- [10] Meeting the Challenges of Cultural Diversity: A report on the role of public libraries in Ireland. (2007) Public Library Research Programme Report Number 2. Ireland, An Chomhairle Leabharlanna. The Library Council, 2007.
- [11] Nugent P., *Polish photographic representations of symbolic cultural landscapes, an engaging, evocative and original view of contemporary Ireland* (wykład), Polish-Irish Encounter Conference. Mary Immaculate College, University of Limerick, 3–4 October 2008.
- [12] Realising Potential: The Public Library Service and Cultural Inclusion, An Chomhairle Leabharlanna's submission to the NESF, Ireland, An Chomhairle Leabharlanna, The Library Council, April 2006.

ISSUES AND CHALLENGES FOR LIBRARIANS IN A MULTICULTURAL SOCIETY

Abstract: In this article, the author discusses adaptation processes in Irish libraries in the context of socio-demographic changes. The library and other social initiatives which support national minorities are outlined. Finally, the roles and challenges for librarians working in a multicultural society are analyzed.

Alicja Potocka

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

PODRĘCZNIKI AKADEMICKIE W ZBIORACH WYŻSZEJ UCZELNI TECHNICZNEJ – NOWE WYZWANIA*

Zmiany we współczesnej szkole wyższej mają znaczący wpływ na kształtowanie polityki gromadzenia zbiorów w tym szczególnie budowania kolekcji księgozbiorów dydaktycznych. Wzrost liczby zajęć prowadzonych w języku angielskim, zagraniczna wymiana studentów, a także powiązanie programów nauczania z programami realizowanymi na uczelniach w innych krajach, powodują konieczność wskazania i zapewnienia takich podręczników analogicznych, z których korzystają studenci uznanych uczelni światowych. Wypracowanie procedur pozwalających prawidłowo wskazać najlepsze i polecane przez wykładowców podręczniki, pozyskać je (polityka gromadzenia), zarejestrować w katalogach biblioteki i informować o nich – to nowe wyzwania nie tylko dla bibliotekarzy, ale także dla wykładowców. Stwarza to potrzebę wypracowania nowych form współpracy pomiędzy wykładowcami a wszystkimi agendami biblioteki.

WSTĘP

Zmiany we współczesnej szkole wyższej mają znaczący wpływ na kształtowanie polityki gromadzenia zbiorów, w tym szczególnie budowania kolekcji księgozbiorów dydaktycznych. Nową jakością

* Przedruk za: EBIB, Materiały konferencyjne, nr 20, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/index.php>

kształcenia na uczelniach polskich są studia w języku angielskim. To oferta dla studentów polskich i zagranicznych.

Dla studentów polskich może to być wstęp do kontynuowania nauki na uczelniach zagranicznych, co nigdy dotąd na taką skalę nie było możliwe. Jest to także okazja dla pracowników dydaktycznych uczelni oraz bibliotekarzy, aby poprzez wskazanie uznanych na renomowanych uczelniach podręczników, przygotować młodych ludzi do odnalezienia się w przyszłości na gruncie międzynarodowym. Studenci pochodzący z zagranicy nie powinni zaś odczuwać różnicy w poziomie obsługi procesu dydaktycznego (w zakresie dostępu do podręczników) między uczelniami.

Wybór i kupno podręczników dla tej grupy studentów wymaga spełnienia innych niż dotąd zasad i procedur. Wypracowanie ich to wyzwanie dla kadry dydaktycznej uczelni i wszystkich agend biblioteki, a w szczególności tych zajmujących się pozyskiwaniem wydawnictw, tzn. oddziałów gromadzenia, ale również oddziałów udostępniania, ośrodków informacji naukowej i ośrodków informatyzacji.

O kryteriach, jakie powinien spełniać dobry podręcznik, pisali m.in. we wstępie do tłumaczonego przez siebie podręcznika profesorowie Bolesław Gawecki i Władysław Kapuściński. Dobry podręcznik to taki, który:

- jest zwięzły, ale obejmuje całość problematyki wykładanego przedmiotu,
- jest przystosowany do poziomu studiujących,
- nowocześnie ujmuje temat,
- i nie kosztuje drogo¹.

Po ponad 50 latach nie ma potrzeby by coś tu dodawać. Kryteria oceny podręczników są dzisiaj te same, choć podręczniki pojawiły się w niespotykanej nigdy dotąd liczbie i formie. Ta różnorodność jest wyzwaniem zarówno dla wykładowców, jak i bibliotekarzy. Wykładowcy mają wskazać podręczniki najlepsze z możliwych do prowa-

¹ B. Gawecki, W. Kapuściński, *Od tłumaczy*, [w:] W. Westphal, *Fizyka*. T. 1. *Mechanika, akustyka, nauka o cieple*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1950, s. IX–X.

dzonych przez siebie zajęć, bibliotekarze natomiast powinni pomóc im dokonać tego wyboru i sprawić, by książki znalazły się w odpowiedniej liczbie i we właściwym czasie w zasobach biblioteki.

ZMIANY WE WSPÓŁCZESNEJ SZKOLE WYŻSZEJ

Zmiany, które zachodzą we współczesnej szkole wyższej to:

- studia anglojęzyczne,
- międzynarodowa wymiana studentów,
- płatne studia,
- zwiększająca się liczba studentów,
- współpraca międzynarodowa (profesor wizytujący),
- różnorodność podręczników.

Wskazane wyżej zmiany powodują powstanie potrzeby obsłużenia nowych grup użytkowników, a to sprawia, że bibliotekarze muszą wiedzieć:

– na jakich kierunkach macierzystej uczelni prowadzone są studia w języku angielskim i jaki jest stopień ich wdrożenia – to pozwoli ukierunkować tematycznie zakres oraz poziom literatury i kontaktować się bezpośrednio z właściwymi osobami odpowiedzialnymi za dydaktykę;

– czy studiujący są uczestnikami wymiany międzynarodowej (Sokrates-Erasmus, Leonardo da Vinci, Tempus), czy też studiują indywidualnie na różnych kierunkach i płacą za studia (studia w ramach wymiany międzynarodowej to sugestia, by uwzględnić w toku studiów podręczniki współpracującej uczelni; w przypadku studiów odpłatnych – konieczność zorganizowania zróżnicowanego tematycznie dostępu do literatury);

– skąd pochodzą studenci i jak liczne są to grupy – mając taką wiedzę możemy właściwie kształtować księgozbiór, w tym szczególnie księgozbiór podręczny np. zaopatrując go w odpowiednie słowniki.

Wszystkie te elementy, przy ogromnym i zróżnicowanym rynku książki, sprawiają, że biblioteki muszą wypracować nowe zasady współpracy ze środowiskiem akademickim².

² S. Cisek, *Badanie zachowań informacyjnych użytkowników bibliotek: me-*

KSIĘGOZBIÓR DYDAKTYCZNY – ZASADY BUDOWANIA

Podstawą kształtowania księgozbioru dydaktycznego do obsługi nauczania w języku angielskim są:

- wprowadzone kursy,
- współpraca międzynarodowa,
- poziom kształcenia.

Przed rozpoczęciem zajęć dydaktycznych biblioteka powinna otrzymać od jednostki prowadzącej zajęcia informacje o:

- wdrażanym kursie (nazwa wydziału, nazwa kursu),
- zasadach jego uruchamiania (studenci indywidualni, wymiana międzynarodowa),
- wymogach wykładowcy (podręczniki).

Jednym z elementów przygotowania do kursu/roku akademickiego, z punktu widzenia biblioteki, jest zaopatrzenie księgozbioru w podręczniki. Ich wybór – uzgodnienie zasad zakupu, zakup, opracowanie, rozmieszczenie w czytelnich i magazynach, a w końcu przygotowanie informacji dla użytkowników – to ważny element umożliwiający spełnienie wymogów wynikających ze standardów nauczania³. Zamieszczanie informacji o zalecanej literaturze na stronach domowych wydziałów i instytutów ma tę niedogodność, że biblioteka nie ma możliwości ich bieżącego śledzenia, bo są to dane rozproszone i niejednolite, a to z kolei uniemożliwia dopełnienia koniecznych wymogów formalnych związanych z zakupem podręczników.

todologia Sense-Making [on-line]. [2008], nr 5 [Dostęp – 26.02.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.inib.uj.edu.pl/wyd_inib/s3_z5/cisek-n.pdf.

³ J. Stępnia, *Książki elektroniczne w bibliotece akademickiej* [on-line], 2007 [Dostęp 26.02.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://libra.pb.bialystok.pl/mirror_libra/e-ksiazki.ppt; *Standardy nauczania dla kierunków studiów w Politechnice Warszawskiej: stan na dzień 13.09.2007* [on-line]. [Dostęp 5.03.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.pw.edu.pl/akty_prawne/

KSIĘGOZBIÓR DYDAKTYCZNY – KRYTERIA ZAKUPU

Podręczniki dla studentów anglojęzycznych muszą być wskazane przez wykładowców. Spełnienie tego warunku jest konieczne z powodów merytorycznych i ze względów finansowych. Biblioteka nie może sama wybrać podręczników dla wysoko specjalistycznych kierunków. Ta prawda jest znana wydawcom podręczników, którym zależy na współpracy z wykładowcami. W zamian za nią oferują np. darmowe egzemplarze lub dostęp do baz pełnotekstowych.

O wielkości rynku książki akademickiej i mnogości ofert, z jakimi mamy do czynienia, świadczą poniższe dane. Dla zilustrowania złożoności zagadnienia wybrałam firmy o długiej historii, ogromnej wiedzy nt. rynku książki i bardzo dużych możliwościach technicznych, co jest gwarantem poziomu oferowanych wydawnictw i usług.

Przykładowo, wyszukując podręczniki do fizyki na stronach wydawców:

- Dawson Books (rok założenia: 1809) wg hasła Physics Undergraduate otrzymujemy 179 tytułów, a wg słów kluczowych Physics Handbook – 65,
- Wiley & Sons (rok założenia: 1807) wg hasła Physics Textbook – 209, wg słów kluczowych Physics Handbook – 124,
- Springer (rok założenia: 1912) odpowiednio: 387 i 256.

Te ogromne liczby tytułów podręczników, tylko na trzech stronach internetowych, świadczą o tym, że rozstrzygnięcie, który z nich jest tym właściwym dla konkretnego kursu należy do wykładowcy. Właściwy wybór jest o tyle istotny, że darmowy egzemplarz podręcznika otrzymuje wykładowca, który wskaże go studentom (wypełni stosowny formularz zawierający dane identyfikujące jego, uczelnię, kurs), a biblioteka dokonując zakupu wielu egzemplarzy tego samego tytułu, ma możliwość negocjowania korzystnych warunków finansowych. Najczęściej 10 egzemplarzy umożliwia znaczące obniżenie ceny. Biblioteka może też wybrać

elektroniczną wersję podręcznika, która rozwiązuje problem jego dostępności – taka wersja jest preferowana dla licznych lub rozproszonych grup studentów⁴.

Rolą biblioteki uczelnianej jest przedstawienie oferty wydawców pracownikom uczelni. Jest to możliwe poprzez:

- wystawy podręczników zagranicznych,
- zapraszanie przedstawicieli wydawców na spotkania z kadłą dydaktyczną,
- bieżącą współpracę z nauczycielami akademickimi.

Wystawy podręczników to okazja do zaprezentowania wydawnictw w dowolnym aspekcie. Właściwe ukierunkowanie tematyki wystaw możliwe jest przy współpracy kadry dydaktycznej na etapie jej planowania. Zebrane informacje są wskazówką dla biblioteki o potrzebach jej użytkowników, a dla firmy sprowadzającej książki odpowiedzią, które wydawnictwa są przedmiotem zainteresowania uczelni. Zapewniają każdemu uczestnikowi wystawy to, co z jego punktu widzenia jest najbardziej interesujące:

- nauczyciele akademicy mogą wskazać wydawnictwa, z którymi chcą się zapoznać,
- biblioteki mogą dokonać analizy potrzeb i kosztów,
- firmy sprowadzające książki mogą liczyć na sprzedaż.

Wystawy książek zagranicznych, organizowanych przez importerów książki, to okazja do zapraszania przedstawicieli wydawców. Obie zainteresowane strony korzystają z tego chętnie, bo doceniają wagę takich spotkań z kilku powodów, m.in.:

- chcą zapoznać potencjalnych odbiorców ze swoją ofertą,
- zależy im na rozeznaniu potrzeb odbiorców,
- chcą swoją ofertę dostosować do oczekiwań uczelni.

Wystawy książek zagranicznych współorganizowane przez Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej, biblioteki wydziałowe

⁴ A. Potocka, *Zmiana polityki gromadzenia biblioteki wyższej uczelni technicznej w kontekście nowych potrzeb użytkowników na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej* [on-line], [2008], nr 5 [Dostęp 26.02.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z5/potocka-n.pdf.

i importerów książki, stały się już tradycją i potwierdzają celowość tego typu spotkań. Wydziały z własnej inicjatywy, za pośrednictwem bibliotek macierzystych, na początku roku kalendarzowego zgłaszają chęć zapoznania się z ofertą zagranicznych wydawców.

Można jednak zauważyć, że obecnie większość wskazań pracowników dotyczy badań własnych, a nie dydaktyki.

OFERTY WYDAWCÓW

Wydawcy chcąc uatrakcyjnić i unowocześnić ofertę dydaktyczną, wzbogacają ją o suplementy dla studentów i wykładowców, obudowy internetowe, wydają publikacje na zapotrzebowanie wydziału, kierunku, grupy studentów. Wskazanie przez wykładowcę podręcznika coraz częściej wiąże się z wyborem pomiędzy wersją papierową a elektroniczną. Wybór wersji elektronicznej wymusza podjęcie decyzji o modelu zakupu: na własność lub na czas określony. Dotychczasowe modele zakupu na czas określony (licencje) zawierane były najczęściej na rok, maksymalnie na trzy lata⁵. Obecnie wydawcy proponują również dostęp do e-wydawnictw na czas znacznie krótszy, np. na semestr. Tu pojawia się jednak dylemat, co zrobić w sytuacji, gdy okaże się, że podręcznik jest potrzebny na dłużej niż początkowo zakładano np. w sytuacji niezaliczonego egzaminu?

Przy okazji spotkań z przedstawicielami wydawców dochodzi do dyskusji o odpłatność za dostęp do e-podręczników. Pojawia się pytanie, kto za to zapłaci – uczelnia czy student? A jeśli uczelnia to wydział czy biblioteka? Wydaje się, że ten rodzaj pomocy naukowych powinien pozostać w kręgu zainteresowań biblioteki. System ewidencji wydawnictw kupionych na czas określony mamy wypracowany (Lista A–Z), choć pewnie będzie on ulegał modyfikacji. Model rozliczeń finansowych też nie powinien stanowić

⁵ J. Stępiak, dz. cyt.

problemu – pewne rozwiązania przewidziane dla bibliotek proponuje Dawson Books w swojej dawsonerze (<http://www.dawsonera.com/>).

Nowe oferty wydawców dla dydaktyki to przykładowo:

– Suplementy dla wykładowców – są to opatrzone hasłem dostępu dodatki do podręczników; zawierają materiały uzupełniające dany kurs takie jak: przewodniki metodyczne, kursy on-line, prezentacje multimedialne, symulacje, banki tekstów, dostęp do artykułów prasowych.

– Suplementy dla studentów – suplementy zawierające bezpłatny dostęp do pełnego tekstu publikacji; pozwalają na ściąganie schematów, zdjęć, wykresów; zawierają wideo klipy, linki do artykułów powiązanych z rozdziałami, testy, wzorce prac do wykonania w domu i do prac samodzielnych.

– Materiały dydaktyczne na potrzeby zajęć – z uwagi na prawo autorskie, to nowa jakość na rynku książki, powstała na zapotrzebowanie specjalistycznych kursów. Wykładowca, w porozumieniu z wydawcą, może z dowolnych podręczników czy wręcz rozdziałów wybrać materiały, które są potrzebne do „budowy” książki potrzebnej na kursie. Co więcej, tak zindywidualizowany podręcznik może uzupełnić o własne materiały w dowolnym języku. Jednym z warunków „budowy” takiego podręcznika jest zobowiązanie uczelni lub biblioteki do zakupu uzgodnionej liczby egzemplarzy w określonym czasie.

E-KSIĄŻKI

Odrębną propozycją dla studentów kursów w języku angielskim są e-książki, nie zawsze będące klasycznymi podręcznikami, ale wskazywane przez wykładowców jako literatura do prowadzonych przez nich zajęć. Takie książki elektroniczne kupowane są, w miarę możliwości, na własność. Opcja ta gwarantuje zachowanie jej w zbiorach, poprawną rejestrację w katalogu biblioteki i swobodę dysponowania (zgodnie z zawartą umową).

BAZY KSIĄŻKOWE

Bazy e-książek zapewniają czasowy dostęp do całkowitej lub ograniczonej kolekcji wydawcy/wydawców, a przy ich wyborze ważny jest model sprzedaży⁶, jednakże o jakości księgozbioru dydaktycznego decyduje przede wszystkim jego zawartość i dostępność.

Biblioteki reprezentujące swoje środowisko akademickie w coraz większym stopniu chcą mieć wpływ na zawartość kupowanego zestawu e-książek (Safari, Wiley, Springer). Dla użytkowników ważna jest jakość e-bazy (gwarancją jakości są m.in. uznani w świecie nauki wydawcy) oraz jej aktualność (wiarygodność danych). Sposób wyszukiwania i przeglądania, a także możliwość drukowania to kolejne kryteria zakupu baz e-książek⁷. Coraz częściej jest możliwa okresowa wymiana wydawnictw w ramach zakupionego zestawu a nawet, po spełnieniu określonych wymogów, przejścia e-książki na własność.

Oto kilka takich przykładów:

Wiley – przy zakupie minimum 20 wskazanych tytułów po roku subskrypcji istnieje możliwość ich wymiany, jak również na bieżąco rozszerzenia listy tytułów. Po trzech latach subskrypcji e-książki dostęp do niej jest nieodpłatny.

Safari Books Online – to baza, która poprzez system punktów wyceniających wartość książki (punkty = cena książki) umożliwia kupującemu dobór wydawnictw. E-książki mogą być wymieniane po miesiącu od ich wskazania.

Springer – proponuje właścicielski model zakupu. W ofercie ma ponad 20 000 e-książek, rocznie przybywa ponad 3000. Proponuje korzystne, choć dla nas wciąż wysokie, ceny zakupu pakietów.

Nowością przy zakupie baz e-książek, choć od wielu lat stosowaną zasadą zakupu czasopism, jest możliwość łączenia się bibliotek w konsorcja. Rozwiązanie to pozwala obniżyć koszty zakupu dla

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

pojedynczych bibliotek. Mimo to wciąż są to transakcje, które zobowiązują biblioteki do zakupu całych pakietów tematycznych, co nie zawsze ma sens merytoryczny i uzasadnienie finansowe.

PLATFORMY

W sytuacji lawinowego przyrostu wydawnictw elektronicznych dostawcy proponują narzędzia ułatwiające do nich dostęp, przeglądanie, sortowanie, przechowywanie, a nawet zamieszczanie własnych teksów (ważne z punktu widzenia dydaktyki i prac naukowych). Narzędzia te to tzw. platformy udostępniania książek. Przykładem takich rozwiązań są m.in. ebrary, MyiLibrary czy dawsonera.

Ebrary – umożliwia jednorazowe zakupy e-książek, zamieszczania na platformie różnego rodzaju opracowań, również własnych. Rozbudowane menu InfoTools ułatwia dostęp do zasobów zewnętrznych, m.in. do słowników.

MyiLibrary – pozwala na zakup wskazanych e-książek. Zaletą jest m.in. możliwość przesyłania danych bibliograficznych do systemów zewnętrznych, takich jak RefWorks.

Dawsonera – w katalogu książek firmy Dawson Books e-książka jest wskazana jako alternatywa dla wersji papierowej i już na tym poziomie można zdecydować, która wersja w naszej konkretnej sytuacji jest lepszym rozwiązaniem. Organizacja dostępu do wybranych e-książek chroni interesy merytoryczne uczelni (obsługa dydaktyki) i zapewnia bezpieczeństwo finansowe biblioteki (kontrola zamówień i płatności). Platforma daje możliwość kupna dostępu do e-książek na czas określony (miesiąc, semestr, rok). Oczekiwanie na dostęp do wskazanej przez bibliotekę książki to nie więcej niż 2–3 godziny.

Z uwagi na konieczność zapewnienia studentom zalecanych podręczników, szybką dezaktualizację wiedzy, ograniczoną ilość miejsca w bibliotekach i wygodę użytkowników wydaje się, że są to ciekawe propozycje.

GROMADZENIE W SYSTEMIE ZINTEGROWANYM

Gromadzenie podręczników akademickich dla kursów w języku angielskim w zintegrowanym systemie bibliotecznym jest znacznie ułatwione⁸. Informacja od prowadzącego zajęcia o zapotrzebowaniu na podręcznik może przebiegać wielokierunkowo:

– za pośrednictwem biblioteki wydziałowej do Biblioteki Głównej,

– z Biblioteki Głównej do biblioteki wydziałowej.

Dodatkową możliwość daje poinformowanie Oddziału Gromadzenia Książek za pośrednictwem zakładki „Zaproponuj do zbiorów”, dostępnej ze strony domowej biblioteki. Powyższe rozwiązania stosowane są w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej pracującej w zintegrowanym systemie bibliotecznym ALEPH.

Dezyderat jest zarejestrowany na poziomie opisu bibliograficznego (opis ukryty), a po jego realizacji tytuł jest oznaczony jako lektura dla wskazanego wydziału, co stanowi sygnał dla innych jednostek, że tytuł jest prawdopodobnie zamówiony w wielu egzemplarzach. Takie rozwiązanie usprawnia proces przekazywania informacji i eliminuje dublowanie zakupów w ramach sieci bibliotecznej. Właściwa współpraca sieci bibliotecznej w zintegrowanym systemie bibliotecznym umożliwiła szybkie powiadamianie innych jednostek o planowanym zakupie, centralizację wyboru dostawcy, wspólne regulowanie faktur, wprowadzanie pełnych opisów po pozyskaniu wydawnictwa do zbiorów. E-książka ma w polu 856 opisu bibliograficznego (w systemie ALEPH) link umożliwiający korzy-

⁸ R. Dziubecka, *Rozwój systemów bibliecznych w kierunku wspomagania dydaktyki uczelni oraz rozwiązania problemów digitalizacji zbiorów i obsługi materiałów multimedialnych na przykładzie trzech nietypowych modułów systemu ALEPH: Obsługa lektur, ADAM i Verde* [on-line], [w:] B. Szczepańska (red), *Nowoczesna Biblioteka Akademicka*, Olsztyn 20–21 maja 2004. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja Elektronicznej Biblioteki, 2004. [Dostęp 5.03.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/nba/dziubecka.radoslawa.php>; J. Stepniak, dz. cyt.

stanie z wersji pełnotekstowej. W odniesieniu do udostępniania wymaga to współpracy wielu jednostek, a nową jakość wnosi np. współpraca z oddziałem informatyzacji czy informacji naukowej. Po skatalogowaniu, pozyskane do zbiorów e-wydawnictwo można wyszukać wg wielu opcji, m.in. autora, tytułu, słów z tytułu, listy lektur. Połączenie zadań z zakresu gromadzenia wydawnictw pomiędzy różnymi działami biblioteki skutkuje m.in. tworzeniem Listy A-Z⁹.

BIBLIOTEKA A WYKŁADOWCA

Pracownik naukowy współpracujący z biblioteką to sytuacja idealna. Świadomie lub nie od lat pełnił on rolę specjalisty dziedzinowego. Od jakości współpracy na tym poziomie zależy jakość księgozbioru biblioteki i stopień jego wykorzystania. By współpraca taka była możliwa, biblioteka musi być na uczelni postrzegana jako wiarygodny, kompetentny i życzliwy partner¹⁰. Należy jednak pamiętać, że pracownicy uczelni stają się w coraz większym stopniu niezależni od biblioteki, a składają się na to takie czynniki, jak: zdalny dostęp do jej zasobów, zakup książek z różnego rodzaju funduszy (np. granty), wyjazdy zagraniczne (konferencje i wykłady – profesorowie wizytujący).

BIBLIOTEKA I JEJ WIZERUNEK

Pozytywny wizerunek biblioteki w środowisku akademickim to warunek powodzenia wszystkich bibliotecznych inicjatyw¹¹, a w tym przypadku – organizacji zakupu podręczników. Być może będzie on

⁹ A. Potocka, dz. cyt.

¹⁰ A. Jazdon (red.), *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Poznań, 13–15.11.2002, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, Poznań 2002, s. 21–216, E.B. Zybert, *Kultura organizacyjna w bibliotekach*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2004, s. 61–207.

¹¹ A. Jazdon (red.), dz. cyt.; D. Nicholas, *Analiza potrzeb informacyjnych w dobie Internetu*, *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2000, nr 2, s. 21–30, E.B. Zybert, dz. cyt.

w przyszłości świadczył o naszej uczelni, a jakość i warunki kształcenia będą oceniane również poprzez dobór i realny dostęp do źródeł informacji, a takimi są m.in. podręczniki akademickie.

Jednym z narzędzi zachęcających nie tylko do korzystania, ale i kształtowania zasobów biblioteki, a jednocześnie usprawniającym obieg informacji jest strona domowa. Mówi o nas nie tylko to, co chcemy powiedzieć, ale i to jak postrzegamy naszego użytkownika. Wszechstronna, prosta, dostępna w kilku wersjach językowych (w języku angielskim, francuskim i rosyjskim) strona WWW, w zależności od potrzeb studentów, czyni bibliotekę otwartą dla całej społeczności akademickiej. Coraz częściej występujące na niej formularze „Zapytaj bibliotekarza” czy „Zaproponuj do zbiorów” umożliwiają dialog między użytkownikami i pracownikami biblioteki. Uzupełnieniem informacji zawartych na stronie domowej są ulotki przygotowywane dla studentów, również obcokrajowców, dostępne w wypożyczalniach, czytelnich, w działach współpracy międzynarodowej uczelni (na Politechnice Warszawskiej jest to Centrum Współpracy Międzynarodowej).

Katalogi biblioteczne, dostępne za pośrednictwem strony domowej biblioteki, to ważne artefakty¹². Katalog, który daje możliwość jednorazowego przeszukiwania zbiorów wg wielu kryteriów np. wg lektur, nowości, języka, to atut biblioteki i wiarygodne narzędzie promocji. Pomaga też w prawidłowym kształtowaniu zasobów bibliotecznych, zgodnym z zaleceniami wykładowcy i właściwym ich rozmieszczeniu, adekwatnie do kosztów ponoszonych przez poszczególne jednostki systemu bibliotecznego. Dobrze prowadzony katalog to poważny argument przemawiający na korzyść biblioteki we wszelkich dyskusjach o usprawnieniu procesów dydaktycznych, bo wskazujący na systematyczność i uporządkowanie zasobów.

Księgozbiór podręczny on-line, na stronie domowej biblioteki, dostępny w formie linków do konkretnych stron i tekstów, to kolejne narzędzie usprawniające pracę użytkowników biblioteki. Składają się nań encyklopedie, słowniki, w tym szczególnie przydatne

¹² J. Stępnia, dz. cyt.; E.B. Zybert, dz. cyt.

słowniki rzadko wydawane, trudno dostępne w wersji drukowanej, a zamieszczane w Internecie. Linki do poszukiwanych źródeł i powszechna wiedza o nich to ważna pomoc dla całej społeczności uczelni.

Wykłady, zamieszczane na stronach wydziałów i w Internecie, to jeden z przykładów wyjątkowo cennych i poszukiwanych materiałów dydaktycznych (<http://www.if.pw.edu.pl/~anadam/WykLadyFO.html>). Umieszczenie informacji o nich, choćby w formie odesłania ze strony domowej biblioteki, to element integrujący bibliotekę z uczelnią.

Kolejnym narzędziem wspomagającym użytkowników jest Lista A–Z – jedyne źródło informacji o zbiorach elektronicznych, które nie stanowią własności biblioteki. Ułatwia dotarcie do nich bez konieczności przeszukiwania wielu baz. Dla studentów obcokrajowców to znakomity i podstawowy warsztat pracy. Nowością jest umieszczanie w nich nie tylko czasopism, ale również e-książek, podręczników i dostępnych materiałów dydaktycznych.

Omówione powyżej narzędzia, w kontekście tematu artykułu, z pozoru mogą mieć znaczenie drugorzędne. Tak jednak nie jest. Pracownicy zajmujący się dydaktyką z pewnością chętniej będą upatrywali w bibliotece swego partnera, gdy przekonają się, że proponowane przez nich do zakupu podręczniki znajdują się w katalogu biblioteki, a nawet możliwe jest przeglądanie pełnego tekstu na ekranie komputera, gdy przemyślane procedury usprawnią proces wyboru, zamawiania i porządkowania zasobów, a tym samym odciążą ich od czasochłonnych zajęć¹³.

PODSUMOWANIE

Umiejdzynarodowienie edukacji to wyzwanie dla uczelni i jej biblioteki. Studenci kursów prowadzonych w języku angielskim potrzebują podręczników, które wydawane są poza granicami Polski. Zakup tych wydawnictw wymaga wypracowania i wdrożenia proce-

¹³ D. Nicholas, dz. cyt.; A. Potocka, dz. cyt.

dur, które umożliwią ich wybór i obniżą koszty pozyskania. Bez przejrzystych i znanych pracownikom zasad zamawiania zalecanych wydawnictw nie ma szansy na ich znaczącą obecność w zbiorach i obniżenie kosztów. Optymalnym rozwiązaniem byłoby wskazywanie podręczników na etapie planowania kursów. Pozwoliłoby to wybrać właściwe podręczniki i uzgodnić ich zakup z biblioteką, a jednocześnie skrócić czas pomiędzy wskazaniem podręcznika przez wykładowcę a pozyskaniem go do zbiorów przez bibliotekę i udostępnieniem czytelnikom.

Współczesna biblioteka szkoły wyższej jest instytucją dobrze przygotowaną do takiej pracy i do współpracy z kadrami dydaktyczną. Więcej niż 50% pracowników bibliotek naukowych posiada wykształcenie wyższe¹⁴. Bieżące doksztalcanie, udział w konferencjach, krajowych i międzynarodowych targach książki sprawia, że jest to kadra w pełni kompetentna. Znajomość źródeł informacji, dostęp do baz danych i codzienna praca z użytkownikiem są dodatkowym argumentem za uwzględnieniem biblioteki i bibliotekarza w ogniwie dydaktycznym uczelni.

Mówiąc o przemianach w szkole wyższej, o nowej grupie użytkowników¹⁵ nasuwa się jednak pytanie na ile znamy ich potrzeby, a na ile tylko się ich domyślamy, bazując na dotychczasowym doświadczeniu.

Zadowolenie naszych użytkowników będzie miarą tego, na ile nasze wysiłki są właściwie ukierunkowane i czy ich jakość jest odpowiednia. Jak powiedział David Nicholas: prawdziwą miarą sukcesu czy efektywności danej biblioteki może być tylko satysfakcja użytkownika¹⁶.

¹⁴ A. Jazdon (red.), dz. cyt.

¹⁵ Na Politechnice Warszawskiej studiuja studenci z 35 krajów (dane Biura Spraw Studenckich na dzień 01.12.2007 r.).

¹⁶ D. Nicholas, dz. cyt.

ACADEMIC TEXTBOOKS IN THE COLLECTIONS OF A TECHNICAL UNIVERSITY – NEW CHALLENGES

Changes at contemporary universities have significant influence onto development of book collection policies, in particular with respect to creation of didactic book collections. Considerable increase in the share of classes conducted in English, increasing foreign exchange of students as well as closer liking of curricula with those of universities in other countries result in the need to specify and ensure availability of textbooks analogous to those used by students of renowned universities worldwide. Development of procedures allowing correct specification of the best textbooks recommended by lectures, obtaining them (acquisition policy), registration in the library's catalogues and notification there of are new issues not only to librarians – these are new issues to lecturers as well. As a result, it is necessary to work out new forms of cooperation between lectures and all library departments.

Ewa Rutkiewicz

Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku

O POLAKACH W ŚWIECIE

Artykuł przedstawia działalność naukowo-badawczą i wydawniczą polskich instytucji z zakresu dokumentowania dorobku kulturalnego emigrantów. Są to przede wszystkim: Archiwum Emigracji przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu i Oficyna Wydawnicza Kucharski w Toruniu.

Podstawą opracowania stały się dostępne informacje o tych instytucjach, dorobku dokumentacyjnym i wydawniczym.

Tytuł artykułu został zaczerpnięty z kwartalnika biograficznego Polonii *Polacy w świecie* [5]. Obraz polskiej emigracji jest przedmiotem zainteresowania w kraju niektórych ośrodków uczelnianych czy wydawnictw, np. Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KULu, które wydaje czasopismo *Studia Polonijne* Ośrodka Studiów i Badań Polonijnych Uniwersytetu Szczecińskiego, Oficyny Wydawniczej REWASZ w Pruszkowie. W roku bieżącym ukazały się jej nakładem *Teki sarmatów* Witolda Michałowskiego. Instytucjami zajmującymi się szeroko pojętą problematyką Polonii są Archiwum Emigracji przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu i Oficyna Wydawnicza Kucharski w Toruniu.

Archiwum Emigracji jest pracownią w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. „Gromadzi spuściznę pisarzy, publicystów, wydawców, ludzi nauki i artystów emigracyjnych, ich księgozbiory, archiwa redakcji czasopism, oficyn wydawniczych i księgarskich oraz instytucji kulturalno-społecznych działających na

emigracji w XX wieku. W latach 1995–2006, dzięki pomocy wielu wybitnych osobistości polskiego wychodźstwa (przede wszystkim Stefani Kossowskiej i Jerzego Giedroycia) i zaufaniu, jakie z czasem zdobyło, Archiwum Emigracji pozyskało kolekcje archiwalne, biblioteczne i artystyczne z całego «polskiego» świata¹.

W swoich zbiorach posiada „archiwum tygodnika literackiego *Wiadomości* (Londyn 1946–1981), które uważa się za najcenniejszą kolekcję archiwalną – największe i najbogatsze archiwum emigracyjne w Polsce – ponad 60 tys. rękopisów i listów. Są też archiwa księgarni Libella i Galerie Lambert (Paryż 1947–1993), Teatru „Syrena” (Londyn) i wydawnictwa Książnica Polska (Glasgow), Biblioteki Marii i Józefa Czapskich (Paryż 1945–1992) – ponad 1,5 tys. książek z marginaliami i rysunkami; oraz ponad 300 archiwów pisarzy, dziennikarzy, publicystów, artystów, ludzi teatru i nauki oraz wybitnych osobistości życia społeczno-kulturalnego wychodźstwa polskiego XX wieku, takich jak: Janusz Eichler, Anna Frajlich, Natan Gross, Waław Iwaniuk, Konstanty A. Jeleński, Halina Korn-Żuławska, Stefania Kossowska, Jan Kott, Irena Krzywicka, Mela Muter, Halima Nałęcz, Janusz Poray-Biernacki, Zofia Romanowiczowa, Felicjan Sławoj-Składkowski, Leopold Tyrmand, Wojciech Wasiutyński, Tadeusz Wittlin, Władysław Żeleński, Marek Żuławski².

Wyodrębniona ze zbiorów Archiwum Emigracji Galeria sztuki polskiej na obczyźnie w XX wieku jest jedynym tego rodzaju i tej wielkości zbiorem w Polsce. „Dokumentuje ona działalność artystyczną i wystawienniczą polskich malarzy, rzeźbiarzy i grafików tworzących na obczyźnie w XX wieku. Prócz pełnych archiwów, zbioru dokumentów i pamiątek Archiwum posiada kilka tysięcy rysunków, grafik, fotografii oraz prac malarskich i rzeźbiarskich³, m.in. Konstantego Brandla, Mariana Bohusza-Szyski, Mieczysława Kościakowskiego, Feliksa Topolskiego, Stanisława Gliwy,

¹ Za [www.bu.umk.pl/Archiwum Emigracji](http://www.bu.umk.pl/Archiwum_Emigracji)

² Tamże.

³ Tamże.

Andrzeja Piwarskiego, Haliny Nałęcz, Jana Lebensteina, Józefa Czapskiego, Romana Kramsztyka, Marka Żuławskiego i wielu innych.

Archiwum prowadzi badania naukowe dotyczące emigracji polskiej. Ważnym źródłem są gromadzone archiwalia. Organizuje konferencje i seminaria oraz wydaje szereg publikacji naukowych, a także prezentuje swoje zbiory poprzez wystawy. „Od 1995 roku wydawana jest seria opracowań pn. *Archiwum Emigracji. Źródła i materiały do dziejów emigracji polskiej po 1939 roku*, pod redakcją Stefanii Kossowskiej i Mirosława Adama Supruniuka”⁴. Ukazało się 31 tomów; pierwsze dwa poświęcone były londyńskim „Wiadomościom”, pozostałe to m.in. dzieła Witolda Gombrowicza, Czesława Miłosza, Józefa Wittlina oraz prace przedstawiające sztukę, teatr, kabaret, książkę i ośrodki wydawnicze.

Wydawana jest również seria tzw. „literacka”, obejmująca beletrystykę, poezję, dramatopisarstwo, eseistykę, felietonistykę oraz krytykę literacką. W serii tej ukazały się m.in. książki Stefanii Kossowskiej, Bronisława Przyłuskiego, Marii Danilewicz-Zielińskiej, Czesława Miłosza, Jana Winczakiewicza, Kazimierza Brauna.

Nakładem Archiwum ukazuje się także czasopismo naukowe „Archiwum Emigracji” poświęcone studiom nad kulturą polską na obczyźnie w XX wieku, którego redaktorem naczelnym jest Mirosław Adam Supruniuk. W latach 1998–2006 ukazało się 8 zeszytów, a w roku 2006 pismo uzyskało kategoryzację Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Raz w roku (począwszy od 2000) Archiwum Emigracji Biblioteki UMK oraz Pracownia Badań Emigracji Instytutu Literatury Polskiej UMK przyznaje ogólnopolską nagrodę za najlepszą pracę magisterską i doktorską poświęconą emigracji z takich dziedzin, jak literaturoznawstwo, historia, historia kultury i sztuki. Jury nagrody stanowi Komitet Redakcyjny czasopisma „Archiwum Emigracji”, które w 2008 r. przyznało ją Magdalenie Kubiak za pracę doktorską pod kierunkiem prof. Jana Ciechowicza, obronioną na Uniwersyte-

⁴ Tamże.

cie Gdańskim pt. *Polska jest tam, gdzie są Polacy. Kondycja emigranta w dramacie polskim po II wojnie światowej*.

Ponadto od roku 2005 Archiwum Emigracji wspólnie z Wydziałem Sztuk Pięknych UMK przyznaje stypendium dla wyróżniającego się studenta malarstwa UMK, fundowane przez Jana Winczakiewicza z Francji.

Oficyna Wydawnicza Kucharski działa od końca 1999 roku. Jej dyrektor i założyciel Mirosław Jacek Kucharski mówi: „Pomysł założenia wydawnictwa specjalizującego się w problematyce polonijnej zrodził się podczas mojego kilkunastoletniego pobytu w Paryżu. Współpracowałem wówczas z wieloma instytucjami polonijnymi, a w 1992 roku poznałem Państwa Agatę i Zbigniewa Judyckich, już wtedy znanych i cenionych założycieli Zakładu Biografistyki Polonijnej (obecnie Instytutu Badań Biografistyki). Owocem tej znajomości były pierwsze wydane przeze mnie, już w Polsce, książki: *Polacy w Belgii i Luksemburgu* (2000) i *Papież Słowianin – zwiastun nadziei* (2000). Potem przyszły następne tytuły przygotowane przez Państwa Judyckich: słowniki biograficzne i materiały na międzynarodowe sympozja naukowe poświęcone biografistyce polonijnej. Po powrocie do Torunia odnowiłem też stare znajomości z lat studenckich, m.in. z Mirosławem Adamem Supruniukiem, dyrektorem Archiwum Emigracji Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, od 2005 roku dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej. I tak zaczęła się nasza współpraca”⁵.

Celem Wydawnictwa jest dokumentowanie i upowszechnianie dorobku polskiej emigracji i Polonii na całym świecie. Oficyna wydaje książki o charakterze naukowym, popularno-naukowym, słowniki biograficzne, wspomnienia, beletrystykę, poezję, katalogi malarstwa i albumy. Autorami publikacji są przedstawiciele Polonii i polscy naukowcy zajmujący się zagadnieniami polonijnymi.

Na stronie Wydawnictwa czytamy: „Specjalizujemy się w publikacjach dotyczących polskiej emigracji i polonii oraz książkach autorstwa pisarzy i poetów polonijnych. Autorami wydawanych

⁵ Rozmowa z M.J. Kucharskim [2].

przez nas publikacji są polscy naukowcy zajmujący się zagadnieniami polonijnymi i przedstawiciele z całego świata. Oficyna zaprasza do współpracy pisarzy, artystów polonijnych oraz wszystkich piszących o Polonii i emigracji”[9].

W 2003 roku podczas IV Salonu Książki Polonijnej w Brukseli Oficyna zdobyła Nagrodę Honorową za Upowszechnianie i Dokumentowanie osiągnięć Polonii Świata, a w 2006 nagrodę za wybitne osiągnięcia w badaniach nad Polonią i emigracją⁶.

Pierwszą wspólną publikacją Oficyny Wydawniczej Kucharski i Archiwum Emigracji była *Mala galeria sztuki emigracyjnej* ze zbiorów Archiwum Emigracji, przedstawiająca sylwetki i prace ponad 80 artystów polonijnych. Drukowany *Katalog grafiki Konstantego Brandla* (2005), z dołączoną płytą multimedialną, prezentuje wszystkie prace artysty. W zbiorach Archiwum Emigracji znajduje się ponad 800 jego grafik.

W roku 2004 wydano dwa tytuły *Ameryko! Ameryko! i Ptaki* z cyklu *Pisma* Danuty Mostwin. Cykl ma objąć twórczość literacką i naukową jednej z największych pisarek polskich żyjących na emigracji. Była nominowana do Literackiej Nagrody Nobla w roku 2006 i 2008. Danuta Mostwin w USA została uznana za twórczynię nowego nurtu w literaturze amerykańskiej, w Polsce natomiast jej prace są mniej znane⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje wydana przez Oficynę Wydawniczą Kucharski w latach 2003–2005 pięciotomowa *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*. Encyklopedia ta jest pierwszym tego typu dziełem w literaturze polskiej i światowej. Zawiera około 5000 haseł ilustrowanych ponad 3700 fotografiami. Hasła opracowało blisko 180 autorów z kraju i zagranicy, zajmujących się problematyką emigracyjną, tj. naukowców reprezentujących różne dziedziny, społeczników, księży, literatów, dziennikarzy, lekarzy. Encyklopedia obejmuje wszystkie skupiska emigracyjne i polonijne na wszyst-

⁶ O Oficynie Kucharski i *Encyklopedii polskiej emigracji i Polonii* pisałam też w [7].

⁷ Danuta Mostwin zmarła w Baltimore w wieku 89 lat 11.01.2010 roku.

kich kontynentach, od czasów najdawniejszych do czasów współczesnych. Publikacja ma układ alfabetyczny, a zawarte w niej hasła dzielą się na kilka grup, np. artykuły przeglądowe, opracowania biograficzne, hasła geograficzne. Hasła są wzbogacone licznymi odsyłaczami do artykułów o osobach, instytucjach, towarzystwach, a każde z nich opatrzone jest bibliografią i podpisane imieniem i nazwiskiem autora. Prace nad encyklopedią prowadzone były przy Zakładzie Badań Narodowościowych Polskiej Akademii Nauk pod redakcją prof. Kazimierza Dopierały⁸.

Nakładem Oficyny Kucharski w roku 2008 ukazało się pierwsze krajowe wydanie książki Lecha Paszkowskiego *Polacy w Australii i Oceanii 1790–1940* w ramach serii *Archiwum Emigracji. Źródła i Materiały do Dziejów Emigracji Polskiej po 1939 roku* (tom 31). Publikacja ta do dziś traktowana jest jako wiarygodne i rzetelne źródło historii Polaków w Australii. Autor jest znanym i uznanym pisarzem, dziennikarzem, historykiem, a głównie badaczem historii Polonii. Należy dodać, że jest on członkiem Kolegium Doradczego czasopisma „Archiwum Emigracji”. W roku 1997 jego teksty zostały zamieszczone w zbiorze *Zielona zima: antologia poezji i prozy polskiej w Australii*.

Pierwsze wydanie *Polaków...* z przedmową prof. Jerzego Zubrzyckiego i wstępem autora pojawiło się w 1962 roku w londyńskiej Oficynie Wydawniczej Bolesława Świdierskiego. W prospekcie reklamowym wydawca pisze: „Książka, która musi trafić do rąk każdego Polaka – znaleźć się w każdym domu i stowarzyszeniu polskim – w każdej polskiej bibliotece” [3]. Oczywiście jest to apel do Polaków w Australii. Na drugiej stronie dodaje: „*Polacy w Australii i Oceanii* Lecha Paszkowskiego są nie tylko wielkim dziełem naukowym, ale także naprawdę fascynującą, o dużych walorach literackich, opowieścią o niezwykłych często przygodach Polaków w piątej części świata, opowieścią – którą się czyta z niesłabnącym zainteresowaniem od pierwszej do ostatniej strony” [3]. Dzieło doczekało się rekordowej ilości recenzji zarówno w kraju, jak i za

⁸ Informacje Wydawcy.

granicą, a prof. Oskar Halecki przedstawił ją do nagrody londyńskich „Wiadomości” za rok 1962.

Kolejne wydanie, znacznie rozszerzone, ukazało się w Australii w roku 1987 pt. *Poles in Australia and Oceania 1790–1940* ze słowem wstępnym prof. Manninga Clarka, przedmową prof. Jerzego Zubrzyckiego i wprowadzeniem autora.

Wspomniana edycja polska zawiera przedmowę Zubrzyckiego oraz słowo wstępne autora powtórzone z wydania londyńskiego z 1962 roku. Prof. Zubrzycki pisze: „Jest ogromną zasługą autora, że te właśnie cechy pokrewne wszystkim falom naszej emigracji potrafił znaleźć i należyście podkreślić w swej książce o *Polakach w Australii*” [4]. Dodana jest nota od Wydawcy napisana przez dra M.A. Supruniuka. Książka ta, podobnie jak poprzednie wydania, składa się z dwóch części. W pierwszej zamieszczono ogólne informacje o Polakach i ich działalności oraz rozdziały np. *Pierwsi Polacy na wodach i lądach Australii*, *Pierwsze polskie pisma w Australii*, *Polskie jachty na Pacyfiku*. Druga zawiera biografie wybitnych Polaków, które były drukowane w londyńskich „Wiadomościach”, a wśród nich Pawła Edmunda Strzeleckiego, Józefa Konrada Korzeniowskiego, Władysława Zamoyskiego, Lucjana i Ferdynanda Plate-ra, Adama Piotra Mierosławskiego, Bronisława Malinowskiego.

Na łamach „Pulsu Polonii” Witold Łukasiak, recenzując wydanie polskie, tak pisze: „Dobrze się stało, że chociaż po pięćdziesięciu prawie latach, dzieło Lecha Paszkowskiego *Polacy w Australii i Oceanii 1790–1940* zostało wznowione i dobrze, że w Polsce. Zainteresowani rodacy w kraju będą mieli ułatwione zapoznanie się z dawniejszymi dziejami naszej Polonii”[3].

W kręgu polskich emigrantów w Australii pozostają inne książki wydane przez Oficynę Kucharski. W roku 2005 ukazały się *Listy z Australii* Romana Gronowskiego, kapitana wojsk polskich, działacza społecznego, w latach 1961–1974 właściciela, wydawcy i redaktora „Tygodnika Katolickiego” (później „Tygodnika Polskiego”), aktora i śpiewaka z zamiłowania (wstęp, wybór i opracowanie Bogumiły Żongołłowicz). Adresowane do Krystyny, którą poznał w 1942 roku w Warszawie, listy te są bardzo osobiste, ale ich uważ-

na lektura pozwala poznać znaczącą rolę autora w kształtowaniu życia polskiej emigracji. Wymienić należy także prace: Stanisława Iwańczaka *Czy warto było wracać do Polski? Wspomnienia i refleksje* (2007), Mariana Kałuskiego *Polacy w Nowej Zelandii* (2006), Bogumiły Żongołłowicz *O pół globu od domu. Obraz Polonii australijskiej w twórczości Andrzeja Chciuka* (2007), Roberta Larkena *Miłość emigrantki, czyli prawo bumeranga* (2006) – o Lilianie Rydzyńskiej, Liliany Rydzyńskiej *Stracone świąty... Odzyskane świąty* (2000, 2003).

Emigracje w innych krajach poznajemy m.in. z książek: Barbary Bal-Kamińskiej *Na quebeckich bezdrożach* (2004), wspomnień Lesława Giermańskiego, inżyniera, podróżnika, filmowca i publicysty z USA, *...kraj, gdzie cytryna dojrzewa* (2002), Krystyny Eichlerz USA, architekta i malarki, *Śladami Odysei* (2003), Stanleya Opalki z USA, wykładowcy historii, *Chłopiec z Medyki* (2003), Wiesławy Śmiałkowskiej z Niemiec, *Biuro matrymonialne, czyli o Wandzie, która chciała Niemca* (2002), zbioru wierszy Zofii Urbans, poetki i malarki z Francji, *Poezje* z ilustracjami autorki (Część I, 2001).

Przytoczone publikacje nie wyczerpują dorobku wydawniczego Archiwum Emigracyjnego i Oficyny Wydawniczej Kucharski. Przedmiotem tego opracowania nie jest sporządzenie ich pełnej bibliografii, lecz wyeksponowanie działalności badawczej, naukowej, dokumentacyjnej, a także działalności mającej na celu upowszechnianie dziejów polskiej emigracji i Polonii na całym świecie, zarówno w przeszłości, jak i współcześnie. Historia polskiej emigracji także powinna znaleźć swe odbicie w Polsce. We wstępie do *Encyklopedii polskiej emigracji i Polonii* czytamy: „by uświadomić społeczeństwu nie do końca o tym przekonanemu, że ci którzy znaleźli się poza granicami kraju stanowią integralną część narodu polskiego i że mają trwałe miejsce w jego dziejach”[1].

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*, t. 1–5. Pod red. K. Dopierały, Oficyna Wydawnicza Kucharski, Toruń 2003.
[2] Rozmowa z M.J. Kucharskim, [w:] *Wydawca*, 2005, nr 7/8, s. 14–15.

-
- [3] Łukasiak W., *Nowa edycja „Polaków w Australii i Oceanii”*, Puls Polonii, 23 sierpnia 2009.
- [4] Paszkowski L., *Polacy w Australii i Oceanii 1790–1940*, Oficyna Wydawnicza Kucharski Toruń 2008.
- [5] *Polacy w Świecie. Kwartalnik biograficzny Polonii*, (biuletyn informacyjny Ilustrowanego Słownika Biograficznego Polonii Świata), pod red. Zbigniewa A. Judyckiego, z. 1–17, 1992–2000 (od 1995 r. wydawca: Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Zakład Biografistyki Polonijnej).
- [6] Rutkiewicz E., *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*. Biuletyn Magazynu Polonii w Queensland, lipiec 2007, s. 35
- [7] Rutkiewicz E., *Biblioteki polskie i życie kulturalne Polonii w Australii* (relacja z podróży), [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, z. 6, *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław 2008, s. 129–136.
- [8] [www.bu.umk.pl/Archiwum Emigracji](http://www.bu.umk.pl/Archiwum%20Emigracji)
- [9] www.oficynamjk.com.pl

ABOUT POLES IN THE WORLD

The article presents scientific research as well as publishing activities of the Polish institutions in the range of documenting cultural achievements of emigrants. First of all, are The Emigration Archives at the UMK in Toruń and the Kucharski Publishing House in Toruń should be mentioned. The basis for the study is an available information about them, following their documentary achievements and publishing production as well as the analysis of the published materials.

Beata Starosta

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

WYKORZYSTANIE REKORDÓW BIBLIOGRAFICZNYCH E-KSIAŻEK Z MyiLibrary W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Większość zagranicznych dostawców e-książek oferuje ich opisy bibliograficzne w postaci rekordów MARC. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej podjęła próbę wykorzystania tej możliwości podczas katalogowania zasobów kolekcji MyiLibrary. W niniejszej pracy przedstawiono korzyści i problemy wynikające z tego typu działań.

WSTĘP

Zagadnienia dotyczące katalogowania książek elektronicznych¹ zostały przedstawione w referacie *E-książki w katalogach bibliotek* [7] zaprezentowanym na II Wrocławskich Spotkaniach Bibliotekarzy Polonijnych. Omówiono w nim doświadczenia zarówno polskich, jak i zagranicznych bibliotek akademickich w zakresie wprowadzania do katalogów opisów bibliograficznych tego typu zasobów. Niniejsza praca poszerza wspomniany referat o informacje dotyczące realizacji tego zadania przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej.

¹ Używane w niniejszej pracy terminy „książka elektroniczna”, „e-książka” dotyczą tylko książek o dostępie zdalnym, tzw. książek on-line.

Z publikacji [7] wynika, że polskie biblioteki akademickie nie wykorzystywały dotychczas gotowych rekordów bibliograficznych oferowanych przez niektóre serwisy dostarczające książki elektroniczne. Rozwiązanie to jest natomiast w dużej mierze stosowane przez biblioteki amerykańskie i brytyjskie. Dlatego coraz częściej zagraniczni wydawcy proponują, wraz z pełnymi tekstami e-książek, również ich opisy bibliograficzne. Obecnie czynią to: Springer, Taylor & Francis/Informaworld, Elsevier/ScienceDirect, Wiley InterScience OnlineBooks, RSC Publishing, Thieme ElectronicBook Library, Blackwell Reference Online, SAGE eReferences, NetLibrary, MyiLibrary, Ebook Library (EBL), ebrary, Dawsonera, Safari Books Online, Knovel, Gale Virtual Reference Library, Books@Ovid, Credo Reference [9]. Gotowe rekordy bibliograficzne, w prosty i szybki sposób, biblioteki mogą załadować do swoich katalogów. Równie łatwo mogą je czasowo ukryć lub usunąć w przypadku rezygnacji z utrzymywania zasobów danych kolekcji.

Polskie serwisy dostarczające książki on-line dotychczas nie oferowały bibliotekom takich możliwości.

USTALENIA

Po przeanalizowaniu doświadczeń polskich i zagranicznych bibliotek akademickich, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej przyjęła następujące założenia dotyczące katalogowania książek on-line:

- kataloguje się tylko te e-książki, które zostały zakupione na własność;
- dla tytułów posiadających równocześnie wersję elektroniczną i drukowaną tworzy się opis tylko do wersji drukowanej i umieszcza w nim odpowiednie informacje oraz link kierujący do pełnego tekstu dokumentu;
- dla tytułów istniejących wyłącznie w wersji elektronicznej korzysta się z gotowych rekordów dostarczanych przez dystrybutorów książek elektronicznych.

Należy dodać, że powyższe ustalenia mogą ulegać modyfikacji w trakcie postępu prac związanych z katalogowaniem książek on-line.

PRZYGOTOWANIA

Katalogowanie książek elektronicznych rozpoczęto od kolekcji MyiLibrary (MIL), z której Biblioteka PWr zakupiła dotychczas na własność 184 tytuły.

Na prośbę Biblioteki serwis, w bardzo krótkim czasie, dostarczył rekordy MARC do wszystkich zakupionych pozycji. Warto dodać, że nie wiązały się z tym żadne dodatkowe koszty. Po przeanalizowaniu zawartości otrzymanych rekordów potwierdzono ich przydatność i możliwość adaptacji do lokalnego katalogu. Opisy bibliograficzne dla kolekcji MyiLibrary zostały przygotowane przez Coutts Library Services, o czym świadczy symbol UK-RwCLS² pojawiający się w podpolach 'a i 'c pola 040. Część z nich została pobrana z innych katalogów, takich jak Library of Congress Catalog, WorldCat itp., (symbole w polu 003). Biorąc pod uwagę rangę instytucji, z których pochodzą dane, zdecydowano się zaufać jakości otrzymanych opisów. Wysoki poziom rekordów z MyiLibrary potwierdza też Alison Taylor z Uniwersytetu w Worcester [8].

W Bibliotece Politechniki Wrocławskiej katalogowanie zbiorów odbywa się w systemie Aleph (wersja 16.02.). Przed wprowadzeniem rekordów do systemu podjęto przygotowania (bibliotekarze i informatycy), które miały ułatwić i zabezpieczyć przyszłą pracę. Przede wszystkim stworzono formatkę zawierającą standardowe pola wraz z ich zawartością, np.: pole 256 – „Dane tekstowe”, pole 500 – „Dostęp autoryzowany na podstawie IP komputera w sieci Politechniki Wrocławskiej”, pole 500 – „Tyt. z ekranu tytułowego”, pole 538 – „Tryb dostępu: Internet”. Utworzono pole PDK (Podkatalog) ze stałą zawartością: „EBOOK”, co pozwala wyodrębnić wszystkie tytuły e-książek, np. dla celów statystycznych. W polach haseł przedmiotowych wprowadzono termin: „książka elektroniczna”, co daje użytkownikowi możliwość zawężenia wyszukiwania do tej formy dokumentu. Ponadto przygotowano komunikaty walidacyjne i raporty kontrolne.

² MARC organisation codes for the UK and its dependencies, dostęp http://www.bl.uk/bibliographic/pdfs/marc_codes.pdf

MODYFIKACJE

Po przeanalizowaniu zawartości otrzymanych z MyiLibrary rekordów zdecydowano się wprowadzić modyfikacje polegające na usunięciu, dodaniu lub zmianie zawartości niektórych pól. Na przykład:

- usuwanie nieprzydatnych pól: 015 (National Bibliography number), 016 (National Bibliographic Agency control number), 050 (Library of Congress call number), 082 (Dewey Decimal Classification number), itp.;

- usuwanie pola 300 – opis fizyczny dokumentu (w rekordach z MIL w polu 300 zawarty jest opis fizyczny podstawy reprodukcji, czyli wersji drukowanej książki, polskie biblioteki nie używają tego pola w opisie dokumentów online);

- dodawanie pól wymaganych wg przepisów obowiązujących w Polsce: 920 – ISBN z łącznikami, 538 – uwaga dotycząca systemu, 700 \e - określenie rodzaju współpracy.

- zmiana zawartości pól polegająca najczęściej na wprowadzeniu tekstu w języku polskim w miejsce angielskiego: 245 \h – [Dokument elektroniczny] zamiast [electronic resource], 504 – informacje dotyczące bibliografii i indeksów. Inne pola uwag, np. wspomniane wyżej pola 500. Warto zauważyć, że informacje podawane przez polskie biblioteki w kilku polach uwag, w rekordach z MIL zostały zawarte w polu 533 \n, np. 533 \a *Electronic reproduction.* \b UK: \c *MyiLibrary*, \d 2007 \n *Available via World Wide Web.* \n *Access may be limited to MIL affiliated libraries.*

DYLEMATY

Podczas wprowadzania rekordów otrzymanych z MyiLibrary pojawiły się dylematy związane z zastosowaniem niektórych pól w formacie MARC. Na przykład:

- ISBN

W celu zachowania jednolitości opisów bibliograficznych w katalogu Biblioteki Politechniki Wrocławskiej oraz ich zgodności

z zasadami NUKAT, stosuje się pola 020 i 920, w których zapisuje się numer ISBN w postaciach: bez łączników (020) i z łącznikami (920). W katalogach angloamerykańskich pole 920 nie jest stosowane, dlatego też otrzymane z MyiLibrary opisy nie posiadają numeru ISBN zawierającego łączniki. Dane te, w miarę możliwości, są uzupełniane.

Innym zagadnieniem związanym z numerem ISBN jest zawartość pola 020:

- podpole \a: ISBN MIL (MyiLibrary),
- podpole \z: ISBN wersji drukowanej (HB – hardback lub PB – paperback),
- podpole \z: ISBN wersji elektronicznej wydawcy (Master e-book).

Warto zwrócić uwagę, że stosuje się tutaj podpola \z dla poprawnych numerów ISBN, lecz innych niż ISBN MIL. Natomiast według polskich instrukcji [2] podpole \z ma zastosowanie do błędnego zapisu numeru ISBN (źle wydrukowany lub omyłkowo przypisany dokumentowi). Według *MARC 21: format for bibliographic data* [3] pole 020 \z jest zdefiniowane jako: *canceled/invalid ISBN*. Z komentarza wynika, że podaje się w nim, błędnie sformułowany numer ISBN lub numer widniejący w opisywanym dokumencie, lecz dotyczący innej jego wersji. Jak zatem potraktować ISBN wersji drukowanej? Polskie biblioteki podeszły do tego różnie. Część z nich pomija ISBN w opisie bibliograficznym, a część podaje go bez informacji objaśniającej w polu 020 \a (można przypuszczać, że ISBN dotyczy wersji drukowanej, ponieważ np. książka elektroniczna jest dziełem lokalnej biblioteki cyfrowej). W Bibliotece Politechniki Wrocławskiej zdecydowano się przyjąć rozwiązanie dostarczone w rekordach z MyiLibrary. Uznano, że obecność dodatkowych pól 020 zwiększa możliwości wyszukiwawcze użytkownika.

- Pola: 260, 533, 534

Na podstawie przebadanych na potrzeby wspomnianego wcześniej referatu [7] opisów bibliograficznych można stwierdzić, że polskie biblioteki akademickie oraz NUKAT przyjęły zasadę umieszczania w polu 260 danych wydawniczych (miejsce wydania, nazwa

wydawcy, data wydania) dotyczących wersji elektronicznej e-książki. Dane te są często trudne do ustalenia i wymagają poszukiwań w źródłach innych niż dostępny dokument, ponieważ wersja elektroniczna jest zazwyczaj wierną kopią wersji drukowanej i nie zawiera dodatkowych informacji. Natomiast dane dotyczące podstawy reprodukcji, czyli najczęściej wersji drukowanej dokumentu, podawane są w polu 534. Rekordy z MIL zawierają w polu 260 (podobnie jak większość opisów e-książek w katalogach angloamerykańskich) dane dotyczące oryginału, czyli wersji drukowanej, która została zdigitalizowana, a w polu 533 dane dotyczące wersji elektronicznej. W tym przypadku jest to standardowa zawartość: \a UK \b MIL \c data. Dzięki otrzymaniu gotowych rekordów, bibliotekarze mają ułatwione zadanie i nie muszą poszukiwać tych informacji, których nie ma w opisywanym dokumencie. (Pole 533, jako pole uwag pozwala na umieszczanie informacji spoza dokumentu). Dlatego ten sposób katalogowania przyjęto w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej.

EFEKTYWNOŚĆ

W celu uzasadnienia korzyści wynikających z kopiowania gotowych rekordów, podjęto próbę ich oszacowania. Na prace przygotowawcze, które trwały 2 tygodnie, złożyło się: wysłanie zapotrzebowania na rekordy z MIL, otrzymanie rekordów, sprawdzenie zgodności tytułów otrzymanych z posiadanymi w zasobach pełnymi tekstami, analiza zawartości i jakości opisów, uzgodnienia z informatykami, ustalenia dotyczące modyfikacji, stworzenie formatki. Dla porównania zmierzono czas potrzebny do samodzielnego przygotowania od podstaw kilku przykładowych rekordów (bez opracowania rzeczowego) oraz czas wprowadzenia (pobranie, sprawdzenie zgodności adresu URL z tytułem, modyfikacja, zapis, sprawdzenie w OPAC) rekordów z MIL dla tych samych tytułów do katalogu. Nie brano pod uwagę czasu potrzebnego dla stworzenia rekordów Kartoteki Haseł Wzorcowych (KHW). Okazało się, że korzystając z gotowych opisów, można przyspieszyć

katalogowanie dokumentów średnio trzykrotnie. Warto podkreślić, że przy wprowadzaniu rekordów z MIL nie ograniczono się tylko do ich modyfikacji i zapisu, ale sprawdzano zgodność danych z posiadanymi dokumentami w wersji elektronicznej. Praca ta jednak sprowadzała się do przejrzenia kilku pierwszych ekranów zawierających podstawowe dane bibliograficzne. Na tym etapie można zauważyć znaczną oszczędność czasu, ponieważ przy samodzielnym tworzeniu rekordu należało ponadto przeglądać znaczną część dokumentu w poszukiwaniu bibliografii, indeksów, streszczeń, informacji o imprezie, serii, itp. Przeszukiwanie w tym celu książki elektronicznej jest dużo trudniejsze niż drukowanej (czas potrzebny do otwierania stron, aktywne zakładki zazwyczaj nieodzwoiercedlające dokładnie spisu treści, częsty brak opcji „last page” itp.).

Dodatkową korzyść stanowi fakt, że w rekordach z MIL znajdują się hasła przedmiotowe w języku angielskim. Są one bardzo pomocne w procesie opracowania rzeczowego. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej stosuje stworzony lokalnie język haseł przedmiotowych APIN. Ponieważ opracowanie rzeczowe wymaga dodatkowego czasu, rekordy bibliograficzne zostały wprowadzone do katalogu tymczasowo z hasłami angielskimi, które są sukcesywnie zmieniane. Hasła angielskie nie zaburzają jednolitości lokalnego katalogu, ponieważ nie są indeksowane.

Wszystkie otrzymane rekordy zawierają pole 710 (nazwa ciała zbiorowego) z zawartością: „MyiLibrary”. Dla pola 710 tworzy się hasło w Kartotece Haseł Wzorcowych, które łączy opisy bibliograficzne i pozwala w łatwy sposób wyodrębnić zasoby całej kolekcji MIL. Może to być przydatne, szczególnie wówczas, gdy pojawią się w katalogu e-książki z innych serwisów. Ułatwione też będzie ewentualne usunięcie lub ukrycie rekordów w przypadku czasowej lub stałej rezygnacji z utrzymywania kolekcji.

PODSUMOWANIE

Jak wynika z powyższych rozważań, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, podejmując działania związane z katalogowaniem e-książek,

starala się znaleźć kompromis pomiędzy efektywnością pracy a zgodnością z polskimi przepisami katalogowania. Wykorzystywanie gotowych rekordów bibliograficznych oferowanych przez zagranicznych dostawców książek elektronicznych jest rozwiązaniem znacznie ułatwiającym i przyspieszającym wprowadzenie e-zasobów do katalogu. Mimo widocznych korzyści, działanie to nie jest wolne od dylematów i powoduje konieczność stosowania modyfikacji. Zakładając, że liczba dokumentów elektronicznych w polskich bibliotekach będzie stale rosła, a informacja o nich powinna znaleźć się w katalogu, warto czerpać ze sprawdzonych rozwiązań, stosowanych przez biblioteki zagraniczne, które wykorzystywanie otrzymywanych wraz z e-książkami rekordów bibliograficznych traktują jako rzecz oczywistą [4]. Ideałem byłoby, gdyby polskie przepisy katalogowania były bardziej zgodne z angloamerykańskimi, bo raczej na sytuację odwrotną trudno liczyć.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Belanger J., *Cataloguing e-books in UK higher education libraries: report of a survey*, Program: electronic library and information systems, 2007, Vol. 41, nr 3, s. 203–216.
- [2] Lenartowicz M., Paluszkiewicz A., *Format USMARC rekordu dla książki*, Warszawa 2000. Wersja uaktualniona dostępna na stronie internetowej NUKAT [dostęp 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://193.0.118.55/nukat/book/aneks_bib-070202b.pdf
- [3] *MARC 21: format for bibliographic data*. [Dostęp on-line 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbhome.html>
- [4] Obradovic K., *Souping up the engine: making the most of the catalogue at The University of Auckland Library*, [w:] *The Electronic Library*, 2008, Vol. 26, nr 5, s. 619–629.
- [5] Sanetra K., *Format MARC 21 rekordu dla dokumentu elektronicznego*, Warszawa 2003.
- [6] Skaggs B.L., Poe J.W., Stevens K.W., *One-stop shopping: a perspective on the evolution of electronic resources management*, [w:] *OCLC Systems & Services*, 2006, Vol. 22, nr 3, s. 192–206.
- [7] Starosta B., Bobruk A., *E-książki w katalogach bibliotek*, [w:] *Publikacje EBIB: Materiały konferencyjne: II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, [dostęp 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/starosta.php>

-
- [8] Taylor A., *E-books from MyiLibrary at the University of Worcester*, [w:] *Program: electronic library and information systems*, 2007, Vol. 41, nr 3, s. 217–226.
- [9] Vasileiou M., Hartley R., Rowley J., *An overview of the e-book marketplace*, [w:] *Online Information Review*, 2009, Vol. 33, nr 1, s. 173–192.

USING BIBLIOGRAPHIC RECORDS FROM MyiLibrary
AT THE MAIN LIBRARY OF THE WROCLAW UNIVERSITY
OF TECHNOLOGY

The majority of foreign suppliers of e-books offers their bibliographical descriptions in the form of MARC records. The Main Library of the Wrocław University of Technology made an attempt at using this possibility while cataloguing sources of the MyiLibrary collection. Benefits and problems resulting from this action were presented at this paper.

Magdalena Szkuta

British Library

STARODRUKI POLSKIE
W ZBIORACH BRITISH LIBRARY
– OPRACOWANIE KATALOGU
WE WSPÓŁPRACY
Z BIBLIOTEKĄ NARODOWĄ*

W referacie omówiono zarys i poszczególne etapy realizacji wspólnego projektu British Library i Biblioteki Narodowej, którego celem jest opracowanie katalogu starodruków polskich w zbiorach BL. Przedstawiona jest także charakterystyka kolekcji poloników, ze szczególnym uwzględnieniem najcenniejszych i rzadkich druków.

Korzenie projektu opracowania katalogu starodruków polskich w zbiorach British Library sięgają lat 70. i 80. Ówczesny znakomity kustosz zbiorów polskich, dr Hanna Świdorska, z iście benedyktyńską wytrwałością wertowała opasłe tomy katalogu ogólnego (The British Library General Catalogue of Printed Books to 1975) w celu wyłowienia poloników spośród około 5 mln bibliotecznych jednostek. Utworzony przez nią rejestr w formie katalogu kartkowego obejmował ponad 2000 tytułów i służył wyłącznie do użytku wewnętrznego.

* Przedruk za: EBIB, Materiały konferencyjne, nr 20, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/index.php>

Polskie zbiory, podobnie jak inne kolekcje językowe, nie mają osobnego katalogu, a książki rozproszone są w zbiorze ogólnym, stąd ich wyszukiwanie jest pracą wyjątkowo żmudną. Nawet obecnie, przy pełnej komputeryzacji katalogu, ustalenie wszystkich polskich pozycji nastęrcza wiele trudności ze względu na brak w rekordach kodu językowego i geograficznego. Zgodnie z praktyką Biblioteki Narodowej za polonika uznawane są druki wydane na terenie państwa polskiego w jego ówczesnych granicach i w języku polskim poza terytorium kraju. W takim rozumieniu do poloników nie zaliczają się łacińskie dzieła Kopernika, Modrzewskiego czy Kromera wydane na Zachodzie, jak również obce druki dotyczące Polski.

Maria Brynda, kierownik Zakładu Starych Druków w Bibliotece Narodowej, miała w 1996 r. możliwość, dzięki stypendium hr. Karoliny Lanckorońskiej, zapoznać się z zespołem starodruków polskich w BL. Celem jej wizyty była ich rejestracja. Podczas rozmów z Janet Zmroczek, która wtedy pełniła obowiązki kustosa zbiorów polskich, narodził się pomysł wspólnego opracowania katalogu starodrukowych poloników w zbiorach BL. Na wiele lat jednak sprawa uległa zapomnieniu i dopiero wiosną 2006 r. w czasie mojego spotkania z M. Bryndą w Warszawie temat wspólnego projektu ponownie został przedyskutowany.

Pierwszy etap projektu wymagał przeniesienia danych zgromadzonych w katalogu kartkowym na nośnik elektroniczny. Przy pomocy stypendystki, odbywającej praktykę BL w ramach programu Leonardo da Vinci, niezbędne dane dotyczące każdego druku (tj. numer kontrolny rekordu) zostały zarejestrowane w Excelu. Pozostała jednak konieczność dokładnego przejrzenia rekordów i weryfikacji informacji budzących wątpliwość co do ich poprawności i kompletności. Wstępną weryfikację przeprowadziła Aneta Ostroróg z Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Kórnickiej, która jesienią ubiegłego roku odbywała u nas miesięczny staż zawodowy. Wytypowała 225 rekordów, które jej zdaniem mogły zawierać pomyłki i dokonała wglądu w dzieła wymagające konfrontacji. W rezultacie poprawiła 140 rekordów. Głównie były to literówki, aczkolwiek w niektórych przypadkach błędy dotyczyły

roku wydania, wydawcy czy autora, np. *Grdani* zamiast *Gedani*, *Victor* – *Vietor*, *enota* – *cnota*.

Przy okazji przeglądania katalogu A. Ostroróg zidentyfikowała pięć dalszych poloników, których rekordów brakowało w bazie. Sporządziła listę zaginionych egzemplarzy. Niektóre z nich odnaleziono w magazynach pod zmienionymi sygnaturami, niektóre uznać należało za zagubione, a reszta jest odnotowana w rejestrze książek zniszczonych podczas bombardowania Londynu w maju 1941 r. W katalogu ich sygnatury opatrzone są prefiksem D (Destroyed in WWII).

W styczniu 2009 r. w dziale informatycznym BL na podstawie danych zawartych w Excelu wyodrębniono 2162 rekordy w formacie MARC 21 z elektronicznego katalogu działającego w systemie bibliotecznym Aleph. Plik ten dostarczono drogą elektroniczną pod wskazany adres serwera w Bibliotece Narodowej, gdzie przetworzono go na użytek wewnętrzny. W Zakładzie Starych Druków zobowiązano się do końca 2009 r. sprawdzić przesłane rekordy z opisami w centralnym katalogu kartkowym starodruków i, gdzie to możliwe, poprawić lub uzupełnić opisy z BL. Zadanie to przypadło Marii Zychowiczowej, kierownikowi sekcji katalogu centralnego. W następnym etapie przewidujemy wizytę specjalisty z Warszawy w celu dalszej weryfikacji opisów w konfrontacji z tymi dziełami londyńskiego księgozbioru, które będą wymagać wizji lokalnej.

Nierozstrzygniętym jeszcze problemem jest sam opis bibliograficzny. Zdecydowana większość rekordów w starym katalogu BL ma charakter skrócony i zawiera tylko podstawowe dane bibliograficzne, stąd katalogi obejmujące tego typu opisy noszą nazwę short-title catalogue.

Przykład rekordu w katalogu ogólnym do roku 1975:

245.10 *\$aIastrzę biec gniazda' szla'checkiego, w osobie ... Pana, Alexandra z Mirowa Myszkowskiego ... pogrzebnym kazaniem zalecony ... przez ... J. Ros[tkow]skiego ... do druku [podany]. G.L.*

260.00 *\$aW Druka 'rni J. Wiczorkowicza` : w Lvblinie, [1650.]*

300.00 *\$a4o.*

500.00 *\$aWithout pagination. The titlepage and fol. A2 are slightly mutilated.*

700.10 *ŒaROSTKOWSKI, Jakub.*

700.20 *ŒaANIOŁ, od Święte'j Teresy*

Zasady katalogowania starodruków w Polsce znacznie różnią się od tej praktyki. Powstało więc pytanie, czy pozostawić tę lakoniczną formę opisu, czy też zgodnie z polską normą wprowadzić pełny opis bibliograficzny, tj. umieścić wszystkie informacje widniejące na stronie tytułowej, opisać stan zachowania każdego egzemplarza oraz proveniencję, o ile jest znana. Drugi wariant wymagałby oddelegowania specjalistów od XVI- i XVIII-wiecznych starodruków z Biblioteki Narodowej, by z autopsji uzupełnili brakujące informacje. Takie rozwiązanie, jakkolwiek pożądane, wydłużyłoby znacznie przygotowanie katalogu do publikacji; o konieczności zdobycia potrzebnych na ten cel funduszy nie wspominając. Na tym etapie projektu ostateczna decyzja w sprawie opisu nie została jeszcze podjęta, ale z M. Bryndą ustaliłyśmy, że niewątpliwie należy uzupełnić ewidentne braki pojawiające się najczęściej w strefie adresu wydawniczego, tak aby każdy zapis stał się wiarygodny. Większość brakujących informacji można dodać, korzystając z danych z katalogu centralnego bez wglądu w londyńskie egzemplarze.

Po naniesieniu tych informacji do wytypowanych rekordów zweryfikowana baza stanie się podstawą do wyodrębnienia i wprowadzenia katalogu starodruków polskich on-line na stronie internetowej BL. Publikacja katalogu polskich starych druków w zbiorach British Library w formie elektronicznej i/lub drukowanej uwieńczy ten długoletni projekt, będzie także hołdem złożonym dr H. Świderskiej za jej wieloletnią pracę nad rozwojem jednej z najbogatszych kolekcji polskich poza granicami kraju.

Na uwagę zasługuje sam korpus poloników. XV-wieczne starodruki obejmują jedynie cztery inkunabuły krakowskie w tym Turrecrematy *Explanatio in Psalterium* i Franciscusa de Platea *Opus restitutionem*, oba z 1475 r. Do XVI-wiecznych rarytasów należą *Statuty Łaskiego* (Kraków, 1506), *Zwierzyniec* (Kraków, 1562) i *Zwierciadło Mikołaja Reja* (Kraków, 1568). Biblioteka może się także poszczycić najlepiej zachowanym egzemplarzem pierwszego zielnika *O ziołach*

i mocy ich Stefana Falimirza (Kraków, 1534). Wzbudza on duże zainteresowanie wśród brytyjskich koneserów polskiej wódki. Falimirz wylicza około 70 gatunków tego trunku, podając ich właściwości lecznicze – przykładowo fijałkowa dobra jest na suchoty, szałwiowa na niemoc głowy i przeciw paraliżowi, miodunczana krew czyści, natomiast piołunowa mająca niepospolite własności podawana była hetmanom i rotmistrzom gdy na wojnę jechali.

Dalej trzeba wymienić pierwszą pełną gramatykę języka polskiego w opracowaniu francuskiego pisarza osiadłego w Polsce, Piotra Stojeńskiego-Statoriusa, pt. *Polonicae grammatices institutio* (Kraków, 1568) i pierwszy podręcznik do historii pióra Macieja z Miechowa *Chronica Polonorum* (Kraków, 1521). Niektóre kategorie materiału są wyjątkowo dobrze reprezentowane. Należą do nich staropolskie Bible: *Nowy Testament* Szarffenberga w tłumaczeniu Marcina Bielskiego (Kraków, 1556), *Biblia Leopolicy* (Kraków, 1561) będąca pierwszym katolickim przekładem na język polski i powszechnie znana *Biblia Wujka* wydana w 1599 r. oraz najcenniejsza w całym zbiorze *Biblia Radziwiłłowska* (Brześć Litewski, 1563) – jeden z nielicznych druków innowierczych niezniszczonych w czasach kontreformacji. Pochodząca z Biblioteki Załuskiego, nosi jego autograf i została przez niego oznaczona sześcioma gwiazdkami jako rarrisumum.

Wśród starodruków XVII-wiecznych szczególnie bogata jest kolekcja druków ariańskich pochodzących z drukarni Rodeckiego w Krakowie i Sternackiego w Rakowie. Cieszyły się one dużym zainteresowaniem w ówczesnej Anglii. Jest ich około 100, w tym 27 tytułów pióra Fausta Socyna, 18 Walentego Szmalca (Valentin Schmalz) i sześć Jana Krelliusza (Johannes Crellius); większość wydana po łacinie prócz jednego dzieła w jęz. polskim i sześciu w jęz. niemieckim. Ozdobą XVII-wiecznego księgozbioru jest przepięknie ilustrowane dzieło Krzysztofa Dorohostajskiego pt. *Hippica* z 1603 r. (Kraków), pierwszy podręcznik o hodowli i ujeżdżaniu koni. Pokażne miejsce zajmują konstytucje 48 sejmów z XVI i XVIII w. Straty wojenne najbardziej dotknęły tę część księgozbioru, ale zniszczone woluminy uzupełniono mikrofilmami. Książki dotyczące klasyków literatury stanisławowskiej, rozbiorów i Sejmu

Czteroletniego w liczbie około 80 za sprawą księcia Adama Czartoryskiego dały początek polskiej kolekcji (1832). Jest w nich wiele XVIII-wiecznych druków, w tym dzieła pióra Kołłątaja, Naruszewicza i Czackiego.

Zbiór poloników kryje wiele ciekawostek czekających jeszcze na odkrycie. Z pewnością dzięki powstającemu katalogowi niejedno arcydzieło drukowanego słowa polskiego, ukryte głęboko w czeluściach bibliotecznych magazynów, przyciągnie uwagę dociekliwych czytelników. M. Zychowiczowa po przejrzaniu kilkuset rekordów zidentyfikowała już kilka bardzo rzadkich druków, których nie odnotowuje ani Bibliografia Polska Estreichera, ani katalog centralny. Większość z nich to druki gdańskie.

Na zakończenie chciałabym przytoczyć osobliwość wydobytą na światło dzienne przez znanego emigracyjnego poetę Jerzego Pietrkiewicza. Sam tytuł małej książeczki zachęca do zagłębienia się w jej zawartość: *Wiadomość ciekawa. Każdemu wielce pożyteczna, O Skutkach y Mocy Zbóż wszelkich, Jarzyn y Ziól różnych, tak Ogrodowych, iako y Polnych. Iakie Skutki, y Pożytki przynoszą Człowiekowi w różnych okolicznościach, osobliwie na poratowanie zdrowia, Służąca. Z Poważnych Autorów Dla wygody Ludzkiej krótko Zebrana, Y z przydatkiem na końcu Niektórych Ciekawości do Druku Podana Roku Pańskiego 1769*. Poradnik wydano w Łowiczu, w Drukarni J.O. Xcia Prymasa Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego. Czytamy w niej: *Oczy Niedźwiedziowi wylupione, y na lewym ramieniu przewieszzone, paroxyzm uśmierzają* (s. 155). Ciekawe czy na dzisiejsze paroksyzmy środek ten byłby równie skuteczny?

BIBLIOGRAFIA

- [1] Świdarska H., *Polskie zbiory w British Library*, Kultura, 1982, nr 6/4127, s. 123–128.
- [2] Świdarska H., *Socinian books with the Raków imprint in the British Library*, British Library Journal 1982, R. 8, nr 1, s. 206–217.
- [3] *Pisarze emigracyjni w British Museum*, Ankieta „Wiadomości”. *Wiadomości* 1953, R. 8, nr 403/404, s. 8–10.
- [4] Świdarska H., *Polish collections in the British Library* (Leaflet).

CATALOGUE OF POLISH EARLY PRINTED MATERIAL
IN THE BRITISH LIBRARY COLLECTIONS
– A JOINT PROJECT WITH THE NATIONAL LIBRARY OF POLAND

The paper deals with a joint project between the British Library and the National Library of Poland which aims to produce an on-line and printed catalogue of Polish early printed material held in the British Library collections. It outlines the phases of the project up to now, its current state and future plans for the project. A short description of the holdings includes the highlights of the collection.

Tomasz Jacek Trancygier

Słowacka Biblioteka Narodowa w Martinie, Republika Słowacji

ROZTERKI REDAKTORA NACZELNEGO SŁOWACKIEGO HYBRYDOWEGO MIESIĘCZNIKA BIBLIOTEKARSKIEGO „KNIŻNICA”

W niniejszym artykule autor – równocześnie redaktor słowackiego czasopisma hybrydowego „Knižnica” – przedstawił podstawowe informacje dotyczące tego periodyku, jak treść, objętość i format. Opisane zostały rozterki autora i redaktora odnoszące się m.in. do: autorów i ich współpracy z redakcją, wynagrodzeń autorów, naukowości czasopisma, ceny jednostkowej i kosztów całkowitych, pozycji czasopisma w kontekście lokalnym i międzynarodowym, a także dylematów związanych z wydawaniem czasopisma w wersji drukowanej i elektronicznej

PODSTAWOWE INFORMACJE O PERIODYKU KNIŻNICA

Miesięcznik w wersji drukowanej ukazuje się w nakładzie około czterystu egzemplarzy, w wersji elektronicznej jest dostępny na stronie <http://www.snk.sk> [1]. Od początku istnienia, tzn. od listopada 2000 roku, ukazuje się jako czasopismo dwuwersyjne [5].

Wydawcą „Knižnicy” jest Słowacka Biblioteka Narodowa w Martinie w środkowej Słowacji [6]. Biblioteka działa w niewielkim miasteczku, liczącym około 50 tysięcy mieszkańców, gdzie ma dogodne warunki pracy. W jej magazynach mieszczą się zbiory szacowane obecnie na około 4,7 milionów woluminów. Biblioteka spełnia również szereg zadań centralnych w stosunku do krajowej

sieci bibliotecznej, liczącej nieco ponad osiem tysięcy bibliotek publicznych i niepublicznych.

Profil tematyczny miesięcznika, zawarty w podtytule, jest w pewnym stopniu nietypowy i w tłumaczeniu na język polski wyraża się następująco: *Przegląd zagadnień bibliotekarsko-bibliograficznych, systemów informacyjnych, biografistyki, kultury książki, archiwów i muzeów książki, grafiki książki oraz pamiątek literatury*. Jest w pewnym stopniu nietypowy, bo tak szerokie zakreślenie obszaru tematycznego miesięcznika wynika z całokształtu dużego zakresu działalności Słowackiej Biblioteki Narodowej, którą czasopismo monitoruje, pełniąc w stosunku do macierzystej instytucji funkcję podstawowego organu i publikatora w postaci drukowanej. Przyjęty przeglądowy charakter oraz częstotliwość jego ukazywania się, wymuszają niejako szeroką gamę tematyczną prezentowanych opracowań wyrażonych w rozprawach naukowych, sprawozdaniach z prowadzonych badań, artykułach przeglądowych, także w esejach, doniesieniach, komunikatach, recenzjach itp.

Czasopismo w wersji drukowanej ma format A4, drukowane jest na kredowym papierze czarną farbą, ma kolorową okładkę. Przeciętny numer liczy od 60 do 80 stron, redakcji zdarza się jednak opracowywać numery podwójne, o odpowiednio większej objętości. Zawartość dotychczas wydanych numerów jest dostępna w formacie PDF, bezpłatnie w wersji pełnotekstowej w archiwum. Z czasopisma można również korzystać, wchodząc na jego stronę internetową.

ROZTERKI DOTYCZĄCE WSPÓŁPRACY Z AUTORAMI

Rozterki związane ze współpracą z autorami tekstów do „Książnicy” odnoszą się do wieku autorów i formy kierowanych do publikacji opracowań [2]. W każdym numerze redakcja zamieszcza od 15 do 20 tekstów reprezentujących różne gatunki publicystyczne. Ich autorami są osoby, które są lub były zatrudnione w instytucjach gromadzących, opracowujących, przechowujących i konserwujących różnego rodzaju zbiory, czyli w bibliotekach, archiwach, muzeach, ośrodkach informacji i dokumentacji, jak również w placów-

kach kształcących bibliotekarzy. Szeroki profil czasopisma umożliwia także zamieszczanie prac historyków i twórców literatury oraz krytyków literackich. Redakcja ma czasami kłopoty z autorami w starszym wieku, przeważnie krajowymi, często emerytami, którzy pisaniem różnych tekstów „dorabiają” do swoich skromnych świadczeń. Są to najczęściej ludzie z bogatym doświadczeniem zawodowym, znający bardzo głęboko tajniki pracy bibliotecznej, legitymujące się dużą kulturą słowa. Przez redakcję są cenieni jako autorzy tekstów. Wielu z nich jednak nie przestrzega zasad technicznego opracowania tekstu, co jest najczęściej wynikiem braku dostępu do komputera i Internetu lub nieznajomości posługiwania się tymi narzędziami. Bardzo często redakcja otrzymuje teksty w rękopisie lub niestarannym maszynopisie. Autorzy ci mają także kłopot z planowaniem materiału ilustracyjnego, jak fotografie, rysunki, tabele i wykresy. Nie można również oczekiwać od nich biegłej znajomości języka angielskiego, który pozwoliliby przygotować abstrakt i słowa kluczowe. Autorom tym bardziej odpowiadają opracowania pozwalające na większą swobodę stylizacyjną, np. eseje, refleksje, głosy w dyskusji. Ich teksty zawierają wiele cennych informacji, spostrzeżeń i uwag, dlatego też redakcja przejmuje na siebie dużą część pracy nad tekstem. Pracę redakcyjną wykonują najczęściej dwie redaktorki, dość często bez większego zapala.

Kłopotów dostarczają redakcji także młodzi autorzy, którzy chcą publikować fragmenty swoich prac licencjackich i magisterskich, sugerując się opinią promotorów, lub też starając się sprostać wymogom publikowania. Szczególnie wśród licencjatów zdarza się nadmierne wykorzystanie źródeł elektronicznych, z pominięciem tradycyjnych, wykorzystywanie ilustracji z Internetu, niechlujnego cytowania i wykonywania przypisów. Redakcja zdaje sobie sprawę, że za taki stan bardzo często odpowiedzialni są promotorzy młodych adeptów publikowania. Niedopracowane teksty zwracane są ich autorom, przy czym zachowana jest zasada niezrażania i niezniechęcania piszących. Dla redaktora naczelnego ten etap współpracy z autorami nie należy do łatwych, ale przyjęte zasady są konieczne dla wychowania przyszłego zaplecza redakcyjnego czasopisma.

Redakcja nie stosuje a priori żadnych ograniczeń terytorialnych czy językowych, bo piszą do miesięcznika autorzy z Republiki Słowackiej, Republiki Czeskiej, również z Polski, Niemiec, Węgier, nawet USA [5]. Słowacja zalicza się do niewielkich krajów, dlatego tutejsze środowisko bibliotekarskie ma mniejszy potencjał autorski niż czeskie czy polskie. Redaktor naczelny, który jest Polakiem [autor tekstu] w sposób naturalny zwraca się w stronę polskiego środowiska bibliotekarskiego, co niesie też ze sobą pewne ryzyko. Częste zamieszczanie tekstów polskich autorów może wywoływać niechęć tej części słowackich czytelników i decydentów, którzy opowiadają się za podtrzymywaniem tradycyjnych, branżowych więzi słowacko-czeskich. Dlatego też redakcja czasopisma drukuje teksty czeskie bez tłumaczenia na język słowacki.

CZASOPISMO POPULARNE CZY NAUKOWE?

Wydawca miesięcznika – Słowacka Biblioteka Narodowa – nie jest „rozpieszczany” finansowo przez organ ustanawiający. Inne biblioteki narodowe wydają z reguły wiele wydawnictw. Wielkim życzeniem redakcji „Knižnicy” jest wydawanie periodyku karentowanego lub przynajmniej recenzowanego, co wiązałoby się z koniecznością zwiększenia wymogów wobec autorów i treści przyszłych opracowań, powołania grona uznanych recenzentów, ale także radykalnego ograniczenia dotychczasowego szerokiego zakresu i formy materiałów nadsyłanych do redakcji. Należałoby zrezygnować z drukowania większości doniesień, polemik, artykułów poruszających tematy praktyczne. Efektem tych działań mogłoby być znaczne zubożenie treści czasopisma, a co za tym idzie – także spadek zainteresowania wśród czytelników. Problemem mogłoby się też okazać zmniejszenie wydajności pisarsko-publicystycznej dotychczasowych autorów z branżowych placówek naukowo-badawczych w małym i nadal będącym „na dorobku” kraju, jakim jest Słowacja.

Z poprzednim zagadnieniem łączy się także sprawa wynagrodzeń dla autorów i respektowania ich praw majątkowych, które są regulowa-

ne przepisami obowiązującego prawa autorskiego, choć w praktyce wiele redakcji czasopism, zwłaszcza naukowych, nie płaci honorariów autorom. Podobnie postępują niektóre redakcje czasopism on-line. Za opublikowanie w miesięczniku „Książnica” autor opracowania otrzymuje skromne wynagrodzenie z Biblioteki Narodowej. W myśl obowiązujących przepisów wewnętrznych nie powinno się wypłacać honorariów autorom tzw. dzieł pracowniczych, czyli wykonanych w czasie godzin pracy co powinno być poświadczone przez przełożonego pracownika. W praktyce jednak nie respektują oni tego przepisu i opracowania pracownicze są publikowane i wynagradzane w trybie standardowym. Wynika to także z faktu niskich wynagrodzeń w bibliotekarstwie słowackim, a dla autorów tekstów istotne są każde pieniądze.

DYLEMATY ZWIĄZANE Z DWUWERSYJNOŚCIĄ CZASOPISMA

W dyskusjach na temat on-line mutacji periodyków i ich relacji wobec wydań drukowanych sugerowane są często daleko posunięte redukcje zawartości czasopism, sugestie te odnoszą się także do prasy codziennej. Celem takich posunięć jest konieczność powstrzymania spadku sprzedaży wydań drukowanych i ratowanie obniżającej się rentowności wydawnictw. Bez wątpienia działania tego typu są uzasadnione w sferze komercyjnej, trudno jednak oczekiwać, by były one dobrze przyjmowane w sferze usług na rzecz pracowników instytucji naukowych i kulturalnych oraz konsumentów kultury będących płatnikami podatków. Do tej sfery usług, zwłaszcza na rzecz środowiska bibliotekarskiego, zaliczyć trzeba wydawanie czasopisma „Książnica”. Jakielkolwiek zabiegi redukcyjne w jego elektronicznej wersji nie byłyby uzasadnione z powodu kosztów wydawania periodyku, które są pokrywane z budżetu Biblioteki Narodowej, czyli budżetu centralnego. Dlatego też zawartość i objętość obu wersji miesięcznika jest praktycznie identyczna i jest to rozwiązanie sprawdzone.

Pozostaje jeszcze kwestia udostępniania obu wersji – i tu opinie są różnicowane. Rozsądnym rozwiązaniem jest ekspedycja najpierw

wersji drukowanej, aby nie było nadmiernych zwrotów, a darmowa i równoczesna wersja on-line nie mogła konkurować z wersją drukowaną. W niektórych opiniach zdarzały się głosy optujące za archiwalną funkcją wersji on-line. W praktyce dzieje się jednak inaczej, a to za sprawą podróży i kontaktów zagranicznych kierownictwa Biblioteki Narodowej. Demonstrują oni gospodarzom zagranicznym i negocjatorom elektroniczną wersję czasopisma, co przyczynia się do decydującego głosu w ostatecznym określeniu ważności obu wersji i czasu ich udostępniania.

ZAKOŃCZENIE

Należy podkreślić, że sygnalizowane w artykule zagadnienia są rozpatrywane także w redakcjach czasopism drukowanych tradycyjnie, ale należy sądzić, że w dużym stopniu dotyczą one okresu przejściowego przy przechodzeniu od komunikacji za pośrednictwem słowa drukowanego do komunikacji elektronicznej. Jest to okres bardzo interesujących, dynamicznych zmian, również w pracy redakcji miesięcznika „Knižnica”, która zaprasza do publikowania przemyśleń na swoich łamach. Czasopismo nadal wykazuje wysoki udział tekstów popularnonaukowych, praktycznych i poradnikowych, co utrudnia jego ewentualną transformację na periodyk recenzowany, ale kierowane jest wciąż dla szerokich kręgów odbiorców i nadal znacząco powiększa zaplecze autorskie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] <http://www.snk.sk/?o-kniznici>
- [2] Kilarová I., 2009 *Analýza vekovej, kvalifikačnej a mzdovej štruktúry pracovníkov knižnic*, [w:] „Knižnica”, 10, 2009, nr 4–5, s. 9–35.
- [3] *Štatistická ročenka SR 2007*, Bratislava, Veda 2008.
- [4] Wojciechowski J., *Zo zahraničnej odbornej literatúry*, [in:] “Knižnica”, 10, 2009, nr 4–5, s. 44–48.
- [5] Zákon č. 182 z 12. mája 2000, ktorým sa mení a dopiňa zákon č. 212/1997 Z z.o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnoženín audiovizuálnych. Zob. <http://www.zbierka.sk/zz/predpisy/default.aspx?PredpisID=15265&FileName=00-z.182&Rocnik=2000>

- [6] Zákon o knižnicach č. 183/2000, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z.z o Matici slovenskej. Zob. <http://www.zbierka.sk/zz/predpisy/default.aspx?ro=2000&cc=79>

DILEMMAS OF A CHIEF EDITOR
OF A SLOVAK HYBRID LIBRARIAN MONTHLY “KNIŽNICA”

In this article, its author – also a chief editor of “Knižnica”, Slovak hybrid magazine – presents basic information about this periodical, i.e. its contents, volume and size. He also describes the dilemmas that arise when he deals with cooperation between authors and editors, author’s fee, magazine’s scientific competence, unit price of journals and total publishing costs, position of a periodical in the local and international context as well as his dilemmas about whether to publish a magazine in a printed or electronic form.

Maja Wojciechowska

Ateneum – Szkoła Wyższa

JAKOŚĆ OBSŁUGI UŻYTKOWNIKA BIBLIOTEKI JAKO ELEMENT KONCEPCJI MARKETINGOWEJ

W referacie przedstawiono zasady filozofii obsługi użytkownika w ramach koncepcji marketingowej. Zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych w polskich bibliotekach, ilustrujące jak wykorzystywana jest ta koncepcja w praktycznej działalności bibliotek, jak czytelnicy oceniają jakość obsługi oraz jak bibliotekarze przygotowani są do profesjonalnej obsługi klienta. Uzyskane dane zostały zinterpretowane na tle analogicznych badań prowadzonych w instytucjach komercyjnych.

Na przestrzeni ostatnich 20 lat, zarówno w Polsce jak i na świecie, zauważalne są znaczące zmiany w organizacji i funkcjonowaniu bibliotek. Przyczyn tych zmian można upatrywać w pojawieniu się dwóch, niezwiązanych wyłącznie z bibliotekami, zjawisk. Pierwszym z nich jest dynamiczny rozwój techniki, a szczególnie technologii informatycznej, której stosowanie spowodowało powstanie zupełnie nowego modelu zarządzania informacją i w konsekwencji nową rolę bibliotek. Drugim zjawiskiem jest wzrost zamożności społeczeństw, rozwój handlu oraz powstanie i rozwinięcie koncepcji marketingu, której wdrożenie przez biblioteki w znaczący sposób zmieniło cele i zasady ich działania.

Według Philipa Kotlera, popularyzatora koncepcji marketingowej oraz autora tzw. „biblii marketingu”, zarządzanie marketingiem

to: „sztuka i nauka wyboru rynków docelowych oraz pozyskiwania, utrzymywania i powiększania grupy klientów poprzez kreowanie wyższej wartości, dostarczanie jej i informowanie o niej klienta” [1, s. 9]. Jak można zauważyć, w centrum zaprezentowanej definicji znajduje się klient. To dla niego projektowane są usługi, wprowadzane innowacje zwiększające ich wartość oraz podnoszona jest jakość obsługi, wpływająca na satysfakcję użytkownika i na przywiązanie do konkretnej instytucji. Również w bibliotekach, poza zadowoleniem z uzyskanej informacji czy skorzystaniem z bogatej oferty, czytelnicy coraz większą wagę przykładają do jakości obsługi i często na podstawie własnych wrażeń i odczuć w tym zakresie dokonują wyboru instytucji bibliotecznej, do której będą przychodzić przez lata.

Przez wielu specjalistów do spraw zarządzania obsługa klienta uznawana jest za swego rodzaju sztukę lub sztukę, która stanowi najważniejszą strategię marketingową, celem jej zaś jest „zrozumienie i zaspokojenie wszelkich potrzeb klientów” [2, s. 3]. To użytkownik biblioteki wystawia jej ocenę z zakresu jakości obsługi. Wszelkie systemy, pomiary i badania wewnętrzne mogą służyć jedynie jako narzędzie pomocnicze, nie zaś jako źródło dla ostatecznego werdyktu.

Użytkownicy bibliotek opinie na temat jakości kontaktów z pracownikami biblioteki wyrabiają sobie na podstawie własnych doświadczeń, jak i doświadczeń osób trzecich, które podzieliły się z nimi swoimi wrażeniami. Nieprawidłowości w zakresie obsługi można szybko zaobserwować na podstawie charakterystycznych symptomów, do których należą m.in.:

- coraz częściej pojawiający się niezadowoleni użytkownicy;
- liczne rezygnacje z usług biblioteki – spadek liczby użytkowników;
- znaczące zwiększenie czasu poświęcanego na obsługę użytkowników, sugerujące problemy i komplikacje w tym zakresie;
- częstsze problemy związane z funkcjonowaniem działów obsługi, wymagające specjalnych rozwiązań;
- brak regularnych szkoleń w zakresie obsługi użytkowników;

- brak możliwości dokształcania pracowników mających bezpośredni kontakt z użytkownikiem.

Wystąpienie jednego lub dwóch z wyżej wymienionych symptomów nie musi wskazywać na niski poziom obsługi, jednak ich kumulacja może świadczyć o pilnej potrzebie weryfikacji polityki biblioteki w zakresie zarządzania jakością.

Biblioteka, która dąży do podnoszenia jakości obsługi użytkowników, powinna jasno określić swoją wizję zmian, a także, w którym kierunku zmierza, jakie są jej priorytety i jakie zasady. Wiele również mogą pomóc odpowiedzi na pytania:

- jaki kształt ma osiągnąć biblioteka w najbliższej i dalszej przyszłości;

- jakie cele ma realizować;

- jakim grupom użytkowników ma służyć;

- jak ma być przez nich postrzegana;

- do realizacji których oczekiwań użytkowników ma dążyć biblioteka;

- co jest najważniejsze w działalności biblioteki, co powinno pozostać niezmiennie;

- jakimi wartościami mają kierować się bibliotekarze w swojej pracy;

- jakich zmian będzie wymagała nowa „filozofia” pracy.

Wprowadzenie strategii marketingowej nakierowanej na wysoką jakość obsługi klienta, poza przygotowaniem całego zespołu, wymaga przede wszystkim aktywnego zaangażowania kierownictwa biblioteki. Aktywne zaangażowanie i przekonanie co do potrzeby podnoszenia jakości obsługi jest warunkiem, który musi zostać spełniony, aby wprowadzić zmiany w całej bibliotece. Pozostałe warunki to przede wszystkim:

- zaakceptowanie przez pracowników faktu, iż biblioteki są przede wszystkim instytucjami usługowymi. Ich podstawowym zadaniem nie jest gromadzenie zbiorów lecz udzielanie informacji;

- określenie jasnej wizji biblioteki, jako instytucji przyjaznej użytkownikowi;

- stworzenie kultury organizacyjnej, w której wszystkie działania nakierowane są na podnoszenie satysfakcji użytkowników;
- regularne szkolenia w zakresie obsługi użytkowników dla wszystkich pracowników, niezależnie od działu, w którym są zatrudnieni;
 - wprowadzenie systemu motywującego wysoką jakość obsługi;
 - systematyczne prowadzenie badań oczekiwań i satysfakcji użytkowników.

Każdy bibliotekarz mający jakikolwiek kontakt z czytelnikami powinien być zarówno świetnym specjalistą z zakresu bibliologii, jak również posiadać umiejętności interpersonalne i łatwość nawiązywania kontaktów z innymi osobami. Brak którejkolwiek z tych cech powoduje, iż obsługa klienta przebiega na niezadowolającym poziomie. Zarówno świetny bibliolog, który preferuje pracę z dala od ludzi, jak i towarzyski bibliotekarz pozbawiony wiedzy fachowej nie będą w stanie zadowolić wymagającego czytelnika. Pozyskanie dobrego pracownika do działu obsługi jest więc bardzo trudne i często czasochłonne. Wielkim błędem jest przydzielanie do pracy z czytelnikami osób, które nie są mile widziane w innych działach, co bywa praktykowane w wielu bibliotekach. Pracownicy obsługi stanowią bowiem wizytówkę biblioteki, pryzmat, przez który oceniana jest cała instytucja. Należy pamiętać, że o ile wiedzę fachową można uzupełnić, a pewnych umiejętności nauczyć, o tyle empatii i zamiłowania do wykonywania zawodu już nie.

Personel bezpośrednio kontaktujący się z użytkownikami powinien w regularnych odstępach czasu odbywać szkolenia z zakresu obsługi klienta, prezentujące zasady i metody działania przyjęte oraz preferowane przez bibliotekę. Do przykładowych tematów szkoleń można zaliczyć m.in. znajomość profilu księgozbioru biblioteki, oferowanych usług oraz struktury organizacyjnej, umiejętność prowadzenia korespondencji elektronicznej i rozmów telefonicznych (z uwzględnieniem procedur przyjętych przez bibliotekę), obsługę różnych grup użytkowników, obsługę tzw. „trudnego czytelnika”, zdolność łagodzenia sporów i rozwiązywania problemów, trening asertywności, wyrażanie empatii, sztukę tworzenia własnego wize-

runku i stylu także w zakresie ubioru (ogólne ramy w tym zakresie również powinny zostać nakreślone przez bibliotekę), czy też sztukę aktywnego słuchania.

Projektując, a następnie oceniając system obsługi użytkowników biblioteki, należy pamiętać, iż ocena usług jest dokonywana przez czytelników na podstawie czysto subiektywnych odczuć i wrażeń. Czynniki obiektywne, lub istotne z punktu widzenia bibliotekarzy, nie zawsze są brane pod uwagę przez klientów biblioteki. Zdarza się, że wiele wysiłku, czasu i pieniędzy poświęconych jest na doskonalenie aspektu pracy biblioteki, który dla czytelnika może być niezauważalny. Dlatego też, tak ważna jest nie tylko regularna ocena obsługi, ale również monitorowanie, które jej aspekty są najważniejsze dla czytelników oraz ich ciągłe doskonalenie. Do podstawowych błędów w zakresie obsługi klientów zalicza się:

- ignorowanie użytkowników;
- udzielanie nieprawdziwych lub sprzecznych informacji, co najczęściej zdarza się w dużych bibliotekach zatrudniających wielu pracowników;
 - udzielanie błędnych informacji;
 - okazywanie czytelnikom obojętności, niechęci;
 - nieuprzejme lub niekulturalne traktowanie czytelników;
 - brak czasu na wysłuchanie czytelników, zapoznanie się z ich problemami i próbę ich rozwiązania;
- odsyłanie czytelnika do kolejnych działów lub osób w celu rozwiązania problemu, z którym zgłosił się do bibliotekarza (brak przyjęcia odpowiedzialności przez bibliotekarza);
 - protekcyjnalne traktowanie czytelników, zwłaszcza tych, którzy nie radzą sobie w bibliotece;
 - niedotrzymywanie obietnic składanych czytelnikom oraz składanie obietnic, o których z góry wiadomo, że nie będą zrealizowane;
 - niereagowanie na skargi czytelników, powodujące zniechęcenie do dalszego korzystania z usług biblioteki;
 - brak aktywnego dążenia do rozwiązywania problemów czytelników;

- wykorzystywanie regulaminów i zasad formalnych biblioteki do tłumaczenia braku działania i własnej wygodzie pracowników;
- utrudnianie użytkownikom korzystania z usług biblioteki (począwszy od drobniaków, które jedynie uprzykrzają czytelnikom pobyt w bibliotece, aż do tworzenia poważnych problemów);
- traktowanie w odmienny sposób różnych użytkowników, np. różnicując poziom obsługi, w zależności od statusu użytkownika (w bibliotekach akademickich często spotykana jest „lepsza” obsługa kadry naukowej i „gorsza” – studentów);
- przeświadczenie, iż obsługą użytkowników i świadczeniem im pomocy zajmują się wyłącznie pracownicy „obsługi”, bibliotekarze z innych działów zaś, kierownicy, dyrektorzy są z tego obowiązku zwolnieni.

Zadziwiająca jest, jak często wiele z wydawałoby się oczywistych zasad obsługi czytelników jest łamanych w codziennej praktyce bibliotecznej. Wymienione powyżej błędy popełniane są szczególnie często w bibliotekach, które nie opracowują spójnej polityki obsługi użytkownika. Zasady, którymi kierują się bibliotekarze podczas kontaktów z czytelnikami są wówczas zależne od indywidualnego uznania każdego z nich, w związku z czym jakość obsługi może się bardzo różnić w zależności od obsługującej osoby i sytuacji.

Wiele firm komercyjnych opracowuje na potrzeby kontaktów z klientami tzw. etykietę obsługi, która wskazuje, w jaki sposób powinien zostać obsłużony każdy klient. Być może stworzenie takiej etykiety pomogłoby w usprawnieniu obsługi czytelników, zwłaszcza w przypadku zachowawczych, nieśmiałych czy niezdecydowanych bibliotekarzy. Zachowania wskazujące na istnienie tych cech zdarzają się bowiem w bibliotekach nie tak rzadko. Simon Francis, doświadczony bibliotekarz z Wielkiej Brytanii, na podstawie obserwacji pracowników polskich bibliotek, zwrócił uwagę na asekuracyjną postawę bibliotekarzy, na brak ich aktywności w kontaktach z czytelnikami, na tworzenie sztucznych barier w obsłudze, czego fizycznym przejawem jest odgradzanie się od czytelników ładami, biurkami, tworzenie szczelnie osłoniętych ścianami punktów infor-

macyjnych¹. Wszystkie te elementy mają wpływ na sposób postrzegania biblioteki przez jej klientów.

W literaturze dotyczącej problemów zarządzania bibliotekami coraz więcej miejsca poświęca się badaniom jakości usług, a szczególnie jakości udzielanej informacji i wachlarza usług oferowanych przez bibliotekę. Ciągłe jednak brak jeszcze analiz koncentrujących się na samej obsłudze czytelnika. Pomiar jakości obsługi użytkowników w bibliotece może być dokonywany na dwa sposoby – z uwzględnieniem lub pominięciem aktywnego udziału samych klientów. Badania bez udziału użytkowników opierają się zwykle na ocenie zgodności działań pracowników obsługi z normami i zasadami przyjętymi w bibliotece (choć w Polsce brak jest jak dotąd obligatoryjnych norm z tego zakresu). W ten sposób ocenić można np. średni czas realizacji zamówienia, liczbę działów lub osób, z którymi musi skontaktować się użytkownik w celu załatwienia nietypowej sprawy, czy telefony od czytelników odbierane są w ustalonym czasie, czy termin odpowiedzi na maile nie zostaje przekroczony itp. Badania z udziałem użytkowników prowadzone są najczęściej w formie ankietowej i stanowią cenne źródło na temat subiektywnych opinii o działalności biblioteki. Innymi formami kontaktu z czytelnikami są rozmowy i wywiady bezpośrednie, grupy dyskusyjne i fora internetowe. Coraz częściej biblioteki prowadzące pomiary jakości obsługi konfrontują wyniki z innymi bibliotekami w ramach sieci, regionu, typu lub też porównują osiągnięte rezultaty z instytucjami przodującymi w tym zakresie, prowadząc działania benchmarkingowe.

Skuteczny system obsługi użytkowników, poza oczywistymi zmianami, takimi jak zadowolenie czytelników, powoduje też wiele innych pozytywnych zjawisk. Jednym z nich jest wzrost satysfakcji pracowników biblioteki z wykonywanej pracy. Jest on wynikiem dobrze zaprojektowanych usług, dzięki czemu wzrasta wydajność pracy oraz skuteczność działań. Satysfakcja bibliotekarzy jest również wynikiem sprzężenia zwrotnego – usatysfakcjonowani czytel-

¹ Wykład wygłoszony 29 maja w Gdańsku podczas III Bałtyckiej Konferencji Zarządzanie i Organizacja Bibliotek.

nicy dają wyraz swojego zadowolenia bibliotekarzom, co powoduje wyższy komfort pracy (brak stresów, miła atmosfera itp.), zwiększenie swojej samooceny oraz zaspokojenie potrzeby bycia docenianym przez innych.

Według badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych przez Ministerstwo Handlu, amerykańskie firmy co pięć lat tracą połowę swoich klientów, z czego 60% odchodzi ze względu na niski poziom obsługi. Z kolei koszt pozyskania nowego klienta jest aż siedmiokrotnie wyższy od kosztu jego utrzymania [2, s. VIII]. Jak jest w bibliotekach? Czy nadal można mówić o przywiązaniu użytkowników? Czy w dalszym ciągu korzystają oni z jednej i tej samej instytucji przez całe lata, czy też najmłodsze pokolenia, mające łatwiejszy dostęp do informacji, są mniej lojalne i bardziej wymagające? Czego oczekują od bibliotekarzy pracujących w działach obsługi? Na te pytania odpowiadali czytelnicy różnych typów bibliotek (m.in. akademickich, naukowych, publicznych, pedagogicznych) z terenu Polski.

W przeprowadzonym badaniu, mającym na celu określenie jakości obsługi w bibliotekach oraz przygotowania bibliotekarzy w tym zakresie, wzięło udział ponad 300 czytelników oraz 170 bibliotekarzy, głównie dyrektorów i kierowników nadzorujących szkolenia w bibliotekach.

W większości przypadków czytelnicy są zadowoleni ze sposobu, w jaki obsługiwani są przez bibliotekarzy. Jednak blisko 20% ankietowanych deklaruje swój brak satysfakcji w tym zakresie i liczne uchybienia personelu biblioteki. Zarówno klienci firm komercyjnych, jak i bibliotek, niezwykle rzadko – pomimo niekompetentnego, obraźliwego lub po prostu nieprzyjemnego potraktowania – składają formalne skargi. Nie składają reklamacji, ponieważ nie mają przekonania co do ich skuteczności (50%), kosztuje to ich zbyt wiele wysiłku (17%), nie chcą powodować trudności (17%), są zbyt zajęci (8%) lub zbyt zestresowani (8%) [3, s. 64]. W firmach komercyjnych skargi formalizowane są przez 4% klientów [2, s. 2], 96% rozczarowanych osób nie przedstawia swoich zarzutów usługodawcy, lecz najprawdopodobniej zrezy-

gnuje z jego oferty [3, s. 64]. Wśród ankietowanych czytelników była to zaledwie jedna osoba, usatysfakcjonowana sposobem rozpatrzenia zażalenia. Przy rozpatrywaniu reklamacji warto pamiętać, iż – jak pokazują badania firm biznesowych – ponad połowa klientów, którzy zgłosili zażalenie, nadal będzie korzystała z usług organizacji, pod warunkiem, że skarga odniesie pożądany skutek i zostanie szybko rozpatrzona [2, s. 2].

Wiele osób nieusatysfakcjonowanych poziomem obsługi, pomimo iż nie składa pisemnych protestów w tej sprawie, zmienia swoją postawę względem organizacji świadczącej usługi. W przypadku firm komercyjnych, z oferty w konfliktowej sytuacji, przestaje korzystać aż 90% klientów [2, s. 2]. Użytkownicy bibliotek są bardziej wyrozumiali i tylko 7% z nich zmienia bibliotekę na inną. Powody są różne. W większości o przywiązaniu do konkretnej placówki decyduje jej ceny, często unikatowy i niepowtarzalny księgozbiór (35%), dla wielu osób ważna jest również lokalizacja (20%) i godziny otwarcia (12%). Bywają też czytelnicy, dla których zachowanie bibliotekarza nie ma znaczenia (10%). Według szacunków firm komercyjnych, każdy niezadowolony klient opowiada o swoich negatywnych doświadczeniach dziewięciu innym osobom. W jego opinii potrzeba aż dwunastu pozytywnych przypadków obsługi, by zrównoważyć jeden przypadek negatywny [2, s. 2]. Użytkownicy bibliotek w większości wolą, aby każdy z nich sam wyrobił sobie opinię na temat biblioteki. Jedynie 33% osób stara się przekazać innym informację o złej obsłudze.

Według klientów instytucji komercyjnych do najbardziej irytujących zwrotów, budzących ich gniew i niezadowolenie, można zaliczyć sformułowania:

- „Będzie pan/pani musiał/a...”
- „Co pan/pani zrobił/a?”
- „Polityka naszej firmy...”
- „Nie może pan/pani...”
- „Będzie pan/pani musiał/a porozmawiać z...”
- „Czemu zwraca się pan/pani z tym do mnie?”
- „Jestem tu nowy”

- „To naprawdę nie moja działka”
- „Nie możemy tego zrobić!”
- „Nie trzeba było...”
- „Musiał/a pan/pani...”
- „To nie mój problem!” [2, s. 18 i 19].

Co w obsłudze najbardziej irytuje użytkowników bibliotek? Odpowiedzi przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Sytuacje, zachowania i zdarzenia wpływające na irytację czytelników w czasie korzystania z usług bibliotecznych

Liczba wskazań	Elementy powodujące irytację
41	długi czas oczekiwania na realizację zamówienia, kolejki w bibliotece
35	brak kultury innych czytelników, głośne zachowanie
29	brak chęci pomocy ze strony bibliotekarza, brak cierpliwości
25	niesympatyczne zachowanie bibliotekarzy
22	brak znajomości księgozbioru przez bibliotekarzy
19	brak wiedzy bibliotekarzy z zakresu profilu przedmiotowego biblioteki
18	lekceważenie czytelników
17	niechęć bibliotekarzy do informowania o zasadach pracy biblioteki, negatywne nastawienie do osób nieznających procedur
16	nieodpowiednie uwagi ze strony bibliotekarzy, obcesowość
14	opieszałość bibliotekarzy
11	rozmowy bibliotekarzy na tematy prywatne podczas obsługi użytkowników
9	niekompetencja
9	mała kultura osobista
6	skomplikowane procedury
5	ignorowanie czytelników
4	natrętne polecanie przez bibliotekarza konkretnych tytułów książek
3	robienie problemów przez bibliotekarzy z rzeczy błahych i nieistotnych

Interesujące jest, iż dla czytelników jednym z bardziej irytujących zjawisk jest niekulturalne zachowanie innych użytkowników. Dopiero kolejne zastrzeżenia dotyczą personelu bibliotecznego.

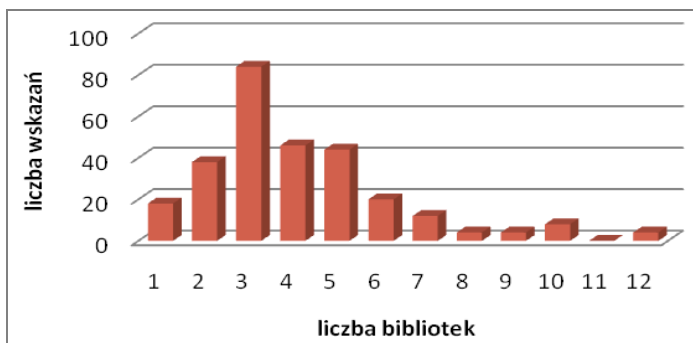
Zdaniem czytelników, bibliotekarze z działów obsługi powinni przede wszystkim sprawnie umieć wyszukać potrzebną informację lub książkę (61%) oraz posiadać szeroką wiedzę (51%). Winni również mieć miłe usposobienie, czyniące wizyty w bibliotece bardziej sympatycznymi (25%). Z kolei 8% czytelników oczekuje, że bibliotekarz będzie spełniać każdą ich prośbę.

Czytelnicy różnią się od klientów firm komercyjnych również sposobem okazywania wdzięczności i empatii. Bardzo chętnie dziękują, jeśli są zadowoleni z miłej i kompetentnej obsługi. Najczęściej jest to uśmiech lub gest (64%) oraz podziękowanie ustne (32%). Niezwykle rzadko zdarza się im przynieść drobny upominek, jak kwiaty czy kawa (1%). Sześć procent czytelników uważa, że bibliotekarze wypełniają swoje obowiązki i w żaden sposób nie okazują im swojego usatysfakcjonowania, 3% zaś nie ma na to energii lub czasu.

Wyniki przedstawione w tabeli 1 wskazują na dość wysoką ocenę obsługi bibliotek. Pokazują jednak również, iż bibliotekom i ich pracownikom stawiane są niższe wymagania niż firmom komercyjnym. Czytelnicy więcej są w stanie zaakceptować, więcej „wybaczyć”, być może dlatego, że usługi bibliotek są bezpłatne.

Bibliotekarze powinni stale podnosić jakość obsługi, tak aby dorównywała ona najwyższym standardom, gdyż ich rola i znaczenie maleje. Użytkownicy bibliotek (72%), poszukując informacji, w pierwszej kolejności sięgają do Internetu. Do tej grupy można dodać osoby, które w ogóle nie korzystają z bibliotek, posiłkując się wyłącznie alternatywnymi źródłami informacji. Jedynie 24% czytelników w poszukiwaniu wiedzy od razu kieruje się do biblioteki, 12% woli przeszukać bazy elektroniczne, zaś w sporadycznych przypadkach informacja zdobywana jest za pośrednictwem księgarń, własnych zbiorów lub zbiorów znajomych.

Użytkownicy bibliotek nie są również tak „lojalni” jak kiedyś. W poszukiwaniu usług na wyższym poziomie lub kompletnej informacji, której nie może dostarczyć jedna tylko instytucja, korzystają z większej liczby bibliotek (lub poszukują tej najlepszej, spełniającej ich oczekiwania), co przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Liczba bibliotek, z których ankietowani czytelnicy korzystali w ciągu ostatnich pięciu lat

Coraz więcej czytelników odwiedza więcej niż tylko jedną bibliotekę, najczęściej trzy, cztery, pięć lub dwie, choć zdarzają się osoby, które zadeklarowały korzystanie aż z 12 bibliotek w ciągu ostatnich pięciu lat.

Aby sprawdzić, co bibliotekarze robią w celu podniesienia jakości obsługi i przyciągnięcia do bibliotek nowych czytelników, dyrektorom i kadrze kierowniczej zadano pytania dotyczące szkoleń. Szkolenia bibliotekarzy poświęcone zagadnieniom sposobu obsługi użytkowników (bez uwzględniania np. szkoleń w zakresie użytkowania baz danych, programów bibliotecznych itp.) realizowane są w 50% badanych bibliotek. Należy jednak wziąć pod uwagę, iż ankietowani, odpowiadając na pytanie, bardzo często brali pod uwagę także krótkie przeszkolenia, mające bardziej charakter instrukcji i wprowadzenia na stanowisko pracy niż profesjonalnego pełnowymiarowego szkolenia z zakresu obsługi klienta. Spośród realizowanych szkoleń 67% przeznaczonych jest dla wszystkich pracowników, niezależnie od działu, w którym pracują, 33% zaś wyłącznie dla bibliotekarzy na co dzień mających kontakt z czytelnikami, czyli pracowników z tzw. działów obsługi. Bibliotekarze odbywają kursy albo w momencie zatrudnienia (57%), albo też delegowani są na nie w późniejszym okresie (43%). Podkreślić należy tu, jak ważne jest

natychmiastowe doksztalcanie osób, które mają reprezentować bibliotekę w kontaktach z użytkownikami. W większości instytucji szkolenia odbywają się raz na rok (45%) lub raz na pół roku (36%). Część bibliotek organizuje je raz na pięć lat (5%), a nawet rzadziej (12%). Z reguły szkolenia mają charakter spotkań wewnętrznych i przygotowywane są przez pracowników biblioteki – np. kierowników, osoby po kursach dla trenerów itp. (55%) oraz dyrektorów (40%). Rzadziej zlecane są firmom zewnętrznym (33%). Część bibliotek stosuje kilka form doksztalcania równocześnie.

Na zakończenie warto zaznaczyć, że większość z dyrektorów wypełniających ankietę doceniła rolę szkoleń z zakresu obsługi użytkownika i jest przekonana, iż powinna się ona odbywać zawsze na najwyższym poziomie (88%). Czternaście proc. nie zauważyło znaczących zmian po przeprowadzeniu szkoleń, 7% zaś uważa, że w bibliotece jest mnóstwo ważniejszych wydatków. Żaden z dyrektorów nie uznał kształcenia bibliotekarzy w zakresie obsługi klienta za stratę pieniędzy.

Podsumowując wnioski płynące z powyższych rozważań, można z całą pewnością stwierdzić, iż wysoki poziom obsługi użytkowników wpływa na pozytywne nastawienie czytelników, ich lojalność, lepsze oceny oraz na przekonanie o znaczącej roli bibliotek. W czasach, gdy nie są już one monopolistami w zakresie udostępniania informacji, a konkurencja w sektorze informacyjnym stale rośnie, wysoki poziom obsługi oraz życzliwa pomoc ze strony bibliotekarzy może stać się czynnikiem przesądającym o wyborze instytucji i decydować o przewadze bibliotek nad innymi źródłami informacji.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Kotler P., *Marketing*, Wyd. 11, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2005.
- [2] Larson W., *Obsługa klienta*, Liber, Warszawa 2003.
- [3] Rogoziński K. (red.), *Zarządzanie relacjami w usługach*, Difin, Warszawa 2006.
- [4] Rudawska E., *Lojalność klientów*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.

QUALITY OF SERVICE TO LIBRARY USER
AS A MARKETING TOOL ELEMENT

The paper presents a client service methods as a part of marketing concept. The survey of service methods Polish libraries is included, which shows its practical utilization, readers opinion, and readiness of librarians. The results are referred to those obtained for commercial institutions.

Urszula Anna Wojtasik

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

OCZEKIWANIA UŻYTKOWNIKÓW ZAGRANICZNYCH KSIĄŻEK ELEKTRONICZNYCH

Przedstawiono wyniki anonimowych badań ankietowych, przeprowadzonych w 2009 r. w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej, na temat zagranicznych e-książek. Celem ankiety było poznanie opinii użytkowników na temat serwisów e-książek. Użytkownicy w przyszłości chcą korzystać z takich serwisów. Oczekują bardziej aktualnej i trafionej w zainteresowania oferty. Większość wykładowców nie poleca jednak swym studentom e-książek do nauki.

WSTĘP

Komercyjne serwisy elektronicznych książek pojawiły się w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej (BG) w listopadzie 2004 [5]. Były to zagraniczne serwisy, pierwszym było Safari, później kupowano dostęp do kolejnych baz. Po upływie czterech lat, od stycznia 2008 r., biblioteka zakupiła dostęp do pierwszego polskiego komercyjnego serwisu e-książek – Korpo.ibuk.

Wykorzystanie e-książek do tej pory badano w BG przede wszystkim za pomocą statystyk oraz rozmów ze stosunkowo niewielką liczbą zainteresowanych użytkowników kontaktujących się z biblioteką. Po czterech latach pierwszych i całkiem nowych doświadczeń z powiększającą się stale kolekcją zagranicznych e-książek uznano, że dobrze byłoby poznać odpowiedzi większej

grupy użytkowników na pytania, które stopniowo wyłaniały się w trakcie użytkowania e-serwisów.

Prawdopodobnie w nie tak odległej przyszłości, gdy doświadczenie z polską książką elektroniczną stanie się większe, w badaniach użytkowników nie będzie się stosować podziału na serwisy polskie i zagraniczne, po prostu będą to książki elektroniczne.

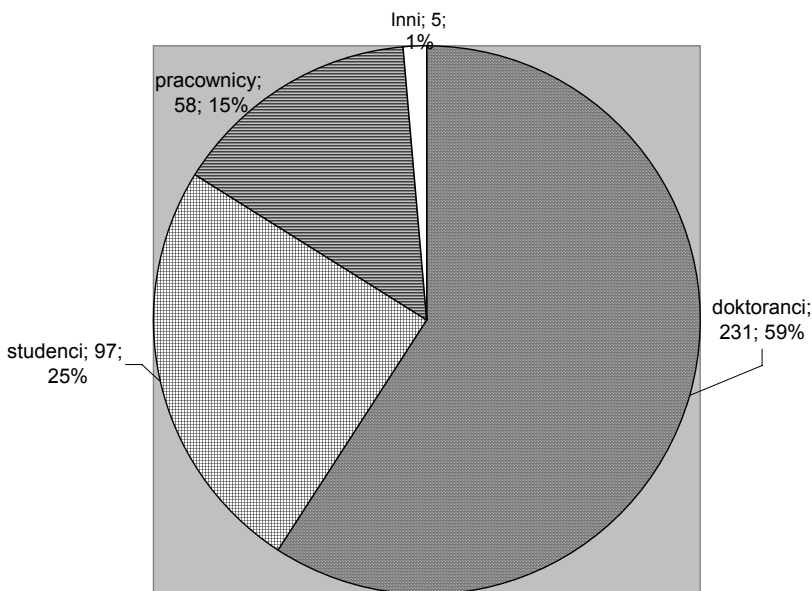
METODA PRZEPROWADZANIA BADAŃ ANKIETOWYCH

W 2009 roku BG przeprowadziła anonimową ankietę, której celem było poznanie opinii użytkowników na temat zagranicznych serwisów e-książek umieszczonych na stronie www biblioteki, jak również tych, dostępnych w innych miejscach w internecie. Uznano, że opinie te będą bardzo przydatne w dalszym kształtowaniu księgozbioru biblioteki oraz w racjonalizacji wydatków na książki. Ankieta była umieszczona na portalu www biblioteki przez 2,5 miesiąca (w okresie od 20 stycznia do 2 kwietnia 2009 r.). Dodatkowo elektroniczny kwestionariusz ukazał się w serwisie „Aktualności” na stronie www Politechniki Wrocławskiej oraz w elektronicznym biuletynie uczelni „eBIP”, rozsyłanym pocztą elektroniczną do prenumeratorów. Poproszono również pracowników sieci bibliotek o zachęcenie użytkowników tych bibliotek do wypełnienia ankiety. Ponieważ szczególnie aktywną grupę czytelników na Politechnice Wrocławskiej stanowią doktoranci [4] ankietę wysłano bezpośrednio na ich adresy mailowe, korzystając z uczelnianej listy wysyłkowej dla nich przeznaczonej.

Na ankietę odpowiedziało w sumie 391 respondentów. Najwięcej wypełnionych kwestionariuszy uzyskano od doktorantów, to jest od 231 osób, co stanowi 59% ogółu poddanych badaniu. Ponadto na pytania ankiety odpowiedziało 97 studentów (25%), 58 pracowników (15%) oraz 5 innych (1%). Liczbę odpowiedzi w poszczególnych grupach obrazuje rys. 1. Ankieta składała się z 16 pytań, które koncentrowały się wokół następujących zagadnień:

1. Czy użytkownicy preferują książkę drukowaną, czy elektroniczną?

2. W jaki sposób docierają do e-książki?
3. Wykorzystanie i ocena komercyjnych serwisów e-książek dostępnych na www biblioteki.
4. Nieakceptowane cechy e-książek.
5. Cechy e-książek, które użytkownicy cenią.
6. Wykorzystanie e-książek dostępnych promocyjnie w bibliotece w okresach testowych.
7. Wykorzystanie e-książek przez wykładowców.
8. Inne zagadnienia.

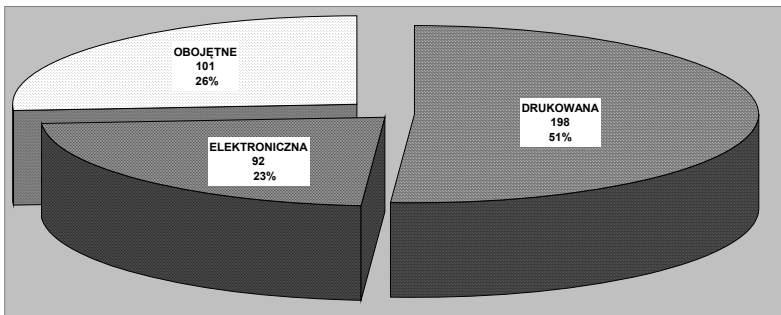
Rys. 1. Grupy respondentów, którzy odpowiedzieli na ankietę

CZY UŻYTKOWNICY PREFERUJĄ KSIĄŻKĘ DRUKOWANĄ, CZY ELEKTRONICZNĄ?

Jedno z pierwszych pytań ankiety miało wykazać, czy użytkownicy uczelni technicznej wolą czytać książki drukowane, czy elek-

troniczne? Satisfakcjonujące jest, że większość odpowiedzi w ankiecie pozyskano od ludzi młodych, to jest od doktorantów i studentów, którzy stanowią 84% ogólnej liczby respondentów. Dlatego bardzo ciekawa wydaje się odpowiedź, że połowa ankietowanych (198 osób – 51%) nadal woli czytać książkę drukowaną (rys. 2). Pozostali dzielą się na dwie prawie równe grupy, to znaczy na tych, którzy preferują formę elektroniczną (92 – 23%) i na tych, którym jest to obojętne (101 – 26%). Dla tych ostatnich prawdopodobnie najważniejsze jest w ogóle dotarcie do informacji, nieważne w jakiej formie.

Na powyższe pytanie bardzo podobnie do ogółu odpowiedzieli doktoranci, studenci i inni użytkownicy. Nieco inaczej przedstawiają się preferencje w grupie pracowników, ponieważ aż 66% wybiera książkę drukowaną, za elektroniczną zaś opowiada się, podobnie do innych grup, 22%, a tylko dla 12% pracowników forma jest obojętna.

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie:
Wolisz czytać zagraniczną książkę drukowaną, czy elektroniczną?

W JAKI SPOSÓB CZYTELNICZY DOCIERAJĄ DO E-KSIAŻKI?

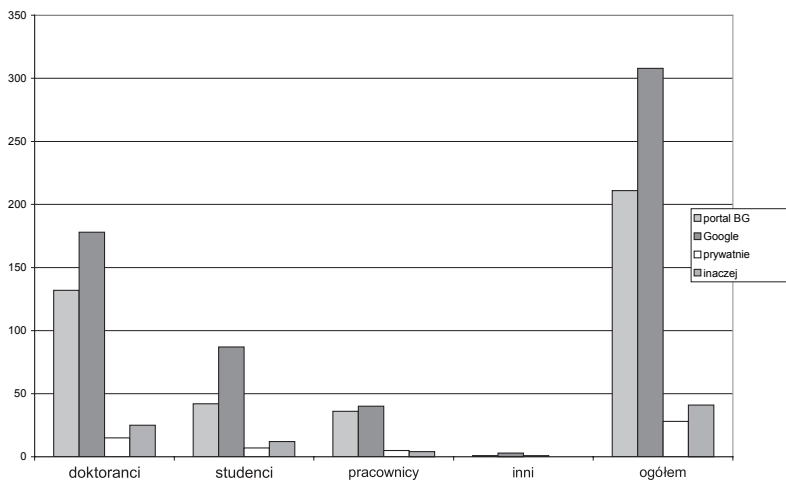
Ostatnio wiele osób zastanawia się, w tym m.in. Łukasz Gołębiowski [2], czy we współczesnym świecie, przy powszechnie do-

stępnym Internecie, biblioteki mają szansę przetrwania? Zapewne pokaże to nie tak odległa przyszłość. Tymczasem my możemy się zorientować, na ile np. portal biblioteki jest „konkurencyjny” w stosunku do innych źródeł informacji, pozyskiwanych przeważnie z Internetu.

W ankiecie użytkownicy wypowiedzieli się, w jaki sposób korzystają z e-książek. Znakomita większość respondentów, to jest 79% (308), wyszukuje je za pomocą Google (rys. 3). Z portalu biblioteki korzysta 54% (211) ankietowanych. Wydaje się, że w stosunku do tak uniwersalnego źródła informacji, jakim jest obecnie Google, oraz stosunkowo krótkiego doświadczenia (cztery lata) w użytkowaniu serwisów e-książek, liczba ta jest znacząca. Na wykresie zwraca uwagę grupa pracowników, która w porównywalnym stopniu wykorzystuje zarówno Google, jak i portal biblioteki, odpowiednio 69% (40) i 62% (36). Prywatnie kupuje dostęp 7% (28) osób.

Interesujące są, wskazane przez 10% (41) ankietowanych, inne drogi docierania do e-książek. Użytkownicy wymieniają najczęściej nielegalne sposoby uzyskiwania dostępu, np. ściąganie metodą p2p (*peer to peer*). Czytelnicy wskazują też portale bibliotek innych wyższych uczelni, także zagranicznych, lub inne serwisy elektroniczne (np. Citeseer). Potrzebne treści znajdowane są np. na stronach www konkretnych projektów. Respondenci korzystają też ze stron internetowych niektórych autorów, którzy udostępniają w ten sposób swoje książki. Także może to być link od znajomych lub po prostu fora internetowe. Jeden z użytkowników pisze: „nie wiem, jakie (bazy, strony), po prostu szukam w Internecie”.

Należy jednak podkreślić, że użytkownicy często muszą się zadowolić jedynie fragmentami książek, które znajdują w wolnym dostępie w internecie. Biblioteka natomiast w komercyjnych serwisach e-książek oferowanych na stronie www udostępnia pełne treści dzieł, na które wykupuje licencje od wydawców, właścicieli platform i dostawców.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak korzystasz z e-książek w Internecie?

WYKORZYSTANIE I OCENA KOMERCYJNYCH SERWISÓW E-KSIĄŻEK DOSTĘPNYCH NA WWW BIBLIOTEKI

W ankiecie poproszono użytkowników o wskazanie tych baz komercyjnych serwisów e-booków dostępnych na www biblioteki, które są przez nich wykorzystywane.

Tabela 1. Wykorzystanie baz e-książek, dostępnych na www biblioteki

Nazwa bazy	% odpowiedzi
Knovel	40
Safari (dostępna na www BG w latach 2004-2008)	26
MyiLibrary	26
Kirk-Othmer Encyklopedia of Chemical Technology	7
Inne	14

W tabeli 1 pokazano, że serwisy proponowane przez bibliotekę są, lub były (Safari), wykorzystywane przez użytkowników w różnym stopniu. Jest to zrozumiałe, ponieważ bazy różnią się zawarto-

ścią tematyczną, liczbą oferowanych książek i narzędzi oraz organizacją dostępu. Charakterystykę poszczególnych serwisów przedstawiono w osobnych wcześniejszych opracowaniach [5], [1]. Wykorzystywana od niecałego roku Kirk Othmer Encyclopedia of Chemical Technology jest specjalistyczną bazą chemiczną.

Najliczniejsza grupa, bo 40% ankietowanych, korzysta z bazy Knovel. Jest to serwis wielod dziedzinowy, zawierający największą liczbę – ponad 1700 pełnych tekstów książek, skierowany zatem do najszerszego grona potencjalnych czytelników. Dość popularny był/jest serwis Safari i MyiLibrary wykorzystywany jednakowo – przez 26% ankietowanych. Zrozumiałe, że najmniej liczne grono, to jest 7% ogółu respondentów, skorzystało ze specjalistycznej encyklopedii chemicznej Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology. Użytkownicy wskazują też inne źródła (14%), głównie te, które wymienili już wcześniej w odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób korzystają z e-książek w internecie.

W pytaniach otwartych poproszono także respondentów o to, by się wypowiedzieli, co należałoby zmienić w oferowanych przez bibliotekę poszczególnych serwisach. Krytyczne uwagi czytelników można podzielić na dwie grupy. Pierwsza to wypowiedzi na temat zawartości baz, takie jak: „małe spektrum literatury – nie ma ani jednej książki z tematyki, którą się zajmuję”, „więcej tytułów”, „więcej materiałów na interesujący mnie temat”, „więcej dostępnych pozycji z niektórych nowych dziedzin”. Czytelnicy są dość jednomyślni, oczekują szerszej, bardziej trafionej i aktualnej oferty. Druga grupa uwag dotyczy cech technicznych oferowanych serwisów, takich jak niesatysfakcjonujący interfejs, czy ograniczenia w kopiowaniu lub utrudnienia w przeglądaniu.

Na temat wad i zalet e-książek zadano użytkownikom osobne pytania, które szczegółowo zostaną omówione w dalszej części.

NIEAKCEPTOWANE CECHY E-KSIAŻEK

Poproszono czytelników o wybranie oraz samodzielne dopisanie tych cech e-książek, które wydają się uciążliwe. W pytaniu nie

wskazywano już na konkretne serwisy, choć użytkownicy prawdopodobnie wzięli pod uwagę swoje doświadczenia wynikające z korzystania ze strony www biblioteki.

Zdecydowany prym wiedzie niewygoda czytania z ekranu, na co wskazało 65% respondentów (tab. 2). Na drugim i trzecim miejscu znalazły się cechy charakteryzujące zawartość serwisów. Prawie połowa (49%) ankietowanych twierdzi, że za mało jest dostępnych książek w interesujących ich dziedzinach i prawie tyle samo osób (45%) uważa, że w ogóle na razie jest ich za mało. Użytkownicy Politechniki Wrocławskiej nie są w tej opinii odosobnieni. Z raportu JISC Collections (2006) na temat badania wykorzystania e-książek na brytyjskich uczelniach, opisanego przez Grześkowiak [3], wynika, że chociaż wydawcy publikują coraz więcej książek elektronicznych, wciąż nie są to prace najbardziej pożądane przez uczelnie wyższe.

Kolejne cechy e-książek postrzegane jako nieatrakcyjne dotyczą różnych niedogodności technicznych. Ograniczenia w kopiowaniu, które przeszkadzają 22% użytkowników, wynikają z licencji. Trudności z logowaniem do serwisu, na które skarży się 18% czytelników, mogą mieć bardzo wiele przyczyn. Praktyka pokazuje, że wiele z nich daje się dość szybko usunąć lub wyjaśnić, jeżeli tylko na bieżąco zgłaszane są bibliotece.

Tabela 2. Których cech książek elektronicznych nie lubisz?

Nieakceptowana cecha	% odpowiedzi
Źle się czyta na ekranie komputera	65
Za mało dostępnych książek w interesujących mnie dziedzinach	49
Na razie jest ich za mało	45
Za mało można sobie skopiować	22
Czasami nie mogę się zalogować do serwisu	18
Inne	6

Wśród innych nieakceptowanych cech wymieniane są m.in.: „za mało o nich wiem”, „nie wiem, jakie książki są dostępne”, co świadczy prawdopodobnie zarówno o potrzebie zastosowania no-

wych dodatkowych form promocji swoich usług przez bibliotekę, jak też małej samodzielności użytkowników przy korzystaniu z różnych serwisów na stronie www biblioteki.

Czytelnicy skarżą się także na zbyt długi okres oczekiwania na dostęp do wybranych pozycji. Uwagi takie zawarto nie tylko w omawianej ankiecie, często zgłaszane są one również w bezpośrednich rozmowach z zainteresowanymi czytelnikami, którzy kontaktują się z biblioteką. Długi czas oczekiwania jest rezultatem procedur, wynikających z jednej strony z *Ustawy o Zamówieniach Publicznych*, z drugiej zaś podyktowane są koniecznością zabezpieczenia w umowach podpisywanych ze sprzedawcami i wydawcami interesów uczelni, która kupuje dostęp do książek posiadanych nie na swoich serwerach. Inaczej, niż w przypadku książek drukowanych, które biblioteka po zakupie fizycznie ma na swoich półkach (lub u konkretnych czytelników) i nie istnieje zagrożenie, że w pewnym momencie wydawca zamknie do nich dostęp. Także różnorodność oraz skomplikowane modele licencji oferowane przez wydawców i dostawców znacząco wpływają na wydłużenie czasu przeznaczonego na dopełnienie koniecznych formalności i w rezultacie uzyskania dostępu do wybranych przez użytkowników pozycji.

CECHY E-KSIĄŻEK, KTÓRE UŻYTKOWNICY CENIĄ

Użytkownicy wypowiedzieli się także na temat zalet e-książek (tab. 3). Najwyżej oceniają ich dostępność w każdej chwili (347–89%) oraz szybkie docieranie do interesujących treści (260 – 67%). Są to właściwie cechy samego Internetu, który umożliwia szybkie docieranie do informacji na osobistym komputerze.

Pożyteczne narzędzia wyszukiwawcze znalazły się na trzecim miejscu (249 – 64%). Czytelnicy cenią sobie, że zadają pytanie w okienku „szukaj”, np. słowo kluczowe, i otrzymują w odpowiedzi listę rozdziałów z poszczególnych książek na zadany temat. W odróżnieniu od książek papierowych, nie trzeba przeglądać spisów treści w całym stosie woluminów. Także w wielu bazach (np.

w Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology) znajdują się linki, które odsyłają do innych miejsc w bazie w innej książce lub sekcji lub np. w prenumerowanym e-czasopiśmie.

Nasuwa się w tym miejscu pytanie, czy dla przyszłego e-czytelnika będzie miało znaczenie, czy wyszukany potrzebny fragment jest jedną sekcją lub rozdziałem z e-książki, czy artykułem z e-czasopisma? Prawdopodobnie nie tak odległa przyszłość odpowie na to pytanie.

Tabela 3. Które cechy e-książek cenisz?

Cecha	% odpowiedzi
Dostępność w każdej chwili	89
Szybko docieram do interesujących mnie treści	67
Posiadają pożyteczne narzędzia wyszukiwawcze	64
Mogę w nich wstawiać zakładki (<i>bookmarks</i>)	18
Posiadają dodatkowe narzędzia (np. tabele, wykresy)	10
Lubię je czytać na ekranie	5
Inne	7

Na dalszych pozycjach znalazły się takie udogodnienia, jak zakładki (69–18%) oraz tabele i wykresy (39–10%).

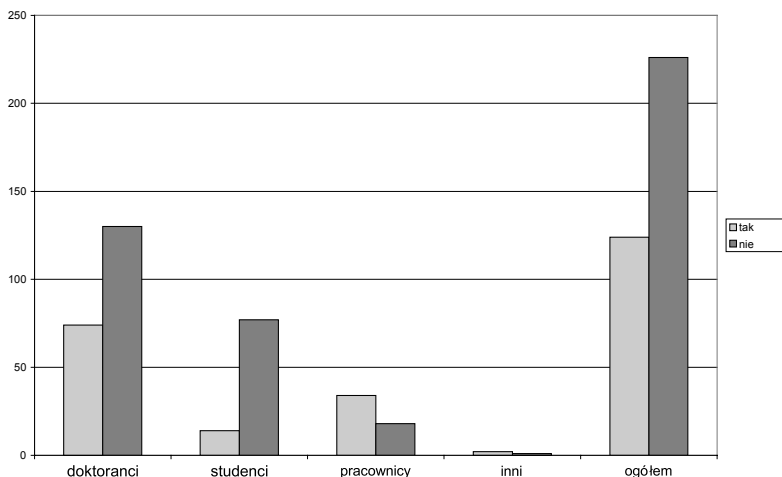
Tylko 18 osób (5%) stwierdziło, że lubi czytać na ekranie. Ta niewielka liczba respondentów potwierdza wniosek z rozdziału o wadach e-książek, że dla współczesnego użytkownika czytanie na ekranie jest poważną wadą e-źródeł.

Interesująca wydaje się lista zalet e-książek, stworzona w ankiecie przez samych użytkowników. Są to takie cechy jak m.in.:

- zajmują mało miejsca,
- wygoda korzystania w domu,
- automatyczne tłumaczenie obcojęzycznej literatury,
- ekonomiczność, ponieważ np. doktorantów nie stać na kupowanie książek po 200 dolarów za egzemplarz,
- występują w nieograniczonej liczbie egzemplarzy,
- umożliwiają obróbkę tekstu,
- brak wyboru – niedostępne książki papierowe.

WYKORZYSTANIE E-KSIĄŻEK DOSTĘPNYCH PROMOCYJNIE W BIBLIOTECE W OKRESACH TESTOWYCH

Przed podjęciem decyzji o zakupie kolejnej bazy e-książek, biblioteka przeprowadza testy nowego serwisu. Obok analizy statystyk to właśnie opinie wyrażane przez użytkowników mają ogromne znaczenie, czy nowe e-książki będą kupione, czy nie.

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy korzystasz z e-książek dostępnych promocyjnie w BG w okresach testowych?

Zapytano respondentów, czy korzystają z e-książek w okresach testowych. Odpowiedzi zilustrowano na rys. 4. Więcej niż połowa ankieterowanych (226 – 58%) odpowiedziała, że nie korzysta. Jako przyczynę największa grupa podaje brak wiedzy o przeprowadzanych aktualnie testach. Należy tutaj podkreślić, że informacje o testach ukazują się w serwisach „Aktualności” na stronie biblioteki i uczelni oraz w elektronicznym biuletynie uczelnianym, użytkownicy są także powiadamiani przez bibliotekarzy wydziałowych i instytutowych. Interesujące, że jedynie w grupie pracowników

większość z nich odpowiedziała, że testuje nowe bazy (34 – 59%) i tylko 10% (6 osób) w tej grupie skarży się na brak informacji. Być może pracownicy uczelniani mają dłuższy staż w czytaniu technicznej literatury zagranicznej i mają już nawyk śledzenia nowinek na stronie www biblioteki (np. poprzez działający system RSS). Na rysunku 4 pokazano też, że najmniej korzystającą grupą z promocyjnych dostępów testowych e-książek są studenci (77 – 79% nie korzysta). Według badań użytkowników [4] Politechniki Wrocławskiej, mniejszym powodzeniem wśród nich cieszy się literatura obcojęzyczna, ponieważ poszukują głównie skryptów i podręczników, a te były do niedawna (polski serwis e-książek Korpo.ibuk jest dostępny od stycznia 2008 roku) dostępne głównie w formie drukowanej w języku polskim. Nie dziwi zatem mniejsze zainteresowanie studentów okresami testowymi zagranicznych e-książek.

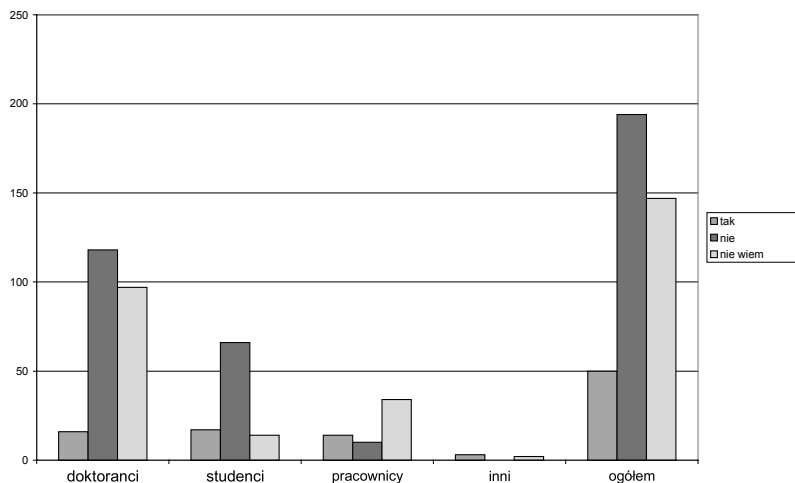
WYKORZYSTANIE E-KSIAŻEK PRZEZ WYKŁADOWCÓW

W cytowanym już wcześniej omówieniu (Grześkowiak) raportu JISC znajduje się pogląd brytyjskich bibliotekarzy, którzy uważają, że nauczyciele akademicy są za mało aktywni we wskazywaniu wartościowych i potrzebnych źródeł elektronicznych.

W ankiecie zadano pytanie użytkownikom na temat polecenia e-książek przez prowadzących wykłady.

Na rysunku 5 pokazano, że najwięcej (194 – 50%) respondentów twierdzi, że wykładowcy nie polecają do studiowania e-książek. Także wiele (147 – 37%) osób przyznaje, że po prostu nie wie, a 50 osób (13% ankietowanych) potwierdziło, że wykładowcy proponują e-książki.

Na uwagę zasługuje wypowiedź pracowników, którzy inaczej niż inne grupy wypowiedziały się na ten temat. Większość z nich (59%) nie wie o zalecaniu przez kolegów wykładowców zagranicznych e-książek, a 24% pracowników uważa, że prowadzący zajęcia polecają je słuchaczom.

Rys. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy wykładowcy Politechniki Wrocławskiej polecają e-książki zagranicznych serwisów?

INNE ZAGADNIENIA

Do innych ważnych zagadnień, które zostały poruszone w ankiecie, należało pytanie, czy użytkownicy widzą potrzebę szkoleń na temat e-książek przeprowadzanych np. na wydziałach. Biblioteka już od lat prowadzi szkolenia dotyczące baz danych, czasopism elektronicznych, ostatnio także na temat książek elektronicznych. Ważne jednak, by sami użytkownicy wypowiedzieli się, czy są nimi zainteresowani. Odpowiedzi użytkowników zestawiono w tab. 4.

Tabela 4. Czy uważasz, że potrzebne byłyby szkolenia użytkowników na temat e-książek przeprowadzane np. na wydziałach?

Odpowiedź	% odpowiedzi
Tak	51
Nie	24
Nie wiem	25

Jak widać, potrzeba takich szkoleń istnieje, ponieważ połowa (51%) użytkowników chce, aby przedstawiano im możliwości, jakie daje korzystanie z nowych serwisów e-książek, a tylko 24% nie jest w ogóle taką formą zajęć zainteresowana.

Jako ciekawostkę potraktowano pytanie o stosowanie przez użytkowników przenośnych urządzeń do czytania książek, z których ostatnio wielkim powodzeniem na amerykańskim rynku cieszy się Amazon Kindle. Jedna z ostatnich wersji tego urządzenia ma wymiary 20,32 × 13,46 × 0,91 cm i bezprzewodowo łączy się z księgarnią Amazon, która oferuje w tym systemie dostęp do ok. 300 tys. książek w średniej cenie ok. 10 dolarów za książkę. Urządzenie to dzisiaj kosztuje 299 dolarów.

Zaledwie 3% użytkowników, tj. 11 osób, deklaruje używanie przenośnego czytnika e-książek, wskazując takie urządzenia jak np.: Sony Reader, iPod Touch z aplikacją umożliwiającą czytanie dokumentów, Pocket PC + MSReader lub Acrobat, Palmtop, telefon komórkowy 3G. Jeden z respondentów informuje nas, że Amazon Kindle nie jest dostępny na rynku polskim.

Zapytano także czytelników: „Czy chciałbyś w przyszłości korzystać (nadal) z e-książek w zagranicznych serwisach?”. Uzyskano prawie jednomyślne odpowiedzi, bo 364 osoby (93%) odpowiedziały, że tak.

PODSUMOWANIE

Książki elektroniczne, podobnie jak czasopisma wiele lat temu, zdomowały się już w polskich bibliotekach. Końcowa deklaracja czytelników, która znalazła się w ankiecie biblioteki, mówi że użytkownicy będą nadal chcieli korzystać z tej nowej formy książek.

Jednak, jak pokazuje omówiona ankieta, zarówno oferta wydawców, jak również niektóre aspekty organizacji dostępu do e-książek, pozostawiają wiele do życzenia. Czytelnicy oczekują od biblioteki, a w konsekwencji od wydawców i agregatorów książek elektronicznych, bardziej trafionej, aktualnej i szerszej oferty. W organizacji

dostępu należałoby skrócić czas oczekiwania na książkę, który wynika z rygorystycznych przepisów oraz zbyt skomplikowanych modeli licencji. Należy mieć nadzieję, że w nie tak odległej przyszłości procedury oraz licencje zostaną rozsądnie uproszczone.

Z uwagi na mało satysfakcjonującą świadomość użytkowników na temat oferty biblioteki, wskazane byłoby rozszerzenie działań promocyjnych wśród potencjalnych czytelników, włączając w nie – oprócz bibliotekarzy – przede wszystkim osoby prowadzące zajęcia, a także sprzedawców i wydawców.

Być może, wzorem brytyjskich uczelni, należałoby opracować ogólnokrajowy program, który bibliotekom, wydawcom i dostawcom dostarczyłby więcej informacji na temat e-książek. Wiedza ta mogłaby wpłynąć na rozwój rynku e-książek, poprawiając tym samym jakość współpracy pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Dudziak D., Iwańska M., *Metoda oceny zawartości kolekcji MyLibrary w kontekście jej zakupu. Studium przypadku*, [w:] *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław 4–6 lipca 2007* [on-line]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych] 2007 [dostęp 20.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/dudziak_iwanska.php
- [2] Gołębiewski Ł., *Śmierć książki*, Biblioteka Analiz, Warszawa 2008.
- [3] Grześkowiak J., *Badanie wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach – opis projektu realizowanego przez JISC Collections*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław, 18–19 czerwca 2009*. [on-line]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], 2009 [dostęp 20.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/grzeskowiak.php>
- [4] Tomaszewska A., Wojtczak J., *Badanie użytkowników katalogu komputerowego Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*, „Przegląd Biblioteczny”, z. 4, 2006.
- [5] Wojtasik U.A., *Organizowanie dostępu do książek elektronicznych*, [w:] Szarski H., Dudziak D., Uniejewska A. (red.), *II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru, Wrocław 23–24 czerwca 2005* [on-line]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych] 2005 [dostęp 20.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/wojtasik.php>

WHAT DO USERS EXPECT FROM E-BOOKS?

The results of an anonymous questionnaire about foreign e-books have been presented. The research was carried out in 2009 at the Main Library of the Wrocław University of Technology. The main goal of the questionnaire was to know the opinions of users about e-book services. The users want to use e-books in the future. They expect more current and adequate offer. E-books are not recommended by most teachers.

Ewa Zysek-Nockowska
Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania

Teresa Koniaszewska, Irena Rzońca
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

STATYSTYKA BIBLIOTECZNA PROWADZONA W BIBLIOTEKACH POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI WYDZIAŁU INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA

Przedstawiono najważniejsze cele i metody statystyczne wykorzystywane w bibliotekach Politechniki Wrocławskiej na przykładzie Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania. Zobrazowano proces gromadzenia danych na podstawie prowadzonych ewidencji oraz uzyskiwanych statystyk i raportów z systemu bibliotecznego ALEPH. Przedstawiono statystykę jako ważne narzędzie wspierające działalność bibliotek.

WSTĘP

Statystyka biblioteczna jest procesem systematycznego zbierania i analizy danych obrazujących działalność bibliotek. Badania występujących zjawisk i tendencji pomagają w zarządzaniu, tworzeniu podstaw do planowania, podejmowaniu właściwych decyzji oraz w konsekwencji poprawiają jakość świadczonych użytkownikom usług zgodnie z ich oczekiwaniami.

Obowiązki w zakresie sprawozdawczości statystycznej nakłada na biblioteki Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (DzU Nr 88, poz. 439).

W skali ogólnokrajowej dane statystyczne gromadzi Główny Urząd Statystyczny (GUS).

Obowiązujący formularz GUS jest zbyt ogólnikowy i nie ujmuje danych statystycznych, które są konieczne do wykonywania wnikliwych analiz z działalności prowadzonej przez biblioteki.

Zasady gromadzenia i opracowywania statystyki bibliotecznej regulują także normy:

- PN-EN ISO 2789:2005 *Informacja i Dokumentacja – Międzynarodowa statystyka biblieczna* (polska norma wycofana bez zastąpienia). Zawiera definicje i zalecenia pomiarów oraz sposoby mierzenia i wykorzystania m.in. elektronicznych usług bibliecznych. Przeznaczona jest dla wszystkich typów bibliotek.

- PN-ISO 11620:2008 *Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek*. Określa wymagania dotyczące wskaźników funkcjonalności oraz ustala zestaw tych wskaźników. Ma zastosowanie w bibliotekach wszystkich typów.

- ISO 2789:2006 *Information and Documentation. International Library Statistics* (nie została przetłumaczona na język polski).

Metodami oceny funkcjonowania bibliotek naukowych i opracowania wskaźników i standardów dla bibliotek naukowych w Polsce zajmuje się powołany w 2001 r. w Krakowie Zespół ds. Standardów Bibliotek Naukowych.

Obecnie najdogodniejszym źródłem pozyskiwania statystyk są raporty oferowane przez systemy komputerowe działające w bibliotekach.

Od roku 2002 w Bibliotece Głównej i Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej działa zintegrowany system biblieczny ALEPH. Oferuje on wszechstronną statystykę i umożliwia uzyskanie szczegółowych informacji o gromadzonych zbiorach (w podziale na rodzaje), ich udostępnianiu oraz użytkownikach. Dane z raportów ALEPH-a pozwalają odpowiedzieć na coraz bardziej szczegółowe pytania zawarte w otrzymanyach

ankietach z Uczelni, redakcji tygodników czy innych bibliotek naukowych. Większość bibliotek Uczelni pracuje już w systemie ALEPH.

STATYSTYKA W BIBLIOTEKACH POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

W systemie biblioteczno-informacyjnym Politechniki Wrocławskiej (PWr) funkcjonują biblioteki wydziałowe (9), instytutowe (6), studiów (3) i zespołów zamiejscowych ośrodków dydaktycznych (3). Jednostką centralną systemu jest Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej (BG), sprawująca nad pozostałymi bibliotekami nadzór merytoryczny. Już w roku 1972 BG opracowała wewnętrzny formularz do sprawozdań bibliotek, który w szerszym zakresie niż formularz GUS-u uwzględniał informacje z działalności bibliotek i pozwalał na opracowywanie analiz na potrzeby własne, wydziałów i władz Uczelni. Formularz takiego sprawozdania, wielokrotnie aktualizowany zgodnie z pojawiającymi się potrzebami w systemie biblioteczno-informacyjnym Uczelni, funkcjonuje do dzisiaj. Wprowadzane w nim zmiany konsultowane są ze wszystkimi bibliotekami Uczelni. Informacje ujęte w formularzu przedstawia załącznik 1.

Wspólna baza użytkowników oraz całkowicie scentralizowany system gromadzenia i opracowania zbiorów dla bibliotek funkcjonujących w Politechnice Wrocławskiej stwarzają obszerny materiał do przeprowadzania badań, analiz i ocen. Wszystkie zarejestrowane w systemie komputerowym operacje można policzyć, zanalizować i wykorzystać przy podejmowaniu decyzji dotyczących: selekcji czy zmiany lokalizacji egzemplarzy lub typowania tytułów proponowanych czytelnikom w ramach regulowania zadłużeń. Analiza najczęściej udostępnianych skryptów czy podręczników może służyć jako kryterium wprowadzania tytułów do zasobów biblioteki cyfrowej. BG, jako jedyna spośród bibliotek Uczelni, rejestruje poprzez system komputerowy transakcje zbiorów udostępnianych w czytelnici.

Biblioteki przekazują sprawozdania ze swojej działalności na koniec roku akademickiego do Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej, który bezpośrednio z nimi współpracuje.

Na podstawie rocznych sprawozdań bibliotek, zebrane dane statystyczne opracowywane są w formie raportu: *Działalność biblioteczno-informacyjna bibliotek wydziałowych, instytutowych, studiów i zespołów zamiejscowych ośrodków dydaktycznych Politechniki Wrocławskiej. Dane liczbowe za rok akademicki...* Raport zawiera również informacje o ważnych wydarzeniach w danym roku akademickim, np. zmianach struktury, selekcjach i przemieszczeniach zbiorów czy wdrożeniu systemu komputerowego ALEPH. Wykorzystywany jest do opracowywanego przez Dyрекcję Biblioteki Głównej sprawozdania: *Działalność systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej w roku akademickim...* Opracowanie zawiera dane o stanie i rozmieszczeniu zbiorów i o świadczonych usługach bibliotecznych i informacyjnych. Ujmuje również informacje o działalności dydaktyczno-szkoleniowej i popularyzatorskiej, zatrudnieniu w systemie biblioteczno-informacyjnym PWR, komputeryzacji, finansach, pomieszczeniach bibliotecznych, inwestycyjnych itp.

Wymienione opracowania obejmują działalność bibliotek za kilka ostatnich lat, dzięki czemu umożliwiają analizę występujących zjawisk i tendencji, a tym samym pomagają przewidzieć lub zaplanować konieczne zmiany.

Uzyskane dane stanowią źródło informacji przy tworzeniu raportów dla Państwowej Komisji Akredytacyjnej, która ocenia jakość kształcenia i opiniuje wnioski Uczelni do prowadzenia określonych kierunków studiów. Elementem oceny są również zasoby biblioteczne Uczelni i odpowiedzi na pytanie, czy dostęp do zbiorów i możliwości ich wykorzystania są właściwe.

Najczęściej zapytania dotyczą: liczby woluminów i tytułów podręczników i skryptów, tytułów czasopism drukowanych i elektronicznych – z podziałem na krajowe i zagraniczne z określonej dziedziny, kierunków, liczby stanowisk komputerowych ogółem i dla użytkowników, liczby miejsc w czytelnii. Gromadzone dane, na

podstawie których wypełniany jest (co dwa lata) formularz GUS stanowią także źródło informacji na potrzeby rankingów tworzonych przez redakcje „Wprost”, „Polityki” czy „Rzeczpospolitej”.

STATYSTYKA BIBLIOTECZNA W BIBLIOTECE WYDZIAŁU INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania była jedną z pierwszych bibliotek PWr, która wdrożyła system ALEPH (2003)¹. Biblioteka od początku aktywnie uczestniczy w przystosowywaniu raportów statystycznych uzyskiwanych z systemu ALEPH do zmieniających się potrzeb biblioteki. W tym zakresie współpracuje z Biblioteką Główną, a w szczególności z Oddziałem Automatyzacji i Przetwarzania Informacji Naukowej (APIN). Wspólnym celem bibliotek PWr jest sukcesywne dążenie do tego, aby roczne sprawozdania w jak największym stopniu były oparte i tworzone na podstawie raportów systemu ALEPH.

Raporty statystyczne oferowane przez ten system miały duży wpływ na ujednoczenie danych statystycznych i ich rzetelność, do których stworzenia wykorzystywane są dane użytkowników, egzemplarzy oraz rekordów bibliograficznych rejestrowanych w bazie. Na ich podstawie program tworzy raporty syntetyczne i analityczne w postaci danych liczbowych lub wykazów (załącznik 2).

Program *Raporty w systemie ALEPH* umożliwia wszechstronną dokumentację działalności biblioteki. Usprawnia prowadzenie statystyki dziennej i okresowej. Pozwala generować wykazy: nowych nabytków, książek i czasopism (według sygnatur lub alfabetycznie), egzemplarzy przeznaczonych do selekcji, egzemplarzy przekazywanych do introligatorni, utworzonych kolekcji w czytelni, ujawnionych braków. Raporty ułatwiają bibliotekarzom kontrolę wypożyczeń i prolongowania zbiorów, pomagają w rozpoznawaniu błędów i eliminacji czynności niepożądanych. Dzięki nim Biblioteka Główna ma możliwość monitorowania działania biblioteki oraz ocenę jej pracy.

¹ Aktualnie, poza Biblioteką Główną, na PWr system ALEPH posiada 9 bibliotek.

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania, jak wiele bibliotek PWr, gromadzi dane statystyczne do sprawozdań z działalności według zasad określonych przez Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej.

Dane ilościowe, pozyskiwane poprzez raporty z systemu ALEPH, uzupełniane są metodą tradycyjną poprzez prowadzenie zeszytów: odwiedzin użytkowników w czytelni, udzielanych informacji bibliotecznych i bibliograficznych, rejestracji wyszukiwań z baz danych przy udziale bibliotekarza. Ocena wykorzystania zbiorów w wolnym dostępie jest utrudniona, dlatego dane podawane są szacunkowo. W sposób świadomy nie korzysta się z liczników bramek elektronicznych ze względu na zakłamanie danych.

W części opisowej sprawozdania Biblioteka umieszcza informacje o wykonanych pracach, których nie można przedstawić w liczbach, oraz wszystkich swoich działaniach, osiągnięciach i aktywności na rzecz Wydziału i użytkowników. Dotyczą one np. organizacji wystaw książek zagranicznych, szkoleń dla studentów i doktorantów własnego Wydziału, udziału w Radzie Wydziału i konferencjach oraz szkoleniach organizowanych przez Bibliotekę Główną, lub innych, np. nauka języków.

Sprawozdania z działalności biblioteczno-informacyjnej Biblioteka, podobnie jak wszystkie biblioteki PWr, przekazuje Dziekanowi Wydziału i Bibliotece Głównej. Jako jedyna spośród bibliotek Uczelni, każdego roku składa sprawozdanie ze swojej działalności (z prezentacją) Radzie Wydziału Informatyki i Zarządzania.

Gromadzone w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania dane statystyczne wspomagają bibliotekarzy w planowaniu polityki gromadzenia zbiorów, w określaniu funkcjonalności zbiorów oraz w dążeniu do zwiększania satysfakcji użytkowników. Ułatwiają podjęcie decyzji w procesie gromadzenia zbiorów, np. o zakupie książek, rozwoju księgozbioru – z określonej dziedziny wiedzy, zaopatrzenia w tytuły pożądane przez czytelników (dzięki licznikowi wypożyczeń i raportom). Pomagają w ściślejszym dostosowaniu działań i usług bibliotecznych do zmieniających się oczekiwań i potrzeb użytkowników.

Statystyka biblioteczna:

1. Wpływa na zapewnienie wyższego poziomu usług i procesów bibliotecznych.

Dysponowanie narzędziami w postaci komputerowych systemów bibliotecznych przyczyna się do rzetelności podawanych danych liczbowych, a tym samym dokładniejszych analiz planowania i podejmowania decyzji np. o dokupieniu lub ulektoryjnieniu tytułów najczęściej wykorzystywanych.

2. Wspomaga zarządzanie i kierowanie biblioteką.

Wykorzystanie zebranych danych pozwala na przeprowadzenie analizy i ocenę skuteczności większości form aktywności biblioteki oraz na powiększenie efektywności realizowanych działań, procesów i usług bibliotecznych. Pomaga ocenić funkcjonalność stworzonych procedur, koryguje je, jak również pomaga w podejmowaniu decyzji o przyszłym kształcie działalności bibliotecznej. Często stanowi uzasadnienie przy występowaniu o nowe etaty, sprzęt komputerowy, nagrody dla pracowników.

3. Umożliwia ocenę aktywności i diagnozowania problemów, słabych punktów placówki.

Zbierane dane statystyczne wykorzystywane są przy wypełnianiu różnego rodzaju ankiet (np. ranking szkół wyższych), do oceny jednostki, np. przy ubieganiu się o prawa habilitacyjne, przy akredytacji instytutów, czy staraniu się o środki statutowe. Dane statystyczne służą również do upowszechniania oferty bibliotecznej, promocji oraz marketingu Biblioteki i Wydziału².

Gromadzone dane liczbowe miały bardzo duże znaczenie przy zmianach w strukturze biblioteczno-informacyjnej PWr, w tym na Wydziale Informatyki i Zarządzania, polegające na łączeniu bibliotek instytutowych na poszczególnych wydziałach w duże biblioteki wydziałowe.

² Na przykład *40 lat minęło. Księga jubileuszowa 40-lecia Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej*.

ZAKOŃCZENIE

Systematyczne zbieranie danych statystycznych umożliwia Bibliotece Głównej dokonywanie pełniejszej oceny działalności i aktywności poszczególnych bibliotek na przestrzeni kilku okresów sprawozdawczych. Na ich podstawie bada ona, czy biblioteki działają zgodnie z założeniami, w jakim stopniu realizują zlecone im zadania i planowane własne zamierzenia oraz jak dalece ich działalność jest skuteczna. Analiza zebranych danych wspomaga nadzór nad bibliotekami, umożliwia wprowadzanie bieżących korekt w pewnych obszarach działalności, może mieć duży wpływ na racjonalizację ich funkcjonowania. Ocena (czasem krytyczna) może wnieść wiele dobrego, może też umożliwić inne spojrzenie na wyniki własnej pracy, dostrzec możliwości zmian, określić słabe punkty. Bibliotekarze chętnie porównują dane dotyczące pracy własnych bibliotek w oparciu o rankingi, jakie opracowuje Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej po każdym roku sprawozdawczym.

W dużym stopniu na statystyki biblioteczne i możliwość przeprowadzania analiz miały wpływ nowe technologie, w postaci narzędzi komputerowych systemów bibliotecznych – ich wpływ jest niezaprzeczalny.

Największą wartością statystyki jest pokazywanie problemów bibliotek, wielkości danych, określenie liczbowe wybranych parametrów i porównanie uzyskanych wskaźników.

Dysponując danymi statystycznymi, należy z nich korzystać z dużą rozwagą, umiejętnie i krytycznie. Chodzi o to, by nie ulegać pierwszemu wrażeniu, aby starać się dociec, o czym te dane mówią i jakie wnioski można z nich wyciągnąć. Aby można było tak postępować, niezbędna jest pewna wiedza ogólna o zjawisku, którego dotyczą dane statystyczne, doborze narzędzi i stosowanych metodach. Trzeba mieć zawsze na uwadze, że *Statystyka: jedyna nauka, która pozwala różnym ekspertom wyciągnąć różne wnioski na podstawie tych samych liczb*, Evan Esar.

ZAŁĄCZNIK 1

Informacje ujęte w rocznym sprawozdaniu bibliotek
Politechniki Wrocławskiej

Zbiory biblioteczne	Książki (tyt. i wol.), przybytki (w tym wyszczególnione wol. zakupione za książki zagubione), czasopisma (w podziale na krajowe i zagraniczne, w tyt. i wol.); zbiory specjalne; ubytki; oprawa zbiorów.
Usługi biblioteczne	Udostępnianie zbiorów na miejscu w czytelni, na zewnątrz i liczba wypożyczeń. Wypożyczanie międzybiblioteczne.
Usługi informacyjne	Wykorzystanie baz i serwisów elektronicznych, z pomocą bibliotekarza. Udzielane informacje biblioteczne, bibliograficzne, faktograficzne i specjalistyczne.
Użytkownicy	Liczba wypożyczających czytelników (w podziale na status użytkownika). Liczba odwiedzin w czytelni oraz wypożyczalni.
Budżet	Roczne wpływy ze środków własnych jednostek na zakup zbiorów (granty, zlecenia, projekty, środki z dydaktyki), w podziale na rodzaj zbiorów; należność za nieterminowe zwroty, zagubienia.
Infrastruktura	Powierzchnia biblioteki. Komputeryzacja biblioteki. Liczba stanowisk komputerowych.
Inne prace na rzecz biblioteki	Monitowanie, skontra, selekcja, kasacja i przemieszczanie zbiorów, przekazanie książek do innych bibliotek, prace techniczne.
Dydaktyka	Organizacja, prowadzenie szkoleń dla studentów, doktorantów, pracowników naukowych.
Szkolenia	Udział bibliotekarzy w szkoleniach, kursach, konferencjach organizowanych przez BG.
Współpraca bibliotek oraz udział w pracach różnego rodzaju gremiów	Współpraca z ośrodkami o pokrewnej tematyce. Udział w radzie instytutu, wydziału, Radzie Bibliotecznej, stowarzyszeniach bibliotekarskich.
Prace promujące bibliotekę	Organizacja imprez bibliotecznych (np. wystawy, prezentacje). Strony domowe bibliotek, działalność promocyjna (ulotki, informatory, prelekcje), aktywność zawodowa pracowników (np. publikacje).

ZAŁĄCZNIK 2

Raporty sporządzone do celów statystycznych
systemu biblioteczno-informacyjnego
Politechniki Wrocławskiej

1. Podsumowanie roku zakupu książek wykazujące liczbę zakupionych tytułów i egzemplarzy oraz przeznaczony na ten cel kwoty w zadanym okresie – 3 raporty.
2. Maksymalna lub minimalna liczba wypożyczeń egzemplarzy z danej biblioteki (BG lub biblioteka wydziałowa) w zadanym okresie w różnych układach – 9 raportów.
3. Statystyki zamówień książek i czasopism do magazynu BG w zadanym okresie – 1 raport.
4. Statystyki dzienne i okresowe Wypożyczalni BG – 6 raportów.
5. Statystyki dzienne i okresowe Czytelni BG (książki i czasopisma) – 3 raporty.
6. Statystyki dzienne i okresowe Czytelni KOWALE (książki i czasopisma) – 3 raporty.
7. Statystyki dzienne i okresowe Biblioteki Beletrystycznej – 2 raporty.
8. Statystyki dzienne i okresowe bibliotek wydziałowych – 5 raportów.
9. Zasoby BG i bibliotek wydziałowych pokazane pod różnym kątem (np. ze względu na rodzaje dokumentów, dziedziny wiedzy lub formy zawartości dokumentów).

BIBLIOGRAFIA

- [1] Głowacka E., *Wskaźniki efektywności bibliotek według normy ISO 11620*, [w:] *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych*: Chełm – Okuninka, 19–21 września 2002 [dokument elektroniczny] EBIB Materiały konferencyjne nr 5, 2002. Dostępny w Internecie:
<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/standardy/glowacka.php>
- [2] Sokołowska-Gogut A., *Czy potrzebne są nam badania porównawcze?* [w:] *Biuletyn EBIB* [dokument elektroniczny] Nr 3/1999 czerwiec. [on-line dostęp 19 marca 2009] <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e003-08.html>
- [3] Jezierska M., *Nowe spojrzenie na statystykę biblioteczną*, Opole 23–24 września 2008 [on-line dostęp 5 marca 2009], <http://www.ebib.oss.wroc.pl/arc/e008-8.html>
- [4] Sadowski W., *Statystyka na co dzień*, Warszawa 1987.

LIBRARY STATISTICS USED IN THE LIBRARIES
OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
AND EXAMPLIFIED BY THE LIBRARY OF THE FACULTY
OF COMPUTER SCIENCE AND MANAGEMENT

The aim of the study was to show statistical methods are used in the Library of the Faculty of Computer Science and Management of the Wrocław University of Technology and to present the main reason for using them. The process of gathering data based on logs analysis and statistics as well as on the reports from the library computer system ALEPH is presented. The statistics is shown as a very important tool that supports library activities.

II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych

Wrocław, 18-19 czerwca 2009

Politechnika Wroclawska

Fot. K. Mazur

II WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH PROGRAM

18 czerwca 2009 r. (czwartek)

BIBLIOTEKA W UCZELNI I REGIONIE

Centrum Kongresowe Politechniki Wrocławskiej, sala 10D, ul. Janiszewskiego 8

Prowadzenie: Henryk SZARSKI

– Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

- *Oferta Politechniki Wrocławskiej dla studentów zagranicznych.* Cezary MADRYAS – Prorektor ds. Rozwoju Politechniki Wrocławskiej
- *Cywilizacyjne znaki czasu we współczesnej polszczyźnie.* Jan MIODEK – Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego
- *Biblioteka Kongresu w odpowiedzi na wyzwania XXI wieku.* John MICHALSKI – Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie, USA
- *Studia polskoznawcze w niemieckich bibliotekach wirtualnych na przykładzie ViFaOst.* Juergen WARMBRUNN, Jadwiga WARMBRUNN – Herder-Institut, Marburg, Niemcy
- *Jak najefektywniej korzystać ze źródeł elektronicznych w Bibliotece. MetaLib i SFX firmy Ex Libris.* Maciej DZIUBECKI – ALEPH Polska

Prowadzenie: Wiesław BABIK – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego

- *Projekty biblioteczne i ich realizacja w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bitoli.* Małgorzata MACZKOWSKA – NU Univerzitetaska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola, Macedonia

- *Analiza zasobu polskich bibliotek cyfrowych w kontekście ich wykorzystania w dydaktyce.* Elżbieta SKUBAŁA – Biblioteka Politechniki Łódzkiej
- *Kompleksowa platforma oceny dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej – projekt integracji bazy DONA-ALEPH z SCI, Listą Filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych.* Anna KOMPERDA, Barbara URBAŃCZYK, Jolanta WRÓBEL – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
- *Dorobek naukowy pracowników wybranych uczelni wrocławskich wg bibliograficznych baz tworzonych przez biblioteki. Próba oceny.* Magdalena IWAŃSKA – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
- *System biblioteczny Arfido: najnowocześniejsza technologia w Polsce.* Alicja MIELCAREK – ARFIDO Spółka z o.o.

**Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego,
ul. Uniwersytecka 7/10, sala im. W. Świdy**

**Prowadzenie: Maria PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ
– Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie**

- Powitanie gości przez Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Marka Bojarskiego oraz prof. Włodzimierza Gromskiego, Dziekana Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego
- *Kij czy marchewka ... – problemy dystrybucji publikacji naukowo-technicznych w wersji elektronicznej i ochrony praw ich twórców.* Bogusław SEREDYŃSKI – Wydawnictwa Naukowo-Techniczne
- *Użytkownik biblioteki wśród wirtualnych regałów – zasoby Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej: tematyka, dostęp, funkcjonalność.* Anna WAŁEK, Piotr PINKAWA, Regina ROHLER – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

- *Cele i zadania Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich*. Emilia STARAK-CZERNIEJEWSKA – Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Małgorzata ŚWIRAD – Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
- *Starodruki polskie w zbiorach British Library – opracowanie katalogu we współpracy z Biblioteką Narodową*. Magdalena SZKUTA – British Library, Londyn, Wielka Brytania
- *Czytelnia on-line ibuk.pl – dotychczasowe doświadczenia i perspektywy rozwoju*. Aleksandra WOŁOSZCZUK – Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa

Prowadzenie: Grażyna PIOTROWICZ
– Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

- *Archiwum Uniwersytetu Western Ontario*, Lucja (Lucyna) ABRAMS, University of Western Ontario, Kanada
- *Zadania i wyzwania bibliotekarzy w społeczeństwie wielokulturowym*. Beata MOLENDOWSKA – Forum Polonia, Irlandia
- *Nauczanie na odległość – alternatywny sposób kształcenia i podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy i ich użytkowników*. Joanna RADZICKA, Marta STĄPOREK – Biblioteka Politechniki Krakowskiej
- *Google Scholar i Google Book Search, jako narzędzia bibliotekarza*. Witold KRÓL – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (referat niewygaszany)
- *Jakość obsługi użytkownika biblioteki jako element koncepcji marketingowej*. Maja WOJCIECHOWSKA – Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku
- *Wykorzystanie internetu w relacjach księgarnia – bibliotekarz*. Tomasz ZARÓD – Kraina Książek, Wrocław
- Spotkanie z Rektorem Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Markiem BOJARSKIM, i zaproszonymi gośćmi reprezentującymi władze Wrocławia oraz uroczysty koncert w Oratorium Marianum dedykowany uczestnikom konferencji.

19 czerwca 2009 r. (piątek)

ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU

Centrum Kongresowe Politechniki Wrocławskiej, sala 10D, ul. Janiszewskiego 8

Prowadzenie: Stefan Kubów

– Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

- *Rozterki redaktora hybrydowego czasopisma bibliotekarskiego.* Tomasz Jacek TRANCYGIER – Słowacka Biblioteka Narodowa, Martin, Słowacja
- *Książki elektroniczne w ofercie biblioteki akademickiej uczelni technicznej - promocja a wykorzystanie.* Dorota BUZDYGAN – Biblioteka Politechniki Krakowskiej
- *Oczekiwania użytkowników książek elektronicznych.* Urszula Anna WOJTASIK – Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej
- *Pierwsza polska platforma książek elektronicznych w wersji dla bibliotek – opis i ocena po roku funkcjonowania.* Danuta SZEWCZYK-KŁOS – Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego
- *Kursy w językach obcych na polskich uczelniach a oferta IPS w zakresie dostarczania podręczników w wersji drukowanej i elektronicznej.* Mirosława ADAMSKA – IPS, Polska

Prowadzenie: Błażej FERET

– Biblioteka Politechniki Łódzkiej

- *Podręczniki akademickie w zbiorach wyższej uczelni – nowe wyzwania.* Alicja POTOCKA – Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
- *Badanie wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach – opis projektu realizowanego przez JISC.* Joanna GRZEŚKOWIAK – Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław
- *Lobbying and Marketing for Libraries.* Barbara LISON – Stadtbibliothek Bremen, Niemcy
- *E-książki w katalogach bibliotek.* Beata STAROSTA – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej, Agnieszka BOBRUK – Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

- Prezentacja Firmy EBSCO
- Dyskusja
- Wystawa „Europa – to nasza historia”
- Spektakl w Operze Wrocławskiej „Kobieta bez cienia” Ryszarda Straussa

20 czerwca 2009 r. (sobota)

WYCIECZKA – Dolina Pałaców i Ogrodów

- Zamek Książ
- Spotkanie w Pałacu Schaffgotschów – siedzibie Zespołu Zamiejscowych Ośrodków Dydaktycznych Politechniki Wrocławskiej
- Pałac Staniszów
- Wspólne ognisko/grill

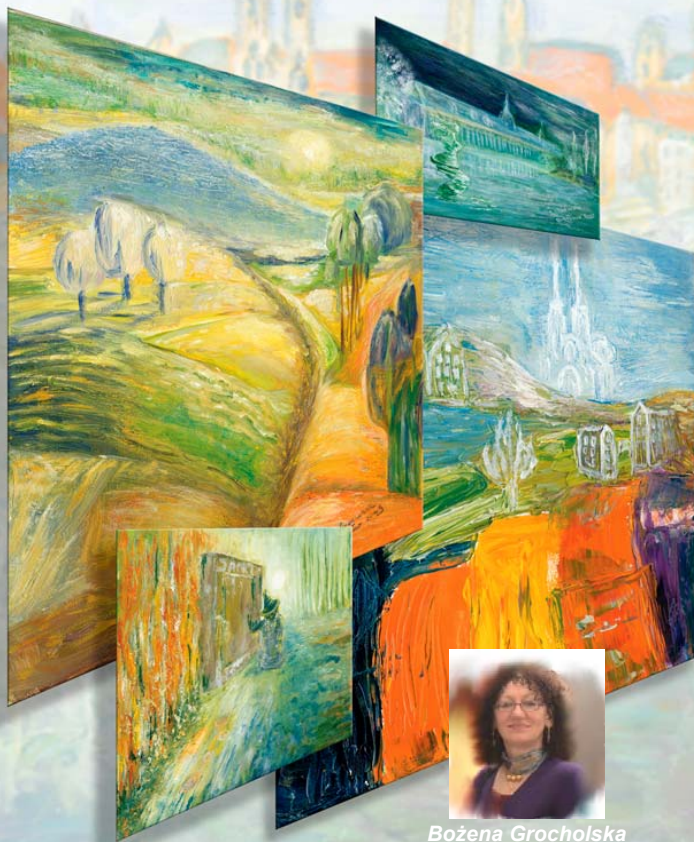
21 czerwca 2009 r. (niedziela)

WYCIECZKA – Dolina Pałaców i Ogrodów

- Zwiedzanie kościółka Wang i spacer po Karpaczu
- Park Miniatur w Kowarach
- Zwiedzanie pałacu w Wojanowie i kompleksu pałacowego w Łomnicy

Konferencji towarzyszyła wystawa obrazów Bożeny Grocholskiej pt. „Krasnale opowiadają Wrocław”.

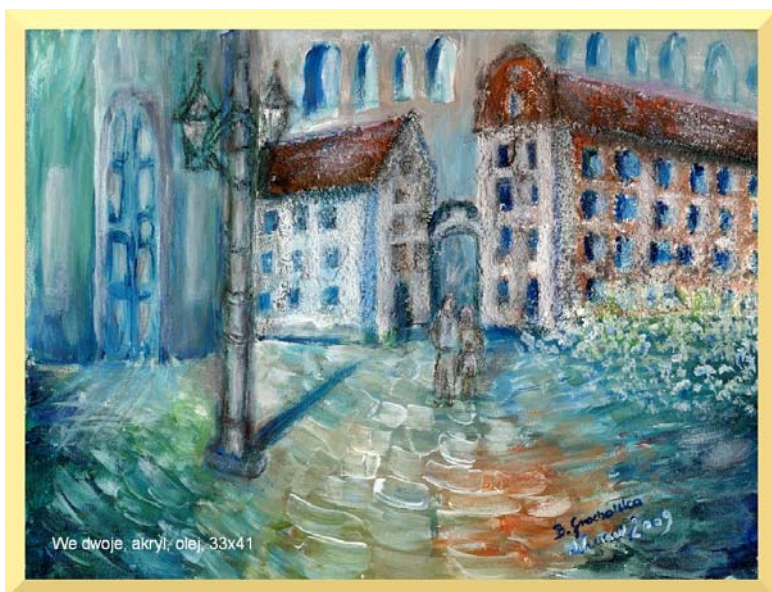
Wystawa malarstwa
Bożeny Grocholskiej

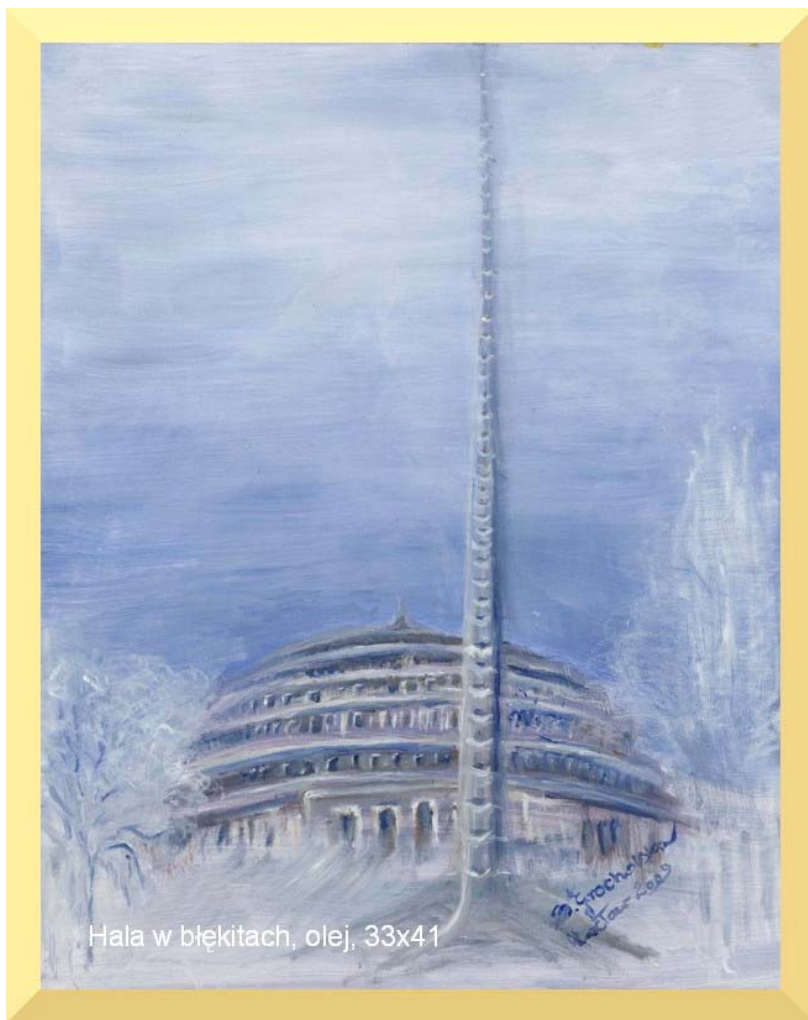

Bożena Grocholska

Płatki róży na Tumskim, akryl, olej, pastele, 41x33

Hala w błękitach, olej, 33x41

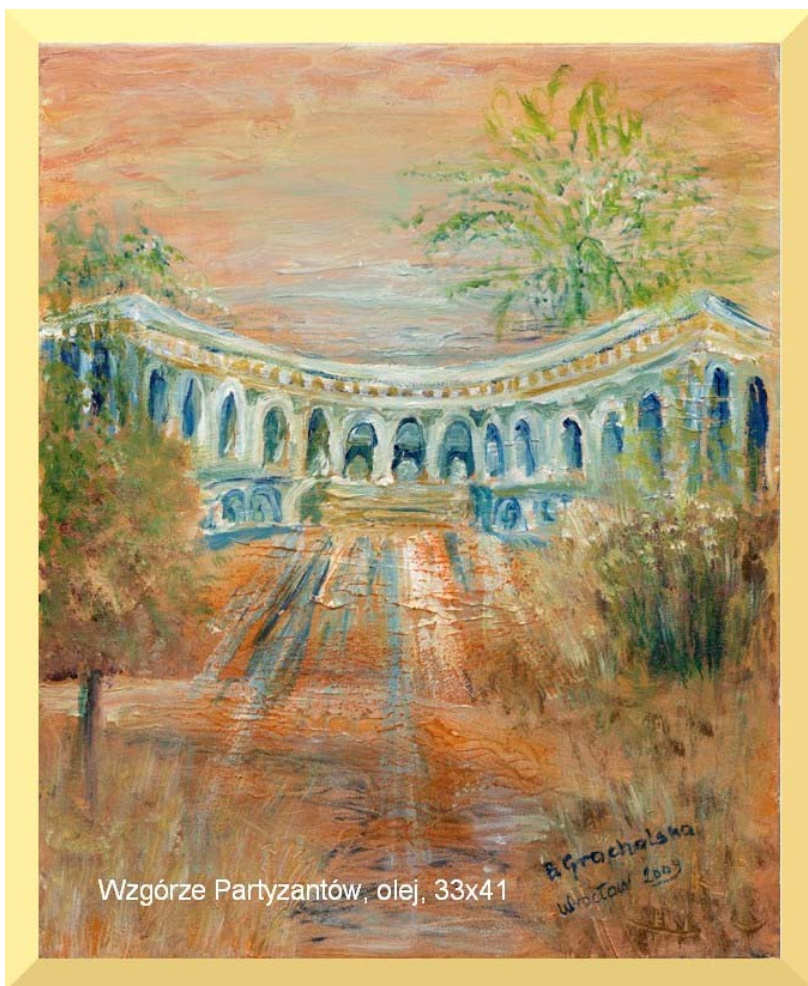

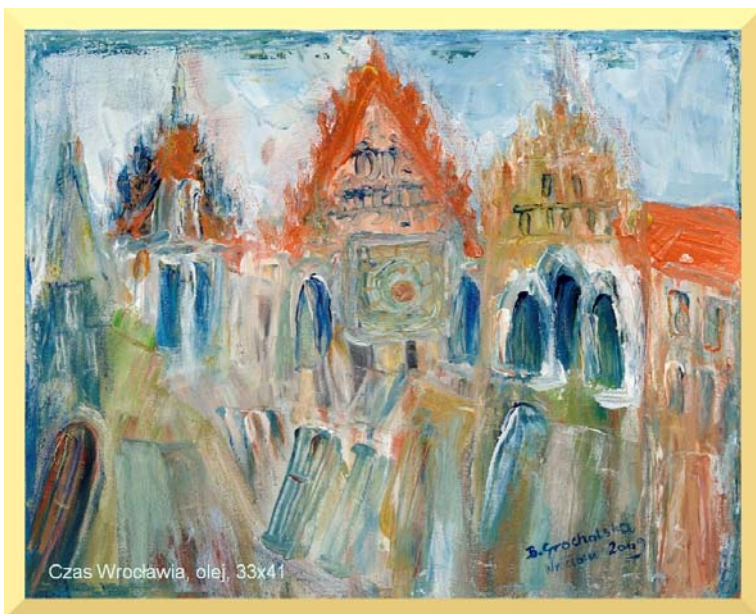
Ogród na Solnym, akryl, 33x41

Kąpiel w fontannie, akryl, olej, 40x40

B. Grocholska
1998

II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych

SPONSORZY

**DOLNY
ŚLĄSK**

Ex Libris

FROM LIBRARY SYSTEMS
TO INFORMATION SERVICES

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

INTERNATIONAL
PUBLISHING
SERVICE S.p.A.

WYDAWNICTWO
NAUKOWE
PWN

EBSCO

ARFIDO

Kraina Książek
www.kraina-ksiazek.com.pl

DYNAMIK
HISTORIA I ODDZIAŁY

**60
lat
WT**

KUBICZ
BOOK CENTER

Firma Księgarska
Władysław Jędrzejka

**60
lat
WKE**

Wrocław, 18-19 czerwca 2009

Recenzowane opracowania mają wyraźnie określony charakter praktyczny, ale są ważne, bo w okresie szybko zmieniającego się bibliotekarstwa stanowić mogą cenną pomoc dla bibliotekarzy. Ważne również dlatego, że autorami są bibliotekarze, którzy w bieżącej pracy dostosowują swoje możliwości do wciąż zmieniających się tendencji, narzędzi i systemów elektronicznych. Większość prac napisana jest obrazowym i komunikatywnym językiem, dobrą polszczyzną, co czyni nawet trudniejsze teksty zrozumiałymi także dla odbiorcy nieprofesjonalnego. Teksty bibliotekarzy polskiego pochodzenia pracujących w bibliotekach zagranicznych w Irlandii, Kanadzie, Macedonii, Słowacji, USA, Wielkiej Brytanii prezentują działania biblioteczne raczej rzadko opisywane przez polskie czasopisma bibliotekarskie. Podtrzymywanie kontaktów z bibliotekarzami pracującymi na obczyźnie jest dobrym doświadczeniem dla środowiska bibliotekarskiego w kraju, gdyż może pomóc odnaleźć się bibliotekom w rosnącej konkurencji, która wymaga coraz sprawniejszej i rzetelniejszej obsługi użytkowników.

z recenzji prof. dr hab. Marii Pidłypczak-Majerowicz

Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej
są do nabycia w księgarni „Tech”
plac Grunwaldzki 13, 50-377 Wrocław
budynek D-1 PWr., tel. 71 320 29 35
Prowadzimy sprzedaż wysyłkową
zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-511-1